

БОГОМИЛ РАЙНОВ

САМО ЗА МЪЖЕ

chitanka.info

Нощта е тъмна колкото си ще и видимият свят е затворен в конуса бяла светлина, излъчвана от флуоресцента: отляво — ниската сграда на митницата, отдясно — будката на граничния контрол, а в средата — моят стар москвич.

Унгарският граничар, дето стърчи до колата ми, вероятно е жертва на вроден педантизъм или на убийствена скука. Той дълго прелиства паспорта ми, който е съвсем нов, следователно почти празен. После отново се връща към началния лист, поглежда недоверчиво снимката, а сетне още по-недоверчиво — самия мене, за да прецени аз ли съм, или не съм аз. Накрая, установил почти със съжаление, че все пак съм аз, прави кръгом и влиза в будката, за да удари щемпела.

Две минути по-късно оцветената като зебра гредата на граничната бариера бавно се вдига, за да ми даде свободен път към нощта и към онзи, другия свят.

Отпърво другият свят ми се представя също като тоя, дето е останал зад гърба ми: тъмно облачно небе, под което се простира мастиленочерно поле, пресечено в средата от летящата бяла лента на пътя. А после внезапно изниква градът.

Съвсем внезапно наистина, без встъпителни предградия, крайградски съборетини, мрачни депа. От двете страни на шосето израстват две красиви старинни сгради, чиито бели фасади с високи прозорци и гипсови гирлянди са ярко осветени от неона. По-натат следват други сгради, все такива бели и нереални като сън или мираж сред околния мрак. Още по-натат...

Още по-натат не успявам да стигна, защото шосето и тук е пресечено от гредата-зебра на гранична бариера.

Австрийският служител се различава от унгарския си колега главно по униформата. Що се отнася до мнителността... Все пак прелистването на един документ, колкото и бавно да върви, си има край, тъй като паспортът не е библия. Гредата-зебра и този път се изправя на задницата си, за да пропусне тия двама подозрителни типа — мизерния москвич и неговия собственик.

Вляво, на сто метра отвъд бариерата, зелени неоновы букви оповестяват.

ШАНЖ

Малко по-нататък розови неоновы букви гласят:

БАР

Имам достатъчно шилинги, така че подминавам едноетажната нова сграда на банката и спирам пред едноетажната нова постройка на бара. Масите на терасата пред заведението са пусти, тия във вътрешността — също. Пред двете празноти изборът ми спира върху тая навън.

Келнерът се появява с любезна усмивка. Най-послед една усмивка подир толкова подозрителни погледи. Пускам в действие немския си речник, за да поръчам кафе, и с известно задоволство установявам, че човекът ме е разбрал.

Терасата е осветена само от витрината на заведението. Няма смисъл да се хаби електричество за един-единствен клиент. Наоколо тъмнеят декоративни храсти. Улицата е също полутъмна и чак там, вдясно, дето е бариерата, блесят големите предупредителни надписи „СТОП“ и „МИТНИЦА“.

Келнерът ми донася кафето заедно с касовата бележка, поема парите и повторно се усмихва приветливо, след като установява, че съм прибавил пет шилинга за усмивката.

Кафето е добро. Тишината — също, подир многочасовото бръмчене на мотора. Приятна е и нощната хладина, изпълнена с лек дъх на бензин, на американски цигари и на лято. Вдясно, под жълтата светлина на предупредителните надписи, един полицаи и двама митничари пушат и бърбят.

И внезапно — воят на сирената. Не откъм границата, а от обратната страна. Ония при бариерата се разтичват и под техните команди някакъв тежък камион с ремарке използва от сянката на крайпътните дървета и блокира шосето.

Воят на сирената се засилва, раздават се изстрели и ненадейно, не откъм границата, а от обратната страна, блясват прожектори и изревава мотор. Едно тъмно порше с мощно сияещи фарове лети стремглаво към бариерата. Обаче пред бариерата вече има втора бариера — камионът с ремаркетото. Спирачките на поршето изпищават

остро, колата намалява скоростта, изскача от платното и влиза в тесния проход между бара и банката.

— Дотук. Проходът е задънен от ниска желязна ограда.

Три души изхвъркват от колата и се затичват към оградата. Те са почти до мене, разделят ни само декоративните храсти, затуй виждам ясно как един от тримата хвърля някакъв тъмен предмет в храстите, преди, да продължи нататък. Ако е бомба, спукана ми е работата.

Надали е бомба, щом още съм жив. Освен ако е със закъснител. Бегълците едва са изчезнали в мрака отвъд оградата, когато до поршето спира полицейската кола със сирената. Дотичват няколко полицаи от граничния пункт. Разнасят се предупредителни викове и неясни нареждания, сетне всички се втурват в тъмния проход между бара и банката.

На шосето срещу терасата вече се е събрала групата на коментаторите: келнерът, съдържателят, двама младежи от бензиностанцията с жълти каскети и пазачът от банката с черна фуражка. Но данни за по-обширен коментар, изглежда, не достигат, ако не се броят раздаващите се нейде съвсем далеч изстрели. Групата скоро се пръска. Съдържателят и келнерът се прибират. Време е и аз да потеглям.

Потеглям без бързане. В подобни мигове не е желателно да ставаш център на внимание. Москвичът с умерена скорост се движи по улицата, осветена от крайпътните лампи и засенчена от крайпътните дървета. В колата нахлува дъх на влага, на прах и прясно полети градини. Зад тъмната листовина се мяркат призрачните фасади на старинни здания. А малко по-натам градът внезапно свършва. Тъй внезапно, както е изникнал. Един град привидение. Един град от дузина сгради плюс една бариера.

Улицата отново е станала шосе. И отново същия пейзаж: тъмното облачно небе, мастиленочерната равнина и бялата лента на пътя, летяща насреща ми, летяща все по-бързо, защото вече няма пред кого да се докарвам.

Шосето е съвсем безлюдно. През този граничен пункт минават малко хора, особено в това време на годината и в тоя късен час. Само от време на време насреща се появява някоя кола, блясва

предупредително с фаровете, като сменя дългите с къси, задминава ме и изчезва.

Карам тъй около половин час, после отбивам в някакъв паркинг, обозначен с един надпис и с два импозантни коша за отпадъци. Уместни съоръжения, за да не хвърлят пътниците боклуците си, където им попадне. Макар че някои продължават да ги хвърлят. Като оня, бягачия, с неговия тъмен пакет, запратен в хресталака.

Пакетът се е оказал обемиста ръчна чанта, лежаща в момента не сред хресталака, а в москвича, до краката ми. Би било проява на крайна извратеност, след като човек е видял онуй, което бях видял аз, да мине край съответното място и да не се наведе да вдигне изоставения предмет.

Гарирам колата между двата големи коша за отпадъци и се заемам да проверя отпадъка, въргалящ се в нозете ми. Налага се да установя, че чантата съдържа тъкмо това, което съм се надявал, че ще съдържа, и точно същото, което съм се боял, че може да не съдържа. Пари. Долари. В пачки по десет хиляди. Много пачки, цяла чанта.

ПЪРВА ГЛАВА

Ако държа да разкажа съвсем изчерпателно цялата тази история, би следвало да започна от раждането си. Но в случай, че реша за по-кратко да прескоча 40 години биография, мога да почна от това, че жена ми ме изгони.

Не искам да кажа, че ми изхвърли багажа от прозореца и ме изрита по стълбите. Багажа Бистра задържа за себе си, поне що се отнася до всичко, което можеше да й влезе в работа. Колкото до изритването, тя нито разполагаше с необходимата за това физическа сила, нито имаше склонност към спорта. Просто ми обясни, че сега, след като сме отдавна разведени, съжителството ни в един и същ апартамент става все по-неудобно. Защото, макар да продължавах по навик да я наричам „жена ми“, ние наистина бяхме разведени вече цели два месеца, с всички предвидени от закона формалности.

Специално за неудобствата на съжителството Бистра наистина бе права. Едно от нещата, които постоянно са ме удивлявали у нея, е именно, че почти винаги бе права. Права беше още в началото, когато твърдеше, че бракът ни се е оказал едно малко корабокрушение. Права беше и по-късно, когато свикна да ме нарича опак човек. Права беше и накрая, когато с естествения порив на всеки корабокрушенец потърси изход от удавянето в обятията на Жорж.

Неудобствата на съжителството станаха съвсем очевидни още след развода. Преди всичко Жорж, ако не формално, то фактически, се пресели у нас. А освен това двамата започнаха да водят светски живот. В началото жена ми нямаше нищо против да бъда свидетел на тоя светски живот. Това беше добра възможност да ми натрие носа и да ми покаже нагледно как весело би следвало да живее едно младо семейство.

За да избягна нагледната агитация, стараех се да се задържам възможно по-малко у дома. Но понеже все пак трябваше да се преспива някъде, налагаше се да се прибирам поне в късните часове. Обаче късни яли не, жилищното ни устройство бе такова, че не можех

да проникна в стаята си, без да прекося хола, където пет-шест двойки правеха танцова гимнастика под воя на магнетофона или се наливаха с вносен концентрат.

Имаше и тихи нощи, когато пред заплахата на съседите, че ще извикат милиция, нашите гости се задоволяваха само с концентрат и покер и когато холът бе до такава степен задимен от цигарите, та ми се отдаваше да се промъкна до спалнята почти незабелязано.

Всъщност ако някой някога ме забелязваше или даваше вид, че ме забелязва, това бе единствено Беба, една от приятелките на жена ми. Беба, доколкото може да се вярва на собствените ѝ думи, отдавна ми беше хвърлила мерак и когато жена ми снизходително я питаше: „Какво интересно намираш у тоя кисел човек?“, Беба се задоволяваше да отвърща: „Ами нали знаеш: едни обичат сладкото, други — киселото“. Така че случваше се Беба да вдигне очи от картите тъкмо когато се готвех да хлътна в спалнята.

— А, Тони! Какво се промъкваш като крадец? Ела тук де! Ела и седни до мене, сега поне си свободен.

Сядах, разбира се, за да не се покажа съвсем антисоциален, и даже изпивах два-три пръста концентрат, додето Беба ме ухажваше, когато се случеше да е пас, като ме заплашваше, че колкото и да съм дръпнат, все пак няма да ѝ се изплъзна. Допускам, че ме ухажваше именно защото обичаше киселото, като в случая подразбирам не самия себе си, а жена си, която въпреки външно независимия вид, съвсем определено се вкисваше от приказките на Беба. То се знае, Бистра пет пари не даваше за мен, освен дето беше свикнала да ме третира като частна собственост. А когато се опитват да ви свият нещо, което смятате за своя собственост, това винаги дразни, дори в случай че нещото съвсем не ви е притрябвало. Силата на инерцията. Която не се оказа бог знае каква сила, защото една заран бившата ми съпруга внезапно заяви:

— Така не може да продължава повече!

— Наистина — кимнах. — Ония отдолу непременно ще съобщят в милицията.

— Знаеш, че друго имам предвид.

И понеже пропуснах да запитам „Кое друго?“, тя сама поясни:

— Това съжителство става съвсем непоносимо.

— Виждаш, че правя всичко възможно, за да го търпя.

— Не говоря за теб, а за мен! — избухна Бистра по оня мил стар начин, от времето на брачните ни отношения.

Разговорът се водеше в кухнята, където, седнал в единия край на покритата с мушама маса, допивах собственоръчно свареното кафе. Допивах го и разсеяно обхождах с очи мушамата, украсена с дребни зелени детелини и напомняща прерия, над която мудно се носеха сивотеменужните облаци дим на цигарата ми.

Часът на заранното кафе бе един от тихите часове в моя ден. Подир нощните занимания на светския живот жена ми и Жорж се вдигаха едва към обяд. Жена ми засега не ходеше на работа, тъй като пак чакаше да бъде назначена на някакво място, което щяло да ѝ прилегне. А работата на Жорж бе някаква такава неопределена, инспекционна или пласьорска, изобщо никога не разбрах точно каква, но която му позволяваше да се запилява насам-натам, да спи до късно и да отделя известно време за своето любимо хоби — частната търговия с вносни артикули.

Тази заран обаче трудно би могла да се нарече тиха. Изправена до вратата, жена ми стоеше в бойна поза, леко разкрячена и с ръце на хълбоците.

— Не разбирам какво искаш от мене — промърморих.

— Свобода! Разбираш ли: свобода, нищо повече!

Тя продължаваше да стои все тъй в предизвикателна бойна поза.

— Вдигни си едната ръка — рекох.

— Защо да си вдигам ръката?

— Ще излезе, като че държиш факел. Статуята на Свободата от нюйоркското пристанище.

— Бих ти показала един факел, но ми се свида вазата — отвърна тя.

Вазата наистина се мъдреше съвсем готова, на бюфета.

Сетне, вероятно решила, че преди да стигне до силните средства, не е зле да опита по-меките, Бистра произнесе с друг тон:

— Една жена не може да живее с двама мъже едновременно, Тони.

— Ти не живееш с двама.

— Обаче съседите мислят другояче. С единия вече разведена, с другия още неомъжена, а живее и с двамата.

— Нищо не ти пречи да се омъжиш.

— Ти ми пречиш.

— Мога да ти дам веднага разрешение в писмена форма, за да ти послужи, където потрябва.

— Жорж каза, че ще сключим брак само след-като освободиш апартамента.

— А къде искаш да се инсталирам? На тротоара?

— Не говори глупости. Става дума ти и Жорж да си размените квартирите.

Мълчах десетина секунди, като съобразявах под каква форма да поднеса отказа си. Но жена ми, решила, че се колебая, побърза да продължи атаката:

— Жорж има стая в голяма удобна къща. Тия, хубавите къщи на старата буржоазия. На две крачки отгук, в центъра. Чудесно изложение. И още едно предимство: съквартирантите са само мъже. Истински дюшеш за женомразец като тебе.

Продължавах да мълча и да обмислям отказа си. Обмислях го без особено вътрешно убеждение. Жана ми и този път имаше право, защото разбираше, че подир неизбежната за случая реторика ще отстъпя. Да се чудиш просто как една такава жена, без излишък на интелект, винаги може да има право.

— Няма какво да умуваш — поде тя отново щурма. — Това трябва да стане. Друг изход няма.

Тя замахна с ръка, за да придаде по-голяма категоричност на последната фраза.

— Чудесно — казах. — Само вдигни я по-високо тази ръка. Все едно че държиш факел.

* * *

Статуята на Свободата и всичко друго от тоя род, това наистина е чудесно. Лошото е, че след като получиш свободата, първото, което установяваш, е, че няма какво да я правиш. И вместо да ликуваш пред избавлението, усещаш някаква безгранична празнота. На следния ден към обяд Жорж надниква в стаята ми.

— Да ти помогна ли за багажа?

— Няма какво да помагаш. Готов съм.

Багажът се свежда до три парчета. Един доста нов куфар от фибър, дето са дрехите, друг картонен, съвсем разнебитен и завързан с въже, дето съм изблъскал книгите, и най-сетне една бохча, в която Бистра великодушно е сгънала няколко чаршафа и пеш-кири от най-амортизираните.

Поемам куфарите, Жорж нарамва бохчата и тръгваме към стълбището, съпроводени от Бистра.

— Новият куфар ако не ти трябва, ми го върни — подхвърля жена ми на изпроводяк.

— За к'во ти е? — промърморвам. — Имаш толкова куфари.

— Другите са пълни с дрехи. А този ми е за зимните палта. Няма да ги сложа на главата си.

— Не бой се — смига ми Жорж. — Аз такъв гардероб ще ти дам, че можеш да приемаш мадами в него.

— Ти и в гардероба ли си ги връткал? — запитва го Бистра.

Но Жорж вече слиза с бохчата по стълбището.

Наблъскваме багажа в жигулито и потегляме. Вътре в колата е адска жегата, но и навън не е по-хладно. Булевардът е натъпкан с коли и пешеходци. Жорж кара едва-едва, втренчил поглед през стъклото.

Навалицата напират по тротоара край нас. Жегата прави хората лениви или нервни. Ленивите едва се тътрят, а това още повече дразни нервните, които ядосано се опитват да ги задминат.

Жорж е, изглежда, от нервните.

— Това вече е живо мъчение, да се движиш с моторно средство — изпъшква той, като натиска амбриажа и превключва на първа.

— Ами върви пеша.

— И за пеша не е! Тоя град е пренаселен. Едни тичат, други едва се тътрят, едни напират вдясно, други — вляво... Като тръгна в навалицата, така побеснявам, че почвам да блъскам с лакти.

— Гледай някой теб да не те блъсне по-яко.

— Аз го правя артистично бе, Тони! Правя го тъй, че всеки го взема за случайност и дори ако се налага, викам „пардон“. И като светна с лакът пет-шест говеда, олеква ми, да знаеш!

Поглеждам го бегло. Дали от жегата, или от снощното преливане, но не е в добрата си форма. Липсва му нещо от оптимизма на човека, готвещ се за скорошен брак.

Тъкмо да завием по „Патриарха“ и светофарът дава червено. Жорж наново въздъхва мъченически и изключва скоростта. Седи омърлушен и се взира апатично през стъклото. Светва зеленото, но той като че не го вижда.

— Какво чакаш? — казвам, — По-зелено от това няма да стане.

— Нещо ми е кофти — избъбря той и дава на първа.

Аз също не съм екстра, но моята е друга. Аз съм потърпевшият, а той — печелившият. И все пак има една работа, която ако стане, самочувствието ми ще скочи с няколко градуса. Ако стане.

Измъкваме се от „Патриарха“. Колата се мотае насам-натам по някакви улички. Почвам да подозирам, че Жорж е забравил собствения си адрес, когато внезапно заковава жигулито до тротоара и с малко пресилена бодрост обявява:

— Стигнахме. Ето я резиденцията.

Резиденцията представлява двуетажна вехтория, оцеляла случайно от миналото между околните високи кооперации. Не че новите кооперации са по-малко грозни, но това си е обичайната грозота на тия бетонени кафези за хора. Докато в старата къща има една претенциозност, която времето, немарата и разрухата са преобразили в зловеща пародия. Светската красавица, превърната от годините в карикатура на самата себе си. Бабичка с опустошено лице и съсухрено тяло, застинала в нелепата поза на кокетка.

— Тази къща дядо ми я е строил — обяснява Жорж, додето сваляме багажа. — Един малък дворец. Знаели са някога да живеят хората. Живели са и са строили, като че смърт няма да има, а не като нас днеска — всичко ден за ден...

Фасадата на малкия дворец е боядисана с оня приветлив охрав цвят на старите училища, болници и казарми, цвета на казионщината, на скуката и разваления жълтък. Впрочем от цвета е останало малко нещо, понеже значителна част от мазилката е опадала. Затуй пък двете колони край входа са оцелели, може би защото не подпират нищо. Оцелели са и триъгълните фронтони над прозорците, чиято ренесансова строгост е смекчена от окълцани гипсови релефи на ангелчета. Прозорците са два — същите тия високи и тесни прозорци на някогашните училища, болници и казарми. Над фасадата се разтяга балюстрадата па тераса, с която е облагодетелствуван горният етаж.

Жорж отваря вратата и понечва да прибере ключа, но се сеца и ми го подава. Прибирам го, без да съм сигурен трябва ли да благодаря. Проникваме в някакво тъмно антре, от което ме лъхва миризма на мухъл, на влажна мазилка и препарат за хлебарки.

— Усецаш ли? — пита водачът ми.

— Не ми е окапал носът.

Оказва се обаче, че усецаме различни неща.

— Баща ми някога търгуваше с розово масло — обяснява Жорж. — И тъй бе влюбен в миризмата му, че омирисваше цялата къща с розово масло. И виж, толкова години са минали, а още се носи дъх на рози.

Дъх на рози... Луд човек.

— Внимавай, тук няма крушка — мърмори бившият стопанин, като ме превежда през антрето.

— Тук също — добавя той, когато влизаме в някакъв все тъй тъмен, обаче далеч по-обширен чертог. — Нали са общи помещения, никой не се сеца да сложи крушка. Впрочем от кухнята идва достатъчно светлина.

През една отворена врата в дъното наистина прониква сноп усойна светлина, врязваща се като лъч на прожектор в полумрака на хола. Защото, както Жорж бърза да ми обясни, това е холът.

— Не е много уютно, обаче какво значение. Тук се минава и заминава. А в кухнята всеки си има отделен котлон. Моят, тоест твоят, е точно срещу вратата.

Стопанинът обаче смята за излишно да ме занимава с такива прозаични неща като кухнята и ме повежда към най-тъмния ъгъл на просторния хол, откъдето, ако не ме лъжат очите, започва някаква стълба.

— Оттук нагоре са твоите покои — осведомява ме Жорж. — Тая тъмница долу не те интересува.

— Щом казваш...

— Гледай да не се изтресеш по стълбата, плъзгаво е. Какво дърво, какъв лак... Толкова години са минали, а муха да кацне, ще се разцепи...

Не знам дали от лака, или от мръсотията, но стълбата наистина се оказва плъзгава. Изкатервам се все пак някак си в мрачината, като

следвам Жорж то петите. Стигаме до сводеста вратичка. Жорж я отваря и не без известна тържественост ме въвежда в дълъг светъл коридор.

— Тук е друго, а?

— Така ли мислиш? — отвърщам колебливо, тъй като коридорът, както е задръстен от стара изпочупена мебел, не ме изпълва с благоговение.

— Какво има да мисля! — възкликва почти възмутено Жорж. — Ето ти терасата, изцяло на твое разположение, ето ти тоалетната, тоже на твое разположение, ето ти и банята, също на твое разположение.

При тия думи той разтваря една след друга вратите на горепосочените помещения, но още преди да съм надзърнал в тях, се насочва към последната врата, отваря и нея с царствен жест и обявява:

— А ето и стаята.

Влизам, донейде смутен от факта, че въпреки обедния час, в стаята сякаш се мръква. Не искам да кажа, че ѝ липсва прозорец. Има си даже два, от тия същите, болничните, само че единият е почти задънен от калкана на съседната кооперация, а другият е за-тулен от гъстата листовина на орехово дърво.

— Малко е тъмнично...

— „Тъмничко“, глупости! А защо ти е да бъде светличко? За да пукнеш от жегата? Виж каква хладина, какво спокойствие...

Като потвърждение на репликата точно в този миг иззад ореховата шума гръмна неистово някакъв магнитофонен рок.

— Аз на това копеле мамицата му ще разгоня — изръмжава Жорж. — Иначе кварталът е тих като църква, но това копеле с неговата уредба...

Стопанинът не довършва, вероятно успокоен тъкмо навреме от мисълта, че сега вече в тая стая ще живея аз, а не той.

— Да свършим и с деловата част, че Бистра ще ме чака.

Не възразявам, понеже съм зает с огледа на стаята. Някога тя вероятно е била боядисана в зелено, обаче зеленото отдавна се е обезцветило до сиво, а сивото е обогатено от най-различни нюанси на черното и кафявото, получени от сложни химически реакции между саждите, влагата и мазилката. Край двата прозореца от потона към пода, там където вероятно е текло от покрива, се спускат дълги ръждиви петна, наподобяващи потъмнели снимки на огромни сталактити. Уютът се допълва от няколко подходящи мебели —

споменатият вече гардероб, наистина огромен и мрачен като домашна гробница, метален креват с месингови топки, охлузено кожено кресло с неопределен цвят, столове и маса без особени отличителни белези. В дъното на стаята, отляво на входната врата, забелязвам втора врата.

— А, щях да забравя — обажда се Жорж, уловил погледа ми. — Тук имаш нещо като малка стая. Можеш да я използваш за спалня.

Той отваря вратата и аз хвърлям бегъл поглед, колкото да се уверя, че килерът е наистина по-просторен от гардероба, но не дотолкова, та да побере металния креват. Което се и опитвам да обясня на водача си.

— А бе к'во ще вкарваш креват. В коридора има една пружина. Тук, на тая пружина, старият спа сума време...

Той млъква за миг, сякаш се вслушва или втрещва в нещо едва доловимо, сетне ме поглежда и запитва:

— Усещаш ли?

— Какво? Миризмата на рози?

— Значи усещаш. А толкова години са минали.

Рози... Луд човек. Розите не ухаят на мухъл. Но щом ароматът, както казват, събуждал спомени, защо пък от спомена да не лъха аромат?

— Като е твоя къщата, защо тъй си я запуснал? — казвам, просто така.

— Как ще е моя. Отчуждиха ни я още след Девети.

— Е, все нещо са ви оставили.

— Това, дето ни го оставиха, веднага отиде. Нали трябваше да живеем.

— Продадохте собственото и останахте в държавното...

— „Държавно“!... Не го е строила държавата, а дядо ми. Цялата къща я бяха дали на Несторов, голяма клечка беше по онова време.

Той снишава глас, като че произнася нещо много секретно:

— В Меверето бе шеф. Но на Несторов и жена му защо им са толкова стаи. Така че оставиха ни втория етаж.

— Обаче долу не е само Несторов.

— За това той си е виновен. Едва жена му умря и глупакът обяви, че нямам нужда от такава голяма квартира, та да му дадели нещо по-малко. По-малко не му дадоха, понеже вече не беше клечка, но му

натърузиха още един, че после още един, така че станахме мъжки манастир...

Сравнението с манастира, изглежда, не го задоволява, защото добавя:

— Приют за корабокрушеници... Единият натирен, другият свален, третият лежал в затвора...

— Затова пък четвъртият...

— Кой „четвъртият“? — поглежда ме той косо. — Предишният или новият?

— Тоя, дето му излезе късметът.

Жорж ме поглежда повторно, сега с лека сянка на меланхолия, и отвръща:

— Късмет ли? Едно го мислиш, друго излиза... Нищо не знаеш ти. И по-добре.

Сетне мисълта му наново се връща към реалността:

— Дай сега да си видим сметките, че Бистра ще ме чака.

Сметките се оказват вече нахвърляни върху някакъв лист от тетрадка, и то така на едро, че аз въпреки обичайната си сговорчивост съм принуден да възразя.

— А бе ти имаш ли представа как вървят сега старинните мебели! — възкликва Жорж. — Фантастично скъпо! И все пак, както виждаш, не те дера...

— Твоите мебели не са старинни, а стари. И какви са тия неща, дето си ми ги нанизал тук? В стаята няма толкова мебели.

— Ами ония в коридора?

— Ония в коридора не ги ща. Прибирай си ги.

— Къде да ги прибирам? Бистра ме предупреди, че не иска вехтории.

— Аз кандисвам и на вехтории, но само колкото ми са нужни. Склад няма да правя.

— Добре, и аз кандисах! — отстъпва стопанинът. — Задрасквам ги. Обаче нека седят временно тук, докато намеря клиент.

Подир тази първа отстъпка нещата тръгват вече по-леко и Жорж прави още някои корекции, понеже отлично разбира, че бракмите му са практически непродаваеми.

Известни затруднения в оценката възникват с огледалото и скулптурата.

— Не знам колко да ти пиша за огледалото — сбърчва чело Жорж. — Такова нещо днес не можеш да намериш, чист кристал!

И той поглежда с респект голямото стенно огледало, монтирано до прозореца с калкана. Не знам кристалът чист ли е и дали изобщо е кристал, но колкото до амалгамата тя е аривидерче Рома или ако щете, адио Наполи, изобщо отдавна е тръгнала да си отива, най-първо по краищата, сякаш раядена от киселината на времето, но също и към средата, дето вече са пролазили жълтеникавите петна на проказата.

— Огледалото не ми е притрябвало — промърморвам.

— Ама как бе! Можеш да се огледаш в цял ръст, А знаеш ли колко е важно да се виждаш в цял ръст! Иначе ще ти се закачи някой конец или друг боклук за сакото и така ще си ходиш из града с него.

— Добре, пиши там нещо. Само не се увличай.

— Ще трябва да пиша и за скулптурата. Все пак произведение на изкуството е...

Тук обаче аз наново се възпротивявам:

— Занеси го на Бистра.

— За да ми го счупи в главата ли? — запитва Жорж.

Подир което решава:

— Нека ти бъде спомен от мене. Един малък шедьовър, Тони.

Шедьовърът представлява гипсова глава на някаква антична богиня, доста поокълцана, но затуй пък увенчана с една стара шапка на Жорж. Гипсът е поставен в ъгъла на стаята върху неугледно шкафче, вече включено в сметката. Едно безупречно и безучастно лице, върху което лежи ненужна и забравена лека студена усмивка — такава е тази хладна богиня.

— А формалностите по размяната? — сещам се, след като сметките биват уредени.

— Всичко е в ред. Разполагай се и за нищо не се тревожи.

Не съм настроен да се тревожа. Във всеки случай — не за квартирата. Обаче има една работа, която наистина ме човърка. Ако тая работа стане...

* * *

От вчера съм в отпуска, но все пак трябва да отида до редакцията, за да взема малко пари от касиера. Преодолявам дългото разстояние и жегата на ранния следобеден час, получавам каквото ми се полага и за всеки случай надзъртам в стаята на прекия си шеф. Не съм длъжен да му се обаждам и бих могъл да отмина кабинета транзит, още повече Янков не е моя симпатия. И все пак не знам защо, надзъртам.

— Търсиха те от някакво издателство — съобщава началството.

Янков е такова началство, че по-нормално би било аз да седя зад бюрото, а той да ми бъде подчинен. Добре, че не съм суетен. Съвсем не се интересувам къде ще седя. Интересувам се от друго.

— Кой ме търси?

— Казаха да се обадиш в отдел „Белетристика“ — отвърща сухо шефът и потъва в текущата си работа, сведена в момента до четене на вестници.

Този глупак дори не може да разбере стойността на информацията си. Вероятно това е единствената ценна информация, до която се е добрал през цялата си двайсетгодишна журналистическа кариера.

Би трябвало да се спусна с пълна скорост към издателството, но не ми е в характера, пък и жегата не предразполага към тичане. Поемам с все същия умерен ход, като се старая да се движа на сянка поне там, където тя реално съществува. Така че тътря се като пенсионер, сякаш съм тръгнал за кисело мляко, а не за среща със съдбата.

Е, чак пък среща със съдбата. Става дума просто за една книга. Моя книга — първата и единствената. И по-точно — един роман.

Романът в общи линии беше собствената ми история. На този свят всеки си разправя собствената история и не виждам защо тъкмо аз трябва да нарушавам реда. Описал бях личната си епопея, но не тази, домашната, с Бистра — от Бистра не можеш да изкараш никакъв роман освен може би порнографски, — а онази, служебната епопея. Това бе разказът за един журналист, който обикаля по проверка на читателски писма и надзърта в най-различни човешки драми, по-едри и до-дребни, така че моята история постепенно се превръщаше в букет от чужди истории, съвсем обикновени, но нелишени от значение, както си мислех.

За себе си почти не разказвах. Не защото чак пък толкова няма какво да разказвам, а защото не се смятам за положителен герой. Това — не. Може да си въобразявам хиляда други работи, но знам, че не съм положителен герой. А пък ако е за отрицателни, те и без мене бяха достатъчно в романа. Боях се дори, че редакторът ще поиска да намаля броя на тия колоритни персонажи, за да се постигне по-приемлив баланс на светлосенките.

„Боях се“ е неточно казано. Знаех, че съвсем без хирургическа намеса няма да mine — редакторът трябва да си оправдае заплата. Само че аз отдавна вече не бях дебютант. Не в смисъл че съм стигнал върховете на писателското майсторство, но колкото до техниката, не съм вчерашен и разбирам, че първият закон на термодинамиката, както казваше Петко, е да си осигуриш благосклонен редактор.

Осигурил го бях съвсем естествено, понеже не съм по дългите операции, нито по сложните, а просто една вечер го бях видял в клуба и той навярно се отегчаваше, както бе седнал без компания, и сам каза: „Ела да прием по една водка“, а после, естествено, запита: „Пишеш ли нещо“, макар че положително, пет пари не даваше дали пиша, или не пиша, обаче аз не проспах случая, такива случаи не идват на ята, като гаргите, и му разправих за проекта си, а той кимаше и дали защото бе вече на третата водка, или защото не слушаше, но каза, че замисълът е интересен и че тъкмо сега художествената документалистика е много на мода, така че нека дерзая и като изплета ръкоделието, да се обадя. Обадих се и се приготвих, както му е редът, за дълго чакане. Не смеех да се надявам, че ще ме извикат на разговор но-рано от есента. И ето че сега Янков с тоя свой скучен служебен глас ми съобщава: търсиха те от издателството. А аз за малко не подминах вратата на кабинета му.

Другият кабинет, който в момента е по-важен, ме посрещна с усойната си хладина. Хладина на атмосферата и на редакторското лице, жълто, уморено лице на фона на жълтата стена.

— Добре, че дойде — произнася без особен ентузиазъм Искров, като посочва с ръка казионното кресло до бюрото. Едно безобидно старо кресло, което в момента ми напомня зъболекарски стол.

— Хубаво, че дойде — повтаря редакторът.

И за да не си правя особени илюзии, пояснява:

— Искам всичко да разчистя, че ще излизам в отпуска. Кафе ще пиеш ли?

Кимама утвърдително, не защото съм умрял за кафето му, а защото сред тази хладна обстановка едно горещо кафе е все пак проява на топлота.

Кафето е донесено, изпито и забравено, а Искров още не започва разговора, за който ме е повикал. Той прехвърля разни бумажки по бюрото, класира ги в папки и изобщо разтребва, сякаш се готви да се пренася и сякаш няма посетител. Най-сетне, след като не остава нищо за разтребване, редакторът вади от чекмеджето обемист ръкопис, чиято синя пластмасова папка ми е добре позната.

— Та става дума за романа ти — обяснява Искров, като за по-голяма нагледност потупва с костелива длан папката.

Мигът е напрегнат и това ме подтиква да запаля, макар в устата ми вече да горчи от пушене. Пуша кротко и слушам любознателно встъпителните думи на редактора за добрите страни на художествената документалистика изобщо и за моите белетристични находки в частност. Пуша и чакам следващото.

Не знам кой беше казал, че ако едно изречение е разделено по средата от думичката „но“, в такъв случай единствено важна е втората част на изречението. Стигаме и до нея.

— Всъщност имам само две бележки — пояснява редакторът, — Първата се отнася до художествената страна. Втората е по същество. Повествованието ми се струва още сурово, хетерогенно, непретопено в белетристична сплав. Изобщо някъде звънти, а другаде кънти на празно. Някъде се увличаш в обстойни описания, другаде съвсем забравяш, че хората се намират в конкретна обстановка, носят дрехи, правят движения, с две думи — пълен вакуум в пластично отношение.

Той продължава да развива известно време тая мисъл за белетристичната сплав и за пластичния вакуум и дори привежда за пример отделни страници, които е отбелязал в края на ръкописа. Сетне оповестява:

— Най-важната ми бележка обаче е по същество.

И преминал ненадейно от сухия рецензентски тон към задушевната дружеска реч, запитва:

— Откъде ги изравяш всички тия типове бе, човек?

Въпросът е твърде директен, за да дам вид, че се отнася до шапката ми.

— Защо трябва да ги изравям? Наоколо ги има колкото щещ.

— Ами тъкмо защото ги има колкото щеш, не разбирам защо трябва да пълним с тях и книгите. Бездушни чиновници, корумпирани търговци, кариеристи на дребно, мошеници на дребно...

— На едро е трудно.

— ... Зарязани строежи, разстроени семейства, квартални ежби, бъркотии, неразбории... За какво та е притрябвало всичко това?

Той явно недоумява. Аз — също. Така че седим известно време, като се гледаме с недоумение.

— Не ме разбирай криво. Не съм за лакировката, Но ако вземеш един мръсник, нека поне да е мръсник от калибър, с голям ръст, с голяма драма, да шокира, да възмути, да предизвика интерес. А твоите мошеници са едни такива дребни, сиви, неопределени... Гледаш го и се питаш: мошеник ли е, или не е мошеник. За какво са ти такива? Какво искаш да кажеш с тях?

Въпросът и този път явно не се отнася до шапката ми, която блести главно с отсъствието си.

— Какво искам да кажа... Де да знам... Сигурно същото, което някога казваше един покоен приятел. Ние най-често се издънваме в дребните неща. Не защото сме по-добри с големите, а защото големите се случват рядко. За големите сме сигурни, че ще бъдем на висота. При големите сме екстра. А додето ги чакаме, издънваме се в малките. Всекидневно и всекичасно. Дребен егоизъм, дребничко нехайство, мързел, злословие, нагаждачество — все на дребно, колкото да не е без хич.

— Е, хубаво де! И какво от това? Че ако ни погледнеш нас двамата, да не би да сме чак толкова образцови? И ние не мразим парите, нито жените, нито чашката... Пък и твоят покоен приятел, макар че не бива да говорим зле за покойниците, да не е бил случайно ангел?

— Ангел — не. Свестен тип беше, но ангел — не.

— Виждаш ли? Тогава за какво трябва да доказваме всеизвестното: че не сме ангели.

— Съвсем излишно, наистина — кимам примирено. Той ми хвърля бегъл поглед, колкото да провери не го ли будалкам. Не знам защо, но хората винаги мислят, че ги будалкам.

— Това е въпрос на разбиране, обаче аз лично не бих искал да приличам на някой пенсионер от кварталната организация, който,

понеже е пенсионер и повече не може да прави провали и понеже е минал шейсетте и вече не го бива за любовник, и понеже го притиска черният дроб и вече се въздържа от гроздовата, ще се изтъпанчи да чете лекция за трудолюбието, нравствеността и въздържанието. Хората не обичат такива пенсионери, Антоне.

— Така ли звучи книгата ми?

— Е, ти не поучаваш... Само сервираш материал за поука.

— Разбрах. Ще го скъсам тоя ръкопис. Редакторът отново ми хвърли проверовъчен поглед.

— По-добре преработи го.

— Не виждам начина.

— Ще го видиш лесно, стига да махнеш тия увеличителни стъкла от очите си. Защо е това прекалено виране в неприятните дреболии? Защо — тая дребнава придирчивост към околните? Издънвали сме се в дребните неща... Ами издънваме се — факт! И все пак вървим напред. Може да не крачим с кралимарковска стъпка, но пъплим някак си.

Усетил, че почва да се повтаря, той минава към конкретните препоръки. Това да оставя, онова да махна, не знам какво си да добавя. Тия препоръки съвсем не са ми нужни, както не са нужни и на него, за да заслужи заплатата, обаче Искров е добросъвестен редактор и държи да си изпълни мисията докрай, до ободрителното „ще стане, не се отчайвай“ и до моето „ще видя какво мога да направя“.

Тръгвам си. Поемам по навик към апартамента, но навреме се сецям, че там вече живее Жорж. Променям посоката, като си мисля с умерено отвращение за оная вмирисана на мухъл — пардон, на розово масло — запусната квартира. Ще трябва да се чисти. Може да има и хлебарки, макар че според Жорж те се навъртали главно в кухнята. Всъщност подробности без значение.

Мисълта ми прескача на други подробности — ония, които остават, след като се изстиска водата от обширния редакторски коментар. Това с кварталния пенсионер беше наистина кален удар. Не допусках, че книгата ми звучи толкова тъпо.

Махни си, вика, увеличителните стъкла, какво е това придирчиво виране.

На времето леля, сестрата на майка ми, веднъж ни беше поканила на обед. Всъщност това „веднъж“ си беше традиция и се

случваше всяка седмица и, по-точно, всеки неделен ден. Леля не можеше да прости на мама, че макар и по-млада, се е омъжила, докато тя самата бе останала стара мома. И едно от малките ѝ отмъщения бяха тия неделни обеда, предназначени да покажат, че дори и стара мома, тя е къде-къде по-голяма домакиня от майка ми. Това съвсем не бе трудно, тъй като майка ми не беше никаква домакиня, а що се отнася до готвенето, умението ѝ се изчерпваше с това да блъска възможно повече подправки в тенджерата, за да притъпи лошия вкус на яхнията. Прочее, леля ми би могла да ѝ нанесе удар и само с един свястно сварен фасул, но тя бе твърде амбициозна, за да се задоволи с фасул, и винаги ни сервираше най-сложни менюта, в които освен супата и печеното фигурираха всевъзможни банички, майонези и салати. Та именно в една от тези салати — помня, че това бе свежа зелена салата, примамливо бляскаща с бисерните капки на оцета и зехтина — моето още детско, но вероятно вече порочно око откри веднъж нещо нередно.

— Червей! — рекох мрачно, като сочех порцелановата паница.

— Какъв червей? — подскочи леля.

— Ето го! — настоях и едва не заврях пръст в салатата.

Леля ми се взря, пое едно листо е вилицата и промърмори сконфузено:

— Червейче, наистина... Просто не съм го видяла... А я мих листче по листче!

— Защо посрами леля си с това червейче бе, сине? — укори ме мама по-късно, когато се бяхме вече прибрали в нашия апартамент.

— Ами какво? Да го изям ли?

— Можеше просто да си премълчиш.

— Ами ако ти го беше изяла?

И понеже тя не намери какво да отговори, баща ми се обади:

— Няма да надаваш вой, а без да те забележат, ще го махнеш от салатата.

— А нали ти сам казваш, че не бива да крием истината?

— Намерил си и ти една истина, с която да смаеш света... — рече баща ми.

ВТОРА ГЛАВА

Не отричам, че граничните полицаи са учтиви хора. Но това е такава ледена учтивост, от която тръпки те побиват. Защото, додето те оглежда и прелиства паспорта ти, може да произнесе все с тая ледена учтивост:

— Завийте оттук и паркирайте колата там, вдясно! Едно нищо и никакво завиване вдясно от пистата означаващо само че или ще те приберат, или ще те върнат.

Разбира се, аз няма какво толкова да се боя. Не съм тръгнал на гурбет, а съм в служебна командировка. И все пак, когато виждам, че унгарският граничар, а подир него и австрийският му колега са останали зад гърба ми, това ме облекчава. И спирам в първия бар да изпия едно кафе.

Речено — сторено. Готов съм вече за път, когато в далечината проочава вой на полицейска сирена. Едно тъмно порше с блеснали фарове лети по шосето към граничната бариера. Но шосето се оказва блокирано и колата спира на две крачки от мен. От поршето изскачат трима души и побягват в тъмното. Само че преди да побягнат, единият хвърля в декоративните храсти някакъв тъмен предмет.

Както вече казах, готов съм да си тръгна и сигурно бих го сторил незабавно, ако тая история с тъмния предмет не бе почнала да занимава ума ми. Защо го хвърлиха? И какво всъщност представлява той? Законни въпроси за любознателния дух, устремен по вечния път към знанието.

Изчаквам, прочее, всичко наоколо да утихне и едва тогава напускам терасата па бара. За беда връзката на едната ми обувка се е разхлабила, така че следва да се наведе и да я затегна. А понеже и тъй и тъй съм се навел, използвам случая да измъкна загадъчния предмет от храстите и да го преместя в колата си. В колата е по-сигурно. Там не духа.

И ето ме отново на път. Летя по бялата лента на шосето, разсичаща на две мастиленочерната равнина, спазвам акуратно

указанията на пътните знаци, вирам се внимателно пред себе си, изобщо правя всичко, което е по силите ми, за да се съсредоточа, но любознателният ми ум упорито отказва да изостави мисълта за чантата.

Защото характерът на предмета е вече установен: чанта. И понеже е чанта, нормално е да се отвори. И това, изглежда, е единственият начин да събера ума си и да го насоча към подробностите на правилника за движение.

Отбивам в някакъв безлюден паркинг и проверявам съдържанието на находката. Тя напълно задоволява смътните ми надежди и опровергава опасенията. Пари. Долари. В пачки по десет хиляди. Много пачки, цяла чанта.

Пристигам във Виена, късно през нощта. Освободена от наплива на уличното движение, Марияхилферщрасе немее ярко осветена и безлюдна като болничен коридор призори. Подминавам няколко хотела от средна категория, излизам на Ринга, завивам край Операта и спирам пред хотел „Захер“. Не че съм дотам суетен или че една купчина пачки ми е замаяла главата, но това си има значение.

На заранта подир бегло отбиване в първата банка сеотправлям към швейцарското посолство: Попълвам съответния формуляр и заставам пред гишето на консулската служба. Българският паспорт, както съм и очаквал, затормозява малко операцията.

— По каква работа искате да влезете в Швейцария? — пита човекът зад гишето, макар че отговорът на въпроса е даден писмено във формуляра ми.

— Туризм.

— Кой ще ви издържа?

— Пътувам на свои средства.

— На каква сума възлизат те?

Вместо отговор подавам съвсем новата си банкова книжка. Човекът хвърля бегъл поглед върху цифрата на влога. Влогът съдържа една нищожна част от находката ми, но достатъчна, за да вдъхне респект.

— Какъв е адресът ви тук?

— Хотел „Захер“.

Това също вдъхва респект. До такава степен, че вместо да промърмори очакваното „ще ви съобщим писмено“, чиновникът

разтваря паспорта ми, удря щемпела на визата и се заема с попълването.

И ето ме в Швейцария. И по-точно — в Берн. Не че само в Берн има банки, но тоя град е важен по технически причини. Първата ми работа е да прехвърля цялата чанта в банката. Една част — на влог, другата — в касетка. Втората работа е по-трудна и ми отнема цял месец. Трудна и свързана с известни разноси. Накрая и тя е свършена. Няколко едри банкноти, подадени в подходящ момент на отзивчиви служители, ми осигуряват швейцарски паспорт.

И потъвам в алпийския пейзаж. Потъвам дълбоко и вероятно — завинаги.

Предполага се, че когато човек бяга, ако не знае точно „накъде?“, поне е в състояние да каже „защо?“ А ето, че аз не съм в състояние. Вероятно понеже не съм се готвел да бягам и това е станало съвсем случайно, в резултат на една подхвърлена чанта. Или понеже само смътно усещам причината за бягството, без да съм в състояние да я формулирам.

Разбира се, първото, което някои ще помислят, е, че бягам от социализма. Така е прието да се мисли. Такава е схемата. Само че аз мразя схемата. За разлика от социализма. Социализмът ми е безразличен. Не че се съмнявам в него. Готов съм с две ръце да гласувам за социалното му и морално превъзходство. Убеден съм дори в пълната му победа. Но това не събужда у мене порива да извикам ура.

Просто не ме вълнува. И ако трябва да отида докрай, ще се наложи да кажа, че изобщо нищо не ме вълнува. И вероятно това е най-простият, макар и непълен отговор на въпроса. Вдигам си чуковете, защото нищо не ме вълнува.

Може би все пак — промяната на климата. Пет пари не давам за климата. Или жизненият стандарт. Пет пари не давам за жизнения стандарт. Дори все още съм с оня, софийския си костюм. Не казвам, че непременно ще ме погребат с него, но тия неща не ме занимават.

Нищо не ме занимава и все пак усещам нейде вътре в себе си оная смътна първопричина, която съм безсилен да формулирам с трезва мотивировка. Да избягам, да потъна, да изчезна, да бъдат срутени всички мостове зад гърба ми. Тогава няма да ми остава нищо

друго, освен да вървя напред, макар и без цел. Стига цели. Нека малко се разтърпчем така, без посока.

Да се движиш из един непознат град с пълната увереност, че никой не се интересува от тебе, както и ти не се интересуваш от никого — това може би не е щастие, но поне е отмора и забрава. Забравил си, забравен си — край. Все едно че те няма. Все едно че не съществуваш. Все едно че си се самоизличил, без да заплащаш неприятната такса на болката. Едно спокойно, дори приятно самоубийство в хладните скути на Алпите. Или, ако щете, един живот под упойка.

Абсурдно ли? Абсурдното е, че когато те вкарват в операционната, ти дават упойка, а когато те вкарват в живота, не ти дават нищо.

* * *

— Ти си opak човек, Тони — твърдеше жена ми. — Opак и кисел си като зелена джанка.

— Други не са ми го казвали.

— Другите са по-възпитани.

Допускам, че понякога наистина съм горчив или кисел. Какъв друг мога да бъда, когато светът ми е черен още от заранта. Не блъскам хората с лакти като Жоро, а се движа съвсем кротко към кулинарния магазин, дето ме е пратила жена ми, но денят ми се вижда сив и улиците са пълни с грозни жени. Мъжете изобщо не ги забелязвам, те не са длъжни да бъдат хубави. Още от млади години бях свикнал да гледам най-вече жените и дори имах чувството, че човечеството, това са всички тия безбройни жени, плюс един-единствен мъж, сиреч аз. Само че сега тези жени до една ми изглеждат грозни и мисълта, че съм единственият мъж между тях, съвсем не е ободряваща.

Моят някогашен съученик, доктор, е на мнение, че причината е в жлъчката. За доктора хората се отличават не по характера, а по заболяванията — язваджии и чернодробни, хипертоници и хипотоници — такива са според него разновидностите на човешкия род. Ако го слушам, бих могъл да повярвам, че достатъчно е да ми отрежат жлъчката, за да видя отново света тъй прекрасен, както съм го виждал някога, когато бях на двайсет години.

Само че сега съм почти на четирийсет. И може би това е по-съществена причина за мрачното ми настроение от жлъчката. Когато си стигнал четирийсетте и се обърнеш назад, за да видиш, че нищо не си постигнал, а сетне погледнеш напред, за да установиш, че и там пред тебе се открояват същите трици, едва ли ще почнеш да скачаш от радост. Затова не скачам. А понеже не скачам, хората смятат, че съм кисел човек.

Не съм от ония типове, дето не знаят какво искат. Готов съм да се задоволя с една саждива стая, чиито скръбни, отдавна немити прозорци навяват подозрение-то, че си попаднал в казарма или болница.

Всъщност стаята подир трескавата суетня на нашата чистачка — същата, на която плащах и в предишната квартира — вече е добила приличен вид. Чистачката ми бе пратена от Бистра. Жест на закъсняла грижа или обичайна разузнавателна операция. Как прекарвам, какво ми е настроението, търсят ли ме жени — Бистра умира за такава информация. Тя по-скоро ще изтърве часа пра козметичната, отколкото да изтърве някоя клюка.

Как прекарвам ли? Хоризонтално. Изтягам се на леглото и се вирам в тавана, който отдавна, много отдавна може би е бил бял. Една хипотеза, нищо повече. Понякога от прозореца нахлува, макар и заглушен, магнетофонният вой на онова копеле насреща, дето се перчи с децибелите си, както някога хората се хвалеха с бицепсите си. Воят не ме смущава. Не знам дали би ме смутил, дори да беше пет пъти по-силен. Не знам дали би ме смутил дори воят на тръбите при страшния съд.

А стаята не е чак толкова лоша. И прозорците — също. Този отдясно е добре задънен с опушен калкан. Онзи насреща е съвсем затулен от гъстата листовина на ореха. Така съм като запечатан. Изолиран — значи защитен. Идеална обстановка за творчество. Тъй че изтягам се на леглото и се вирам в тавана, който някога може би... Но това е само хипотеза. Като лежиш в тая усойна стая, без да щеш, ставаш по-човечен. Почваш да влизаш в положението на оня тип, дето е лежал тук преди тебе и дето, за да се измъкне от тази морга, се е решил дори на такъв отчаян жест — да се ожени за собствената ти съпруга.

Казват, че скуката била лошо нещо. Срещу скуката са написани хиляди обвинителни актове. Но какво е виновна тая безцветна, безплътна и безмълвна дама, че някои хора все ги сърби, дето не трябва, и нито могат да седнат спокойно на задника си, нито са овладели изкуството да се скучае.

Казват „долче фар ниенте“. Това пък го е измислил някой умилително настроен лигльо, който вкухва безделието като бонбон. Скуката, мъжката скука, не е нито сладост, нито безделие. Изкуството на скуката изисква сериозно отношение, а не сантиментално лигавене. И първото, което се налага, е да удариш докрай прекъсвача, да изключиш напълно кабела, дето те свързва с другото и с другите. Приятното и неприятното, желаното и нежеланото, радостта и болката изведнъж се озовават извън твоята територия. Много им здраве. Оставащ сам със себе си и с привилегията да съсредоточиш вниманието си върху неща, които нямат абсолютно никакво значение. Да изследваш географията па нетната от влага, там, в ъгъла под потона; да наблюдаваш движението на мухата, кръжаща около белия планински масив на буцата сирене и насочваща се внезапно към прозореца, за да се блъска с бръмчене в стъклото, без да може да проумее защо въздухът, който я отделя от външния свят, изведнъж е станал тъй плътен и непроницаем; да броиш сиво-сините цветя върху импримето на избелялата завеса, да ги броиш не с числа, а с поглед, докато забравиш откъде си почнал и накъде се движиш.

В територията на скуката всичко е еднакво важно и всичко в еднаква степен носи своето многозначително безсмислие: педантичното приготвяне на утринната филия с масло и конфитюр, дребнавата процедура на сапунисването и бръсненето, оправянето на леглото, за да можеш подир туй отново да се изтегнеш, но вече върху оправено легло. Връзката на сегашното с миналото и бъдещето е прекъсната. Няма ни минало, ни бъдеще, а един безкраен миг на настоящето, сам по себе си и сам за себе си, докато острието на самобръсначката се плъзга косо по бузата ти, като смъква надолу сапунената пяна, без това да предизвиква у тебе ненужни въпроси, като как, докога и защо.

Именно: без излишни въпроси и без наивности от рода на „какъв смисъл?“ За да се търси смисъл, трябва нещо да става, да има движение. А върху територията на скуката няма друго движение освен

това на самобръсначката. Има времетраене. Един разтягащ се до безкрайност миг на празнота, който не помниш кога е почнал и за който ти пука кога ще свърши и който те обгръща така с празнотата си, че ти сам се усещаш като празнота, едно наистина облекчително усещане, освобождаващо те от всякакви мисли и пориви, та дори и от най-просташките мечти за някой хонорар или някоя мадама.

Мадамата, която ми се е паднала, е госпожа Скуката и нямам никакво намерение да я ругая по примера на хиляди неблагодарници. Тия неблагодарници по мое мнение са жалки типове, дето хем жадуват някакви такива силни преживявания, хем не им стиска да ги потърсят, защото, ако толкова държиш на силните преживявания, можеш да вземеш един трион и да си отрежеш ръката и тогава няма да скучаеш.

Аз не жадувам нищо, а най-малко силни преживявания, само това ми липсваше — силните преживявания — и съвсем спокойно съжителствам с моята мадама. Не казвам, че съм влюбен в нея — върху територията на скуката такива думи звучат смешно, — обаче а понасям безропотно. А колко и кои са в наши дни тия, дето могат да понасят безропотно една мадама, която се е отбила съвсем случайно у дома ви, а после е забравила да си иде.

Разбира се, тая дрямка без сънища з това царство на празнотата би могла да се разглежда и като болестно състояние. Кое то съм и правил, когато някой или нещо ме е изтръгвало от дрямката. Но болестно състояние от чия гледна точка? От гледна точка на тия, дето се смятат за здрави и дето са всъщност болните.

Да не вършиш нищо, казват тия, болните, е противоестественно. Да допуснем. А те какво вършат? Служим на обществото, твърдят някои, като имат предвид, че си вадят заплатата. Творим, заявяват други, понеже за творчеството се плаща по-скъпо, отколкото за кисне не в канцелариите. Развиваме се духовно, поддържат трети, дето като няма с какво да се похвалят, ви тикат в носа добродетелите си. Тия, добродетелните, са най-противни. Също като пенсионера на Искров. Те са твърдо за морала, който за тях се изчерпва с това, да четат морал па другите. Изобщо залагат яко на самоусъвършенстването, към което човечеството тръгна още от началото на нашето летоброене и по-точно — тутакси щом разпънаха Христа. Разпънаха го и започнаха да се самоусъвършенстват.

И понеже в Библията бе писано: „Не кради!“, те гръмогласно ревяха: „Не кради!“, и тихичко крадяха. И понеже пак там се казваше: „Не прелюбодействай!“, те си махаха заканително с пръст един на друг и взаимно се предупреждаваха да не прелюбодействат, подир което всеки отиваше да спи с жената на другия. И понеже пак в оная дебелата книга се повеляваше: „Не убивай!“, те строго запретиха убийството като частна инициатива, за да го въздигнат в държавна политика. И понеже оня сиромас Исус имаше само една риза на гърба и бе казал, че по-скоро камила ще мине през иглени уши, отколкото богаташ да влезе в царството небесно, богатите решиха, че най-лесно ще се преборят с това учение, като си го присвоят, и се обявиха за най-добри християни.

Да, тия, дето се смятат за здрави, твърдят, че бездействието е неморална проява. Не виждам само какъв е моралът на стремежа да задоволиш естествените си нужди. Това и животните го правят. Аз — също, но без излишна алчност и без да се соча за пример на околните. И ако сега дейността ми е сведена до минимум, то не е, защото съм рухнал нравствено, а защото вече нямам съпруга, която да ми вика постоянно „дай пари“, и защото на мене ми е напълно безразлично дали ще използвам деликатеси, или парче сирене като гориво за моя мотор на два крака, от който ползата е нулева за всички, включително и за мене.

Не държа да ме вземат за фанатик или мизантроп. Не казвам, че всички работят само за стомаха и приказките за общото благо са винаги лицемерие. Не твърдя, че няма хора, дето живеят сто на сто според параграфите на нравствения кодекс. Но не съм срещал такъв тип между познатите си. Някои са по-свестни, други — не дотам, обаче такъв точно тип не съм срещал. Срещна ля го, ще си взема думите назад и ще се самообявя за болен, ако това изобщо е нужно някому.

* * *

Не бива да се мисли, че само лежа. За да усетиш напълно насладата от лежането, трябва понякога и да ставаш. Така че ставам и правя малка разходка до коридора, колкото да видя как изглежда светът

към насрещната географска посока. Изглежда розов. Или — син. Розов или син — по желание. Вратата към терасата е застъклена с цветни стъкла и цветовете са само два, а изгледът е все тази малка, усойна и почти безлюдна улица.

Малка улица с високи сгради. Жена ми особено бе настоявала на южното изложение, но тук всички посоки са северни, защото къщата е като в кладенец между околните кооперации и надали някога в някой от нейните прозорци прониква слънчев лъч.

Но орехът е чудесен. Имам даже гузното усещане, че просто не заслужавам този разкош. Тия клонки, издигащи се ритмично една над друга, и тая гъста хладна зеленина на широките листа и цялата благородна невъзмутимост на това растително същество, сякаш несъвместима с околната градска грозота на порутени калкани и балкони с пранета.

Разходките се ограничават в горния етаж, който Жорж тъй любезно бе обявил за моя територия. Долният свят на тъмния хол и на непознатите съквартиранти не ме влече. Понякога оттам се дочуват съвсем заглушени шумове, главно заран и вечер — блъскане на врати или тракане на съдове, — и това е всичко.

Подир няколко дни лежане ме осенява героичната мисъл да извадя вещите от куфарите и да им потърся място в жилището. И додето ги вадя, налага се ад открия, че жена ми е направила благородния жест да постави в две кутии захар и кафе. Оттук до идеята да слеза долу и да си приготвя питието има само една крачка.

Преодолявам изпитанието на тъмното хлъзгаво стълбище, пресичам мрачината на хола и се озовавам в кухнята, чиято врата, изглежда, е денонощно отворена. Помещението е доста обширно, покрито с плочи и осветено от един прозорец с широка гледка към насрещния калкан, само че не моят, а срещуположният. Готварските и домакински пособия не са в изобилие и се свеждат до мивката и до четири долапчета, върху които са поставени четири електрически котлона.

— Твоят е срещу вратата — бе казал Жорж.

Верен на предписанието, се насочвам натам, като пътъм наливам в донесената съдина малко вода от чешмата. Поставям съдината върху котлона и включвам щепсела. В кухнята е все тъй тихо, но някакъв натиск в тила ми подсказва, че не съм сам.

На прага на кухнята е застанал възрастен мъж и мълчаливо следи действията ми. Широките рамене и месестото туловище го правят да изглежда по-скоро масивен, отколкото висок, макар че ръстът му е над средния. Побеляла коса, късо остригана като четина, и набраздено от бръчки лице. Старостта се опитва да се пребори с този човек, но не без трудности, понеже той самият има вид на борец. Един борец от тежка категория, вече навярно в пенсия и отдавна загубил лаврите си, обаче не и мускулите. И както е застанал такъв заплашителен на прага, подозирам, че е дошъл да ме бие.

— Не работи — произнася той с нисък, малко грапава глас.

Слагам ръка върху колелото на котлона, за да се уверя, че е съвсем студено.

— Кое не работи? Контактът?

— Котлонът. И никога не е работил.

— Че защо го е държал Жорж...

— За да му пази периметъра.

Непознатият продължава да стои на прага и да ме гледа някак недоверчиво. Може би тая недоверчивост идва от очите, присвити тъй, сякаш светлината ги дразни. Свити са и тънките устни, в чиито ъгълчета сякаш се таи едва доловим присмех.

— Ще трябва да го поправа — промърморвам, като измъквам щепсела.

— Хвърлете го.

И за да не изтълкувам превратно съвета, добавя:

— Няма кой да ви вземе периметъра, не бойте се.

— За какво да се боя? Едно кафе може да се направи и върху тенекиена капачка спирт.

Той ме поглежда тъй недоверчиво, сякаш се готви да каже „лъжец“. Сетне произнася почти неохотно:

— Е, ако е за едно кафе, използвайте моя котлон. Оня там, в дъното.

Очаквам, че ще се измете. Но човекът ме наблюдава още някое време, като че иска да провери дали мога да си служа с такова сложно пособие като котлона. Имам чувството, че телесата му едва се побират в костюма, един костюм с неопределен сивобозав цвят, изобщо от този тип грозни десени, дето, когато ги видиш на витрината, се чудиш кой ли ще ги носи и дето все пак по необясними причини намират клиенти.

Вероятно го е купил наготово, защото сакото е твърде тясно и двете му крила широко се разтварят, за да разкрият корема, загърнат като бебе с риза на сиви квадратчета. За тая масивна фигура коремът всъщност не е много голям — какви кореми съм виждал, — но вероятно дразни собственика си, понеже борецът душмански го е пристегнал с груб военен колан.

Едва когато поставям съдината и включвам контакта, непознатият подръпва с две ръце нагоре панталона си, който и без туй е достатъчно къс, и дава вид, че си тръгва. Обаче, преди да си тръгне, той ме удостоява с още едно разсъждение:

— Трябва да махнете от вратата името на вашия приятел и да поставите своето. Непрекъснато го търсят, а ние не сме портиери да отваряме и да даваме обяснения.

— Пропуснал съм да го направя. Извинете.

— Няма защо да се извинявате, тук няма дами. И пишете под името си да звънят два пъти, за да не звънят на мене, когато търсят вас.

Подир това последно указание борецът наново придърпва строго панталона си нагоре и изчезва в мрака на хола.

Изпивам кафето, като си мисля с горчиво примирение, че няма начин да избягаш от бита. Сетне намирам една визитна картичка, от тия, дето Бистра беше ги поръчала навремето, за да ги пращаме на близки и познати на Нова година с пожеланието да бъде мирна и честита. Това да бъде мирна и честита, естествено, бе нейно посвещение, както бе нейна и идеята да сложи под името ми прозвището журналист, понеже Антон Павлов — журналист звучало респектиращо, а само Антон Павлов не звучало никак.

Прочее, взимам един от респектиращите екземпляри, написвам отдолу „звънете два пъти“ и слизам наново в Тъмното царство.

Отстрани на вратата са закачени с кабарчета четири визитки. Най-горната гласи лаконично: Борис Несторов. Ако съдя по беглите сведения, получени от Жорж, това трябва да е борецът. Следващата поред картичка е на самия Жорж. Откачвам я и използвам ръждивото кабарче, за да прикрепя моята. Отдолу остават Владимир Илиев — инженер, и Радко Димов — без пояснения.

Тъкмо да вляза обратно в Тъмното царство, и чувам зад гърба си глас:

— Антоне!

Не е нужно да поглеждам, за да отгатна, че е Янков, прекият ми шеф.

— Едва те открих, добре, че си оставил новия си адрес. Всъщност за това те търся, зарад новия ти адрес.

— Че какво му е на адреса? — запитвам с неволното предчувствие, че и тоя се готви да ми предложи смяна на квартирите.

— Ще ти обясня. Тук ли ще говорим?

— Ами влизай. Макар че не съм дип за гости...

Напътвам го с необходимите предупредителни възгласи нагоре към покоеите си и стигаме без особени прекеждия до стаята с изглед към ореха. Янков дори не забелязва ореха. Това е май единственото, което не забелязва.

— Квартирата ти не е категория лукс, но за мене е истински дюшеш. Добре, че си оставил адреса.

Той е облечен с елегантна небрежност. Синя небрежност, като че го гледам през джама на вратата към терасата. Якетото, дъвките, ризата, всичко е синьо, и то с интензивен цвят, а не като воднистите му очи.

По-рано само аз в редакцията ходех с джинси, което предизвикваше недоволни гримаси у Янков, защото накърнявало сериозния тон на работното място. Тия недоволни гримаси донейде осмисляха каубойския ми шик. Какъв смисъл да се обличаш по определен начин, ако това не дразни никого. Сега вече, след като джинсите се превърнаха в баналност, Янков сам ги навлече. Той е от ония типове, чиито разсъждения започват с въпроса: какво ще кажат хората? А най-сигурният начин да не кажат нищо е да бъдеш възможно най-банален.

— Решил съм, Антоне, да напиша серия къси интервюта на тема „Как дойде Девети септември“...

Шефът ми е цар на подобни оригинални идеи, които го осеняват, додето прелиства старите течения на вестника. Да не повярваш просто колко нови идеи лежат затрупани в тия стари течения и само чакат някой да ги изрови.

— Добре, ама какви ти интервюта, когато всичко живо е на почивка. Досега съм открил само трима, и то все дребни риби.

— Че к'во мога аз да ти помогна? Знаеш, че съм в отпуск.

— Няма да ти нарушавам почивката, не бой се. Но тук в тая къща имаш двама съседи, които ми трябват. Искам само да

поприказваш с тях.

— А ти защо не поприказваш?

— Какво да приказвам? Пратих им писма — вобщо не отговориха. Дойдох им на крака, намерих единия и той ме изгони.

— Един такъв едър...

— Именно. Несторов.

— Че той и мене ще изгони.

— Е, как ще те изгони, когато тук си живееш. Все пак съседите сте, отношенията ви са други.

— Никакви.

— А бе опитай все пак, за мен е важно. Единият — партизанин, другият — политзатворник... Не че са от първата редица, но ще влязат в работа.

Този Янков е такава лепка, че колкото по-дълго му отказвам, толкова по-дълго ще ми виси на главата.

— Не го смятай за служебна задача. Правиш ми просто приятелска услуга.

— Добре — промърморвам. — Ще опитам. В името на приятелството.

Той ме поглежда бегло, за да провери дали го будалкам. Сетне отдръпва погледа си, като че съм го опарил, и обхожда с него квартирата.

— Що не й теглиш една боя на тази стая?

— Сега почивам.

— Мислех, че пишеш роман.

— Какъв роман бе! Само почивам.

* * *

Пишеш роман, вика. В тоя град нищо не можеш да скриеш и никъде не можеш да се скриеш. Заври се, ако щеш, на майната си, в една стая, задънена от орехови дървета и мърляви калкани, пак някой нахалник ще те налапа.

Роман, вика, пишеш. Няма роман. Има пълен батак. И даже не батак. Батакът е драматичен — нещо се мъти, нещо става, най-малкото

— давиш се. А при мене дори напрежението на давенето е минало. Какво напрежение, като си се удавил.

И за какъв бяс ми беше тоя роман? За да взема пари? За пари не съм мислил. Особено след като Бистра благоволи да ми слезе от врата, за пари съвсем не съм мислил. Тогава може би за да бъда полезен? Не ми е минавало и през ум. По-скоро търсех да се заловя за нещо, да изплувам, да докажа на себе си и на другите: даже да съм катастрофирал, това не значи, че съм загинал. Жертви няма.

Няма, ама има. Не допусках, че толкова съм залагал на тоя жалък ръкопис. Навярно все пак съм искал да кажа нещо с него. Да се мотивирам, чрез грозотата. Оня беше заявил: мисля, следователно съществувам. А аз бях решил да добавя: задъхвам се, значи живея. Ами задъхвай се, кой ти пречи? Но защо трябва да даваш изявления.

Запитайте сто души какво искат от живота, няма да ви дадат сто различни отговора. Различните ще бъдат колкото пръстите на едната ви ръка. Запитайте милион души — вариантите ще се окажат пак толкова. Успех, слава, пари, богатство, брак, любов, удоволствия — много приказки за три-четири понятия, към които някой хапльо ще прибави и последното, алтруистичното — да бъдеш полезен или нещо от тоя род.

Значи до това се свеждат разновидностите на човешките лакомства. И по всички точки аз съм пълен мат. Любов, пари, успехи, творчество — мат! И какво значение коя именно е любимата ми точка, моята точка, щом по всички съм мат. Разбира се, някой ще се обади: почвай нова игра. Само че тая игра не е като оная. И когато разбереш, че всичко е вятър, както е казал пророкът, тогава настъпва най-гадното. Нова игра ли? Готово. Но без мене.

Интересно, че докато произвеждах обичайните си литературни дреболийки, всичко бе наред: приемаха ги. Не че бях обсипвам с похвали, обаче плащаха. В културното меню на обществото има нужда и от дреболийки, а моите бяха сиви в рамките на допустимото. Сивото най-лесно се приема. Може да не е бог знае колко привлекателно, но поне не крие заплахи. Тихият монотонен ден е винаги за предпочитане пред ветровития, дето го не знаеш дали ще докара слънце или буря.

Изобщо до някое време всичко се развиваше нормално. И дори не се сещах, че нещата не могат до безкрайност да текат нормално, по простата причина, че всичко си има край. Така че ударът ме завари

съвсем неподготвен. И додето се опитвах да се окопая, светна ме вторият удар. Подир което, за разнообразие, ме връхлетя и третият.

Е, може би „удари“ е прекалено силно казано. Дребни шамари. Обичайни инфекции. Ако се усещах малко замаян, причината бе вероятно в липсата на закалка. Всичко бе вървяло твърде леко и твърде спокойно до този момент. Ако животът ме бе шамаросвал по-често и по-отрано, може би дори не бих обърнал внимание. Достатъчно е да затънееш в необходимата степен и преставаш да обръщаш внимание.

— А иначе не съм по трагедиите. И ако мразя нещо, то е да прибягвам до скубане на коси. Така че коси не хвърчаха. Изобщо нищо не стана, освен дето изключих. Също като на автомобилните надпреварвания в съботен ден по шосето. Като се хакнеш с колата в крайпътното дърво, може да оцелееш, но загубваш интерес към състезанието. Нека другите да се изпреварват и да гонят вятъра. Тяхна си работа. За тебе надбягването е свършило.

Така че изключих. Това не ми беше за пръв път да изключвам. Само че сега изключих генерално. Направих го, без да съобразявам и без да вземам специални решения, и може би затова стигнах до най-доброто решение.

— Аз май че се позаседях — казва моята мадама Скуката.

— Не се притеснявайте — отвръщам. — Чувствайте се като у дома си.

Три удара, да. Какво чудно, ударите идват винаги на серии, което не всякога важи за успехите. Между първия и втория, а също между втория и третия главата ми не можа да роди сваятна мисъл — просто време нямаше, понеже съм малко бавен в мислите. И едва след третия се сетих за моя стар приятел Петко, който нейде към третата водка обичаше да казва:

— Не знам колко книги са написани от разни мъдреци на тема „Как да успеем в живота“. Щом са толкова мъдри, защо никой нищо не е написал на следващата тема: „Какво да правим, след като не сме успели“. За такова четиво вероятно ще има повече читатели.

— Тая тема са я оставили на тебе.

— Е, да, понеже не ми стига акълът. А такова съчинение наистина може да напише само такъв като мене. Дето има достатъчно опит в неуспеха и достатъчно идеи в главата.

— Ами напиши!

— Ще напиша. Стига да набарам ръководната нишка.

Само че, вместо да напише, взе, че изчезна и отнесе тайната със себе си. А темата и до днес лежи неизползвана. Все едно че ми е оставена в наследство.

* * *

Началото бе навярно оная история. Една редакционна история, глупава до немайкъде. Бях дежурен по брой и се наложи да падне някаква статия, та трябваше да я заменим с друга и понеже главния го нямаше, обадих се по телефона на заместника и той запита какви материали имаме в резерва, а аз му ги изброих, на което пък той отговори „пусни това или онова, изобщо пусни, което пасва по размер“, и понеже „това“ не пасваше, пуснах „онова“.

Туй беше историята или поне първата ѝ част. Защото се оказа, че „онова“, дето го бях пуснал, бе някакъв материал, спрян седмица порано от главния за по-основна проверка, един от тия неверни сигнали за нередности, от които произтичат сума главоболия. Така че на следния ден едва влязох в редакцията — и ме извикаха при шефа.

Беше бесен. Когато бе най-бесен, полагаше най-големи усилия да се сдържа. Фучеше ли, нямаше нищо опасно, но видиш ли го такъв леден, значи бесен е. Разбирам ги тия спокойно-бесните още от времето на леля си.

— Ти ли пусна тази дописка „За безотговорността“?

Потвърдих, че съм аз.

— Значи двойна безотговорност — кимна мрачно той. — Едната — на дописника, другата — твоя.

Мълчах. В такива случаи най-добре да си мълчиш.

— Този материал аз лично го бях спрял — поясни главният, като натърти свирепо на думата „лично“.

— Не са ми казали. Материалът беше набран.

— Долу в печатницата има сума набрани материали — и наши, и чужди — готварски рецепти, съвети за пръскане на лозята... То да беше пуснал някоя готварска рецепта май щеше да е по-добре. В готварството поне няма клевети.

Пак мълчах.

— А не ти ли е известно, че не можеш да поместваш такъв материал без мое разрешение?

— Вие бяхте на пленум...

— И какво, като съм бил на пленум? Ти от вчера ли си в тая редакция, та не знаеш кои материали могат да се пускат с лека ръка и с кои трябва да се внимава? Как пък точно за тази дописка се хвана?

Сега бе моментът да му кажа, че съм се хванал по препоръка на заместник-главния. Но защо да му казвам. За да излезе, че доносника и се оправдавам. Да му каже заместникът.

— Наистина, как точно за тази дописка се хвана? — повтори с едва сдържано ожесточение шефът.

И понеже продължавах да мълча, добави:

— Да ти кажа ли? По същия принцип, по който шило в торба не стои. Ти имаш вкус към скандалите, към сензацията... Само че нашият печат не е сензационен печат. И такива, дето обичат сензациите, не им е мястото тук.

Пауза. Колкото да се успокои. Лекарят навярно му е внушил: не бива да пушите, не бива да се вълнувате. Пушенето го бе оставил наскоро, но с вълненията нещо не му вървеше.

— Свободен си.

Или ще ме уволни, или ще ми се размине — рекох си и за всеки случай се отбих при заместника. Нямаше го. Може и наистина да бе болен, както твърдеше секретарката, а може и да се бе направил на болен, додето шефът се успокои.

Или ще ме уволни, или ще ми се размине, казвах си, като вярвах повече на второто. Не се смятах за Богородица, обаче вината беше поделена, и моята бе най-малка. По-голямата бе на оня мухльо Янков, който беше оставил шпалтите да се въргалят между готовите за печат материали. А най-голямата бе на заместника, понеже бе дал нареждането. Пусни „това“ или „онова“. И аз бях пуснал „онова“. Точно по предписанието и без умисъл за сензации. Макар че сензацията винаги е за предпочитане пред отегчението.

Не ме уволни, но не ми се и размина. Още същия ден издаде заповед за понижение. Деградацията стана скромно и тихо, без бой на барабани и късане на пагони. Опразних самостоятелния кабинет, който заемах като шеф на културния отдел, и се пренесох при читателските

писма, дето бях почнал кариерата си. Само че тук вече не бях шеф на отдел. Шефът бе Янков.

Пренесох се без коментари. Заместникът продължаваше да боледува. Този страхливец така и ще си премълчи. Нека мълчи. Аз също не мисля да говоря. Главният закриля ония двамата, а те при случай пазят него. И като са тръгнали да вършат мерзост, от-къде-накъде аз трябва да ги спирам. Нека мерзостта си остане, щом са я изфабрикували. Така и на тебе ще ти остане една илюзия по-малко. Една от тия илюзии, дето ти ги натрапваше баща ти. Без илюзии се кара по-лесно.

Тъй свърши тая. Ако не броим едно малко продължение, което нищо не промени.

Няколко дни по-късно отново ме извикаха при главния. Сега не беше бесен. В кръглото му пълно лице дори прозираше сянка на неловкост.

Между нас казано, тази неловкост съвсем не му приличаше. Един римски император не може да изпитва неловкост. А главният с пълните си бръснати бузи, торбичките под очите и двойната брадичка напомняше донейде на тия дебели римски императори от учебника по история.

— Ти не ми каза оня ден, че си пуснал материала с разрешение на Калев...

Не „с разрешение“, а „по нареждане“, поправих го на ума си.

— Мислех, че той сам ще ви каже — смънках.

— Е, да, каза ми, но едва днес. Болен беше човекът.

— Всекиму се случва — смънках отново с нотка на участие.

— Сам дойде да ми каже! — поясни шефът, раздразнен от мънкането ми.

Кимнах с разбиране.

— Това, естествено, намалява вината ти — оповести малко неохотно главният. За да добави веднага:

— Но не я отменя. Калев не е могъл по едно изброяване на заглавия, така, по телефона, да прецени кой материал трябва да се пусне и кой — не.

„За безотговорността“ — напомних му, само че наум. Ама че безобидно заглавие!

— Въобще излиза, че контраата е у Янков от „Читателски писма“ — заговори отново шефът.

Добре, че се сети — поощрих го все тъй, наум.

— Но ето че и Янков няма вина! Оказа се, че той е наредил да се изтеглят шпалтите, обаче онова момче, помощникът му, забравило да изпълни нареждането.

За к'во ми ги разправяш тия неща? — питам все тъй наум. Разправя, защото все трябва нещо да разправя. Нещо без значение, колкото да отложи същественото. Понеже, нали, щом е допуснал грешка, следва да я поправи.

Не съм познал.

— Мисля, че е излишно да говоря за отношението си към тебе. С покойния ти баща бяхме близки още от затвора. И никак не ми беше лесно да те наказвам. Но станалото, засега поне, няма как да се измени. На мястото ти вече има нов човек, не можем да си играем с хората. Тъй че временно трябва да поработиш там, където си. Мисля, че няма да ти навреди. По-близо до читателя, това значи по-близо до земята. Като древния Антей.

— Вие най-добре знаете — рекох без излишен възторг, но и без горчивина.

— Знам, знам. Всичко знам. И че ме псуваш вътрешно, и това знам. Но ако ти пък знаеше колко ругатни съм изял тези дни за тоя ваш проклет материал... Нейсе!...

Така че накрая пак той излезе мъченикът, не аз. Всъщност и аз не бях мъченик. Изпитвах дори известна радост, искам да кажа, злорадство, като гледах колко е жалък в старанието да замаже случката. По най-простия начин: увиваш несправедливостта в малко наглост и — готово. Приятел на баща ми. И мой, разбира се.

Така бях упоен от злорадство, та дори не си давах сметка, че в края на краищата причината си е у мене. Не защото бях пуснал материала, а защото бях мълчал, когато трябваше да говоря.

По-късно, като поизтрезнях, наложи се да призная, че справедлив или не, полученият шамар не бе от най-леките. Да забравим поста, който, макар че уж не държиш на него, винаги ти дава известно самочувствие. Да забравим и тая подробност, че като шеф на културен отдел получавах престиж пред инстанциите, дето пласирах

амбулантната си литературна стока. Оставаше обаче Бистра. Бистра положително ще изпадне в криза.

Тя не изпадна в криза. Даже благоволи да каже:

— Чудя ти се, защо изобщо си трепеш времето в тая редакция. Че ти тази заплата, дето я получаваш там, за три дни ще я изчукаш на машината, ако си седнеш на задника.

— Човек не работи само за пари...

Фаталната реплика, която жена ми тутакси дешифрира по своему.

— Вярно! Ами сега?... Значи край на всички покани за премиери, за филми, за изложби...

В гласа ѝ се долавяше униние, но само в началото, колкото да се разпее. Минута по-късно в арията прозвучаха нотки на дълбок трагизъм:

— И това все на мен ще ми се случи! Все аз съм жертвата!

Неучтиво беше да ѝ напомням, че тия думи биха звучали поестествено в моята уста, отколкото в нейната.

— Ти и без това никъде не ме водиш. Държиш ме вкъщи като монахиня. А сега — кръст и на тия мизерни покани...

Гласът продължаваше да набира сила. Време беше да се изпарявам. Добре, че и Бистра е като шефа ми. Тия двамата, прихванели ги, трябва просто да изчакаш. Да изчакаш търпеливо. И възможно по-далече.

Тя обаче навреме отгатна намерението ми да издимя:

— Така ли ще ме оставиш? И точно сега?...

— Добре, кажи, къде искаш да отидем? В клуба? У Беба?

Бистра избра обичайния рейс, който — макар че никъде не я извеждах — се повтаряше поне веднаж седмично. Бяхме в клуба, сетне в нощния ресторант на „София“, а когато късно през нощта се прибрахме, с нас се мъкнеха още три двойки, плюс неизбежния Жорж, който, както обикновено, беше без дама. Дамите той ги приемаше през деня у дома си, а вечер предпочиташе да се движи сам, защото това, както казваше, му давало по-голяма свобода на действие.

Повечето членове на тайфата бяха доста пияни, а които не бяха, получиха възможност да се напият у дома и това важеше най-вече за мене. Нямах никакво намерение да го правя, просто тоя род лигавене не ми е по вкуса. Но когато случайно забелязах, че Жорж е уловил под масата бедрото на Бистра на пределна височина, а тя го гледа с

помътнял поглед, сякаш му се отдава, почнах да се наливам. Те и двамата бяха пияни над нормата и дори не си даваха сметка, че мога да ги видя, и навярно би било по-естествено, вместо да се наливам, да ударя два шамара на Бистра и да изхвърля Жорж на стълбището, но аз се въздържах точно тъй, както се бях въздържал и при оная жалка редакционна история.

Може би е глупаво от практична гледна точка да се въздържаш в такива моменти. Но от друга гледна точка още по-глупаво е да действаш. Това нищо не изменя. Това ти създава самочувствието, че си оправил нещата, но нищо не изменя, защото хората си остават същите. Ако сега си им попречил да извършат мръсотията, значи отложил си я за утре, нищо повече. Бистра ще изпадне в нервна криза, после ще изиграе една сцена на разкаяние с малко сълзи и с някое „не бях на себе си“ или „не знаех какво върша“, подир което ще се помирите в леглото. А един или два дни по-късно ще последва нова среща в леглото, само че не с тебе, а с нещастния Жорж, изхвърлен така вулгарно на стълбището от един болезнено ревнив съпруг.

Така че въздържах се от действие, или по-точно — сведох действието до самоналиване. А месец по-късно се сблъсках някъде с обичайния познат — тоя, дето винаги ще се намери, за да те информира. Ти да не си се развел, вика. А бе не съм, но натам отива, отвърщам, понеже подозирам какво ще ми каже. И аз така си помислих, вика. Вече два пъти я виждам да излиза от къщата на Жорж, вика, нали и аз там наблизо живея.

Съвсем не бях мислил за развод, нито пък се заех да мисля. Не се правех съвсем на балама, дори давах възможност на Бистра да разбере, че не съм балама, а също и да проумее, че не съм умрял за нея. Предполагам, че това, второто, тя отдавна го бе проумяла, и може би отгук тръгваше наклонената плоскост, водеща към Жорж, понеже Бистра никога нищо не прави без едно наум.

Работата бе там, че още много по-рано бях престанал малко по малко да играя по свирката на жена си, защото нейната свирка имаше само един мотив: „дай пари“, а парите тя не ги изразходваше, но просто ги опустошаваше за тоалети и други от тоя род, и в началото й уйдисвах на акъла, понеже парите лесно ги печелех с радиопиески, разказчета и книжки за деца. Постепенно обаче тая игра на „дай пари“ взе да ме уморява и колкото повече в главата ми назряваше идеята за

романа, толкова по-тягостна ми се струваше доходната занаятчийска продукция и толкова по-вяло натисках на педала, додето от дойна крава се превърнах в ялова. Това не стана изведнъж, но стана. Въпреки протестите и сръдните на Бистра.

— И за к'во ти е тоя роман? — задаваше тя гласно въпроса, който сам си бях задавал наум. — Всеки прави това, дето не му е работа. Ти си бачкатор, а не писател. И защо да не бъдеш бачкатор? Толкова ли е срамно да се печелят пари?

Тя бе права, разбира се, както винаги. И ако бях си позволил да отговоря:

— Не е срамно, но какъв смисъл?

Тя на свой ред щеше да възрази както винаги:

— Ти във всяко нещо търсиш смисъла. Не можеш да изпиеш една чаша или да направиш две крачки, ако преди това не си им открил смисъла.

Аз обаче си замълчах и тя също млъкна. Напоследък мълчанията помежду ни ставаха все по-чести и по-дълги. А подир оная заран още по-здраво се настаняха в отношенията ни.

Оная заран мисля, че спях. Щастливец, спиш като мъртвец — казваше жена ми. Но, изглежда, мъртвецът се бе внезапно събудил, и то съвсем не навреме. Едва бях отворил очи и видях там до прозореца Бистра. Тя бе извадила портфейла от джоба на сакото ми и ровеше, вероятно за пари. И както ровеше, вдигна очи и срещна моя поглед. Доця ми се да замижа от срам, от срам за нея, но щеше да излезе съвсем глупаво. Тъй че продължих да гледам към прозореца с неподвижен поглед, сякаш не виждах нищо или сякаш това, което виждах, не ме засягаше.

Има жени, които бъркат безцеремонно из джобовете на мъжете си, но Бистра никога не го правеше. Такива бяха отношенията ни. Бяхме се разбрали негласно, че никой от двамата не може да рови вещите на другия. А тя направо бе почнала да краде.

Естествено, това беше дреболия. Дреболията, която идва, за да прелее чашата и да изключиш. Неволно свиваш блендата, когато светлината стане прекалено остра. Казваш си, нищо не виждам. Казваш си, какво ме засяга туй, минавам и заминавам.

И когато към всичко останало се присъедини и Жорж, това вече нямаше особено значение. Една илюзия по-малко. Без илюзии по-

лесно се живее.

Може би нещата не биха стигнали толкова бързо до развод, ако сам не бях ги подтикнал. В началото по навик се правех, че нищо не забелязвам. Ама съвсем нищо, дори и самия Жорж, въпреки че той не бе чак толкова незабележим, особено при широтата, с която пресушаваше алкохолните ми запаси.

— Ти май нещо се сърдиш... — рече ми веднаж с обичайното си безочие.

— Смяташ ли, че има причина?

— Предполагам, че си я намерил.

— А! Ти за онова... — смънках апатично.

И поклатих глава.

— Не. Онова не е причина.

Той мълчеше и чакаше, вероятно не съвсем уверен какво точно подразбирам под „онова“. Трябваше да се доизясня:

— Вярно, че съм опак човек и не съм стигнал до тая възраст съвсем без кавги, но ще ти призная, че никога не съм правил кавги за жена.

— Ама съвсем никога? — удиви се Жорж.

Ако нещо ме дразнеше у него, то бе, че и той също като мене си умираше по наивните роли. И понеже предпочетох да замълча, сам подхвърли:

— Че едно време хората за една жена са отивали на дуел бе, Тони!

— Етикеция, какво да правиш — свих рамене. — Народни обичаи. Хора и ръченици. Само че това е било едно време. А днес трябва хептен да си без самочувствие, за да вдигаш пушилка за една жена.

— Дори собствената?

— Е, собствената е по-друго. Все едно някой да използва собствената ти четка за зъби. И все пак няма да пропициш орталъка за една четка.

— А какво ще правиш?

— Ще я хвърля.

И понеже този път не последва въпрос, позволих си сам да поясня:

— Аз вече я хвърлих, Жорж. Тя е изцяло на твое разположение.

Той мълчеше леко озадачен.

— Не се ли радваш? — запитах.

— За какво има да се радвам, щом четката вече не е твоя.

Да, тя вече не беше моя, ако изобщо някога е била. Тя беше изцяло на Жорж и той бе постигнал целта си. Макар че целта му, откровено казано, бе не четката, а апартаментът.

Какъв цинизъм: да сравняваш жена си с четка за зъби — казах си. Само че го казах много по-късно. А по онова време ми идеше да я сравнявам не с четка за зъби, а за дъски и дори с онова неизбежно допълнение към четката, наречено пачавра.

Тя си бе наистина една пачавричка, но едва по-късно си помислих какво съм направил, за да не бъде такава, и ако не съм могъл да направя нищо, тогава защо съм тръгнал с нея да се разписвам. Чисто и просто, защото, както винаги, си бях казал: „Какъв смисъл“. Само че не „какъв смисъл да се разписвам“, а „какъв смисъл да офейкам“. Понеже тя така се бе лепнала за мене, че единственият изход бе да избира една възможно по-тъмна нощ и един възможно по-невинен предлог, например оня, класическия, че си останал без цигари, а после да се измъкна по сако, да взема първия влак и да се преселя в провинцията. Да, но какъв смисъл?

Само недей да се гевезиш — казвам си. — Изтягай се на леглото, щом те мързи, но не се прави на мъченик. Всичките ти големи конфликти са лъжеконфликти, и всичките ти тежки драми са фарсове. Ако са ти взели мястото, то е, понеже си го похарчил заради удоволствието да видиш как твоят голям шеф ще извърши една малка мръсотия. И ако са ти отмъкнали Бистра, то е, понеже пет пари не си давал за Бистра. И ако не са ти приели романа, то е, понеже не си седнал на машината да го поправиш. Можеше спокойно да го доизкусуриш според изискванията, не си вчерашен, и да иде за печат и познатите, като те срещат, да ти казват браво бе, ти си написал цял роман и можеше да си я водиш Бистра под ръка и да си ходите на премиери с поканите, полагащи ти се като на заведущ културния отдел. И ако има все пак някаква драма, това е, че всички тия дреболии са псевдодрами и ти не държиш нито на поста, нито на съпругата, нито на романа, защото всичко е безвкусно и все от второ качество и ако ти се повдига, то не е, защото си Сократ, дете изпива отровата, а защото и сега, за кой ли път, си се налокал с тая противна чорба, която е

всекидневната ти дажба. Вярно е, че на човек може да му се повдига и от буламача, но все пак буламачът не е отровата на Сократ.

* * *

Слизам в Тъмното царство и потропвам на най-близката врата, тая, дете е отляво на стълбището. Отвътре се чува някакво заглушено ръмжене, което при известна фантазия би могло да се изтълкува като „влез“.

Стаята е обширна, по-обширна от моята, но не по-приветлива. Стената срещу вратата е с два прозореца, гледащи към двора. Стопанинът се е разположил на твърд кухненски стол точно между двата прозореца и когато влизам, вдига очи от вестника, за да ми отпрати въпросителния си или недоверчив поглед.

Въпросителен или недоверчив, това не е тъй лесно да се установи при тези очи, присвити тъй, сякаш светлината ги дразни.

— Ще ви отнема само две минути.

Той не отговаря, а прави нехаен жест с глава към насрещния стол, поставен до вратата. Един също тъй неудобен кухненски стол и поставен точно до вратата, за да бъде задържан посетителят до самия вход и да бъде при нужда по-бързо изгонен или да му се попречи да проникне по-навътре в битовите тайни на домакина. Не знам как е с тайните, обаче мебелите са съвсем оскъдни. Един стандартен гардероб в десния ъгъл, а до него една също тъй стандартна маса, изпълняваща ролята не само на маса, а на етажерка и библиотека, защото върху нея са натрупани съдове, книги и не знам още какво. Вляво, чак в другия край на стаята — обемисто двойно легло, заметнато с войнишки одеяла. Това е всичко, ако не броим портрета, поставен в старомодна бронзирана рамка и окачен над леглото. Голяма снимка от периода на 30-те години, в която Сталин е с още тъмни коси и мустаци.

Обяснявам на Несторов за какво се касае, като си мисля, че неговите прозорци, макар и по-светли, са далеч по-грозни от моя. Те си нямат орех, защото дървото се пада вляво от тях.

— Интервю ли? Не съм по интервютата — отвръща домакинът.

— Е, по-скоро нещо като спомен...

— Не съм по спомените.

Взирам се в унилата гледка, откриваща се през насрещния прозорец, и съобразявам откъде да го подхвана тоя възрастен борец. Неугледен двор, почти лишен от растителност, ако не смятаме бурените по къшетата и добре трамбован от краката на кварталните хлапетии. Отвъд двора се извисява в цялата си тягост задницата на насрещната кооперация с балконите, пранетата и кухненските прозорци.

— Нали тия неща трябва да останат за историята... — подхващам.

— Историята едни я правят, други я пишат — прекъсва ме Несторов. — Ние сме я правила, вие ще я пишете. Който за каквото е учил.

Домакинът е поставил вестника върху корема си, сякаш за да даде възможност и на корема да попрочете нещо, и погледът му е отправен не към мене, а към вратата, сякаш за да ми внуши, че е време да отворя най-сетне тая врата и да изчезна.

— Нещо мирише на изгоряло — забелязвам, за да придам поинтимен тон на беседата.

— Отсреща някъде пекач чушки — обяснява борецът, но без да отмества поглед от вратата.

— Не може ли поне някои факти да споменете...

— Фактите са известни — отвърща Несторов.

И сякаш удивен от нахалството ми, най-сетне ме поглежда в лицето.

— Фактите са известни — повтаря стопанинът, този път малко по-високо. — А колкото до приказките, аз не съм по приказките. Вървете при Димов. Той е от сладкодумните професии — адвокат.

— Но доколкото знам, Димов срещу Девети е бил в затвора.

— Ако е там въпросът, той и след Девети е бил в затвора. Но щом е на свобода, значи може да дава интервюта.

И домакинът отново ми показва с поглед къде точно се намира вратата.

* * *

Не го знам колко пъти е лежал в затвора и за какво, обаче се държи по-човешки от оня дърт борец.

Едва съм влязъл, и Димов става от кушетката, дето се е поизлегнал, и ми протяга ръка.

— Павлов, нали? Прочетох картичката ви на вратата.

И като ми подава стол, добавя:

— Познавах навремето един друг Павлов, Рашко Павлов, също журналист. Но той бе много по-възрастен от вас.

— Как няма да е по-възрастен — отвъръщам. — Той ми е баща.

Откритието, че съм син на негов стар познат, съвсем разтапя стопанина, така че той тутакси се натиква в насрещния ъгъл и се заема да вади от старинния бюфет някакви лакомства за почерпка. За късо време в стаята настъпва тишина, нарушена внезапно от звъна на счупено стъкло. Нещо изтрополява в нозете ми. Оказва се, че е камък от средна величина.

— Вината е моя — избъбря Димов, като извъръща глава и поглежда строшеното стъкло на прозореца. — Забравих да ви кажа да не седате там. Преместете стола си, ако обичате.

Изпълнявам нареждането. Двата прозореца, и счупеният и здравият, са с изглед към калкана, същия този, дето пази сянка и в моята стая.

— Откъде може да е долетял този камък? — позволявам си да запитам.

— От ония терористи.

— Терористи ли?

— Да — потвърждава домакинът. — При мене, знаете, това е почти всекидневен явнение. Ето, вижте!

Проследявам с поглед движението на ръката му и забелязвам в единия край на стаята цяла дузина стъкла, облежани до стената.

— Както виждате, запасил съм се. Постоянно слагам стъкла и меся маджун.

Той донася лакомствата и ги нарежда на ниската масичка до кушетката. Отпърво — две чинийки конфитюр от ягоди, а подир това и две шишета тоник, които, опасявам се, са добре затоплени.

— Заповядайте, черпете се.

Додето се черпя, домакинът ме запознава с механиката на тероризма. Оказва се, че Димов е имал неблагоприятното да влезе в

конфликт с махаленските гамени, върлуващи в двора.

— Излязох просто два-три пъти, за да им кажа да не вдигат толкова врява и да не употребяват тия отвратителни мръсни думи. И виждате резултата: минаха към наказателни акции. През ден, през два ми чупят джамовете.

Гласът е ясен, дори някак младежки, макар че Димов отдавна е надхвърлил шейсетте. Той стои изправен до кушетката, подпрял гръб на стената, сякаш се са-кълдисва да седи закован на стола. Висок, слаб, с побеляла, но неопадала коса, той ми напомня с нещо Рицаря на печалния образ от илюстрациите на Доре. Може би приликата е не толкова в сухата фигура, колкото в тоя остър профил и в тоя остър поглед на кафявите очи, добиващи понякога особен екзалтиран блясък въпреки външното спокойствие на лицето.

— Можете да се оплачете на кварталния — забелязвам.

— Не мога — поклаща глава стопанинът.

— Как „не можете“?

— Така, не мога. Когато човек е имал сам работа с милицията...

Той замълчава, сетне произнася тихо, но рязко:

— Аз, знаете, по време на култа бях задържан. И не ден или два, а цяла година.

— Е, да, но онова време беше по-друго.

— Съгласен съм. Обаче какво да се прави: алергия.

— Е, все пак ви пуснаха... — промърморвам успокоително.

Невинната ми бележка произвежда такъв ефект, че ако беше седнал, вероятно Димов би скочил. Но понеже е прав — сяда.

— Как така „все пак ви пуснаха“? — повишава той леко звънкия си глас. — Бих искал вие да полежите една година, а после аз да ви кажа: „Я, bravo бе! Вас са ви пуснали!“

— Навярно погрешно съм се изразил. Мисълта ми беше, че са ви реабилитирали.

— И какво от това? — продължава да се дразня стопанинът. — Ще ти прекършат гръбнака, а после ще рекат прощавай, грешка. И на туй отгоре трябва да им благодариш, че са се извинили, да се разтопиш от умиление, че са се извинили: какви мили хора! Извиниха ми се!

— Те ви счупиха гръбнака?

— Не го вземайте в буквалния смисъл. Никой не ми е чупил гръбнака. Но ми плюха в душата, ако този израз повече ви харесва.

— Значи не са ви инквизирали? — продължавам все тъй наивно.

— Естествено, че не, ако имате предвид физическите изтезания... Но, млади човече, физическите изтезания не са най-мъчителното. Да те обявят за предател, да те принуждават сам да повярваш, че си предател... И така дни, седмици, месеци...

И тръгва тя. Интересът ми се е изпарил, ако изобщо е съществувал. Наивните въпроси са дали резултат, но той е възможно най-баналният. Всичко това вече сме го чели по книгите.

Младежкото е само в гласа му. Останалото е доста амортизирано и все пак нелишено от известно достойнство. Димов говори, като ту сключва ръце пред себе си, ту ги разперва, ту вдига десница, сякаш ми поднася нещо, ту сочи изобличително с пръст. Погледът му миньорно погасва или наново светва екзалтирано, а от мършавата, загърната в тъмносин халат фигура се носи лек дъх на мъжки одеколон. Одеколон, не розово масло.

— И все пак истината е възтържествувала — произнасям философски по някое време, за да прекратя монолога.

— Истината не е абстрактна величина — отвръща сухо домакинът. — Тя е в хората. Казват, че истината била упорито нещо, но това е само когато хората, дето я носят, са достатъчно упорити. Трябваше да издържам на натиска цяла година, ден подир ден, месец след месец...

И отново тръгва.

Слушам търпеливо, а сетне, издебнал удобната пауза, подхвърлям:

— А не е ли неприятно да имаме за съсед човек от МВР?

Димов ме стрелва с острия си поглед. И тоя си мисли, че го будалкам.

— Бивш! — уточнява късо той.

Подир което добавя:

— В наше време малко хора имат привилегията да си избират съседите.

Дошъл е моментът да мина към конкретната задача. Рицарят на печалния образ търпеливо ме изслушва, сетне произнася някак уморено:

— Аз не съм човекът, който ви е нужен бе, Павлов!

— Как „не сте“?

— Ами не съм. Намерете си по-образцов комунист.

— Кой например? Несторов?

— Ами дори и Несторов. За него и за тия като него е съвсем лесно да бъдат образцови. Защото те са образцови според кройката, която сами са измислили. Обявили са себе си за еталон и всички свои черти са ги включили като добродетели в моралния кодекс.

— Нима вие не отговаряте на моралния кодекс?

— Във всеки случай — не на техния. Отде знаете, че туй, дето е за тях качество, не е за мене недостатък? Те искат да бъдем сурови, разбирай безсърдечни, непоколебими, сиреч свободни от съмнения, устойчиви, тоест неподлежащи на развитие и прочее. А аз не съм нито суров, нито непоколебим, нито устойчив... Така че с какво бих могъл да ви бъда полезен?

Подобно свенливо отдръпване от негова страна предполага съответно настъпателно ухажване — от моя. Тъй че налага се да го поухажвам, додето най-сетне изтръгна едно колебливо съгласие.

* * *

Както често става с нас, хората, отпуската ми е вече към края си, когато установявам, че не съм я използвал. Дори не съм излизал от къщи, ако не се смятат краткотрайните прескачания до фурната и бакалницата в дните, когато чистачката идва да ми досажда.

Не че съвсем не спортувам, но се ограничавам главно с туризма, като правя обичайната си екскурзия от стена до стена и обратно. От стена до стена — точно дванайсет крачки, стаята е достатъчно голяма, а екскурзията може да трае по желание цели часове.

Един глух полумрак е това огледало, монтирано върху саждивата стена, като прозорец към онзи отвъден свят, смътен и сив, в който се случва да надзърнеш насън. Съвсем безлюден свят. Само понякога, додето обхождам безсмислено стаята, забелязвам, че там се е появил някакъв висок мъж, който ми е така познат и в същото време тъй неприятен, та изпитвам неясното подозрение, че това съм аз. Но аз или не, в момента не ми е нужен компаньон, тъй че му обръщам гръб и продължавам към другата стена на стаята.

Тази амалгама, разядена вече от киселината на времето, сякаш киселината е започнала да разяжда и собствената ти фигура, сякаш пълзи все по-навътре в тебе, за да те изличи завинаги. Времето, което яде образите, което поглъща образите, както поглъща всичко.

Тая черна дупка — времето.

В началото ми минаваше мисълта да замина някъде — не на морски или планински курорт, пази боже — а да се забия нанейде без посока, малко ли има запустели села, и да прекарам в лежане из буренака в някой двор. После реших, че ако е за лежане, по-удобно място от леглото си едва ли ще намериш, а ако е за природа, каква по-разкошна природа от този орех, който почти влиза в стаята ти.

Но сега в края на отпуската отегчението, изглежда, почва да си показва рогата и ето че в тоя късен следобед изведнъж ме осенява идеята да се разтъпча до булеварда и да изпия една чаша концентрат, колкото да си припомня вкуса му.

Обличам бялата риза и новия сив костюм и дори слагам тъмночервената плетена вратовръзка, въпреки че августовската температура не предразполага към вратовръзки. Обаче когато дори хапльовците като Янков почват да се мъкнат в джинси, това неизбежно създава отвращение към развлеченото облекло.

На терасата пред „София“ има една-две свободни маси, но аз ги подминавам, защото нямам вкус към тия светски пилета, накацали тук, сякаш казват, вижте кои сме и какви сме ние, дете сме свикнали да ходим в „София“. Тъй че подминавам птичарника и спирам на ъгъла пред онова заведение, което толкова пъти сменяше фирмата си, та вече и управителят му не знае как се казва. Чистият разум ми внушава, че в това време най-добре е човек да седне навън, обаче аз от уважение към Кант решавам да направя известна критика на чистия разум, влизам в заведението и се настанявам до витрината.

Днес, изглежда, съм настроен почитателно, защото си поръчвам сто грама водка от уважение и към един друг мислител, моя приятел Петко. Външно поне Петко беше цар на безразличието и в редките мигове, когато нарушаваше безразличието, за да се насочи към алкохола, пиеше само водка, което също бе своеобразен израз на безразличие. Когато веднаж поисках да разбера на какво се дължи привързаността му към водката, той вдигна с два пръста чашата, сякаш правеше нагледен експеримент, и обясни:

— Няма отличителни белези. Без вкус, без цвят, без миризма.

— Е, не е без вкус и миризма.

— Спирт. Като се наливаш със спирт, поне да знаеш, че е спирт. Че взимаш упойка, а не вкусваш деликатес.

А после Петко изчезна. Беше доста загадъчен екземпляр, затуй естествено бе и изчезването му да е загадъчно. Потъна сякаш под земята. Подозирам, че ония хулигани са го пребили в някой тъмен ъгъл, но може и да е още жив. Макар че ако беше жив, все трябвайте да се чуе нещо за него.

Привикнал съм да изпивам стоте грама на четири глътки. Четири глътки и три равни паузи, без да смятам чакането на сервитьорката преди и след сеанса — това ти дава достатъчно време да позяпаш през витрината на заведението, колкото да възстановиш контакта със света.

Светът е летен и ваканционен. На площада около паметника се въртят групички туристи, пръскат се, за да разгледат историческата забележителност, или се скупчват, за да бъдат увековечени от снимката на фотографа. Колкото до минувачите край витрината, те са главно две категории — младежта, която едва се тътри, понеже е тръгнала да се разхожда, и сериозните граждани, които бързат, понеже ги чакат последните покупки, последният автобус и прибирането в някоя първа или втора „Младост“.

Скучен свят. Гледам го разсеяно и с известна носталгия си спомням времето, когато годините ми бяха двойно по-малко, а улицата беше изпълнена с жени. Цяло едно човечество от жени и сред тях един-единствен мъж — сиреч аз. Понякога жените бяха до една грозни, а друг път предлагаха изобилие от изкушения — всичко зависеше от туй, дали заранта съм станал със задника напред, или по нормалния начин.

Скучен свят наистина, но поносим, при условие че го наблюдаваш през невидимата преграда на витрината. Едно разсъждение, което ще бъде сметнато за възмутително от привържениците на човешкото общуване. Да, общуването, какво неоценимо съкровище. Блъскаме се и се разминаваме по улицата, разменяме си грубости по опашките и едва се търпим на работните места. Е, остава, разбира се, семейният кръг и ходенето по гости. В случай че имаш семеен кръг и че обичаш сплетни.

Уреждам сметката, изпивам последната глътка и с това приключвам скромната панихида в памет на изчезналия приятел. Единственият ми приятел. После ставам и излизам на площада. Една необмислена привързаност, в резултат на която се сблъсквам с Беба.

— А, Тони! — възкликва тя. — От оня свят ли се връщаш?

Възкликва без прекалени емоции. Беба не е по сантименталните прекалености, тя е по деловите връзки.

Измънквам някакъв глупав отговор, напълно в тон на глупавия въпрос.

— Говорят, че си станал истински отшелник — подхвърля тя, като оглежда околността с едно око, колкото да провери какво впечатление предизвиква летният ѝ костюм, обсипан с пищни цикламени цветове на зелен фон.

— Отшелниците не ходят по заведения — забелязвам.

— Да, но ходиш сам.

— К'во да правя, като няма с кого — произнасям, без да си давам сметка за опасния смисъл на фразата.

А може би смътно си давам сметка и също тъй смътно изпитвам някакво бегло влечение към бюста на Беба, един добре открит балкон върху тая дамска фасада.

— Ти май гледаш съвсем през пръсти на заканите ми? — подхвърля дамата, като този път ме фиксира в упор.

— Какви бяха те?

— Не се прави на толкова разсеян.

— Не ходя никъде без покана — произнасям с необходимата скромност. — И после, твоят мистериозен приятел...

— Няма го вече.

— Тогава има някой друг.

— Никой. Ако не броя един хапльо, дето ме преследва от разстояние. Но аз не съм по малолетните.

— Бих могъл да ти направя една жилищна проверка. Днес или утре...

— Днес или утре няма да стане — поклаща глава Беба. — Нито в близките десет дни. Отивам на море. Не за морето, на Слънчев бряг се очертава едно доста сериозно каре. Ако искаш — тръгвай с мен.

— Изключено. Отпуската ми свършва.

— Значи след морето. Ако минаваш по тоя час тук, в „София“, рискът да не ме намериш е нищожен.

Тръгвам си с онова смесено чувство, което се получава, когато от една страна си викаш ядец, а от друга — толкова по-добре. Всъщност обективно погледнато — толкова по-добре. Другото е само резултат на отегчението, но каква е гаранцията, че подир визитата у Беба отегчението няма да бъде двойно по-голямо.

Станал си отшелник, вика. Ако не си станал, време е да станеш, мисля си, като поемам бавно по „Цар Шишман“. Макар че какво толкова се е случило? Ами там е, че нищо особено не се е случило. Земята не се е разтворила под краката ти. Не си рухнал в бездна. Не те е отнесла лавина. Ако се давеше, бе могъл да извикаш: помощ, давя се. Но ти не се давиш, а просто се носиш по течението. Всичко е съвсем невинно, като банален грип, за който не си струва да тревожиш лекаря.

Един може би дълъг, но иначе безобиден грип, след който отиваш на кино.

ТРЕТА ГЛАВА

Минаването на граници не е приятно. Дори когато минаваш легално. Тия прегледи на паспорти и подозрителни погледи ти напомнят, че си под контрол, всякъде и винаги, отсам и оттатък — без значение.

Но границата е вече зад гърба ми. И додето надувам стария москвич, в краката ми се въргаля една ненадейна находка. Тая чанта с пари, много пари, сума пачки. Един символ на свободата в рамките на възможното. Едно солидно средство да се забиеш нейде по дяволите, където няма да ходиш на работа, няма да те отегчават познати и няма да си закован на едно място с гвоздеа на всекидневието.

Осигурявам си швейцарски паспорт, но не бързам да търся постоянно жилище. Живея по хотели — където и колкото ми скимне. Така не съм свързан с нищо и щом се отегча, заминавам другаде. Най-първо — Берн, после — Лозана, сетне — Монтрьо. Чакат ме още Базел, Женева, Лугано, Локарно и не знам колко други градове, а когато градовете ми омръзнат, смятам да повиша надморската височина и да се прехвърля към планинските курорти и пътешествията с финикюлер.

Засега градовете още не са ми омръзнали, може би защото не се старая да ги изучавам. Историческите забележителности, старините и музеите съвсем не ме интересуват. Движа се по улиците без посока и вкус-вам тихата наслада на това занимание. Да се движиш из един непознат град с пълната увереност, че никой не се интересува от тебе, както и ти не се интересуваш от никого. Забравил си, забравен си — край.

Зяпам насам-натам. Не от особено любопитство, а защото зяпането помага на времето да минава незабелязано. Разхождам се без цел и без посока. Стига цели и стига проекти. И най-добрият проект — ако съществува такъв — има своята лоша страна: предполага усилия, за да се превърне в реалност. А аз съм намразил усилията. Навремето, когато ме бе прихванало да правя физически упражнения, ми бяха

обяснили, че мускулите се развиват само ако преодоляваш съпротивление. Не да жестикулираш волно под звуците на радиото, а да вдигаш гири, да обтягаш пружини, да блъскаш твърдия като камък кожен чувал. И затуй зарязах физическите упражнения, защото изискваха усилия. Каква полза да преодоляваш съпротивление, ако можеш да си спестиш тази умора. И какъв смисъл да вдигаш гири. Защо ти е да вдигаш. Какво ти пречат. Нека си лежат на мястото.

Докато си малък, те карат да ходиш на училище. Когато пораснеш, те карат да ходиш на работа. Защо? Ами защото всички го правят, защото така трябва. Иначе ще дойде летаргията или атрофията. Че нека дойде. Откога я чакам. Да дойде, за да потънеш в нея. Все едно че те няма. Все едно че си се самоизличил, без да заплащаш неприятната такса на болката. Едно тихо самоубийство в хладните скути на Алпите. А-ла-ла-ри-пи.

* * *

Август бе минал, отпуската — също. Отново бях тръгнал на работа, което не пречеше на заранното ми излежаване, защото в редакцията се работи следобед.

Но на човек най-много му се спи, когато трябва да става, а понеже аз не трябваше да ставам, събуждах се още в шест, поглеждах към ореха, за да проверя дали е на мястото си, вдигах леко ръка, в смисъл „здравей, приятелю“, и разсеяно се вслушвах в заглушените шумове на къщата.

Долу в кухнята вече се тракаше и това бе Несторов, най-ранобудният. Щеше да потрака, докато си приготви чая и закуската, после щеше да ги отнесе в стаята, а половин час по-късно пътната врата щеше да хлопне, което означаваше, че Несторов е поел към парка. Тогава идваше редът на Илиев, който вдигаше шум най-вече в банята, а в кухнята не се задържаше твърде, понеже и неговата закуска, също като моята, се ограничава с кафе и една филия с нещо намазано отгоре.

Димов даваше признаци на живот едва към осем. Не че спеше повече от Несторов, но страдеше от безсъние, навярно в леглото продължаваше диспута с противниците си, тия, дето му бяха плюли в

душата, и другите, дето съставяха моралния кодекс според собствената си кройка. И тъй Димов започваше да дрънчи в кухнята едва към осем, доста след като пътната врата бе хлопнала след Илиев. Шетнята му не бе шумна, но беше продължителна и, бих казал, ароматна. Освен традиционния чай от мента Рицаря си вареше разни билки — предполагам за нервите — и гъстата миризма на тия настойки преминаваше през хола, изкачваше се без затруднения по стълбището и проникваше в стаята ми, за да подсказе, че идва и моят ред.

Към девет часа, след като Димов бе излязъл, за да си вземе вестника и да се отдаде на четене в кварталната градинка, аз също се заемах с кухненска работа. Докато си приготвях кафето и закусвах на крак, всичко вървеше някак си. Но когато закуската бе приключена и периметърът — както казваше Несторов — разтребен, идваше кризисният момент. Моментът, в който се питаш какво да правиш и не можеш да си отговориш, понеже нямаш ни най-малка идея по въпроса. До не много отдавна това бе времето, през което работех над романа. Обаче романът вече бе написан, а също и бракуван. Що се отнася до въргалинето из кревата, то бе траяло прекалено дълго. Можех да чета — но не ми се четеше. Или да се шляя из улиците — но не ми се шляеше. И все пак ровех напосоки в купчината книги или тръгвах напосоки по улиците, защото все нещо трябва да се прави.

Следобедът минаваше по-леко, в смисъл по-незабелязано, понеже го прекарвах в редакцията. Отделът се състоеше от трима души и половина и от две стаи и половина. Голямата стая бе за мене и за един млад репортьор, който за щастие повечето време бе въвн от редакцията. Малката стая бе кабинет на шефа. А най-малката, наистина твърде малка, за да бъде наричана стая, но все пак по-голяма от телефонна кабина, се падаше, както бе редно, на половината човек — нашата секретарка. Казвам половин човек не от презрение към нежния пол, а защото тя бе и секретарка па тия от вътрешна информация, така че нямаше много време за нас и функциите ѝ се свеждаха до това да ни предава кореспонденцията или да натрака при нужда някое писмо.

Навремето кабинетът бе моя територия, но после ми дадоха културния отдел, а когато бях наказан и се върнах, командният мостик вече бе зает от Янков. Не съжалявам. Помещението на шефа е тъй тясно, че се задимява от две цигари, подир което спокойно можеш да

ловиш лисици, стига да ги има. Лисици няма. Искам да кажа, няма други освен самия Янков.

Той се държи към мене с гузна доброжелателност, понеже е виновен за наказанието ми, и със скрито недоверие, понеже се бои да не го изместя. Не бих казал, че го мразя, обаче не виждам и защо трябва да го обичам. Той е точно от тези, дето нито да ги мразиш, нито да ги обичаш. Не защото е лисица, а защото, освен че е лисица, няма други отличителни белези. Ветропоказател с една-единствена грижа: какво ще кажат хората. Хората, това са на първо място тези от по-горен ранг, но също тъй и познатите по низходяща линия, чак до портиера на пропуска.

Читателски писма. Скромна фирма, зад която се крият маса главоболия. Особено за мене. Аз проучвам писмата и ги сортирам: тия, на които трябва да се даде място, другите, дето следва да се проверят, и третите, дето са неизползваеми. После правя предложение до шефа и оттук именно почват главоболията.

Янков не е наклонен да се заангажира с нищо и с никого. За по-важните въпроси работата е лесна — обръща се към главния. Но за останалите положението е деликатно, понеже ако се обърнеш към главния, той ще ти каже: щом ще ме занимаваш с всяка дреболия, за какъв дявол си ми тук в редакцията, а ако не се обърнеш към главния, налага се сам да решаващ, а щом сам решаващ, поемаш отговорност и отде да знаеш какво ще кажат хората и как ще се насадиш. В края на краищата въпросът се решава по единствено възможния начин, тоя същия, неизменния: отговорността се прехвърля върху мене със също тъй неизменното предупреждение „само внимавай да не ни забъркаш в някоя каша“.

Внимавам за кашата, доколкото ми стига акълът, и когато се налага, правя проверки чрез писмени и телефонни запитвания или пращам единствения си подчинен по съответните места. И за да не се стига до кашата, пращам го за щяло и нещяло, така че не може да се оплаче от липса на работа. Това пък ми дава възможност да бъда най-често сам в стаята и да се занимавам е окончателното оформяне на материалите.

Защото имате грешка, ако си въобразявате, че едно читателско писмо, както е пуснато в пощенската кутия, така се пуска и във вестника. За да го пуснеш, трябва най-първо да му изцедиш добре

водата, понеже има немалко типове, които, ако искат да съобщят за нередностите в кварталната месарница, ще започнат с това, че съседката си изтупвала килима по никое време и съседът си бил купил москвич, а можете ли да обясните, другарю редактор, с какви пари купува москвич един началник-склад със сто и двайсет лева заплата и колко години са му нужни, за да спести тия пари от заплата си, при положение че не яде камъни.

Така че изцеждането на водата твърде често е наложително, обаче това е само част от подготвителната процедура, защото има хора, дето слагат точката по средата на изречението, като не говорим за това, че забравят да поставят глагола. Трудя се прочее и единствената ми утеха е, че когато гражданинът на следния ден открие писмото си във вестника, ще има дълго да се чуди дали това е неговото писмо, или не е неговото.

„Засега ще останеш там, където си“ — бе казал главният. Това „засега“ ти дава надежда за по-добро бъдеще, ако не в близките дни, то поне в близките месеци. В случай че не познаваш главния. Но понеже го познавам, въпросното „засега“ ми звучи като другарска шега. Той отлично знае, че и да иска да ми предложи по-добро място, такова едва ли ще се оваканти в следващите десет години. А на всичко отгоре навярно и не иска.

Възможно е да иска друго: да се махна от главата му. Да не му напомням с присъствието си, че е извършил неправда. Това му трови самочувствието на строг, но справедлив началник. Още повече историята се знае с подробности от всички, включително от печатарите. И симпатиите, ако има такива, са на моя страна. Затова не бих се учудил, ако очаква да се махна. И защо да не се махна. Знае, че печеля от-тук-оттам и че не съм умрял за песента на машините. След като ме е засегнал, защо да не се махна.

Защото — така. Нямам никакво желание да се махам. Не че държа на всяка цена да бъда противен, обаче мразя да доставям леки наслади на ближния. Нека се трови.

Тъкмо преди края на работния ден Янков ме извиква. Той го има тоя навик да те вика точно в момента, когато се готвиш да си тръгваш. За да му го върна, аз пък влизам в кабинета със запалена цигара. Янков ненавижда тютюневия дим и мрази да се пуши в стаята му дори при отворен прозорец.

— Абе, Антоне, какво смяташ да правим в тая детска история?

— Каквото кажеш.

— Сега питам тебе.

— Да я пуснем. Въпросът не е маловажен.

— Но фактите са много грозни бе, брат!

— Тогава да не я пускаме.

— И аз тъй смятам. Само че писмото не идва от частно лице, а от цяла квартална организация. Утре ще запищят: така ли се отнасяте към обществените сигнали!

— Ами да я пуснем — връщам се търпеливо към първото предложение.

И като го виждам, че ще се двоуми така още два часа, добавям:

— Оня ден в „Дело“ имаше ей такава уводна статия за грижите към децата.

— Вярно бе! — окуражава се Янков. — Материалът ни дори ще прозвучи актуално.

После съмненията отново го налягат:

— Само да не бяха тъй грозни фактите...

Подир което, осенен от внезапно хрумване, предлага:

— Я прескочи сам да провериш. Можеш още тая вечер да прескочиш. На две крачки ти е от къщи.

Кимам сговорчиво, въпреки че ми иде да му тегля някоя. Не че съм претоварен с ангажименти, но точно тая вечер смятах да обиколя към „София“, за да видя там ли е Беба.

Вече съм си тръгнал, когато Янков наново се обажда:

— Прегледа ли в днешния брой интервюто на Димов?

— Да, само че никъде не ми се закачи погледът.

Той ме стрелва недоволно, после безпомощно свива рамене:

— Какво да го правя! Говори ти, сякаш пише статия. Никакви впечатления, никаква живинка, само голи разсъждения. Кух човек.

— Не е кух, ами не му е прилегнала темата — възразявам. — Неговата тема е друга.

Янков ме поглежда въпросително, но аз му давам гръб и излизам. Не обичам да бъда изчерпателен.

* * *

Преди да тръгна, изваждам папката с текущите бумаги, за да си припомня подробностите. Чета по известната в нашата практика диагонална система, като прескачам разсъжденията и възмушенията от нравствено естество и се спирам на подчертаните с химикал пасажии:

„... Майката изоставила семейството и заминала с любовника си, без повече да се обади...“

„... Бащата работи в завод... Прекарва с часове в кръчмата... Прибира се късно вечер. Остава в квартирата двете малки деца, момчето на 4, а момичето на 7 години, като ги заключва...“

„... Грижите му към децата се свеждат най-вече до побоища... Съседите често чуват плач и писъци...“

И други подобни.

Вече отдавна се е мръкнало, когато намирам съответния адрес. Звъня на първата изпредила ми се врата, колкото да науча, че интересуващият ме субект живее на тавана. Една особеност на тия проучвания — има да се изкачват стълби.

В квартирата са само децата. Отварят при първото почукване, оставят ме да вляза, но не проявяват любопитство. Все едно че са пуснали за малко котката на съседите.

Във всеки случай не ги държат заключени. Ето ти вече една неточност.

Вероятно — единствената. Видът на тавана ме убеждава, че собственото ми жилище е истински малък дворец. Светлината е съвсем слаба и снизходително оставя по-голямата част от мизерията да тъне в полумрак. Висящата от потона гола крушка осветява най-вече себе си.

Момиченцето, след като е оповестило, че татко го няма, се е върнало към домакинските си занимания. То дробни в пръстена паница залци хляб, като бърчи чело от напрежение, понеже хлябът е прекалено твърд за детските ръце. Луничавото му лице е бледо и апатично. Дълги руси коси, спускащи се в без-реда, окръжават това бледо лице с някакъв златист ореол. На котлона в алуминиево канче се топли вода. Четиригодишният малчуган, застанал до сестра си, внимателно следи действията ѝ.

Нула внимание спрямо госта. Навярно са свикна ли с посещения и проверки.

Момичето е облечено в избеляла от пране басмена рокля на синьо райе, твърде голяма за ръста му и вероятно подарена от някоя

милозлива съседка. Момченцето е в бархетна пижама, така замърсена, че детето прилича на мърляво безстопанствено коте. Обло, много бяло лице и обли, много черни очи. Под едното око неприятно синее оток, а под другото се вижда дълга драскотина.

— Какво приготвяш — запитвам сестричето, колкото да почна разговор.

— Попара — отвърща то тихо, без да прекъсва работата си.

— С какво?

— С вода.

— С водя и какво още?

— С вода! — повтаря момичето, тоя път по-високо, като че иска да каже: уж възрастен човек, а не разбира.

— А къде е татко?

— На работа.

— Той вечер ли работи?

— Не работи вечер.

— Татко е в кръчмата — прозвучава тънкото гласче на малчугана.

Момичето го поглежда с укор, обаче не казва нищо.

— А като се прибира, не носи ли за ядене!

— Носи.

— Какво ви носи?

— Ами хляб. Ако не забрави.

— Чичо, ще се върне ли мама? — звънва отново гласчето на малкия.

Той ме гледа с облите си стреснати очи, като че едва сега ме вижда.

— Е, как няма да се върне! Може ли човек да иде някъде и да не се върне — казвам.

— Мама няма да се върне! — възразява момичето.

— Тебе котката ли те одраска? — обръщам се към братчето, за да променя разговора.

— Татко ме би... — произнася то с жаловит глас.

— Постоянно го бие! — потвърждава момичето. — Целият е в синини, горкият.

— Я да те видя! — промърморвам, като притеглям детето и дръпвам нагоре нечистата пижама.

Хилавото телце е покрито с отоци и синини.

— Защо сте разгалили детето? — чувам в тоя миг зад гърба си невисок дрезгав глас.

Бащата е влязъл, без да го усетим. Затваря вратата и се обляга на нея в някак предизвикателна поза, като чака отговора ми. В сянката на каскета лицето само се отгатва.

Осведомявам го сухо, че съм дошъл за справка.

— Пак от кварталната ли?

— От по-важно място.

— Много важно, че сте от по-важно място! — промърморва презрително мъжът.

После се обръща към дъщеря си и като подава хляба, който до тоя момент е стискал под мишница, изръмжава:

— На, дръж! Остави тия комати!

Момичето покорно поема хляба и го поставя на масата. Малчуганът поглежда жадно смачканата франзела, протяга плахо ръка, после я дръпва.

— И за к'во бяхте разсъблекли детето? — връща се отново бащата на своето.

Сега той е излязъл на светло, доколкото в голя таван има светло. Слабо навъсено лице, потъмняло ок работа на открито или от болен черен дроб. Отпуснати уморено ръце, сякаш големите китки прекомерно тежат. През широко разтворената сива риза се показват загорели гърди с черна козина. От мъжа вее враждебност и мирис на кръчма.

— Кажете де: за к'во ви е да събличате детето? Веществени доказателства, а? — настоява той.

— Гледах, просто как сте го разкрасили.

— Ами елате вие се разправяйте с тоя ревльо, че да ви видя. Ти му викаш млъкни, той по-силно надува гайдата.

Мъжът сваля каскета и сърдито го праща в тъмния ъгъл, дето вероятно се намира леглото.

— Остави ми ги на ръцете тая стерва и се пръждоса — изръмжава той сякаш на себе си. — Съпруга Майка!

— Ако и за нея така сте се грижили...

— Басма ще й цепя! С една заплата като моята, с какво да я черпя освен е шамари.

— Тя не работеше ли?

— Работеше. По тънката част, Само че късно го разбрах.

— И кога замина?

Кога замина, с кого замина, не се ли е обаждала, защо не храните децата, нямат ли други дрехи — задавам автоматично въпросите, като карам по обичайния конспект. Онзи отговаря грубо, понякога ръмжи, но отговаря. Изглежда, почнал е да свиква с интервютата.

— Какво смятате да правите? — питам, за да свърша.

— Че к'во да правя? Правете вие, като сте учени! Приберете ги тия деца и ми се махайте от главата.

— Май така ще стане. Ще ги приберем.

— Чичо, сега ли ще ни вземеш? — запитва малкият, изтълкувал по своему отговора ми.

Детето ме е уловило за ръкава и напрегнато ме гледа с тия стреснати черни очи. Момичето също ме поглежда, но без видимо оживление. То знае, че чудеса не стават.

Лично аз нямам намерение да ги вземам нито сега, нито после. Не съм квартална организация или детска градина. Затова с известна изненада чувам собствения си глас:

— Хайде, пригответе се.

* * *

Една седмица вкъщи бе весело. Началото бе малко трудно, краят също, но една седмица бе весело.

Началото бе къпането и малкият плачеше, понеже не бе свикнал с подобна игра и сапунът го щипеше по очите и най-вече по пресните драскотини от боя. Но като изплаках сапуна и го пуснах да пляска из ваната, престана да плаче и склони да излезе на сушата едва когато обявих, че ще вечеряме.

Вечерята бе истинско пиршество за тях, понеже извадих всичките си хранителни запаси, доста скромни, между нас казано, и свеждащи се до салам, сирене, конфитюр и домати, но децата, изглежда не бяха виждали отдавна такъв разкош и по едно време се уплаших, че както се тъпчат, може да им прилошее, та се наложи да обяснявам, че и утре е ден.

Следната заран бе използвана за покупки на дрехи, без излишен лукс и в рамките на най-необходимото, а малките се радваха на всяка дреболия и бяха на седмото небе, докато аз вкусвах скришом удоволствието на този своеобразен егоизъм, който величаем като грижа към ближния.

Следобеда възникнаха известни затруднения, понеже трябваше да вървя в редакцията, а не можех да помъкна със себе си децата като веществено доказателство за снощната мисия. Заведох ги в кварталната градина, като им оставих ключа от квартирата, стотинки за сладолед и указания за примерно държание.

— Направи ли проверка? — запита Янков. Уведомих го с няколко думи за фактите, без да казвам какво е станало с децата. Това едва ли би го интересувало.

— Грозно наистина — рече шефът. — Хич не върви да се изнася в печата. Но виж какво реших: ще изпратим писмо до съответната инстанция и ще предложим детската педагогическа стая в квартала да се занимае с въпроса. Така никой не може да ни обвини, че сме оставили сигнала без внимание.

— Щом си решил...

Привърших набързо текущата работа и поисках разрешение да изляза по-рано. Като не си се занимавал с деца, в главата ти почват да витаят всякакви бръмбари — че махленските гамени са ги набили, че са откарани в милицията или ги е прегазила кола.

Намерих двете деца там, дето ги бях оставил. Само че сега не стояха на алеята, а бяха седнали на скамейка уловени ръка за ръка, сякаш се бояха да не се загубят, и наблюдаваха хлапаците, които малко по-далеч се редуваха да карат едно колело.

— Защо не си играете? — запитах.

— Как да си играем? — запита на свой ред момичето.

— Не знаем игри — уточни малкият със звънливото си гласче.

— Тогава купете си по един геврек — рекох, като забелязах, че лавкаджията на входа на градината разпродава току-що получените гевреци.

Връчих им необходимите средства и те се втурнаха към лавката. В тоя момент забелязах, че Димов, разположен на отсрещната скамейка, ме наблюдава над очилата си. Усмихна се и кимна, сякаш ме канеше при себе си.

— Ваши ли са тия деца? — запита съседът, след като се преместих при него.

— Не се безпокойте, само временно са при мене — рекох.

— За какво да се безпокоя? — вдигна той вежди.

Сиви ъгловати вежди, изразяващи леко недоумение дори когато не бяха вдигнати.

— За шума — поясних, като си спомнях историята с гамените от двора.

— Шумът ли? Шумът е най-дребното. Други грижи има с децата, но това са родителски грижи.

— Вероятно и вие сте имали деца — подхвърлих напосоки.

— Опазил ме бог! — възрази рязко Рицаря. — Жена съм имал. Колко съм имал, колко съм нямал, това е отделен въпрос. Но деца, опазил ме бог!

— Че нали децата са нашето щастие...

— Да. Ако вярвате на вестниците. Или ако разполагате с време наистина да се посветите на възпитанието им. Но, кажете, кой разполага в наши дни с такова време?

— Тогава да се върнем към рецептата на цар Ирод.

— Има и други рецепти, ако въпросът изобщо ви интересува.

— Защо не? — отвърщам, като се уверявам с поглед, че децата, застанали край насрещната скамейка, тепърва има да гризат гевреците.

— Какво е според вас това, което се нарича родителска любов? — запитва Димов, като ме поглежда над очилата си.

— Ами... родителска любов.

— Дребнособственическо чувство! — поправя ме Рицаря.

И започва да обяснява, че щом възпитанието не може да се осигури от родителите, значи то трябва да се поеме от държавата. Обяснява тия елементарни неща с такова достойнство, сякаш той ги е открил.

— Разбирам, вие сте за нивелация на индивида — позволявам си да забележа по едно време.

Той ми хвърля остър поглед над очилата, сетне промърморва:

— Няма що, добре ме разбрахте!

Съседът явно съжالياва, че се е заловил с тъпак като мене, но отгук нататък идва моят ред да съжالياвам, защото Димов се впуска в многословна апология на общественото възпитание, но онова,

истинското, възпитанието на бъдещето, което щяло да осигурява пълен простор за индивидуалните склонности и дарования.

Изслушвам го докрай. Няма как — съсед ми е. Сетне благодаря любезно за беседата и повеждам децата към къщи.

Смятах, че вечерите ще бъдат най-тягостни, защото просто не знаех как и с какво да занимавам питомците си, но тук на помощ ми дойде телевизорът. Бях забравил съвсем за него, пък и бях почти убеден, че не работи, тъй като ми бе наследство от Жорж, обаче оказа се, че телевизорът си работи, и това бе истинско щастие за децата, а отчасти и за мене, понеже ме освобождаваше от непосилната задача да им измислям забавления.

Изобщо всичко се нареди някак си и дори по-до-бре, отколкото го бях очаквал, с изключение може би на спането, защото трябваше да спим на едно легло, а леглото, колкото и да беше широко, все пак не бе разтегателно и малкият, за разлика от сестра си, спеше доста бурно, като се въртеше, риташе и дори хленчеше насън, преживявайки вероятно все още някои епизоди на топлите бащини грижи.

А подир седмица една непозната гражданка се яви да ми съобщи, че идва от интерната, за да прибере малките. Изобщо писмото на редакцията беше дало резултат и аз нямах никакви основания да възразявам. Това бе краят. И той бе отбелязан също като началото с плач.

— Не искам да си ходя... — хленчеше малчуганът, като размазваше сълзите по кръглото си вече понапълняло лице.

— Чичо, защо ни взимат? — недоумяваше сестричето с потреперващо гласче. — Ти нали не ни пъдиш?

— Как ще ви пъдя! Но това не зависи от мене. Такъв е редът.

— Такъв е редът, деца — потвърждаваше и жената. — Ще бъдете там с други дечица, ще учите и ще играете... Хайде сега, приберете си дрешките...

Те обаче пет пари не даваха за другите дечица, нито за образователния процес, те искаха да си стоят тук, в тая усойна стая, където никой не ги закачаше и където имаше телевизор, и малкият продължаваше да хленчи, а сините очи на сестра му също почваха застрашително да овлажняват и аз се опитвах да ги успокоявам, като повтарях, че такъв е редът и че ще ми идват често на гости, без, разбира се, да го вярвам.

Така че всичко свърши с плач и с неловки прегръдки, понеже хич не ме бива в прегръдките, додето накрая тропотът на малките крачета се пренесе към стълбището, а оттам към Тъмното царство, а после вратата хлопна и всичко затихна и аз бях отново сам в опустялата стая, като си казвах, че всичко е било сантиментална глупост от моя страна и че подир веселото безредие в квартирата ми децата още по-трудно ще свикнат с реда, който ги чака. А няма как, ще трябва да свикват с мисълта, че има ред. За добро и за лошо. Ще се грижат за тях, но строго по реда и никой никога няма да ги глези. А толкова приятно е да те гледат.

* * *

Все по-рано се мръква. Когато напускам редакцията, вече е съвсем тъмно и додето пресичам градината, усещам оня лек дъх на влажна пръст и на хризантеми, който напомня за есен и за гробища. Това ме подсеща, че бих могъл да си позволя една скромна панихида в памет на покойния приятел, така че неволно поемам курс към площада с паметника.

Обичаен рефлекс — да загръщаш прозаичния порив е наметалото на нещо по-възвишено. Истината е, че ако се насочвам към „София“, то не е зарад мъртвия приятел, а зарад все още живата за щастие Беба.

Беба, да... Знаете тоя тип жени е пълни цица и мършави задници. Беба е нещо подобно, само че в обратния вариант: фино лице и обилна плът. Скроена съм по два различни журнала — както сама казваше. Физиономия на мадона и физика на кабаретна звезда, това бе една дисхармония, предизвикваща интереса на някои мъже. Защото колкото и да възпяваме хармонията, ние най-често сме убедени, че тя е доста скучно нещо.

Житейска среда, бит, интереси — по тия точки характеристиката на Беба би могла да се препише направо от досието на жена ми. С една разлика все пак, в полза на Беба. Бистра е леко и фино същество с тежък нрав, докато Беба е с малко по-тежка плът и с доста по-лек характер. Може би защото не взема нищо на сериозно, включително и загубите на покер, каквито се случват понякога допи и на нея. Не

вярвам да има бог знае какви амбиции, а дори да ги е имала, отдавна се е простила с тях. Оставя живота да си тече, уверена, че и да кроиш планове и да не кроиш, каквото ти е писано, това ще стане. Затуй се опитва да надзърта в тайните на съдбата посредством гледането на кафе и пасиансите, но не ѝ минава и през ум да бъде творец на съдбата си. Такива високи фрази звучат смешно за фаталиста, а Беба като всеки солиден играч е фаталист по призвание. Използвай доколкото можеш картите си, но не забравяй, че не ти, а съдбата ги нарежда.

Какво още? Професията. Само че Беба няма професия. Би могло да се каже рентниерство, обаче в нашенските формуляри такава графа не е предвидена. Получава някаква месечна сума от леля си, преселена в Щатите. Лелята бе извадила късмета да се омъжи за богат задокеански хапльо, който преждевременно или навреме бе починал. А Беба беше останала едничка сродница на щастливата старица.

Изобщо темата за късмета е широка тема и ако трябва да я продължим, би следвало да споменем и Жорж, който получава срещу заплащане бонове за Кореком от Беба, купува вносни стоки и ги пласира на местни завишени цени. Защото почне ли съдбата да пуска добра карта, това може да трае доста време.

Но в момента съм тръгнал да търся не Жорж, а Беба. Не защото държа кой знае колко на тази дама, а понеже не ми се прибира в оная пуста квартира и след като си прекарал доста време в ергенска самота, мисълта за някоя Беба неизбежно почва да дразни въображението ти.

И както винаги се случва, когато не държиш особено на нещо, то само ти се навира в ръцете, така че и Беба ми се навира в ръцете и точно сблъскваме се с нея пред кафенето също както и първия път.

— Подозирам, че мене търсиш — подхвърля дамата, без да играе на излишна скромност.

— Естествено.

— В такъв случай навярно вече си намислил и къде ще ме заведеш.

— Виж какво — казвам. — Друг път ще дразним Бистра. Тая вечер не ми се ходи по заведения.

— А къде?

— Ами у нас.

— Няма да стане — отвърща Беба. — Не обичам ергенски квартири.

— Мислех те за по-романтична.

— Не съм романтична и не обичам мръсотията, непраните чаршафи, миризмата на нечисто бельо и изобщо целия този мъжкарски бит.

— Тогава да вървим у вас.

Тя ме поглежда сурово, готова да ме прати по дявола, и произнася твърдо:

— Добре. За един път ще отстъпя само защото си ми в програмата. Но да знаеш, че това е изключение, а не правило.

Обстановката у Беба не е за мене новост, но едва когато половин час по-късно съм се настанил в нейния хол, за пръв път се сецам на какво ми напомня тази обстановка. Трябвало е да напусна апартамента си, за да си дам сметка, че той е бил нареден от Бистра точно според интериора на Беба. Една наистина героична, макар и непосилна амбиция от страна на моята бивша съпруга. Защото у Беба всичко е другоземско.

Дамата е хвърлила виолетовото сако на своя джинсов костюм и останала по също тъй виолетова риза, се е заела с неизбежните бутилки и ядки.

Пуша, отпуснат в мекото кресло, и се мъча да не надзъртам през леко разтворените виолетови кулиси на ризата. Още е рано.

— Тук е доста уютно — разсъждавам гласно. — Далеч по-уютно, отколкото в кой да е ресторант.

— Само че на мене ми е омръзнало от домашни рандевута — възразява Беба, като оставя подноса г, чашите върху ниската масичка. — Не знам какъв е тоя мой късмет, но все на женени магарета ми върви. И този, мистериозния, както ти го наричаш, именно затова го чупих. Ще развежда жена си насам и натам, а аз ще го чакам у дома и ще играя ролята на секретен харем. Писна ми вече от прелюбодейци!

Изказала тия съображения, тя отива да донесе леда. А когато и тази работа е свършена и дамата най-сетне сяда в креслото насреща ми, отново чувам нежния глас:

— Така че да знаеш: ако ти трябва за в бъдеще хич не ми идвай по чехли.

— Но нали в края на краищата пак ще трябва да останем насаме. Защо да не скъсим процедурата.

— Абе, Тони, не се прави на глупак, аз не съм Бистра! Нали ако вземем да скъсяваме процедурата, трябва отсега да се преселим на гробищата. Ами на процедурата това ѝ е хубавото, че трае. Настройваш се, навиваш се, въобразяваш си. А другото като мине, ще ми дадеш гръб и ще захъркаш.

— Не хъркам.

— Отначало всички така казват... Наливай де!

Наливам. Изпиваме по две чаши в продължение на два часа. Беба е по бавното пиене. Изобщо — да трае. Процедурата. Процедурата се изразява най-вече в бърбрене. А съдържанието на бърбенето са сплетните. Напоследък не съм чувал нищо за нашите общи познати, което в очите на дамата е мой дефект, но и мое качество. Защото какъв смисъл да ми разправя клюки, ако вече ги знам.

Информацията е обилна, обаче еднообразна. Кой с коя се среща и коя на кого слага рога. Вечните карамболи.

— Бистра се хвали, че доста си преживявал... — подхвърля Беба, изчерпила репертоара си.

— Напротив, щастлив съм.

— Е, чак пък щастлив!

— А защо не? Направих добро на двама души, без да броя себе си.

— Сигурен ли си?

— Човек в нищо не може да бъде сигурен. Боя се, че Жорж не е чак толкова доволен.

— Защо мислиш така? — пита тя, като ме поглежда изпитателно.

— Ами защото той към тебе напираше, а не към Бистра.

— Хитрец такъв! — замахва тя заканателно с пръст. — Правиш се на разсеян, а всичко виждаш.

— Ако виждах всичко, щях да знам защо си го отрязала. Ти не си меркантилна жена.

— Аз не съм меркантилна, Тони, но си имам принцип: да не бъркам работата с удоволствието. То пък Жорж е едно удоволствие...

— Много си шик с тая виолетова блуза — забелязвам без видима връзка. — Едно само не мога да разбера...

— Пак нещо ще изтърсиш...

— ... Дали балконът ти наистина е така препълнен, или това е само зрителна измама.

— Аз не съм по фокусите, момчето ми. При мене всичко е истинско — отвръща Беба с присъщата ѝ скромност.

* * *

„Ще ми дадеш гръб и ще захъркаш“... Е, не е чак така. Даже ако трябва да бъда точен, Беба първа заспива. Още една точка в нейна полза — че не е от тия, прекалено горещите, като Бистра. Тия горещите на първо време някак се изтрайват, даже можеш да хлътнеш по тях, но после стават уморителни. Също като горещия ден. Заран си казваш „какъв хубав ден“, обаче засили ли се жегата, виждаш, че и хубавото си има лошата страна. Знойт трудно се издържа на по-дълъг път.

Антоний и Клеопатра... Тони и Беба... Не, такава опасност няма. Това ѝ е доброто на тая жена, че не висне над тебе като заплаха. Има си достатъчно занимания, за да държи прекалено на този или онзи. И когато заранта след кафето ме изпраща, не пита кога ще се видим, а само казва: ако някой ден се сетиш, обади се пак. Изобщо здравей и довиждане, както става между възпитани хора.

Прибирам се вкъщи, за да установя, че усамотената квартира е почнала да ми действа потискащо. Не защото правя сравнение с пердетата и вносните тапети на Беба. Не бих разменил моя орех за никакви пердета и дамаски, макар да предчувствам, че тъмната му зеленина отива към есенния си заник. Потиска ме отсъствието на децата. Струва ми се да ги виждам, поставени на номерираните си места в оня там регулиран бит и се чувствам гузен. Това неопределено чувство за неустановена вина, изпитано още в годините на детството.

Когато се обръщам понякога назад към миналото и се опитвам да го сумирам, просто така за да видя какво ще излезе, оказва се, че не излиза нищо. Един миш-маш от дреболии. Една купчина от случайни мигове, изплували в безреда от спомена. Трябва да се върна по-назад, мисля си. Трябва да се върна съвсем назад към най-ранното, от което започва всичко, за щото в него е може би обяснението на всичко.

Но най-ранното не съдържа никакво обяснение, защото то е хаосът. Виждам се в някакво тъмно, ниско, тясно пространство, сгънат на четири и сякаш притиснат от всички страни, сякаш споменът ме е

върнал чак в утробата на майка ми, но не съм в утробата на майка си, а в нейната прегръдка и в противовъздушното скривалище и тясното пространство наоколо се тресе, а нейде над главите ни експлодират самолетни бомби. Обладан съм от страх и от дивия порив да избягам, обаче няма къде да избягам и всичко наоколо ме притиска тъй, че опитвам да се спася, като се гуша в майчината прегръдка. Обладан съм от страх, но не понеже над главите ни избухват бомби, а понеже у мене се е пренесъл страхът на мама, която повтаря несвързано и полугласно ту „свърши се“, ту „боже, спаси ни“, докато изведнъж чувам почти до ухото си сухия съскащ шепот на леля „недей дава акъл на господа какво да прави, ами кажи: господи, да бъде волята ти“.

Един миг, без преди и после, такъв е тоя далечен спомен за хаоса. А подир туй следва втори, по-късен хаос и аз се виждам в ръцете на баща си и сигурно сме били на мач или на някакво зрелище, а сега тълпата се е юрнала към изхода и ние се намираме в средата на тази необятна тълпа, която с такава ужасна сила ни притиска, та ми се струва да чувам дори пращенето на човешки кости, а баща ми ме е вдигнал нависоко с две ръце, за да ме спаси от премазването, но той е нисък и слабоват и навярно ръцете му вече съвсем са отмалели, защото вика безпомощно: „другари, недейте така, ще смажете детето“, обаче никой нищо не чува и никой нищо не може да направи, понеже всеки е блъскан и носен от ония отдире и аз усещам как ръцете, които ме държат, потреперват в отмала и очаквам всеки миг да ме изтърват в това ужасно човешко море, за да стана на каша, додето внезапно усещам как ме улавят едни други ръце, едни дълги и здрави ръце и някакъв млад гигант спокойно и уверено ме понася към изхода.

Един млад гигант, за когото някога и понякога, преди да заспя, се молах, защото бях още малък и леля скришно ме учеше да се моля, и който по-късно ми е идвало да проклинам, защото вече не бях малък и не се молах, а си казвах, че ако не бе ме поел на ръце, животът би свършил в един миг още тогава и всичко по-сетнешно просто не би го имало.

Скривалището е хаосът на далечното минало и навалищата е хаосът на външния свят, а вкъщи е редът. Но този ред е създаден от възрастните и не всякога ми е понятен и случва се даже в него, колкото да е строг и устойчив, да проникне нещо от хаоса. Така преди много години майка ми пусна голям корем и отпърво това не личеше, защото

нейният корем никога не е бил малък и изобщо тя бе доста над нормата в килограмите, но после коремът надмина всичко обичайно и аз почнах да задавам въпроси, а леля ми викаше: ти си още малък да разбереш, но трябва да се радваш, защото щъркелът скоро ще ти донесе братче.

Новината предизвика у мене добавъчна лавина от въпроси, на които възрастните не си даваха труд да отговорят, и аз заживях с мисълта за близката поява на едно усмихнато човече, представящо ми се като хубава жива кукла, и вече виждах как вода усмихнатото човече за ръчичка и как му показвам двора и тайния проход през оградата на съседите, и дребните си съкровища.

После мама внезапно изчезна, за да дойде съобщението, че щъркелът наистина е донесъл братчето, или по-точно сестричето, защото в последния момент, вероятно поради бързината и суматохата, бяха ми пратили не братче, а сестриче. В момента това нямаше голямо значение за мене, но когато най-сетне един ден ме пуснаха в спалнята, дето мама отново се бе появила, и ми разрешиха да се приближа до панерчето, за да видя малкото хубаво човече, и аз се приближих тръпен и плах, единственото, което можах да направя, бе да заплача:

— Но то е грозно...

То бе наистина неимоверно грозно, това тъй дълго очаквано сестриче и лицето му още отсега бе сбръчкано като на старец, едно неприятно червеникаво лице с морави устни и морави клепачи. Да, детето имаше морави устни и клепачи и дишаше с труд и с някакво едва забележимо хъркане и не можа да живее дори месец и когато научих, че вече го няма, това бе още една от тия необясними прояви на хаоса сред строгия домашен ред.

— Защо умря? — запитах леля си.

— Заради тебе... Понеже не го искаше... — отвърна тя.

Така към разочарованието се прибави и чувството за вина. Това е една голяма вина — да виждаш грозното. Една вина и едно страдание.

Въпреки отделни изблици на хаоса домашният свят бе свят на реда, поддържан по различен начин от семейната света троица — мама, леля и татко. Струва ми се, че мама и леля са съществували открай време, но за баща си помня, че се появи едва по-късно, понеже, както после разбрах, бе лежал в затвора и бе излязъл чак на Девети и доста ясно си спомням появата му — как ме извикаха от двора и как в

хола на люлеещия се стол седеше непознат мъж с не твърде приветливо слабо лице и как аз дори не му обърнах внимание, тъй като смятах, че е някакъв гост без значение, и сигурно до края не бих му обърнал внимание, ако мама не бе казала:

— Че иди при баща си де! Не разбра ли, че това е баща ти!

А гостът ме гледаше и леко се усмихваше, но аз се дърпах и не исках да ида при него, така че усмивката постепенно угасна върху слабото лице и вече не се появи дори когато мама успя най-сетне да ме за-търти до люлеещия се стол.

Не ми потръгна с него още от самото начало дали защото се стеснявах, или ми се виждаше съвсем чужд и съвсем различен от оная снимка, на която ми го бяха показвали — хубав мъж в тъмен костюм, уловил подръка засмяно и хубаво момиче в булчинска рокля — майка ми. Майка ми, истинската, с пълното си лице и тежкото туловище също бе далеч от ретуширания фотографски образ, но с нея бях свикнал. А този внезапно появил се човек ми бе чужд и не виждах за какво трябва да го обичам, такъв мълчалив и хладен и с една навъсена физиономия, сякаш страдаше от зъбобол, не много силен, но постоянен.

В ранните години с мене се занимаваха майка ми и леля ми. Майка ми бе добрата фея, а леля ми — лошата. За жалост грижите на мама бяха насочени значително повече към кухненската тенджерка, отколкото към мене. Дали защото си бе внушила, че дарованията ѝ са най-вече в кулинарното изкуство, или защото държеше да убеди в това баща ми и леля ми, но мама започваше кухненската врътня още щом прислужницата се върнеше от пазара, и с охкане и пъшкане се заемаше за тенджерата, а понеже готварските ѝ таланти бяха чиста илюзия, компенсираше ги с разгула на ароматите и блъскаше в яхнията всевъзможни подправки и най-вече бахар и дафинови листа и от техния упойващ мирис главата ти така се замайваше, че можеше да изядеш цялата порция, без да си дадеш ясна сметка какъв буламач си погълнал.

Дебелата добра фея бе с разклатено здраве, страдаше от разстройство на метаболизма или както тя твърдеше за по-деликатно — от нервно сърце, — така че вечно гълташе разни таблетки и съсредоточено отброяваше валерианови капки в чашата, а след тежката заранна операция на готвенето и не по-малко уморителната процедура

на самото ядене се свиваше на кушетката в хола, неспособна за каквато и да било работа чак до следната заран.

И все пак тя си оставаше добрата фея, понеже въпреки изричната забрана на татко понякога ми пъхаше в ръката дребни пари и понеже, когато бях уязвен или огорчен, все още намирах подслон в меките ѝ скути.

Леля ми бе също надарена жена. Имаше добри данни за истеричка — вродени или придобити, това е отделен въпрос, — но поне го съзнаваше и държеше страшно много да се крепи върху ръба на спокойствието, защото загубеше ли равновесие, рухването в бездната не ѝ мърдаше, а навремето само при едно такова рухване бе изпочупила целия семеен сервиз от китайски порцелан, от оня стар китайски порцелан, дето го фабрикуваха във Виена и струваше сума пари.

По време на мирното детство — без сам да разбирам — аз бях главният дразнител на леля си, понеже тя главно с мене се занимаваше. Повечето време това бе само една досада от непрестанни команди: изрежи си ноктите, смени си чорапите, сядай да учиш, а в случай че се държах добре, следваше не по-приятната награда на прегръдките и милувките на една мършава нервна ръка, ухаеща на същия този противен валериан. Така че човек не знаеше кое е за предпочитане, да се държи добре или обратното. Единственото, което знаех, бе, че не бива да я изкарвам от търпение и да правя големи бели, защото направех ли голяма беля, леля ми се приближаваше с оня напрегнат израз, който всички придобиваме, когато си повтаряме наум „спокойно, спокойно“, а тя го повтаряше не само наум, но и на глас, като се обръщаше, разбира се, към майка ми: „Спокойно, Веске, защо да се дразним“, макар че майка ми, каквато си бе летаргична, едва ли мислеше да се дразни. „Не бива да се дразним, Веске“, повтаряше леля, като ме притегляше към себе си, за да ме предпази от майчиното раздражение, и като ми се усмихваше по оня зловец начин, напомнящ не толкова усмивка, колкото зъбене. „Какъв смисъл да се дразним“, настояваше леля и в тоя миг уж неволно ме ощипваше по някоя част на тялото — в това отношение тя нямаше предпочитания, — но така зверски, че изпищявах. Костеливите ѝ дълги пръсти бяха като клещи и когато ме стиснеше с тях, тя ги и по-завърташе насам-натам, тъй че свитки ми излизаха от очите, изпищявах и блъскайки я с юмруци, се

изтръгвах с риск да оставя част от месото си между тия безпощадни мършави пръсти.

Иначе публично поддържаше мнението, че децата не трябва да се бият и че изобщо не бива да се дразним, на което аз с целия си наивитет възразявах плачливо „а ти като ме щипеш“, без да разбирам, че от нейна страна това не бе щипане, а отчаян опит да се хване за нещо, да се задържи по-здраво за нещо, за да не рухне в ненадейно разкрилата се бездна на истерията.

Би могло да се запита защо семейните тегоби не се разпределяха в обратен ред, сиреч леля ми да се заеме с готвенето, а майка ми — с мене. Но това е съвсем реторичен въпрос, понеже майка ми се нуждаеше именно от тенджерата си и понеже леля ми се нуждаеше именно от мене. За тая стара мома аз бях единствената възможност да се разпорежда с някакъв мъж, макар и още невръстен, да го командува и инквизирира и по тоя начин да доказва на себе си и света, че женският ѝ инстинкт, също както и майчинският, не е отишъл съвсем на вятъра.

По-късно на педагогическата вахта застава баща ми. Не че имаше излишно време за мене, но, изглежда, се дразнеше, задето леля тъпче главата ми с всевъзможни глупости — както сам се изразяваше — включително и религиозни. Това бе добре за мене, понеже ме отдалечаваше донейде от лелините истерии, но и зле, понеже едва оттук нататък започнах да усещам реда в цялата му неумолимост. Редът, който той бе установил, трябваше да бъде закон и за мене, привичките, които беше придобил, трябваше да станат и мои привични, идеите, принципите — всичко ми се даваше наготово, за да не си блъскам напразно главата или да кривна, не дай си боже, от правия път.

Спомням си как веднаж подир класното по литература се осмелих да кажа на учителя:

— Сложили сте ми тройка...

— Че колко да ти сложа? — погледна ме той недоволено. — Аз тук си хабя слюнката да говоря едно, а ти пишеш каквото ти дойде.

— Опитвам се да мисля с главата си...

— Не личи.

— ... Да дам своя оценка...

— Ти си дал своята, аз — моята. Ако на алгебра отговориш не според учебника, а както ти скимне, колко ще ти пишат? Решения —

много, но вярното е само едно.

— Обаче това е литература, а не алгебра.

— И какво като е литература? Да не би литературата да е произвол?

Разказах вкъщи по време на обета за случилото се.

— Ти винаги вършиш нещата наопаки, Тони — забеляза добродушно мама.

Баща ми мълчеше, от което можеше да се съди, че едва ли е съгласен с учителя. Но вместо да каже, че не е съгласен, той само рече сухо:

— Докато си в училище, ще правиш каквото ти нареждат. А като свършиш — тогава карай по своему.

Долавях, че не е съгласен с учителя, макар че той самият ми харизваше своите решения, все едно че ми даваше да износвам старите му дрехи. Удобно наистина. Но понякога ми писваше от удобство. Също като тия деца, дето намразват яденето, понеже постоянно ги тъпчат.

Улавях се, че колкото повече ми втълпяват едно нещо, толкова повече ме тегли към обратното. И не защото обратното е кой знае какъв келепир, а просто защото беше обратното. Ти винаги правиш нещата наопаки — както казваше мама. Така започнах и да чета.

Почнах не от ученолюбив. Даже както вече споменах, тъкмо обратното. Татко следобед ме затваряше в стаичката, величана от мама като „татковия ти кабинет“. Затваряше ме, за да попречи на леля да решава задачите вместо мене и изобщо за да свикна да работя сам. Скучаех адски и чаках кога най-сетне ще тръгне за редакцията. И понеже се случваше дълго да чакам, започнах да вземам тая или оная книга от етажерката, колкото за да убия времето. Тъй че не свикнах да уча сам, но свикнах да чета.

Не ми се учеше. Не ми се правеше това, което ме заставяха да правя. Нито онова, което беше прието да се прави, не за друго, а понеже всички го правят. Обичах безделието, само че не в неделя, когато то си е в реда на нещата. Обичах го в делник. За жалост делникът започваше с една принуда — будилника — и завършваше с друга принуда — „хайде да лягаш!“

Това изкушение — да върша обратното — понякога така ме завладяваше, че се питах не съм ли мръднал. Случваше се да седя в час

на чина, да слушам думите на учителя и внезапно да ме овладее някакво дивашко желание, ама съвсем дивашко — да стана спокойно, да се приближа бавно към даскала и лекичко да му изтегля ухото. Съвсем лекичко, просто за назидание. И понякога това дивашко желание така нарастваше, та ми се струваше, че още малко, и наистина ще извърша някоя глупост.

Веднаж дори я извърших. Само че не с ухото на даскала. Репетирахме за манифестацията на Кирил и Методи. Марширувахме по улицата и учителят по физическо ужасно се фукаше и надаваше гласни команди като си въобразяваше навярно, че минувачите само него гледат и си падат по задниците от възторг. И додето марширувахме тъй, изведнъж усетих, че ме обзема този бесен сърбеж към обратното, а понеже всички крачеха с героична крачка, на мене обратното ми се: представи като възможност да седна на паважа и да ги оставя да удрят крак край мене. И най-лошото е, че го направих. Тъкмо бяхме излезли на „Руски“, и аз ненадейно се свлякох и седнах на жълтите павета, така че онези зад мене едва не се строполиха отгоре ми. Мисля, че го направих точно тук, защото жълтите павета ми се видяха по-чисти от асфалта.

— Какво? Какво става там? — чух като в сън острия вик на даскала.

Докато се чудех как да се измъкна, един от тези, дето едва не се строполиха отгоре ми, без да ще, ми помогна:

— Антон падна...

— Прилоша ми... — изпъшках мъченически, като се вдигнах с малко пресилена безпомощност.

Видът ми трябва да е бил такъв, че версията за прилошаването не събуди съмнения. Дори ме пуснаха да си вървя.

Във всеки случай това прилошаване ме излекува от някои дивашки пориви. Само от някои. Замених ги с удоволствието да задавам нелепи въпроси. Нелепи и внезапни, просто за да видиш как ще реагира другият. Изобщо майката му е да поставиш другия в необичайна ситуация. Необичайното го стъписва и той сменя маската. Да отидеш при учителя и да му изтеглиш ухото, това е скъпо удоволствие. Затова пък съвсем безнаказано можеш да зададеш някому някой идиотски въпрос.

— Ти си индивидуалист — казваше ми Петко.

— А ти не си ли? — запитвах.

— Само привидно — отвърщаше спокойно той. — Изолирам се, за да бъда по-близо до хората и света.

Доста откачено съждение, но и съвсем нормално ако се вземе под внимание, че Петко поначало си беше малко откачен. А самият аз, естествено, не съм никакъв индивидуалист. Това е много сложно за мене. Жена ми навярно бе по-близо до истината, като ме смяташе просто за опак човек. Опак човек, това — да, това — положително, обаче индивидуалист — никога. Прилича ми, като да членувам в някакво дружество, макар и дружество на враговете на дружествата. А аз не обичам да членувам където и да било.

Вярно, че членувах в комсомола, но то стана заради баща ми. Изобщо той реши и тоя въпрос, макар да намекнах, че не ми се влиза в комсомола.

— Защо? Не си съгласен с идеите ли? — погледна ме татко, като леко примижа.

Примижаването при него означаваше изпитателен поглед.

— К'во има да не съм съгласен.

— Е, тогава?

— Абе просто не ми се влиза. И без това не ми стига времето.

— За други неща ти стига и артисва. Изобщо за всичко ти стига, освен за най-важното.

— Щом смяташ, че това е най-важното...

— А как да не е най-важното?

Не си дадох труд да възразявам. Да излезеш с него наглава бе все едно да се надяваш, че влакът, дето иде насреща, ще се отбие, за да не те блъсне. И после, какво значение? Той вече бе решил въпроса за моя сметка, значи спестил ми беше едно затруднение. Още повече аз наистина нямах нищо против комсомола. Не бях разсъждавал изобщо по тоя проблем, за да бъда против.

Някой си беше казал, че ако се движиш заедно с останалите, никога няма да ги изпревариш. Мене обаче друго ме е вълнувало: какво да направя, че да не се движа с останалите, без да се моря, да ги изпреварвам. Отговорът на пръв поглед е съвсем прост: да се търриш назад. Да, но така е само на пръв поглед. Понеже назад също се мъкне сума народ. И още по-на-зад — също. Изобщо назад е далеч по-оживено, отколкото напред.

Мислил съм доста по въпроса. Въртял съм го и отсам, и оттатък. И единственото, което съм намислил, е, че трябва просто да кривнеш встрани от пътя. Да се забиеш в буренака. Да се изтегнеш там в тихото и безлюдното и да ги оставиш ония да се догонват, да се задминават или да тъпчат на място, колкото да се види, че и те навиват километраж.

* * *

Инженерът, последната птица в тоя стар кафез, все не се показваше. Излизаше доста преди мене от къщи и също преди мене се прибираше. Прозорците на стаята му гледаха към улицата и вечер винаги светеха. Не знам дали произвеждаше фалшиви банкноти, или решаваше кръстословици, но не си показваше носа от бърлогата или го показваше в мое отсъствие.

Додето една събота не се сблъскахме на входа.

— Другарят Павлов?

— Другарят Илиев?

Представял си бях, вероятно по аналогия, че това ще бъде трети старик, само че по-млад от ония двамата. Той бе по-млад и от мене. Облечен бе в риза и панталон от жълтозелен военен плат, макар времето да бе захладяло. Мургаво мъжествено лице, открит поглед, коса — кестенява, ръст — среден, особени белези — без особени белези.

— Понеже сте журналист, бих искал да поговорим по един въпрос — рече Илиев.

— Ами обадете се, когато ви е удобно — промърморих, с надежда че това няма да стане много скоро.

Той обаче ми се изтърси още същата вечер.

— Кафе ще пиете ли? — запитах в очакване да чуя „не, няма да мога да спя“.

— С удоволствие.

Прочее пихме кафе и пушихме, додето Илиев разправяше, че съветски учени наскоро били разработили способ за оползотворяване на дима от заводи и електроцентрали, като извличали от него азот.

— Досега искането за филтриране на дима се посрещаше с възражението, че инсталациите струват много скъпо. А сега самото прочистване ще носи печалба, разбирате ли? Азот за милиони левове.

Не беше толкова сложно, че да не разбирам. Ако имаше нещо да не разбирам, то бе защо ми надува главата с този негов дим. И това обаче се изясни:

— Въпросът, както виждате, е интересен от две страни: икономическа и хуманна. И понеже проблемът за замърсяването на атмосферата е днес твърде остър, бих искал да напиша нещо във вашия вестник.

Би следвало да отговоря, че вестникът не е мой и че проблемът при цялата си острота не ме засяга, тъй като работя в друг отдел, обаче вместо туй казах: но, да, разбира се, защо не, това е много интересно и пр. от този род. Изобщо гледах да го окуража достатъчно, за да се сети да си върви, само че той не бързаше. Наложих се пак да прибягна до идиотски въпроси.

— Тия нови способности, изглежда, са ви създали неприятности. Чух, че сте имали неприятности.

Той ме погледна смутено. Страните му леко се изчервиха под загара.

— Свалиха ме от поста. Но съвсем не във връзка с тези неща.

Сетне посегна към цигарите ми, запуши и рече някак по-свободно:

— Всъщност мярката бе съвсем уместна.

— Искате да кажете — наказанието ви?

— Ами да. Издигането ми, изглежда, е било прекалено стремително; инженер, главен инженер, директор на комбинат. Само че когато станях директор, на гърба ми се струпа такъв куп от въпроси, та просто не знаех кое по-напред. Навярно така съм устроен — не мога да мисля за много неща наведнъж. Взема ли да мисля за едно нещо, трябва да свърша с него и тогава да почна друго.

— Имали сте помощници...

— Че те помощниците ме закопаха. И най-вече това по икономическите въпроси.

— Обаче снеха вас...

— С основание. Може да имам достатъчно знания като специалист, но колкото до организацията и управлението... Така че

още при първата ревизия нещата си дойдоха на мястото.

— Вие, изглежда, не сте по драмите — установих с леко разочарование.

— Драми ли? Драмите идват от излишък на въображение, ако не са болестно състояние.

— Изобщо вятър и мъгла.

Той ми хвърли бегъл поглед, сякаш проверяваше не го ли будалкам. И този — също.

— Не твърдя това. Но понеже казахте „вятър“, вятърът отнася една вейка, а други оцеляват. Отнася гнилите, оцеляват здравите — защо трябва да говорим за фаталности и драми.

— Вятърът не кърши само гнилото — забелязвам просто така. — Кое е на течение, става зян, което е на завет — оцелява.

— Вие говорите за обективната страна.

— Защо да не говоря?

— Защото винаги за нея се хващаме и там ни е грешката. Така възниква версията за драмата: били сме на течение, значи сме жертва. Така започна фатализмът, сантименталното отношение към битието, манията за преследване.

— Изглежда, доста сте мислили по въпроса.

— Както вероятно и вие.

— Вероятно. Но не с вашия научен подход.

— Научният подход не бива да ви дразни. Без него не може. Цялата гама, наричана драматични преживявания — душевна болка, скръб, апатия, страх, отчаяние, — не е нищо повече от прозаични нередности във физиологическите процеси. Нали знаете за невро-медиаторите?

— Не знам.

— Проста работа. Малко излишък или малко недостиг на адреналин, на норадреналин, дофамин, серотонин и вие си оправяте самочувствието или обратното — стигате до стрес и депресия.

— Песимизмът, третиран като биологично разстройство...

— Ами, да. Колкото и да ви изглежда смешно.

— Все пак разстройствата не възникват от нищо, а се пораждат от някакъв обективен фактор.

Той ме гледа с едва забележима усмивка, сякаш се забавлява с невежеството ми.

— Простудата също се поражда от обективен фактор, но вие няма да я обявите за душевна драма, а ще вземете аспирин.

— А съществува ли аспирин за страха, апатията, скръбта и какво беше там?...

— Нещичко съществува, друго се експериментира... Ще измислят. Нали знаете, на учените това им е работата, да измислят.

— Сигурно и вие се готвите да ни зарадвате с нещо. Излизате рано, седите до късно.

Вероятно, без да искам, съм познал, защото той отново става свенлив, като девица.

— Ако смятате, че правя душевни аспирина, ще ви разочаровам. Но наистина работя над нещо. Една задача, която бях изоставил. Добре, че ме свалиха, та да се върна към нея.

И той почва да ми обяснява, че се занимавал с оползотворяване на рудите, че го вълнувало по-пълното извличане на компонентите и най-вече на тия, които сега-засега не се извличали, като барита. Да му се не види и баритът. Заради този барит ще има да ми виси над главата още един час.

— Вие май нямате много приятели... — подхвърлям съвсем ни в клин, ни в ръкав.

— Защо? — усмихва се Илиев, — Имам.

И добавя:

— Най-вече — бивши.

— От предишното предприятие?

— Да. И от предишния пост...

— И самотата не ви тежи.

Той сякаш се колебае дали да отговаря на такъв въпрос. После произнася безучастно:

— Има моменти, когато самотата е здравословна.

— Помага ви да се ожесточавате в работата — сецам се. — Или може би работата ви помага да забравяте самотата.

— Не знам — отвърща сухо инженерът. — Умуването по тия неща не ми е в привычките.

Изглежда, успял съм да му разваля настроението. Във всеки случай избъбря нещо, в смисъл че ще приготви материала за дима, и сам издимява.

Ако бях завистлив, би трябвало да му завиждам за всичко на този тип освен за самотата, понеже нея и аз я имам. Да си обичаш работата, да си уверен в себе си... Добре, че не съм завистлив.

* * *

Строго погледнато, аз също нямам основание да се оплаквам от работата си. Във всеки случай едва ли съм способен да върша нещо друго освен тая работа.

Професията също я получих по родителска линия. Не казвам, че татко ми я натрапи насила. Имах пълна възможност, какъвто си бях опак, да се насоча към нещо съвсем различно. Обаче инатът ми се прояви в друга форма. Заканих се тайно да стана нещо противоположно на баща си, макар и в рамките на същата професия.

Той беше журналист. Голям журналист, по мнението на майка ми, а всъщност, както по-късно разбрах — нищо особено. Можеше да стане писател — говореше майка ми, — можеше да натрие носа на доста драскачи, обаче предпочете да служи на хората, вместо да измисля врели-некипели. В случая тя перифразираше тезата на баща ми, който веднаж бе казал уж на шега, че писателят измислял истории, а журналистът, като по-скромен, само служел на историята.

Служеше на историята най-вече по линия на стопанската информация. Съгласно тримесечните, шестмесечните и годишните планове на вестника трябваше да приготвя определен брой уводни статии по определен брой проблеми, а също и дадено число очерци за дадено число обекти. Темите бяха дежурни, но не и за него, обикаляше добросъвестно насам-натам из страната, вълнуваше се от успехите и безобразията и когато по време на обета разказваше как се бил спречкал с този ръководител на онова предприятие, така се разпалваше, че майка ми бързаше да го прекъсне:

— Добре де, нали веднаж си се карал с него! Защо сега трябва да се караш втори път и да ги изстива супата.

Когато говореше на масата, макар да се дразнеше, думите му звучаха по-човешки, отколкото в очерците. В очерците всичко се превръщаше в наниз от изтъркани фрази за порочна практика и блестящи победи, всичко застиваше в някакво студено и съвсем

безвкусно желе от баналности. Тия очерци винаги започваха с общите встъпителни постановки и завършваха с лозунгите за историческата перспектива и макар да бяха посветени на различни обекти, човек не можеше да си представи как изглеждат тия обекти, нито да види хората, които работят там.

Разговорите бяха далеч по-интересни и те по правило се водеха по време на обета или вечерята и мама прилежно си даваше вид, че слуша, но всъщност само изчакваше удобна пауза, за да каже и тя своето:

— Цеца днеска се върна от Австрия. Една издокарана, издокарана...

Баща ми кимваше механично. Проблемите на Цеца едва ли го вълнуваха. Той оставяше мама да оповестява новините от квартала, които съвсем не го интересуваха, в замяна на което получаваше правото да говори по своите вестникарски работи, които пък не интересуваха майка ми. И ако някой все пак слушаше, това бях аз. Слушах и дори се обаждах:

— Издокарана... А вкъщи ходи с един пенъор, целият леке до леке.

— Ама и нашият има едно око! Вижда всеки кусур — промърморваше мама.

— Чуждите кусури всички ги виждаме — отвърщаше хладно баща ми.

Към мене той бе винаги хладен. Не казвам, че не ме обичаше. По-скоро това бе свързано с принципите му. Той целият бе изтъкан от принципи.

— Синовете на толкова добри другари станаха хаймани само от глезене — чух го веднаж да казва, когато мама се бе застъпила нещо за мене. — Някога моят баща с плесници ме възпитаваше.

— Е, хубаво! Почни и ти с плесници!

— С плесници няма да почна. Но и глезене няма да търпя.

Той бе хладен, обаче и аз не му оставах длъжен. Имаше мигове, поне докато бях още малък, когато баща ми се опитваше да се шегува с мене — шегуването никак не му се удаваше — или понечваше да ме потупа по рамото и да ме погали по косата, което също рядко му се удаваше, защото винаги намирах начин да се изплъзна и въпреки че не

го правех грубо, все пак с течение на времето той разбра, че интимничене-то не ми е приятно, и постепенно на свой ред се затвори.

Не съм го мразел никога. Това — не. Чувствата ми към него се движеха между леката неприязън и хладната симпатия. При това симпатията дойде много по-късно и за съвсем кратко време. Защото едва тя дойде и той си отиде.

Не му оставаше много време за мене, понеже бе зает да служи на историята, видимо доволен от призванието и поста си. Успя да се изкатери едва до стъпалото на заведущ отдел и това му бе напълно достатъчно, макар майка ми да поддържаше, че имал акъл за главен редактор. Беше скромен човек, а също и човек на реда. Не свикна никога да ходи с вратовръзка и когато все пак се налагаше да я слага, връзваше я по такъв невъзможен начин, че тя увисваше безформена и жалка като сиджимка между двете крила на яката, винаги засукани нагоре. Навиците за ред вероятно ги бе получил още на младини от добре разграфения затворнически бит и ги бе затвърдил по-късно като журналист, поради необходимостта да се съобразява с разписанието на редакцията, а също и с това на влаковете при постоянните си пътувания.

Тази монотонност на влаковите разписания бе сложила своя отпечатък и върху целия ни семеен живот, където всичко, от закуската до вечерята, се движеше като по часовник. Редът остана да властва дори и след смъртта му. Почина малко преждевременно, искам да кажа малко преди аз да пожъна първите си успехи, които, предполагам, би посрещнал с хладно одобрение. Умря съвсем ненадейно от простуда на дробовете, получена при последната командировка.

По-късно, когато се случеше да си спомням за него, а това, трябва да призная, не ставаше всеки ден, изпитвах лекото угризение, че съм го съдел малко отвисоко, и то най-вече с оглед на противната му страст към реда и на тривиалния му стил.

Някой бе казал, че стилът правел човека, и това може да е тъй, но с течение на годините почваш да се питаш какво всъщност трябва да се разбира под стил. Във всеки случай едва ли само начинът да се изразяваш в писмена форма. Вярно е, че на баща ми не му достигаше въображение — на всеки от нас по нещо не достига, — но затова пък имаше в излишък съзнание за дълг. Бяха го сложили на едно място, за

да работи, и той бе работил според силите си чак до умирачката. Това също бе стил.

Иначе, ако е за стила на фразите, там наистина не страдаше от излишък на оригиналност. Той обаче не го забелязваше, пък и не вярвам някой да му го е казал. В ония години оригиналността не се рентираще. Един-единствен път си позволи да бъде оригинален, като изнесе някакви безобразия без обичайния ретуш, и го наказаха.

— Не разбирам — говореше баща ми по време на обета. — Всичко написано е вярно до последния факт. Наистина не разбирам...

Най-после и той нещо да не разбира. Той, дето всичко му е ясно.

Това че всичко му бе ясно, беше също една от причините на хладната ми неприязън. Испитвах желание да го уловя, че си противоречи, че греши. И главно това желание ме караше да следя приказките му, които иначе съвсем не бяха интересни.

Бях вече в горните класове на гимназията. А баща ми, след като не бе успял да създаде помежду ни връзка на обич, сега се стремеше да я замени с циментовата спойка на интелектуално общуване. Изобщо не пропускаше случая да ми обяснява как стоят нещата тук, на нашата планета или по-далече — в Космоса. Додето един ден...

Споменът за този ден се е запазил съвсем отчетливо и солидно вмирисан на бахар и дафинови листа, понеже мама бе готвила телешко задушено.

— Ти си противоречиш — казах, като едва сподавах тръпката на ликуване в гласа си. — Постоянно си противоречиш.

— Защо да си противореча? — погледна ме той смаян.

Допускам, че бе смаян не толкова от думите ми, колкото от победоносния ми тон.

— Ами нали преди малко разправяше, че човек бил разумът на природата, върхът на еволюцията. Че ако беше чак такъв връх, нали ти щеше да останеш без работа. Тия безобразия, дето пишеш за тях, нали хората ги вършат? И миналата година, като те наказаха, нали пак хората те наказаха?

Баща ми продължаваше да ме гледа, но смайването бе отстъпило място на някаква оскъдна усмивка, той не бе по усмивките, само десният ъгъл на устните му понякога се спускаше с половин сантиметър надолу, което, ако сте в течение на нещата, ви подсказваше, че се усмихва.

— Добре — кимна татко. — Щом човекът не е връх, ти какво си? Онзи ден си се скарал с леля си за нищо и никакво. Завчера си получил двойка по алгебра. С парите, дето ти ги дадохме за шлифер, си купил транзистор. Но няма ли да запротестираш, ако аз въз основа на такива факти те обявя за скандалджия, ленивец, лъжец и изобщо за отрицателна величина? Тогава защо зарад едни или други безобразия да обявяваме цялото човечество за безобразно?

Възразих, разбира се. Но той също възрази. После — пак аз. А сетне — пак той. Известно е, че котките и бащите не падат по гърбовете си.

Вече бях завършил гимназия, когато втори път го хванах в непоследователност. Един също твърде ясен спомен, свързан вече не с дъха на дафинови листа, а с аромата на ванилия.

— Вие толкова вярвате в оптимизма си, че даже не се опитвате да го мотивирате — забелязах, като загребвах с лъжичка лимоненозеления крем.

Разговорът бе стигнал до оптимизма тъкмо когато обедът бе стигнал до десерта, с други думи, наслаждавах се на два десерта — интелектуален и готварски. Надявах се все пак, че първият ще се окаже по-вкусен от втория, защото майка ми и тоя път бе изсипала в крема толкова ванилия, та човек трудно можеше да си даде сметка дали консумира десерт, или поглъща аптечен препарат.

— На тебе какви мотиви са ти нужни? — запита добродушно баща ми с онова хищно добродушие, с което котката разиграва мишката.

— Всякакви. Нашият светоглед в последна сметка не е оптимистичен, а песимистичен.

— Така ли? — запита все тъй добродушно баща ми. — И как откри това?

— Защо трябва да го откривам! То си е налице: всичко, което има начало, си има и край. Хората, Земята, Слънчевата система — всичко е обречено на гибел...

— В разстояние на милиони години...

— Сроковете са въпрос на подробности.

— Милиони и милиарди... Ама че подробности!...

— Философски погледнато, са подробности — настоях аз. — Нали говориш за еволюцията на Космоса, а не за годишните си

планове.

Той ме погледна малко учудено, също както и две години по-рано, удивен от остървението, с което се хвърлях в двубоя. После рече невъзмутимо:

— Представи си, че влизаш в неудобна, мръсна, запусната квартира и си казваш: „Взел съм я под наем. Какъв смисъл да чистя, да боядисвам, да създавам уют, когато след десет-двайсет години ще трябва да си вървя. Ще си живея така в тоя свинарник, и толкова!“ Нашият оптимизъм е в убеждението, че човек може да живее по-добре на тая планета, която е неговата квартира в Космоса. Какво несъстоятелно има тук?

— Пак се разминахме — рекох с едва сподавено раздражение. — Ти разсъждаваш от практична гледна точка, а аз имам предвид философията. Материализмът като философия звучи песимистично.

— Тогава защо си го приел? — запита баща ми.

— Де да знам защо... Може би именно защото е песимистичен. Когато ти казват нещо песимистично, по-малко си склонен да мислиш, че те лъжат.

* * *

Не знам до каква степен го съзнавах тогава, но амбицията ми бе да надмина баща си. И даже не да го надмина — той бе твърде дребна величина, за да се меря с него, а да бъде нещо съвсем различно от тоя скучен очеркист. Исках да покажа, че да измисляш истории, това не значи да пишеш врели-некипели, както се изразяваше мама, че историите могат да бъдат истински или да звучат като истински, особено ако не се разказват с речника на баща ми.

В началото, разбира се, бях решил да напиша роман. Само че романите са обемиста работа. Не си завършил още първата глава, и куражът ти пресъхва. Така че отлагах. Додето не открих в библиотеката на редакцията някакъв съветски сборник сценарии.

Библиотеката бе здравата окрадена, в нея фигурираха главно такива книги, които никой никога не бе пожелал да задигне, и между тях изрових тоя сборник. Зачетох го просто колкото да видя какво представлява тая велика тайна — сценарият. И открих нещо доста

интересно. Да не повярваш просто, че цял един филм се създава върху някакъв текст от 50–60 странички. Ако при това положение все още се намираха чудаци, готови да човъркат с години един роман, аз не мислех да бъда от тях.

Посветих моя сценарий на строителството. Използувах една командировка, за да събера впечатления за фона. Израстването на голям язовир в дивата клисура. Основата, естествено, беше борбата между новото и старото. Дълбоките преобразования в бита и морала. Свличаха се и се къртеха стари наслоения, както се свличаха и къртеха земните пластове от взривовете. Изобщо строителните процеси щяха да бъдат една внушителна илюстрация на душевните процеси.

А самата драма я бях намислил още преди командировката. Младият инженер, който се влюбва в девойката от стола. Само че в нея е влюбен и бригадирът. Тя отначало като че ли предпочита бригадира, но постепенно бива очарована от инженера. Той говори с такива особени думи и разказва за такива непознати неща и в обноските му няма нищо от работническата грубост. Така или иначе, отношенията ѝ за известно време са неопределени и в тая атмосфера на неопределеност между двамата съперници възниква неприязън, която стига в даден момент и до юмручен бой.

А накрая девойката изчезна, за да се появи два дни по-късно с малкото си момченце. Защото се оказва, че била женена, разведена и има дете от нещастния си брак.

Хубавица, но разведена и с дете. Кому е притрябвало толкова съкровище. Теренът около хубавицата опустява. Всеки от двамата съперници се бори с предразсъдъците си. Предразсъдъците на старото.

Аз също се борех. Не с предразсъдъци, а с евентуалните варианти. Можеше историята да свърши просто така — теренът е опустял, а съдбата на героинята лежи в бъдещето. Само че това означаваше да победи старото. Можеше и двамата да преодолеят колебанията си, обаче девойката, разочарована от еснафщината им, да обърне гръб и на двамата. А можеше и само единият да се върне към нея. Но кой?

Лично аз бих предпочел това да бъде инженерът. Усещах го някак си по-близък, понеже ми беше по-ясен като тип. Но щеше да се получи, че поставям интелигента пред работническата класа. Пък и в

живота обикновените хора по-лесно плюят на предразсъдъците от интелигентите.

Така че работникът все пак победи и тази победа щастливо съвпаднаше със завършването на обекта и всичко бе наред. Толкова наред, та още тогава изпитах съмнението, че става съвсем шаблонно, но си казах, че оттук нататък вече работа на режисьора е да го направи по-оригинално с визуалните решения, багерите и всичко останало.

Занесох творбата в сценарната комисия, като се надявах, че редакторът ще ми предложи кресло, ще запита: кафе ли ще пиете или чай, и ще потъне в четене на ръкописа, който би могъл да бъде прегледан за по-малко от два часа.

Вместо това секретарката, която ме посрещна, погледна безразлично акуратно надписаната канцеларска папка, нареди да отбележа отгоре адреса и телефона си и ме уведоми, че при нужда ще се обадят.

Разбира се, не се обадиха. Обадох аз. Обаждах се неведнъж, но отговорът беше, че още няма отговор и че трябва да чакам реда си. Много месеци по-късно, когато в някакъв разговор с нашия зам.-главен споменах за историята със сценария, той ми се изсмя:

— Ще има да чакаш. Че те наистина са затрупани с ръкописи. Трябва да си измътил шедьовър, за да те потърсят. А кой започва с шедьоври?

— Тогава изобщо не може да се пробие...

— Всичко може, само че си има начин.

Той пое слушалката и набра някакъв номер. Последваха дружески възклицания от рода на къде изчезна бе, адаш, и защо не се обаждаш, а по-късно бе споменато и моето име, както и името на сценария, за което зам.-главният ме запита с изразителна мимика.

— „Нови хоризонти“... — подсказах.

— „Нови хоризонти“. Изобщо провери къде са го затурили и виж да помогнат на човека... най-надеждният ни очеркист...

При тия думи той хитро ми смигна, което би могло да означава: „виж как го премятам само за да стане работата“.

Когато два дни по-късно редакторът ме прие в малката си стаичка, трябваше да установя, че там няма кресла, нито поднасят кафе. На мене поне не поднесоха.

Редакторът, седнал зад олющеното бюро, имаше добродушен вид, но това навярно бе само последица от пълнотата. Тия, пълните, ако сте забелязали, изглеждат добродушни, вероятно защото не им личат бръчките. Личеше му само, че току-що се е подстригал, за което свидетелствуваше и тежкият дъх на бръснар-ски одеколон, витаещ в помещението.

— Сценарият ви е доста сносно написан — говореше редакторът, като потупваше с пълните си пръсти моята папка, поставена върху бюрото. — Искам да кажа, доста сносно за един дебютант.

Подир което веднага мина към критичните бележки. Те бяха много и всяка от тях бе достатъчно силна, за да изиграе ролята на финален сатър:

— ... И целият ви конфликт е така шаблонен, ама така шаблонен, че просто да те хване съклет.

Седях омърлушен на разклатения от стотици други дебютанти стол, като се питах защо всъщност седя и слушам тия неприятни оценки, вместо да си взема шапката и да си тръгна. И вероятно най-сетне бих си тръгнал, ако редакторът не бе сменил плочата:

— Грешката ви е, че сте почнали веднага от една голяма задача, вместо да си премерите силите с някоя по-малка. Вие имате чувство за конкретните неща. Обстановката, фонът са предадени добре, подсказвате визуални решения. Защо не опитате най-първо в документалистиката. Там са им нужни някои млади автори, даже одеде в един разговор споменах за вас и смятам, че ще ви предложат нещо.

Той ми отправи въпросителен поглед, но аз не бях готов с отговора, тъй като При стремглавото падане от върховете на игралното кино бях загубил временно ориентация.

Като не прочете нищо определено върху лицето ми, редакторът насочи поглед към ръчния си часовник и вероятно съзря там нещо значително по-определено, напомнящо му, че си губи следобеда с някакъв човек без значение.

— „Нови хоризонти“... — промърмори той с едва потискана досада. — Самото това заглавие ми звучи познато. И всичко останало е също тъй познато. Конфликти-схеми... хора-схеми... вариации върху четено и чуто... И оставете, че е четено и чуто, но каква е тая избирателна особеност на тия ваши мозъци, че запамятават точно най-безличното и най-баналното...

Сега той видимо се обръщаше не само към мене, а към цялата тая тълпа от бездарници, които го обсаждаха и усложняваха живота му, без да говорим за това, че му осигуряваха и препитанието, защото, ако в редакцията постъпваха само шедеври, работата би могла да мине и без редактори.

— Обърнете се към живота, тръгнете от конкретното — подхвана той ръководната си идея. — Изобщо почнете от документалистиката.

Той отново ме погледна и аз едва сега си дадох сметка, че още не съм казал нито дума и че възпитанието все пак изисква да кажа нещо.

— Може и да почна... — промърморих неуверено.

— А! Това вече е друго — кимна редакторът, доволен, че му поднасям възможността да се отърве от мене.

Той стана, прекоси с три крачки цялото помещение и отвори вратата към килера, дето седеше секретарката:

— Мария, провери, моля те, дали Гаврилов е в студията.

Тъй че пет минути по-късно вече крачех към Студията за документални филми и към споменатия Гаврилов. Пътят до студията бе дълъг и ако времето бе много горещо или много студено, вероятно бих се отказал да го измина. Но не беше нито горещо, нито студено, а прохладно и есенният ветрец ми действаше като ободрително питие подир оная стая с тютюневия дим и с дъха на бръснарски одеколон и аз си казах защо пък да не се разходя и поех към документалистиката, от която всъщност не очаквах нищо.

Тя също не ме очакваше.

— Вие сте вторият, който ми праща днес нашият общ приятел — въздъхна с досада Гаврилов, когато му обясних откъде идвам. — А той знае отлично, че не сме готови с плана.

Не бях успял дори да седна и понечих да си тръгна, тъй както бях дошъл, но човекът зад бюрото със същия този израз на досада ми направи знак да остана:

— Седнете де... Щом сте дошли...

Защо пък да не седна. Тук поне не вонеше да бръснарски салон.

— Ние имаме доста теми. Значи трябва да ни автори. Само че, както ви казах, планът още не е уточнен. Вие май сте по строителната тематика?

Кимнах, макар да не бях много уверен, че съм по строителната тематика.

— Ще ви намеря нещо. Но не сега. Най-първо трябва да се одобри планът.

Кимнах повторно и понечих да стана. Той отново ми отправи своя отегчен жест: чакайте.

— Преди да ви възложи нещо самостоятелно, налага се да проверим възможностите ви. Предлагам за начало една колективна работа. Съавторът ви, ако не се лъжа, е нейде оттатък по стаите.

И преди да кажа да или не, Гаврилов нареди на секретарката да ме свърже с въпросния съавтор. Намерихме го в една празна канцелария, захапал цигара и втренчен навъсено в следобедния вестник.

— Ще получа ли аванс? — запита той секретарката.

— Аванс няма да ви дадат, преди да представите ръкописа — отвърна тя. И добави: — Дават ви подкрепление.

Едва при тия думи той ме погледна разсеяно, после отмести очи към тазовия корпус на отдалечаващата се жена и промърмори:

— И ти си една...

— Каква съм? — обърна се секретарката.

— Чела ли си Кафка?

— Не чета Кафка.

— Обратното би ме учудило — кимна той почти доволно. — И защо трябва да го четеш, когато у вас е също като у Кафка. Можеш да се блъскаш от инстанция на инстанция, докато ти побелее косата...

Но жената, изглежда, бе свикнала с реакциите му, защото без повече да слуша, продължи към изхода.

— Имате ли някакви идеи? — запита непознатият, когато останахме сами.

— Не знам изобщо за какво се касае.

Той не обърна внимание на отговора ми, а рече сякаш на себе си:

— Свикнал съм да карам с малко... Обаче тия бюрократи слагат знак на равенство между малко и нищо. Все пак за стаята трябва да се плаща, дори когато я делиш с друг човек. И чорбата в закувалнята, колкото да е безвкусна, струва пари.

После отново се сети за присъствието ми:

— А вие чели ли сте Кафка?

— Боя се, че не съм.

— К'во има да се боите! Аз също не съм го чел. Бедата ми, знаете, е, че не мога да чета. Ако е боклук, к'во да го чета? А ако е нещо умно, още първия пасаж ме кара да се замисля. Замислям се и забравям книгата.

Аз също се бях замислил, колкото да стигна до убеждението, че с тоя откачалник нищо няма да излезе. Той обаче веднага улови мисълта ми. По-късно разбрах, че това е просто негова дарба да улавя мисълта ти, в случай че изобщо ти обръща внимание.

— Значи не знаете дори за какво се касае?

— Нямам понятие.

— Е, добре: касае за никотина. За вредата от никотина. Изобщо трябва да се направи филм срещу пушенето, за да изкараме някой лев за цигари.

При тия думи той пусна угарката на пода и небрежно я стъпка. Сетне отново вдигна очи:

— Е?... Сега родиха ли ви се идеи?

— Нямам никакви познания по въздържателното дело.

— Аз също. Нещо повече: въздържателното дело и аз не се траем взаимно. Но това не ми пречи да имам идеи. Милион идеи.

Подир което непознатият си позволи да запита дали след като ми липсват идеи, разполагам поне отчасти с онова нещо, което липсваше на самия него. Осведомих го, че имам двайсет лева, сума, която той прецени като напълно достатъчна, за да пренесем разговора на друг терен.

Бе започнало да се мръква, когато се озовахме в кръчмата на „Дондуков“. В заведението бе шумно ч най-вече здравата задимено и това даде повод на моя съавтор още след първите две водки да мине на темата:

— Виждате ли, всичко живо пуши. Някои дърпат по два пъти едно след друго, за да хване двоен дикиш. Други път тъй го поемат, че да стигне чак до петите им. Пушат и тук, и по улиците, и в градините, дето са излезли да подишат чист въздух. Хора, които пушат — един, втори, трети, жени и мъже, момичета и момчета, даже деца из дворовете — ето ви серия от кадри, които трябва да залаят зрителя.

Съавторът ми вдигна ръка към сервитьора, в смисъл на „още две от същото“, смукна от цигарата и поясни:

— В киното всичко трябва да се казва с картини. Така, с картини, вие внушавате на човека от залата, че много хора пушат. А по колко цигари пушат? Също много. Страшно много. Само че и това трябва да се покаже в картини. Как?

Той ме погледна, като даваше вид, че чака отговор.

Сервитьорът донесе водките. Преди да посегне към своята, съавторът ми пое от пакетчето една цигара и ми я показа:

— Колко е дълга?

— Вероятно към шест сантиметра...

— Точно седем. Мерил съм я. А каква е дневната порция на един пушач?

— Аз пуша към трийсет.

— Добре. Трийсет по седем сантиметра, умножено по трийсет дена, а после по дванайсет месеца, а после по трийсет години... Давайте ли си сметка какво представлява това в линейни метри? Направете тая проста сметка на зрителя. Нека тя става в движение, нека се движи влак, нека летят срещу нас релсите, додето вие пресмятате метрите и километрите на тая фантастично дълга цигара, която пушачът изпушва за трийсет години...

При тия думи той запали своята от догарящия фас, смачка го на пода и отпи с мрачно изражение едра глътка водка.

— А количеството като обем? Дайте машината как изхвърля цигарите пакетче след пакетче. Дайте пакетчетата как се опаковат в кашони, дайте кашоните как се трупат един върху друг, все по-високо и по-високо — цяла планина от кашони, един милион цигари — дажбата на средния пушач за трийсет години.

Той ме погледна все тъй мрачен и пусна следващия си въпрос:

— А цената на това удоволствие? Един москвич плюс цяло домашно обзавеждане. Покажете я тази цена в предмети. Това влияе на еснафа. Нека се видят всички тия хубави неща, които пушачът превръща в дим. А другата цена? Запитайте за нея лекаря специалист. Едно малко интервю за белодробния рак...

Той отпи още глътка и ненадейно запитва:

— Вие лично защо пушите?

— Ами... — запънах се.

— Не знаете, нали? Не сте мислили по въпроса. Не сте готови с отговора. Покажете, че същото е положението и с всеки един от тия

глупаци, дето пушат наоколо. Едно импровизирано интервю по улиците, на гарата, където и да е. Защо пушите? — Откъде да знам... Защото и другите пушат — казва един. Доставя ли ви удоволствие пушенето? — Не, обаче непушенето ме измъчва — отвръща друг. Какво ви донесе тютюнът? — Бронхиална астма — признава трети.

Съавторът ми продължи да излива идеите си чак до четвъртата водка:

— Хората са свикнали да маркират акуратно опасностите: Двоен завой... Високо напрежение... Огнеопасно... А цигарите се рекламират. Покажете поток от пъстри западни реклами с хубавици, които, примижали от наслада, са захапали своята пал-мал и с мъжаги в каубойски дрехи, пушещи своите уинстън. А сетне покажете как трябва да бъде всъщност: един пакет цигари и върху него надпис „Внимание, отрова!“

— Вашият сценарий е готов — рекох. — Не виждам с какво мога да ви бъда полезен.

— Как с какво? Че нали трябва да се напише? И без да ми даде време да отговоря, продължи:

— Не че съвсем не мога да се изразявам в писмена форма... Правил съм го, но не излиза блестящо. Набор от идеи. Когато е набор от думи, това не дразни никого. Но когато видят идеи, пулят се. Защо толкова много идеи? И къде е ръководната нишка? Идеи! За к'во са им идеи! Дай им текст, възможно по-ясен и непременно в стандартни страници: толкова реда на страница и толкова знака на ред.

Тъй че все пак аз написах сценария, макар ч върху неговите хрумвания. А когато го написах, че пожела дори да го прочете.

— Не ме интересува. Сега мисля за друго.

И когато получих парите и му отброих половината, той поклати глава:

— Не, толкова много няма да взема.

— Заслужаваш и повече — рекох.

— Глупости. На тоя свят не се плаща за идем. Плаща се за машинописен текст, и то в стандартни страници: толкова реда на страница и толкова знака на ред.

— Ако идеята не се изрази в писмена форма, каква полза от нея?

— Точно така. Затуй задръж трите четвърти.

Накрая подир дълги увещания склони да приеме една трета. Сетне каза:

— А колкото до писмената форма, ти чел ли си книгите на Диоген и Антистен?

— Не съм.

— И не можеш. Защото не съществуват. А идеите им се помнят и днес.

Тогава реших, че мислителят Петко Пеев принадлежи към древната школа на циниците. Трябваше да мине време, за да разбера, че нещата при него са доста по-объркани.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Нощта е тъмна и безпределна, а видимият свят е ограничен в лъча на флуоресцента: отляво — митницата, отдясно — будката на граничния контрол, а в средата — моят стар москвич.

Картината се откроява в спомена ми ясна и автентична като документална снимка. Също както и следващите кадри: движението по шосето между двете гранични бариери, внезапно изникналият непознат град, призрачно бял в светлината на неона, банката, барът и жълтият блясък на граничните надписи.

А после идва другото, вече по-смътно и размазано, сякаш лентата е малко захабена от дълга употреба: стремглаво летящото порше, тримата непознати, бягащи в прохода, тъмният предмет, захвърлен в декоративните храсти.

Различни снимки с различна яснота.

Защото тази гранична история всъщност е съставена от две съвсем отделни истории. Две напълно реални случки, които, съединени помежду си, правят една небивалица.

Първата случка е моето някогашно и единствено пътуване „отвъд“, когато главният реши да иде на някаква конференция във Виена не другояче, а с кола и великодушно склони да ме вземе със себе си като шофьор и момче за всичко.

Изобщо визуалните ми впечатления са напълно достоверни и единственото, което съм задраскал от тях, е присъствието на шефа, мъдрец се на предната седалка вдясно от мене. Съвсем безинтересен човек, за да не го задраскам, и съвсем неуместен при новото развитие на събитията, възникнало в главата ми.

Втората случка не е станала пред очите ми, но тя също е достоверна, доколкото може да се вярва на вестниците. Съобщението, което ми попадна, бе съвсем късо: бандити обрала някаква австрийска банка, обаче били спрени пред самата граница. Спрели ги не защото обрала банката, а защото документите на колата се оказали нередовни. Гангстерите се опитали да побягнат, завързала се престрелка и прочее

подробности. А парите едва на следния ден били намерени в една чанта, захвърлена в крайпътните храсти. Четиво без значение, което прегледах бегло и забравих.

Мислех, че съм го забравил, но се оказа, че е останало нейде под шапката ми заедно със спомена за онова отдавнашно пътуване. И ето че между тия две непотребни неща, затрупани в килера на мозъка, се бе породило взаимно влечение и те бяха се слели в едно. Без никакво усилие от моя страна. Бих казал дори, без никакво участие. И така от двете реални случки се бе родила една небивалица, един душевен аспириин, както би казал инженерът, един безобиден белергамин, към който прибягвах винаги, когато ме обхванеше поривът да изчезна, да потъна в неизвестността, да отида на майната си.

Това не бе мечта или бе само далечно подобие на мечтата. Защото истинската мечта е нещо силно, в нея се крие напрежението на копнежа, докато в моята мечта-заместител нямаше нищо повече от едно летаргично желание. Тя не означаваше „искам“ или „жадувам“, а само някакво лениво „не би било зле“.

В продължение на известно време обработвах доста прилежно и доста често своето задгранично видение. Достатъчно бе Бистра прекалено да ме отегчи с паричните си въпроси или главният да ме нахока нещо, за да се видя как препускам с колата по австрийските шосета, додето в нозете ми се въргаля чантата с долари. Обогатях историята с нови подробности, измислях детайли, които я правеха да изглежда по-реална. Изобщо работех.

Но колкото по работех, толкова по-ясно усещах, че небивалицата, вместо да се уплътнява, постепенно става все по-смътна и размазана, особено във втората си част. Тая втора част още от началото не бе много в ред. Всичко ми се представяше доста живо до момента, в който се снабдявах с чужд паспорт, но оттам нататък тъкмо когато би трябвало да се наслажда на успеха, картините ставаха съвсем вяли и непривлекателни.

Защото всъщност това не бе никаква мечта. Това бе само визуално преображение на порива да избягаш. От кого? От себе си, разбира се. В последна сметка ние винаги бягаме от себе си. И ако стремежът ми бе да избягам от Бистра или от останалите досадници, едва ли бе нужно да ходя чак до Алпите. Можеше да се забия в буренака на някой селски двор, да втренча поглед в синята бездна над

мене и да си мисля какво ли би станало, ако в този момент земното притегляне бъде отменено и аз започна да падам, да падам, да падам безкрай в лазурната необятност.

Някога в хаотичното време на пубертета се плаших от мечтите си — струваше ми се, че съм на път да откача. После взех да гледам на тях с леко презрение, понеже разбрах, че и последният глупак мечтае. Додето накрая съвсем престанаха да ме занимават. Бях спрял да мечтая, дори просто така, за да убивам времето, за да спя с отворени очи. И само понякога, както бившият пушач сънува, че пуши, така и аз се виждам да летя в моя стар, отдавна продаден москвич, да летя по австрийските пътища с една тежка чанта долари и с една облекчителна мисъл — че съм се отървал, че съм се изличил, че вече ме няма.

* * *

— Много мило, че се сети — чувам гласа на Беба в телефонната слушалка, — само че днес и утре не мога. Не е възпитано да разтурям две уговорени карета зарад лични капризи. Какво ще кажеш за други ден вечерта?

— Други ден е отлично — отвръщам.

— Само че не като първия път. Ще вземеш билети за концерт.

— Не е ли по-добре да идем на ресторант?

Беба обаче ме уведомява, че едното не изключвало другото и че тя много държала на тоя концерт — щели да свирят не знам коя си симфония от Моцарт в сол минор, — и аз отстъпвам, понеже в края на краищата, на концерт или другаде, досадата е горе-долу еднаква.

Други ден е петък и аз вече съм се снабдил с билети и нейде към пет се обаждам от редакцията на Беба, както сме се уговорили. Обаче, вместо да бъда награден с одобрително възклицание, чувам само:

— Не вярвах, че ще вземеш билети. И по-добре да не беше взел...

— Какво има? Какви те прихващат? — запитвам с известно раздражение, защото в тоя момент на вратата се е появил Янков, а зад гърба му се вижда и някаква жена и той ми прави настойчиви знаци, сякаш не вижда, че говоря по телефона.

— Само за момент, Антоне... — произнася Янков.

Докато в слушалката гласът на Беба каканиже:

— Ами изтърсиха ми се гости и не мога да ги разкарам, така че...

— ... Така че сам да вървя на концерт — скъсявам вместо нея.

И запитвам Янков:

— Какво има?

— С кого говориш? — чувам гласа на Беба.

— Ами не съм сам, в редакция съм... — отвърщам, като отново поглеждам към Янков.

— Кажки поне кой беше номерът? — пита той. — Кой номер бе?

— Абе адресът ти! Номерът на къщата!

— Трийсет и шест, не помниш ли...

— Такава игра не знам — обажда се Беба. — Трийсет и едно, това и децата го знаят, но трийсет и шест...

— Значи праметна ме? — запитвам, понеже Янков се е измел.

— Напротив: облекчих те. Ела към десет направо вкъщи.

— Ще дойда — отвърщам късо и затварям.

В края на краищата не ми е съпруга, та да ѝ държа сметка. Положително има гости. И непременно трима на брой. Неизбежното каре. А когато Беба трябва да избира между такъв квартет и някаква си симфония... Бедният Моцарт.

И бедният Тони. Защото на мене концертът няма да ми се размине. Свикна ли с мисълта, че ще нравя нещо, правя го, колкото и да ми е неприятно. И по-добре. Едно късо нарушаване на изолацията-и тя става още по-желана.

Обстановката в зала „България“ ми е добре позната, за да събужда любопитството ми. Не е възможно да си бил съпруг на Бистра и да не са ти познати всички тия места, където хората се стичат да се наслаждават на изкуството или да се каляват в скуката му. Противно на очакваното, салонът здраво се напълва с любители на контрапункта и аз изпитвам оная усетена още в детинството тягост пред навалищата, атавистичния рефлекс да стана, да си разчистя път с нозе и лакти и да се втурна към спасителния изход.

За щастие взел съм по стар навик места до пътеката, а столът от другата ми страна е празен, тъй като това е столът на Беба. Така се диша по-леко. Седя прочее и дишам, доколкото мога, и също доколкото мога, се старая да не мърдам, да не кашлям и да не слушам гърма на

оркестъра, а само лениво да следя откъслечните мисли, минаващи повече или по-малко транзит през сънната мъгла в главата ми.

С две думи, изпитанието не е чак толкова тежко, поне до почивката. Но когато отново се връщам в залата след укрепителната доза тютюнев дим, мястото до мене се оказва заето от някаква жена, и тази жена не е Беба.

Това е една по-висока и по-едра Беба, облечена значително по-безвкусно, а също и значително по-безцеремонна в държането, защото не само е поставила снажната си ръка върху облегалката, но и когато се заема да разглежда програмата, непринудено забива лакът в слабините ми.

— Ако искате да ме изтърбушите, трябва да натиснете малко по-силно — съветвам я полугласно.

Жената ме поглежда най-първо с нещо като усмивка, въобразявайки се, че се шегувам. Обаче изразът на лицето ми не е твърде шеговит и тя също сменя израза.

— Прощавайте.

Непознатата, макар и съвсем частично е поотдръпнала пълната си ръка. Но за да придаде все пак известно достойнство на отстъплението си, пояснява:

— И аз съм платила също като вас.

— Само че не точно за това място.

— А вие откъде знаете?

Вместо отговор изваждам от джоба си неизползувания билет и небрежно го показвам.

— Добре, добре, ще ви освободя мястото... щом сте свикнали да седите на два стола.

— Не държа да го освобождавате — промърморвам, като виждам, че наистина се готви да стане.

Готви се, но подир късо колебание отново се отпуска, понеже тъкмо в този момент пътеката е задръстена с прииждащата отвън публика.

Жената е загубила своята безцеремонност, а отчасти и своята импозантност, тъй като се е свила сега изцяло в границите на креслото си. И аз със закъснение усещам известен срам за глупавото си държание и известно съжаление към това грубовато същество, което

едва ли е дошло на концерта, за да показва тоалета си, защото просто няма какво да показва.

„Работата не е в това, че съм свикнал да седя на два стола, а че страдам от мания за задушаване. И когато почнах да ходя по концерти, винаги се снабдявах с по три места — средното за мене, а другите две — за манията ми. Едва по-късно се сетих, че манията може да ое смести и на един стол, стига да сядам до пътеката.“

Обяснението, естествено, го давам наум, понеже додето се реша да го произнеса гласно, концертът вече е почнал, а няма нищо по-неловко от това, да водиш разговор, когато от едната страна оркестърът те заглушава, а от другата публиката ти шътка и те приканва да напуснеш залата.

„Вие, разбира се, ще помислите: ега ти аристократа, да седи едновременно на два стола! — продължавам — безмълвния си монолог. — Но съгласете се, че подобна ситуация носи и съответните рискове. Не случайно народът казва «от два стола, та в средата!» Прочее, аз поемам риск и това вече би следвало да ви убеди, че се касае не толкова до аристократизъм, колкото до маниакалност. «Знам я аз вашата маниакалност — ще възразите вие. — Името на тая маниакалност е Беба.» Обаче дори да е така, съгласете се, че вие не сте Беба. И макар вашата фасада също да внушава респект, особено що се отнася до балкона, но между вас и Беба съществува известна дистанция.“

С помощта на подобни нелепости, навървени без особени усилия, успявам някак си да издържа до края на изпитанието. Просто изключвам за грохота на инструментите, а също и за присъствието на съседката, вече напълно забравена, макар монологът ми поне в началото да е адресиран към нея.

Опомням се едва при аплодисментите и първата ми мисъл е да побързам към гардероба за шлифера, а втората — да се отправя към Беба, понеже приближава десет.

Вече сме в края на септември и нощта освен дето е студена, но е и мокра. Дребен дъждец кръжи в ореола на лампите, носен от хладния вятър, и аз поемам с бързи стъпки към вярната посока, обаче едва стигнал до ъгъла, някаква неприятна мисъл ме кара да забавя крачки и да се отбия в първата телефонна кабина.

— Предполагам, че гостите ти още са там.

— Ами... — чувам мънкането на Беба.

— Бистра, Жорж и кой още?...

— Ей, че си мнителен... Добре, ела след един час. Ще ги разкарам.

— Не е ли по-добре да дойда утре?

— Уф, че си!... Хубаво, ела утре. Ела направо в осем.

Разбира се, че са Бистра и Жорж. Трябваше да се сетя по-рано. Не че имам нещо против бившата си жена, но след като пет години съм съзерцавал физиономията ѝ, мисля, че имам право на известна почивка.

Краят на септември, а като че ли е зима. Капризи на времето, както гласи една наша рубрика. Вятърът разгонва редките минувачи по „Раковски“. Само пред входа на „Будапеща“, както винаги в тоя час, цари оживление. Клиентите от затворените вече кръчми напират, за да влязат и да си домият. Вечният ужас, че може да се прибереш вкъщи, преди да си се наквасил достатъчно. Неволно забавям крачки, но навалицата ме обезкуражава и наново вдигам скорост.

Тъкмо приближавам входа на къщата, когато оттам излиза някаква жена. Значи и жени вече се появиха.

Непознатата спира пред вратата, сякаш се колебае коя посока да хване. Всъщност не се колебае. Чака ме.

— Той ме изгони — оповестява тя, когато приближавам.

— Кой ви изгони? — запитвам сухо, след като установявам, че непознатата е моята съседка от концерта.

— Вашият съсед.

„Кой съсед?“ — би трябвало да кажа, обаче това съвсем не ме интересува. Затуй избъбрям:

— Съжالياвам, но не нося отговорност за съседите си.

Готвя се да я подмина, когато тя произнася с друг тон, един тон, съвсем неподходящ за ниския ѝ дрезгав глас, един тон с почти умолителна нотка:

— Бих искала да поговоря с вас...

— Ами говорете... Слушам ви...

— Тук ли?

— А защо не тук?

— Студено е...

Едва сега забелязвам, че жената е без шлифер и тоалетът ѝ, ако този термин не е съвсем подигравателен — никак не подхожда за една дъждовна вечер.

— Вие не се страхувате да влезете в квартирата на съвсем непознат мъж? — запитвам, като вадя ключа от джоба си.

— Не съм в такова положение, че да мисля за страхове — отвръща унило жената.

А сетне добавя:

— Нито да се обиждам от подигравките ви.

— Моля! — поканвам я, като отварям вратата. — И внимавайте да не си счупите някой крак.

* * *

Сега, както е застанала в стаята под светлината на малкия бял абажур, мога по-добре да я разгледам.

Колкото до абажура, той ми е наследство от Жорж и представлява вероятно част от плювалник, задигната от някое учреждение. Би следвало отдавна да го заменя с нещо по-прилично, но Жорж е пропуснал да ми вземе пари за плювалника, значи касае се до подарък, а подаръците трябва да се уважават.

Жената е импозантна и жалка едновременно, доколкото тия две понятия биха могли да се съчетаят. Импозантна с физиката си и жалка с навлажнената лятна рокля, с неловката поза и унилото изражение на лицето.

— Седнете де.

Тя поглежда колебливо предложения стол и също тъй колебливо сяда. Столът изскърцва леко, но не се разпада. Бих ѝ предложил другия, обаче той е още по-ненадежден. Тъй че го запазвам за себе си.

„Говорете де!“ Непознатата обаче явно е притеснена, та предпочитам да изразя поканата не с думи, а с цигари, като ѝ предлагам пакета.

— Бях решила да не пуша — промърморва тя, като взема една цигара.

„За да не отслабнете прекалено“ — довършвам на ума си и учтиво щраквам запалката.

Не бих казал, че е дебела като майка ми, но чак пък да не пуши.

— За мене напоследък и цигарите са лукс — пояснява апатично жената, след като дръпва надълбоко порция дим. — За квартира да не говорим. А на всичко отгоре той ме изгони.

— Кой ви изгони?

— Димов.

— А какво ви е длъжен Димов?

— Нищо. Освен че ми е баща.

— Доколкото знам, той няма деца — произнасям след къса пауза.

— И това е вярно — съгласява се тя. — Искам да кажа, че историята е малко объркана...

— Само „малко“?

— Вие навярно знаете, че е бил в затвора. И аз съм се родила точно по това време. И точно по това време майка ми се е отказала от него и е получила развод. И аз изобщо не съм го виждала, нито той — мене.

— Обаче все пак е знаел за вас.

— Знаеше, но както виждате, ме изгони.

Нова пауза. Колкото да запитам наум: добре де, а какво търся аз в цялата тази история?

— Груба постъпка — признавам. — И не съвсем необяснима. След като четвърт век не сте го потърсили...

— Повече от четвърт век — поправя ме тя в пристъп на откровеност. — Но аз дори не съм подозирала, че е тук, в тоя град... Казвах ми, че бил изчезнал в провинцията, че бил умрял. Мислех си, че наистина е умрял, иначе нали все някой път щеше да ме потърси...

— Такова правило няма... — промърморвам. — А как открихте, че е жив?

— Ами по вестника. Съвсем случайно ми попадна един стар брой от вашия вестник с негова статия...

— Интервю.

— Не знам какво е, обаче прочетох името му: Радко Димов. А Радко Димов все пак не е Иван Драганов. И веднага дойдох в редакцията. Не ме ли видяхте?

— Не си спомням — признавам, като се сещам, че това трябва да е била жената, дете се мъknеше с Янков. — Макар че що се отнася до ръста, не сте от незабележимите.

— И случайно разбрах от разговора ви, че отивате на концерт. А като дойдох тук и научих, че Димов го няма, рекох си: и тъй, и тъй се чудя какво да правя, ами да отида до „България“, може би оня журналист ще ми помогне. И понеже имам познати, вредиха ме на последния ред и щом видях, че мястото до вас е празно, рекох си: това е добър знак, и след почивката се преместих, а вие взехте, та ме наругахте.

Тя дори не си дава сметка, че тъкмо това ѝ е късметът, дето съм я скастрил. Ако не я бях скастрил, нямаше да се чувствавам гузен. А ако не се чувствавах малко гузен, едва ли бих я пуснал тук да ми досажда.

— Виноват! — избъбрям. — Но да оставим миналото. Сега какво чакате от мене? Да говоря с Димов?

— В никакъв случай! — тя едва не подскача на стола си.

Нямам нищо против да подскача. Само се боя, че столът едва ли ще издържи.

— Тогава какво?

Жената мълчи сконфузено, сякаш се мъчи да набере кураж.

— Бих ви помолила... да ме оставите да преспя у вас.

— А! — произнасям с почти естествена изненада.

— Няма да ви преча — обяснява тя бързо, като че се бои да не я изпреваря с отказа си. — И ще остана само за ден-два.

— Но аз не ви познавам... Вие не ме познавате... И къде искате да ви сложа, на главата си ли?

— Където и да е Навънка нали има някакво антре.

— Какво антре? То е потънало в мръсотия, задръстено със стари мебели...

— Тъкмо ще почистя, за да ви се изплатя — забелязва непознатата, сякаш всичко вече е решено.

После ме поглежда бегло и навярно прочита по лицето ми, че още нищо не е решено.

— Ужасно положение и за вас, и за мене-признава тя. — Но разберете, че нямам избор. Трябва да остана на улицата, направо на улицата, в тоя дъжд...

Въздъхвам мъченически, защото почвам да долавям как се размеквам, и то тъкмо в мига, когато си повтарям: не бива да се размекваш, внимавай, не бива да се размекваш! Сетне ставам, правя

няколко крачки и отварям вратата на килерчето, към която жената на няколко пъти вече поглежда.

— Вижте — казвам, — тук има нещо като килер, само не знам доколко е чист. Оттатък се въргаля една пружина. Ако тая мизерия ви устройва...

— Всичко ме устройва — обявява бързо жената.

— ... И ако миризмата на рози не ви дразни...

— Рози ли? — поглежда ме тя с недоумение.

— Предишният квартирант бе убеден, че в тоя килер мирише на рози. Но това е въпрос на мнение.

Тя е станала и също се е приближила до килера, сякаш за да провери версията за розите. Едрото ѝ тяло е на две педи от мен и аз усещам, че това е за нея невралгичният момент. Очакването да си поискам наема в натура. Не знам с какво е изпълнено това очакване — с неловкост или примирение, но усещам тая напрегнатост на очакването.

— Ще ви пренеса пружината и ще лягам — уведомявам я. — А вие вземете ония одеяла и се настанявайте. И ако утре ще ползвате банята, направете го преди девет, защото после идва моят ред.

Виждам, че прозата ми се посреща с признателност. По лицето ѝ съвсем ясно е изписано облекчение, съпроводено с лек нюанс на недоумение, а може би и с нотка на накърнено самолюбие. Хубаво е, че този тип не ти досажда, но чак пък толкова да не ти обръща внимание...

Да се благодариш, че съм женомразец, казвам си, когато тя най-сетне се озовава в килера, а аз — в леглото. Такъв съм, какво да правя — повтарям си, докато заспивам. А сетне неусетно се унасям и, представете си, при цялото си женомразие почвам да сънувам Беба.

* * *

Вероятно малко съм подранил, защото се налага да звъня двукратно, пък дори и след туй вратата не се отваря, а се чува неприязнен женски глас:

— Кой е?

— Същият.

Вратата се открява едва-едва, колкото да се промъкне една котка.

— Влизай и затваряй!

Изпълнявам нареждането и се озовавам в облицованото с полирани плоскости антре. Венера излиза от вълните, сиреч Беба — от банята. Даже две Бе-би, ако броим и тая в голямото огледало. Като всяка Венера и тази е гола. Гола и мокра.

— Възпитаните хора идват точно на минутата — мърмори тя недоволно. — Накара ме да изляза от ваната.

— Нищо не ти пречи да влезеш отново — забелязвам, като хвърлям шлифера на закачалката и преминавам в хола.

Жената вероятно е последвала съвета ми, защото десетина минути съм оставен сам на себе си между бледосините вносни тапети и бледосинята вносна дамска на мебелите. За Беба точността не е въпрос на възпитание, а на удобство. Царица на удобствата. Знае отнапред работната си програма за седмицата и, по-точно часовете за покера, за фризьорката, маникюристката и шивачката. Предварително е планирала кой кога ще я посети и дори да става дума за финансови операции, не търпи нарушения в разписанието.

— Идвам по бърза работа, пари ти нося, а ти даже не благоволяваш да отваряш! — сърдеше се веднаж Жорж.

— Няма какво да ми идваш, щом не съм те викала — бе отвърнала невъзмутимо дамата, и то едва след като бе обявила, че прави блинд.

Жена с характер и с онова чувство за ред, дето тъй го обичам още от ранно детство.

— Къде ще ходим? — чувам зад гърба си гласа на Беба.

Тя е застанала на входа на спалнята. Пастел носилият пенъоар е сякаш специално подбран според колорита на обстановката и така аранжиран, че не забулва прекалено голотата.

— Никъде — отвръщам кисело. — Когато човек е виновен, излишно е да бъде взискателен.

— Питам, за да знам как да се облека — обяснява тя невъзмутимо.

— Като за среща в интимна обстановка.

— И не ми прави такива физиономии — забелязва все тъй невъзмутимо Беба. — Ако някой е виновен, това си само ти.

— Не се и съмнявам.

Казвам го на стената, тъй като дамата е изчезнала обратно в спалнята. Когато отново се появява, Беба е вече в къса ефирна туника и в тънки, добре изпънати чорапи, за да ѝ топлят. Изобщо решила е за наказание да ми играе по нервите. Сяда насреща в креслото и високо кръстосва крака, за да ми даде възможност добре да я оценя и да си дам сметка, че с такава секс-бомба трябва да се държа по-любезно, ако не искам да остана на сухо.

— Да, Тони, ти си виновен и затова няма какво да ми правиш фасон. Бяхме се разбрали да играем до шест, но мене ми вървеше невероятна карта, ама нямаш представа каква карта, и те почнаха и тримата да протестираат, че това било безобразие и че винаги съм се измъквала по най-подъл начин, и изобщо така ме притиснаха, че приех да продължим до девет, обаче твоето обаждане им подежда като допинг на ония двамата...

— ... Бистра и Жорж...

— Е, да, Бистра и Жорж, и те почнаха с тия техни дебели подмятания, знаеш им репертоара, а когато свършихме играта, продължиха да ми досаждат и да се наливат и даже ме принудиха да им кажа: абе вие няма ли да си отивате, а Бистра вика: как ще си отиваме в тоя дъжд, макар че едва ръмеше, и чак след второто ти обаждане, изглежда, загряха, че няма да дойдеш, та най-сетне се наканиха да си тръгнат.

— Всичко ли изпиха? — питам просто така.

— При мене никой не може да изпие всичко — отговаря не без достойнство Беба.

— Тогава донеси една чаша, вместо да ме черпиш с еротични гледки.

— Толкова ли си чувствителен? — пита наивно жената.

Тя става, обръща се, за да ми покаже добре как в туниката се открояват задните ѝ части, после тръгва да шета.

— Водка имаш ли? — извиквам подире ѝ.

— Не щеш ли уиски?

— Предпочитам чаша водка. В памет на един покоен приятел.

— Само за покойници не ми говори — предупреждава Беба.

Но когато донася подноса, сама запитва:

— Какъв беше този твой приятел?

— Такъв като мене. С две капитални разлики все пак: голям туз по линия на идеите и пълна нула по гънката част. Може цял ден да наблюдава балкона ти, без да му дойде някаква конкретна мисъл.

— Значи хомо...

— Съвсем не. Просто интересът в едната посока го караше да забравя другата.

— Вие, учените, всичките сте малко така!... — забелязва Беба, като раздвижва белите си пръсти с розов маникюр край слепоочието. — Имах навремето един, който бе магистър на кръстословиците. От тях си вадеше хляба. И сам казваше, че докато ги намислял, в главата му се въртели все едни такива сексуални думи, дето хич не са за кръстословица. А като стигнехме до сексуалната част, изглежда, почваше да мисли за кръстословици, защото за нищо не го биваше.

— Много трудна си — казвам. — Щом даже Жорж не ти харесва.

— Жорж е опасен — отвърща тя.

— Като любовник?

— Жорж е опасен — повтаря Беба, без да слуша глупостите ми.

— С два крака е в подземния свят.

— Иначе как ще пласира бонове.

— Боновете са нищо. Има други неща: валута, злато, бижута, знам ли още какво.

— Значи добра партия.

— Добро харакири. Ще хлътне, за да повлече и мене.

— Жорж е хитър.

— Глупав е. Само глупав човек може да работи с толкова комбинатори едновременно. Ами че нали първият, когото хванат, ще натопа и него.

— Сигурно има нещо наум.

— Може и да има. Но няма да го огрее.

С това темата бива изчерпана, понеже дамата млъква, а аз никак не се интересувам от плановете на Жорж. Минаваме на друго и изпиваме още по чаша, докато Беба се сеца:

— Гладен ли си?

— Не, но ще ти правя компания.

— Тогава ела в кухнята.

Сменяме местожителството и когато се озоваваме в екипираното с всички технически съоръжения помещение, сияещо с фаянсови

плочки и пластмасов гланц, избъбрям с респект:

— Би трябвало тук да каниш гостите, ако искаш да им вземеш акъла.

— Никого не пускам тук. Ти си единственото изключение. Какво да те правя, като си още в програмата ми.

* * *

Размайвам се на следния ден у Беба чак до обяд. Сетне, за да покажа, че не съм съвсем лишен от кавалерско чувство, я завеждам да хапнем в „София“ под звуците на едно пиано, което никой не си дава труда да слуша. Едва сме приключили с кафето, когато дамата поглежда финото си часовниче и обявява:

— Трябва да вървя.

Излишно е да питам „къде“. Това ѝ е хубавото на Беба, че е прекалено заета със себе си, за да ѝ остава време да те отегчава. Изпращам я до адреса на поредния покер и тръгвам към къщи, понеже днес е почивен ден за редакцията.

Времето наново се е оправило и небето е толкова синьо, колкото може да бъде само в една хубава есен, а когато излизам на булеварда, внезапно се сещам, че онази, непознатата, дете не ѝ знам даже името, може още да се мотае в квартирата, така че решавам да ѝ дам известен срок, за да се измете окончателно, и поемам към парка.

Докато се движа бавно по алеите, като гледам да не се препъна в някое от бягащите насам-натам деца, сещам се за моя покоен приятел, тъй като най-вече с него обикаляхме из тия места, не за да смаляваме коремната си обиколка като Несторов, нито за да практикуваме дишанията на йогите, а за да обмисляме подробностите на поредния сценарий.

Петко бе свикнал да ми вика снизходително „брат-че“ не защото гледаше на света отвисоко, а защото бе с три-четири години по-възрастен от мене. Колкото до горната гледна точка спрямо света, тя бе тъкмо като моята, понеже и двамата бяхме върлини към един и осемдесет.

Имаше спортна фигура, искам да кажа, щеше да има, ако не бе някак сомнамбуличен в движенията, с нещо отпуснато и машинално в

походката и жестовете, като че оставяше тялото си да действа, докато самият той духом се намираше на друго място.

Едно мургаво мъжествено лице с малко мрачен нюанс поради неизменната сериозност на израза и поради тъмните очила, които рядко сваляше и които му служеха, предполагам, за да крие тактично факта, че докато вие говоритет, той мисли за нещо съвсем друго.

Обличаше се с цялото разнообразие, възможно в диапазона на неговия гардероб, който се свеждаше до чифт дънки и тъмен костюм на сивочерни капки, придружен обикновено от тъмна риза.

— Носиш все тъмни ризи — забелязах веднаж.

— Няма кой да ме пере.

Фраза на кокетство, разбира се, тъй като беше учудващо чист, ако се вземе под внимание небрежността му към битовите подробности и пълното безразличие към материалното. Когато излизяхме заедно, съвсем не се интересуваше накъде ще тръгнем, къде ще спрем, какви хора ще ни заобикалят, какво ще ядем и дали ще ядем.

Мрачната му фасада предполагаше и черни очи. Видях ги, когато още първия път в кръчмата свали очилата — един тъмен поглед, странно съсредоточен, или по-скоро откачен, който проникваше през вас не за да ви изследва, а за да мине отгатык и да продължи нейде в пространството.

Не искам да кажа, че беше прекалено загадъчен или напълно слънчасал. Обикновено се държеше доста нормално, с търпима безцеремонност и поносима затвореност, а разбъбреше ли се, което също му се случваше, това бе едно спонтанно бърбене, неприсъщо на хора, дето държат да изглеждат загадъчни.

Бърбенето му понякога добиваше тона на откровение, но едно такова откровение, сякаш надзърташ в тъмна вода, без да разбираш колко е дълбока, или проникваш в някакъв душевен хаос, без да обхванеш измеренията му. И все пак имаше нещо особено в тоя човек. Разбрах го съвсем случайно, когато веднаж подхвърли с неизменното си мрачно изражение:

— Това е наистина смешно!

Едва при тая банална фраза се сетих, че никога не бях го видял да се смее, нито дори да се усмихва. А щом даже усмивката не те спохожда, значи нещо не е в ред. Знаем го по себе си.

Думите „това е наистина смешно“ той ги бе подхвърлил по повод на нещо, приемано открай време не за комизъм, а за наслада, пък ако щете, дори за красота и романтика — любовта. Но за да обясня всичко, би трябвало да почна от това, че по онуй време се мъкнех с една студентка — Катя, — а понеже тя пък бе неразделна с друга студентка — Елена, — налагаше се нерядко да развеждам и двете, едно доста обременително и за щастие не всекидневно задължение.

Между нас казано, Елена далеч повече ловеше окото от Катя, тъй че, ако трябва да избързвам, би следвало да поясня, че впоследствие интимните ми отношения се пренесоха от Катя към Елена, нещо съвсем естествено, ако си спомним, че между любимките на Афродита никога не е фигурирала никаква Катя, докато Елена е била една от първите фаворитки на капризната богиня на любовта. По времето, за което говоря обаче, героинята на „Илиада“ само ме дразнеше и аз бях още доста наивен, за да се сетя, че дразни ли те една жена, това е вече сигнал да си отваряш очите с нея. Дразнеше ме най-вече с ултрамодерните си и радикални възгледи, защото и тя като Катя бе медичка, а понеже бе медичка, беше си втълпила, че трябва да оценява всичко от строго биологична гледна точка.

Елена бе ме забелязала веднаж в „България“ в компания с Петко, а навярно бе чула и от Катя нещо за дружбата ми с Петко, тъй че от известно време бе почнала да става отегчителна с рефрена си: „Кога ще ни запознаеш с твоя Петко“, и аз се принудих една вечер да уредя някакво пиршество в „Руския клуб“, едно импровизирано събиране, свързано с доста дълга предварителна подготовка, понеже приятелят ми съвсем не бе любител на тоя род сеанси.

— Имай предвид, че Елена ти е хвърлила око — сметнах за необходимо да предупредя Петко.

— Не е опасно — отвърна нехайно онзи. — Тя не ме познава, тъй че не е опасно.

— Какво значение — познава ли те или не?

— Капитално, братче. Ако вече те познава, нямаш никакъв шанс да я разочароваш.

Вечерята почна малко спънато, както се случва при среща на непознати хора, но първоначалният тласък на водката и бърливостта на Елена бързо създадоха някаква видимост на оживление, крайно

необходима, за да не си мислят околните, като ни гледат такива мълчаливи и хладни, че сме се събрали за подялба на наследство.

Дали за да блесне с ерудиция, или за да напипа темата, с която би могла да увлече приятеля ми в разговор, но жената с модерните възгледи скачаше от последните театрални премиери на последните филми, а оттам на последните открития в сферата на гените, без да пропуска и някои феномени на сексулната революция, убедена вероятно, че щом сме в „Руския клуб“, то и беседата следва да бъде пъстра като руска салата.

Петко обаче не кълвеше. И доколкото кълвеше, за обект му служеше чинията с маринованите гъби, откъдето понякога лениво набождаше някой дребен екземпляр, колкото да не поглъща водката съвсем на голо. Едва когато Елена, забравила всяка предпазливост, спомена името на Кафка, приятелят ми ѝ отправи тъмните си очила, за да запита:

— Всъщност чели ли сте Кафка?

Не е нужно да пояснявам, че Елена не бе чела нито ред от Кафка, обаче като хитра жена, тутакси отговори на въпроса с въпрос:

— А вие обичате ли Фелини?

— Мисля, че да — отвърна след къс размисъл Петко.

— А какво ви харесва у него?

— Нищо. Не съм гледал филмите му.

— Но вие казахте, че го обичате!

— Аз обичам всички хора, мадам. Обичам цялото човечество, включително и вашия Фелини.

Без ни най-малко да се смущава от това обяснение, Елена се впусна да разправя какво прекрасно нещо бил „Сатирикон“, който тя бе успяла да види на някаква прожекция, и колко жалко, че даже да го пуснели по екраните, щели да го обезобразят с глупави съкращения поради нашенския пуританизъм. И понеже Петко продължаваше да се занимава най-вече с чашата и цигарата си, дамата реши да го нападне фронтално:

— Вие, надявам се, не сте от партията на пуританите.

— Надеждата ви е напълно оправдана — кимна приятелят ми. — Само не знам защо е нужно да правим филми, за да показваме, че не сме пуритани.

— Как така? — удиви се Елена.

— Ами така. Аз не обичам и свинско с праз лук. Предпочитам го с кисело зеле. Но не бих седнал да правя филм на тази тема.

Този път репликата постигна целта си.

— Разбирам желанието ви да блеснете като чудак — рече дамата скандализирана. — Умирам за чудаци. Но мисля, че отивате малко далече, като поставяте вашите яхнии наред с един проблем, който открай време занимава човечеството.

— Имате предвид любовта? — осведоми се Петко.

— Любовта, сексуалният проблем — наречете го, както искате.

— А! Вие говорите за половия въпрос — сети се приятелят ми. — Но щом сте медичка, би трябвало да знаете, че той се изчерпва с книжлетата на тема как да се пазим от венерически болести.

— И само това ли? — възнегодува дамата.

— Разумно погледнато, да. Останалото е митология. Като си помислиш само каква митология е създадена около тия обрасли с косми и не особено естетични части на тялото, да те хване срам за скудоумието на човеко-животното.

Той ѝ бе лепнал една галъвна плесница, колкото да ѝ внуши да не се занимава с него, обаче я бе и ядосал.

— Но ако у вас липсва влечение към другия пол — произнесе жената, решила да си го върне, — защо вземате себе си за единица мярка? Вашата лична... — тя може би се готвеше да каже „импотентност“ — вашата лична резервираност не изключва факта, че милиарди хора изпитват такова влечение.

— Влечение ли? — учуди се Петко. — Уловка на природата, нищо повече: човек не се чеше, ако не го сърби. Биологически сърбеж, за осигуряване на онова чесане, без което е немислимо продължаването на рода.

— Добре, че не всички оценяват сексуалните отношения единствено като средство за продължаване на рода — рече тя този път с неприкрита враждебност.

— Перверзия, нищо повече — сви рамене приятелят ми. — Едно от многото човешки израждания. Почнеш ли прекалено да се чешеш, сърбежът, вместо да изчезне, нараства. Спомням си някаква кинокомедия от епохата на немия филм, където едно светско общество бива нападнато от бълхи. Отначало гостите се чешат инцидентно и крадешком, но колкото повече сърбежът се засилва, толкова по-

откровено почват да се чешат тия елегантни дами и господа, докато накрая всичко се превръща в някаква бясна вакханалия на чесането. Това е и вашата сексуална революция.

И като замълча за миг, той произнесе с мрачно лице паметната фраза:

— Но, съгласете се, това е смешно. Това е наистина смешно.

За жалост никой от нас не се засмя и вечерята заплашваше да завърши с катастрофа, тъй че се наложи да се намеся:

— Елена, не мога да разбера защо се впрягаш. Не виждаш ли, че те дразни.

Петко ме погледна неодобрително, доколкото успях да разчета погледа му през тъмните очила, обаче не възрази, а дамата съвсем по детински забеляза:

— Но какво съм му направила, за да ме дразни?

И преди приятелят ми да отговори, аз минах към нашумялата пикантна случка с една наша артистична звезда от средна величина, а оттам — към втора тема, а подир туй — към трета и така от тема на тема успяхме да стигнем до края на вечерта, все едно че скачахме от камък на камък, за да прекосим водите на някакъв заплашително необуздан поток.

— Можеше и по-тактично да ѝ подсказеш, че не ти харесва — подхвърлих следния ден на Петко.

— Не съм подсказвал. Казах, каквото мисля — възрази той с безразличния си тон.

— Ама ти, сериозно ли?...

— Както винаги.

— И наистина живееш като аскет?

— Не твърдя, че съм аскет. Между идеала и реалността винаги съществува някаква ножица. Но не приемам механиката на лакомията. Прекомерното ядене води до разширение на стомаха, а разширеният стомах те тласка към още по-прекомерно ядене.

— Добре де, остави лакомията. Обаче човек има и нужди, съвсем нормални...

Забравих да кажа, че разговорът се водеше на площада при паметника. Няколко кротки гълъба лениво се суетяха по плочите в търсене на хипотетична храна, без да подозират, че могат да бъдат използвани като пример от нашия философ.

— Нужди? — повтори Петко. — Виж ми обувките, братче: те имат належаша нужда да бъдат изтрити. Но какво би казал, ако сграбча един гълъб и си отрия с него обувката? А жената, мисля, стои малко по-високо от птицата. Стигнали сме дотам, и жените, и мъжете, че използваме партньора от противния пол просто като предмет, като пачавра, само защото имаме нужди. И така взаимно се преобразяваме в пачаври.

— Ти си сектант — позволих си да кажа.

— Съвсем не. Просто не приемам механиката на лакомията. И не виждам защо трябва да обявявам всеки лакомник за новатор и за герой. Казват — полов атлет. Но той не е даже атлет. Той е полов черноработник, като ония през ранното натрупване на капитала, дето затъпяваха от прекомерна работа. Предпочитам механиката на летаргията. Летаргия не значи атрофия, а сънливост. И ако някоя все пак те събуди, туй вече е признак, че си струва трудът да се събудиш. Всичко зависи от жената и от сезона — зимата е най-добра за летаргия, това го знаят и мечките. А тая, твоята, се захванала да ме буди баш пред зимата.

— Да ѝ предложиш ли да чака до пролетта?

— Искаш да кажеш — до Великден? И по-точно — до Конски великден? Не я обричай на самота. Тя не е от тия, дето чакат.

Че Елена не беше от тия, дето чакат, го разбрах само два месеца по-късно, и то на собствения си гръб. Но туй е отделна история.

По време на горния разговор изпитвах свойственото на всеки скептик подозрение, че Петко малко се докарва. По-късно обаче съм си мислил, че нямам основания за подобно недоверие, тъй като никога не ми се случи да го видя в дамска компания. Компаниите изобщо не го привличаха — женски, мъжки или смесени. Не беше от общителните, пък и не виждах с кого може да общува. Нямахше приятели, ако не броя себе си, а не знам трябва ли да се броя. Дружбата ни бе не толкова дружба, колкото стечение на обстоятелствата. След филма против тютюна шефът на студията реши, че ние с Петко сме добър екип — поотделно не ви бива за нищо, но заедно сте екстра, — така че възложи ни един подир друг няколко сценария и съвместната работа трая доста дълго.

Петко не беше от тия, дето можеш да го затвориш за цели часове в една стая, затуй творческият процес се осъществяваше главно по

кафенетата и градините, и неговата задача беше да ми подхвърля купища идеи, някои находчиви, други съвсем щури, а моята мисия беше да подбирам наум това, дето можеше да се използва, и да добавям тук-таме нещичко, в случай че успея да го изровя от главата си.

Най-трудното бе да се организира целият този миш-маш в някаква последователност, да се изуча на машината и да се представи на редактора, което също бе моя тежба, понеже Петко ненавиждаше тази втора страна на творческия процес и я третираше като канцеларщина.

— Аз, братче, имам алергия към порядъка на книжниците, учебникарите и бюрократите, защото е противоестествен.

Такива думи ми доставяха удоволствие, но пазех удоволствието си в тайна.

— Мисля, че навсякъде има ред, включително и в природата — забелязах просто за да наля малко масло в огъня.

— Мислиш неправилно. Къде ти остава диалектиката, щом не виждаш, че той твой ред непрекъснато експлодира в хаос... Хаос, да, който също може да е някакъв непознат за нас ред, обаче съвсем не той, учебникарският. В космоса засияват свръхнови само за да се разпаднат в гигантски експлозии, черни дупки злоещо всмукват звезди, за да ги превърнат в небитие, около нас вилнеят магнитни бури, животото гние, дори камъкът се руши, без да говорим за гробищата. Ред ли? А вторият закон на термодинамиката?

— Какъв беше той?

— Законът за увеличаване на ентропията.

— Ясно — кимам.

Проблемът не ме вълнува особено.

— Нищо не ти е ясно. Смисълът на втория закон е, че всяка една промяна представлява нарушение на установения ред. Изобщо удар по реда и точка в полза на хаоса. Целият Космос върви все повече към хаоса.

— Значи вървим по дявола...

— Да, според аршина на учебникарите. Само че в този хаос има някаква непонятна за нас закономерност и всеки хаос, когато стигне крайното си развитие, прераства в нов ред. Изобщо — от хаоса към

нова организация на материята и обратното. Вечната пулсация. Великата пулсация.

— Ясно — повтарям. — А какъв беше първият закон?

— Първият в случая не е важен.

— Питам за самообразование.

— Бакалски закон. Топлината се превръща в работа или работата се превръща в топлина — както предпочиташ. Даваш работа в машинописна форма и стопляш джоба си с някой стотак. После използваш потенциалната енергия на стотака, за да изучукаш следващата продукция, и можеш да караш така чак додето вторият закон реши да влезе в действие.

Той нагазваше в тресавището на философията или астрофизиката в най-различни моменти и съвсем ненадейно, което значително удължаваше работата по поредния сценарий, шляенето из парка и висенето в „България“. Но към този вид отклонения най-много го предразполагаше пиенето, което за щастие не бе всекидневен явнение. Пиеше рядко, не толкова за да се изприказва, колкото за да разгони прилепите, както сам обичаше да се изразява.

Някои от странните му идеи си показаха рогата още когато умувахме над втория ни сценарий — оня за околната среда. Седяхме в „България“, понеже вече бе зима и времето съвсем не бе за градини и паркове, а острият вятър метеше по заледения булевард ситен снежец. Петко седеше срещу мене, пушеше съсредоточено и изхвърляше заедно със струите дим откъслечни хрумвания за визуални решения. Беше свалил тъмните очила, но тъмните му очи си бяха на мястото и както обикновено, гледаха през мене нейде към дъното на залата, сякаш самият аз бях стъклен.

После, изглежда, се умори от хрумванията, погледът дойде на фокус, угарката бе смачкана на пода при пълно пренебрежение към пепелника и приятелят ми произнесе:

— Трябваше да превърнем планетата в помийна яма, та да се сетим: брей, абе какво става с околната среда! Не знам само кога ще забележим до каква степен сме замърсили пространството с мислите си.

— И мозъчните мотори ли изпускат изгорели газове?

— Не знам дали са изгорели газове, или друга смрад, обаче опитай да си представиш какво излъчват милиони хора в този момент, с

какви мисли насищат пространството. Мисли на ненавист, на злоба, на жестокост, на завист, на алчност, в най-добрия случай на страх, отчаяние и похот. Какви еманации, а?

— Има ли апарати за улавянето им? — продължавах с тъпите си въпроси.

— Апарати! Някой ден вероятно ще има и апарати, какво значение? Древните са разбирали силата на мълнията, без да имат нужда от лайденска стъкленица.

Той посегна машинално към смачкания пакет, извади цигара и запали, сякаш ми даваше време да смеля смисъла па елементарния пример.

— В мълнията невидимото става видимо — казах. — А мисълта, за да добие значение, трябва да породи действие. Иначе тя е някакъв паразит, който пъпли в главите на хората, без риск да проникне в околната среда.

— Грешка, братче — възрази спокойно Петко, като ми изпрати за назидание гъста струя дим. — Електричеството съществува, действа и убива дори когато е невидимо. Видимо или невидимо, това е въпрос на подробности. Също както и мисълта. Всяка веднаж произнесена дума продължава да се движи в пространството като звукова вълна дълго след като е била произнесена. Също като светлината от ония звезди, дето все още идва до нас, макар звездите да са изчезнали преди милион години. Но думата е само бледа сянка на мисълта. Толкова ползе за нас, ако признаваме съществуването на сянката, а не виждаме онова, което я хвърля, ако трябва да ни тресне мълнията, за да се убедим, че има електричество.

Това беше неговата идея фикс — идеята, че мислите на хората се излъчват в пространството, витаят из пространството, обгръщат планетата като отровен газ, и този газ все по-заплашително се сгъстява, задавя ни, души ни...

— А хубавите мисли? — запитах. — Щом лошите замърсяват, тогава хубавите би трябвало да прочистват.

— Точно така — издиша той нова струя дим.

— Значи всичко е наред. Едните неутрализират другите — и всичко е наред.

— Наред е като в ония предприятия с пречиствателни инсталации, за които говорехме одеде. Ще намали с десет процента

отровите, дето ги хвърля в реката, и ще каже също като тебе: всичко е наред — замърсяваме, но и прочистваме. А защо не направиш сметка какво е количеството на добрите мисли и какво — на лошите?

— Нямам данни.

— Какви данни бе? Подслушвателна апаратура ли ти е нужна, за да знаеш какви разговори се водят ей там, на съседните маси? — Той направи широк жест, който, макар и за късо време, привлече вниманието на двама пенсионери и на група младежи, седящи наблизко. — Не можеш ли без данни да се сетиш, че тия разговори са най-вече злословия по адрес на близки и познати, ругатни срещу тоя и оня, критики на шефа или на заместника му, мръсни вицове...

— Може и да не са мръсни.

— А пък ако чак толкова не можеш без данни, потърси ги в собствената си глава. Провери какво излъчва тази глава всеки божи ден: колко светли мисли, колко — сиви и колко — черни.

— Има и по-добри от мене.

— Обаче има и по-лоши! Не се обиждай, братче, но ти ми се струваш от средния тип, най-подходящия за статистика. По тебе спокойно може да се съди какво се пада като мисловна продукция на глава от населението.

Какво се пада ли? Ако е за тогава, в дните на младостта, не знам. Но ако е засега, май нищо не се пада, в случай че не броим сивото. Нямам черни мисли, А още по-малко — бели. И понеже съвсем без мисли не може, остават сивите. Без омраза и без обич. Без надежда и без отчаяние. Сиви. Сивички. Като мишленца. И почти толкова привлекателни.

* * *

С това съждение за „средния тип“ моят приятел май ме е засегнал, защото два дни по-късно казвам:

— Ти също не е зле да си направиш известна проверка на главата.

— Правя си я. Станало ми е дори мания — отвръща Петко.

— Не това. Имам предвид другата ти мания, тая за летящите мисли, дето се мотаят около нас като прилепи.

— Е, и?...

— Ами да си устроиш една малка психоанализа. Хващаш нишката на манията и почваш по нея да се връщаш назад, додето стигнеш до първопричината, която я е породила. Оттук нататък всичко е съвсем просто: де-мистифицираш причината — и манията изчезва.

— Няма мания — обявява той спокойно. — Има факти. Ти казваш „прилепи“, понеже думата ти е дошла случайно. И даже не съзнаваш колко си точен. Аз ги виждам тия прилепи, усещам ги, те ме връхлитат от всички страни и ако понякога изчезват, то е само за да отворят път на други. Обсебват ме мисли, дошли изневиделица, без да съм ги викал, без да съм ги търсил, без да съм ги подозирал.

— Внезапни хрумвания. Всички ги имаме.

— Колко ги имаш ти в денонощието?

— Не съм правил сметки.

— Хрумванията също не идват отникъде. Само че идват от дъжд на вятър. А моите прилепи непрестанно ме връхлитат, все нови и нови.

— И какво? Седиш и чакаш да ти се пръсне главата?

— Понякога наистина усещам, че ще се пръсне. Но само понякога. Мислите може да са ненадейни, обаче не са безразборни. Идват според нагласата ти. Закономерност. Сродното привлича сродно.

— Ясно — кимам.

— Виждам, че нищо не разбираш. А то е толкова просто. Като радиоприемника. Не можеш да го нагласиш на София, а да се обади Монте Карло. И с прилепите е същото: на каквато дължина си настроен, такива мисли улавяш.

— Аз не улавям никакви.

— Изключено. Улавяш ги едва-едва, без да си даваш сметка. Толкова ти струва приемателят. И по-добре за тебе. Защото на мене наистина понякога главата ми се пръска. В такива моменти се напивам. Идиотско е, обаче засега не съм намерил друга терапия. Алкохолът е грубо средство. Нещо като бученето, с което заглушават черните радиостанции.

— Спиртът е бил отдушник за много мислители — успокоявам го.

— Аз не съм мислител. Аз съм радиоприемник.

— Приемаш от прочетеното. Като всички ни.

— Едва ли. Казах ти вече, че малко чета. Приемам от пространството.

— Поне записвай го.

— А защо да го записвам? Достатъчно е да го пре-мислям. Толкова хора пишат, без да мислят, и това не учудва никого. А когато такъв като мене мисли, без да пише, чудят се.

Той ме поглежда по обичайния си маниер да те гледа, без да те вижда, и добавя:

— Бедата е, че имам твърде много мисли, а само две ръце. Как искаш да записвам толкова мисли. Додето започна да изразявам една, тя вече се е изменила или е преминала в друга, или е избягала толкова напред, че е изключено да я догоня с химикалката.

Да, това беше неговата идея фикс, не само философска, но и творческа.

— Спохождат ме най-различни идеи, без да съм ги викал, а главната, дето от толкова време я търся, все не идва. Как да обединя всички тези мисли в едно? Как да кажа главното и то да проникне като мълния в главите на хората, за да очистят пространството, да очистят себе си, да се изтръгнат от тая ужасна мигрена, дето им притиска главите... Ако ми дойде такава идея, може и да пропиша.

* * *

Забравих да те предупредя, че твоя. Петко Пеев както е златна мина за идеи, така може да бъде и източник на сума бели — каза ми Гаврилов един зимен следобед, по времето, когато завършвахме филма за околната среда.

Мълчах и изчаквах да мине от обобщението към конкретните факти.

— В този филм например е нанизал няколко обекта като образец на скандални замърсители. А половината от тия обекти са е висока продукция и в момента е направо абсурд да забавяме производството им. Коего значи, че съответният заснет материал трябва да бъде бракуван.

— Но това не е вина на Петко — възразих.

— Остави! — махна отегчено с ръка Гаврилов. — Благородно е да го браниш, само че той вече си призна.

— Лъже. Аз лично подбрах всички обекти според документацията, която ни предоставиха.

Гаврилов ме погледна недоверчиво, обаче не прояви желание за излишни спорове.

— Добре де, оправяйте се двамата. И вече да не ми създавате подобни неприятности.

Когато по-късно запитах Петко защо е излъгал шефа, той промърмори:

— Трябва да пазя реномето ти, братче. Ти си още в началото на пътя. А за мене — пътища много.

— Не бъди толкова великодушен — отвърнах докачело. — И остави тия бащински грижи.

— Знам, че не се нуждаеш от прекалени грижи — кимна приятелят ми. — Уверен съм даже, че при тебе всичко ще върви леко. Леко и гладко, чак до кръстопътя.

— До кой кръстопът?

— Ами онзи, същият, дето само слепците са застраховани от него. Онзи, дето като го стигнеш, няма начин да не се запиташ: а сега накъде?

Тогавя не обърнах внимание на думите му — взех ги за петковска фантазия. И трябваше да стигна до кръстопътя, за да си спомня за тях.

Срещите ни в продължение на една година бяха твърде чести, а разговорите — все на едни теми, тъй че възможно е вече да ги бъркам всички тия срещи и разговори. Но последната разходка с Петко я виждам ясно, защото беше последна и защото беседата ми напомни за една съвсем друга и съвсем отдавнашна беседа, водена някога с баща ми.

Ние вече доста рядко се събирахме на творчески сеанси. Приятелят ми бе загубил интерес към документалистиката и ако все още понякога приемаше ролята на съавтор, то бе само защото паричните грижи го притискаха. Колкото до мене, аз бях излязъл от периода на чиракуването и можех да мина без съавтор.

Така че срещяхме се от дъжд на вятър, както стана и в тая последна вечер, когато случаят ни сблъска на булеварда пред

университета. Предложих да прием по едно, обаче Петко поклати отрицателно глава и ние тръгнахме машинално надолу, а тръгнеш ли надолу и не се ли отбиеш в някоя кръчма, автоматично се озоваващ в парка.

Бе късна лятна вечер и в парка бе тихо — ако не броим съскането на една забравена пръскачка — и от лехите се носеше мирис на повехнали цветя и мокра трева. Петко бе в период на бърбивост, навярно отдавна не бе имал възможност да разсъждава гласно, тъй че през цялото време говореше за най-различни неща, а аз почти не го слушах, додето не чух нещо, което ми напомни за оня отдавнашен разговор с баща ми:

— Човекът, казват, е чудо на природата. Само че в природата няма чудеса. Има закони и аномалии, които потвърждават законите. И човешката бактерия се е появила на земята по същия принцип на причинността, по който възниква и другата бактериална флора.

— Е, все пак: венец на еволюцията — възразих, за да го поразгрея.

— Въпросът засега е висящ — отвърна Петко. — Може да е венецът, а може да е туморът. Може да е висша възможност на закона, а може да е аномалия.

— И какво, ако е аномалия?

— Нищо. Вторият закон на термодинамиката. Ентропията. Еволюцията дава заден ход и преминава в инволюция. Разпадане, възвръщане към първоначалния хаос. Туморът, братче, убива живия организъм, но понеже е тумор, сиреч тъпащина, а не венец, не създава, че с това автоматически убива и себе си. Имало го е — няма го. Край. А галактиките продължават пътя си.

— Ти си голям оптимист.

— Оптимизмът се отнася до субективните възможности, до човешката алтернатива. На тоя терен можем да се препираме. А колкото до космическата безпределност, там няма нито оптимизъм, нито песимизъм. Има закон. И безкрайно многообразие на проявлението му. Абсолютна нула и милиони градуси. Експлозии и имплозии. Непрогледен мрак и ослепителни сияния.

И той вдигна ръка към нощното небе, това задънено от мръсотия градско небе, по което оскъдно блещукат тук-там няколко слаби звезди.

— Тръпки да те побият — промърморих.

— Зависи какви са тръпките — на ужас или на възхищение — забеляза Петко, като отново пое по алеята. — За нас именно това би трябвало да бъде красотата: вечното движение, вечното сътворение, музиката на сферите. Но понеже човек я крои красотата според боя си, истинската грандиозна красота го изпълва с ужас. Хората еднакво се боят от бездните и от височините. А в тая необятност само това ни заобикаля — безкрайна бездна и безкрайна висота.

— Остава да разберем и смисъла, ако има такъв.

Приятелят, без да ме поглежда, се отправя към близката скамейка, отпусна се върху нея и рече:

— Смисълът не е чорба, да го изгребеш до дъното. Но да усетиш, че има смисъл, това е важно. Макар че не всекиму е дадено. Или го усещаш, или не го усещаш.

— Тия, дето го усещат, му викат бог — подхвърлих, като седнах на края на скамейката. — Също като леля ми.

— Леля ти, баба ми, това не са капацитети. Като говориш за бог, чел ли си Библията?

— Ако знаеш колко неща не съм чел...

— Аз също не съм я чел от кора до кора. Но поне съм надзърнал, за да видя как хората открай време са търсили смисъла. „В начало бог сътвори небето и земята“ — така започва Библията. И всеки е в правото си да запита: а кой сътвори бога?

— Съвсем логично.

— Чакай! Затова Йоан започва другояче: „В началото бе Слово“. А едва по-късно добавя: „... и Словото бе Бог“. Кое е Словото, а де? В това е цялата загадка и целият смисъл: кое е Словото?

— Нали ти казва човекът: бог.

— Не мислиш, като приказваш. Бог не е Словото, а само негова изява. И точно това ни внушава Йоан: това, вика, дето го наричаме бог, е всъщност Словото. Хората са измислили бога поради неспособност да определят по друг начин неопределяемото. И с цялата си простотия са го сътворили по свой образ и подобие. Един старец с бяла брада, понеже как няма да е старец, щом и вселената му е стара, и който обитава рая, понеже ако не обитава рая, ще остане без местожителство.

— А словото?

— Словото, братче, е Логосът. Същността на вселенския закон, който не може да бъде изведен от нищо преди него, понеже е безначален и който не може да бъде обяснен с нищо след него, понеже не можеш с частта да обгърнеш цялото. Една безначална и безкрайна целесъобразност, но целесъобразност не от гледна точка на леля ти и на баба ми, а от гледна точка на самия Логос.

Глобусът на флуоресцента над нас осветяваше алеята с хладна зеленикава светлина и правеше небето да изглежда съвсем тъмно. Дърветата насреща приличаха на театрален декор, върху който художникът от мързел бе изписал само най-близките клони, докато всичко останало бе замазано с мрак.

От дъното на алеята се разнасяха неясни викове и смях. Глъчката постепенно приближаваше, долавяха се откъслечни думи, между които и оная, означаваща женски полов орган. Някакви смътни тъмни фигури се тътреха насам, додето влязоха в светлия проявител на флуоресцента и се конкретизираха като трима здравеняци в спортни ризи и джинси, мъкнеци със себе си две бутилки и една жена.

Нашата скамейка, изглежда, се представи па здравеняците като неочаквана находка, защото те с халтави стъпки се насочиха насам.

— Заета е — промърмори жената, като че трябваше да дойде до нас, за да го установи.

— Приятелчетата ще се посместят — отвърна единият от тримата.

Посместихме се. Двама от кавалерите седнаха, като инсталираха помежду си мадамата.

— Посместете се още де! Що за гостоприемство! — рече с разпасала фамилиарност третият, макар да бе очевидно, че няма как да се посместим, освен да се покатерим един върху друг.

И понеже не се покатерихме, здравенякът просто се тръсна между Петко и съседа му, но повече към Петко, с явното намерение да го прогони.

Приятелят ми, който до тоя момент наблюдаваше развитието на събитията с обичайния си занесен поглед, сякаш те не се отнасяха до него, улови ненадейно десницата на натрапника и така рязко я изви зад гърба му, че онзи с изкривено от болка лице се свлече на пътеката. Следващият съсед вдигна бутилката, за да накаже Петко, но трябваше миг по-късно да я изтърве, защото се оказа, че приятелят ми владее и

лявата си ръка. Той пусна този, дето се въргаляше, и замахна с юмрук към оня, дето бе изгървал бутилката. Замахна без видимо усилие и му премаза лицето.

При вида на бликналата кръв мадамата закрещя.

— Без паника — промърмори Петко и все тъй небрежно заби юмрук в корема на третия, спуснал се да помогне на другарите си. Третият се тревя, но първите двама понечиха отново да влязат в действие. Това принуди приятеля ми да се развърти по-здраво. Малко по-късно юначагите се затътриха вече с напълно завалящи се крачки нагоре по алеята, съпроводени от жената.

— Значи и ти се вбесяваш — рекох не без задоволство.

Винаги е приятно да видиш как една хубава теория се превръща в прах, опровергана от собствения си създател.

— Не се вбесявам. Напротив, съчувствам им. Тръгнали са да се повеселят, скимнало им е да покажат малко бабаитлък, а сега трябва да си лекуват контузиите. Тъжно.

Каза го без ирония. Изобщо каза го не тъй, както бих го казал аз. И малко по-късно додаде:

— В такива моменти даже имам чувството, че не участвам в действието, а го наблюдавам отстрани, следя го просто тъй, за да видя колко жалки сме. Ето ти го чудото на природата. Човек, това звучи гордо. Ама кой човек бе, човек? Ти, аз, човекомаймуната или Айнщайн?

— Ако бяха ни изхвърлили, по-гордо ли щяхме да звучим? — запитах.

— Аз не съм толстоист. На злото трябва да се реагира. Но без да му обръщаш излишно внимание. Минаваш през него и заминаваш.

— А ако се разбиеш в него?

— Може и да се разбиеш. По-добре да се разбиеш, отколкото да избягаш. Да се вбесиш е лошо, Да избягаш е съвсем лошо.

— Хубаво правило. Обаче само за човек с добра физика.

— Ти пак не разбираш, че въпросът не е до физиката. Ако беше до физиката, най-умно е да си я пазиш, добра или лоша. Въпросът е до психиката. Могат да те набият пет пъти, десет пъти, но няма да те бият дял живот. А достатъчно е веднаж да се покажеш пъзльо, и това ти остава за цял живот. Като травма. Като унижение. Като страх.

Тръгнахме надолу. Преди да стигнем изхода на парка, той вдигна ръка за сбогом:

— Ще те оставя.

— Защо? Къде отиваш?

— Ще се разходя още малко. Имам да мисля. Много имам да мисля, братче.

И ме остави. Завинаги. Просто се изпари или потъна в земята. Два дни след боя в градината секретарката на студията ми позвъни по телефона да пита за него.

— Не съм го виждал. Търсете го вкъщи.

— Не знам къде живее.

След няколко дни пък аз се обадох в студията да го търся. Нямало го никакъв.

И изчезна от хоризонта.

Отпърво реших, че ония с джинсите са му видели сметката. Дебнали са го отдалече и като се е върнал в парка, са го претрепали. После си казах, че ако е имало нещо такова, щеше да се разбере я от болницата, я от милицията. А после за някое време го забравих. Бях се понесъл по вълните на любовта.

* * *

Разхождам се в парка, а също и в миналото по-дълго от предвиденото. Вероятно защото ми е безразлично дали ще бъда в парка или другаде. А може би и защото съм нагазил вече в оная възраст, когато все по-често се обръщаш към миналото, понеже от бъдещето няма какво да очакваш. От миналото — още по-малко, но там поне има някакъв шанс да стигнеш до обяснението. Само че за да се добереш до него, трябва много да копаеш. И ти копаеш. В морето — дупка.

Здрачаването ме връща към реалността и по-специално към съображението, че утре е неделя, а вкъщи няма нищо за ядене. Напускам скръбното царство на жълтеещата вече листовина, на влагата и аромата на гнили листа, за да се върна към живия живот, вмирисаните на изгорял бензин улици и навалищата по магазините. Купувам каквото намирам и колкото мога да нося, като си мисля, че

ако вкъщи ме чакаше някой, например децата, пазаруването би било по-малко тягостно.

Ще остана само за ден-два, бе казала тя. Като излизате, пуснете ключа в пощенската кутия — бях казал аз.

Прозорците на Илиев светят и това ме навежда на мисълта да обезпокоя него, макар да е по-уморително — за него се налага да звъниш четири пъти. Той не ме принуждава да го чакам и приема с добродушие обяснението ми — извинявайте, забравих си ключа. Отварям кутията, монтирана от вътрешната страна на вратата, и намирам в дъното ѝ споменатия ключ.

Горе в моето преддверие се сблъсквам с очебийна промяна: старите мебели на Жорж са наредени в дъното на помещението, а коридорът е чист до неузнаваемост. Това отново ми напомня кой ден сме днес. Денят, когато идва чистачката. Дошла е, звъняла е, а непознатата ѝ е отворила, така че в понеделник жена ми ще разполага с неочаквана и богата информация за промените в живота ми. Той го е ударил на разврат, тоя не-прокопсаник. Освен Беба си има и още една за домашно ползване.

Стаята ми също е изрядно почистена. Но преди да завъртя електрическия ключ и преди да стигна до това откритие, забелязвам една друга подробност: под вратата на килера мъждее тънка ивица светлина. Може би е забравила лампата. По-добре да е забравила да загаси лампата, отколкото да е забравила да изнесе себе си.

Почуквам, за да установя, че второто е вярно. Тя казва влезте, а понеже не влизам, сама излиза. Усещам напрежението ѝ, също както онази вечер. Само че сега то не е от сексуален характер.

— Както виждате, още съм тук — произнася тихо жената и се усмихва неловко.

— Но ключът беше оставен долу...

— Е, да, оставих го. Реших, че е грехота да ви притеснявам повече, особено след като снощи не се прибрахте, за да ми кажете: ето виждаш ли, зарад тебе не се и прибирам вкъщи... Изобщо тръгнах си и потърсих някакво друго решение, но навсякъде ударих на камък и отново се върнах и звънях, обаче никой не се обади и точно в тоя момент един ваш съсед се прибираще...

— Кой съсед?

— Възрастен един... и доста едър...

— А чистачката не идва ли?

— Идва.

— Е, и?...

— Ами попита ме каква съм ви. Аз ѝ обясних, че съм новата чистачка. И тя си отиде.

Премълчавам. Туй, което бих казал, се отгатва и без да го казвам.

— Друго не ми дойде наум — произнася стеснено жената. — Мислех, че това е единственият начин да не ви злепоставя.

— Единственият начин е друг.

— Знам... Но разберете, че съм в пълна безпътица. Ще си тръгна при първа възможност, обещавам ви.

И понеже като единствен отговор ѝ поднасям навъсената си физиономия, жената запитва:

— Толкова ли ви е нужен този килер?

— Вижте — казвам. — Този килер съвсем не ми е нужен. И ако бе възможно да го демонтирам, бих ви го дал да си го носите на гърба, където щете, за вечно ползуване. Само че, както виждате, няма начин да го демонтирам и той е част от квартирата ми, а вие, поставена в него, се превръщате в част от грижите ми и кашите почват да се забъркват една подир друга... Изобщо как да ви обясня, че килер не ми е нужен, обаче ми е нужно спокойствие?

Непознатата ме слуша с леко полуотворена уста, сякаш изненадана, че съм благоволил да изрека толкова много фрази на един път.

— Разбирам — произнася апатично тя, извъръща се, влиза в килера, колкото да вземе чантата си, и бавно поема към изхода.

Аз също разбирам. В тия бавни, много бавни стъпки наред с искреното униние има и мъничко преиграване. Един етюд па безнадеждността, един последен опит да се предизвика съчувствие. Отправлям се към пълната безпътица — говори жената. Върви където щеш — отвърщам аз.

— Чакайте — промърморвам в мига, когато тя поставя ръка на бравата. — И оставете тоя етюд.

— Какъв етюд?

— Тоя същия, дето го разигравате: етюда на отчаянието.

— Лесно ви е да се подигравате — казва тя, като пуска бравата.

— Не стойте така. Седнете някъде.

Жената избира от двата налични стола тоя, който изглежда поиздръжлив, докато аз се настанявам на леглото. Запалвам цигара и едва подир туй се сещам, че би следвало да предложа и на нея.

— Бях решила да не пуша — произнася колебливо тя, но запалва.

— Да допуснем, че останете тук още някой и друг ден. Обаче аз имам съседни... Може да дойде милиция... Все пак трябва да знам коя сте, каква сте...

— Не съм обрала, нито убила. По тази точка можете да бъдете съвсем спокоен.

Тя ме гледа право с едрите си черни очи, сякаш за да ме убеди в своята искреност.

— И все пак имам чувството, че се криете от някого или от нещо. Чак пък толкова да няма къде да се приютите... Нали досега все пак сте живели нейде...

— Живях при майка си.

Тя наново ми е отправила откровения си поглед.

— И какво? Майка ви да не е умряла?

— За мене — да. Иначе си е жива и здрава. Не мога да се върна повече там. И няма къде другаде да отида. Но това е само за момента. Сигурна съм, че в най-близко време ще намеря някакъв изход.

— Да се надяваме — промърморвам.

После се сещам:

— Аз не знам даже името ви...

— Викат ми Лиза. Цялото ми име е доста дълго и ужасно старомодно: Елисавета.

— Това е добре — кимам.

— Кое е добре?

— Че името ви е дълго. Ако майка ви е ядосана, докато изкрещи Е-ли-са-ве-та, и ще ѝ мине ядът.

— Съвсем не! Ядоса ли се, тя се улавя за сърцето, изпищява „умирам“ и припада. Няма да се върна там.

Не възразявам. Жената леко е отклонила поглед към стената над леглото, където — може би съм пропуснал да кажа — е закачена цветна снимка от „Плейбой“, мършава самка с огромни гърди. Още едно наследство от Жорж, което не съм се сетил да изхвърля.

— Още като видях тая мацка, разбрах, че сте по фините мадами — забелязва Лиза.

— Тя е на предишния наемател — осведомявам я. — Аз не съм по мацките.

Жената не казва нищо, но продължава да гледа встрани. Абажурът-плювалник осветява само едната половина на лицето ѝ, бяло и безизразно, докато другата страна едва се отгатва, затъмнена и загадъчна.

— Готова съм да ви кажа цялото си житие-битие — съобщава ненадейно тя с безучастен глас, — но не знам как да започна.

— Най-добре не започвайте.

— Вие сам питахте... — избъбря Лиза, леко до-качена от безразличието ми.

— Мислех, че криете нещо. Но щом нищо не криете, защо е нужно да ми разправяте.

И за да покажа, че разговорът е приключен, ставам от леглото, вземам оставения до вратата найлонов плик с провизиите и се отправям към масата.

— Благодаря ви. Вие сте добър човек — чувам зад гърба си.

— Нека не преувеличаваме — измърморвам.

Лиза вече се е прибрала в килера, когато се сещам. Общо взето, бавно загарявам, но накрая винаги се сещам. Потропвам на вратата и след тихо „да, моля“ подавам глава. Жената тъкмо е извадила от чантата си парче кифла, едно доста неугледно парче, което външно прилича на кифла, а вероятно има твърдостта на слоновата кост.

— Това ли ще вечеряте? — любопитствам.

— При моята физика много ядене не се препоръчва — обяснява сконфузено жената.

— Оставете тоя кокал — казвам. — И елате да се нахраним като хората.

ПЕТА ГЛАВА

— Но тя е ваша дъщеря! — казвам.

— В известен смисъл — да — отвърща някак сподавено Димов.

Сподавено — не от душевен смут, а от физическо напрежение, понеже се напъва да свали с ножа стария маджун от рамката на прозореца.

Това не е стъклото, счупено по време на предишната ми визита, а друго — в долната част на съседния прозорец.

Бях сварил Рицаря зает с тая джамджийска операция и бях предложил да му помогна, но той бе отвърнал: не, не се безпокойте, свикнал съм, нали всеки два-три дни слагам нови стъкла.

Очаквах да попита защо го търся, обаче Димов бе твърде погълнат от работата, така че наложи се сам да го уведомя. Лиза все още бе тук и това отдавна не бе тайна за съседите и крайно време беше да легализирам по някакъв начин присъствието й.

Съседът в момента е зает с най-отегчителната част на процедурата — смъкването на стария маджун, вече порядъчно втвърден. Превил високата си мършава снага и обърна ми гръб, старикът стърже с нож рамката и напрегнато пъхти.

— Казах, че тя е ваша дъщеря — напомням.

— В известен смисъл — да — повтаря Димов.

— Мисля, че това понятие има само един смисъл.

— И грешите — отвърща домакинът.

Той се откъсва за малко от рамката, изправя се и се протяга, за да разкърши гръбнак, сваля очилата и най-сетне ме поглежда:

— Би трябвало да знаете, че и най-простите неща понякога могат да се окажат доста сложни...

И за да мине от абстрактния закон към конкретното проявление, прибавя:

— Жена ми се отрече от мене още на третия месец след арестуването ми.

— Но дъщеря ви не се е отрекла от вас.

— Това не е голям подвиг от нейна страна, ако вземем под внимание, че още не беше родена. Роди се съвсем на края на очертания от природата граничен срок, тъй че може да е моя дъщеря, а може и да не е.

— Но тя прилича на вас! — казвам с тая категоричност, която е толкова по-необходима, колкото по-малко сме убедени в думите си.

— Вие пръв откривате такава прилика. Физическите белези едва ли я подсказват. А колкото до душевните, може би там вие сте по-сведущ от мене по въпроса.

Рицаря поставя очилата върху тънкия хрущял на носа си, но достатъчно ниско, за да отпрати над тях един многозначителен поглед:

— Щом искате да ме обявите за неин баща, вероятно ще ми разрешите да запитам: какви са причините тя да разделя квартирата с един самотен мъж?

— Дъщеря ви не дели квартирата с мене. Не знам доколко сте в течение, но горе има малка стаичка, нещо като килер, и там е жилището ѝ.

— Всъщност това са ваши проблеми — кима небрежно Димов. — Единственото, което ме интересува, е: какво искате лично от мене?

— Да я регистрираме като ваша дъщеря, живееща при вас.

— Но тя не живее при мене ... — упорства опърничавият старик.

— Обаче носи вашето име.

Той наново ме поглежда над очилата, сетне ги сваля и известно време съсредоточено ги разглежда. Вероятно обстоятелството, че Лиза носи неговото име, за пръв път влиза в обсега на мислите му.

— Е, добре! Щом по милиционерските закони се пада моя дъщеря, регистрирайте я като такава — отстъпва най-сетне той.

— Тя е ваша дъщеря по човешките закони — позволявам си да го подразня на изпроводяк.

— А защо да е моя дъщеря? — кипна неочаквано Рицаря. — Затуй ли, че майка ѝ междуременно е имала не един и двама приятели? Или за това, че тази така наречена дъщеря от раждането си до днес, тоест близо трийсет години, не се е сетила изобщо за мене и идва да се хвърли на врата ми едва сега, вероятно по чисто квартирни и финансови съображения?

— Като ви гледа човек как се палите, би могъл да реши, че подобни съображения вълнуват главно вас — забелязвам добродушно.

Димов трепва и прави неволен жест, сякаш се готви да хвърли по мене очилата. Затуй добавям:

— Аз, разбира се, извънредно ви уважавам, за да помисля подобно нещо. Искам само да знаете, че в момента Елисавета няма никакви затруднения.

Той оставя без внимание втората част на репликата ми и проявява известно недоверие към първата:

— Вижте, Павлов! Ако аз се ръководех от материални съображения, днес нямаше да съм тук в тая хралупа и целият ми живот би протекъл другояче. Лз съм воювал за принципи, приятелю!

— И вие сте като баща ми — избъбрям примирително. — Принципи, позиции, възгледи ...

— За вас вероятно това са неща без значение?

— Е, може би някога, когато сте се борили за тях, да са имали известно значение. Но сега, след като тия неща ги има и в учебниците ...

Той слага очилата си, поглежда ме над тях, сетне пак ги сваля. Тия очила не му дават спокойствие.

— Значи има ги в учебниците, а у вас ги няма? — запитва със зле престорена невинност Рицаря.

— Защо не? Намират се.

— И какви именно? — продължава той невинната си игра.

— Ами същите тия, текущите. Нищо оригинално. Както съм ги получил от баща ми, така си и седят.

— Ако сте възприели възгледите на баща си, това не е толкова зле.

— Не е ставало нужда да ги възприемам. Той просто ми ги натрапи. Изобщо усилията са били само от негова страна, не от моя.

Димов прави две крачки към близкия стол и някак уморено се отпуска на него. Сетне произнася, сякаш на себе си:

— Така си и мислех. Вие нямате възгледи.

— Как да нямам? Даже изпити съм държал по тях. Ако се не лъжа, писаха ми петица.

— Мъртви възгледи — промърморва все тъй на себе си старецът.

— Ако бях си дал малко зор, можеше да получа и шестица.

— Мъртви възгледи! — повтаря Рицаря.

— Че какви други могат да бъдат, щом ти се втълпяват като всички останали житейски мъдрости: научи си уроците, после излизай! Вземи вилицата, не яж с ръце! Измий си зъбите, преди да лягаш!

И в очакване да получи отговор, също сядам. Но Димов не мисли да отговаря, а предпочита да пита:

— Вие какво смятате? Че тия мъдрости са излишни? И че по-добре е да бъркате в чинията с ръце, за да изявите своята оригиналност?

— Не Не държа да бъде оригинален. Особено откакто разбрах, че това е доста трудно и страшно уморително.

— Но и не държите на принципите, които вашият баща ви е завещал.

— Защо „завещал“? Звучи прекалено тържествено. Той просто ми ги набиваше в главата като клинци при всеки подходящ случай. И как искате да държа на нещо, което не е мое. Човек никога не държи на неща, които са му чужди.

— Но ако всеки сам трябва да открива всички истини, за да бъдат „негови“, докъде, смятате, ще я докараме? До старокаменния век или малко по-нататък?

— Не съм разсъждавал по въпроса — признавам.

И смирено запитвам:

— Мога ли да запаля?

Той не си дава труд да отговори, потънал в старчески размисъл. Тъй че запалвам, решил да използвам за пепелник собствената си шепа. Всъщност бих си тръгнал, обаче има още една подробност за уточняване.

— Вашият баща не ви е набивал клинци в главата, а ви е отварял очите за неща, които сам той с труд е постигнал — произнася не без известна тържественост Димов. — Спестил ви е десетилетия на лутане и търсене. Предал ви е съвсем безвъзмездно поуките на целия си живот.

— Мъртви поуки...

— Така ли?

— Вие сам го казахте.

— Но ако са мъртви, вината за тоза не е в поуките, нито в баща ви, а в самия вас. Вие сте ги умъртвили с безразличието си.

— Излишно е да се дразните — подхвърлям примирително. — Не взимайте толкова навътре тия дреболии.

— Дреболии? — вдига Рицаря ъгловатите си вежди.

— Погрешно се изразих — отвръщам сконфузено. — Може би трябваше да кажа „тия глупости“.

Той скача от стола, сякаш задникът му е попаднал на някое кабарче.

— Вие се гаврите с мене.

Сетне по-спокойно и някак горчиво добавя:

— И дори не разбирате, че се гаврите със себе си. Щом най-сериозните неща в живота ви се струват глупости...

— А по-добре ли ще бъде, ако взема тия сериозни неща на сериозно? — запитвам, като му хвърлям бегъл поглед от долна гледна точка.

— Отговорете си сам — отвръща сухо Димов.

— Това е една от малкото работи, които вече съм успял да свърша. И знаете ли до какъв извод се добрах?

Той не отговаря, като чака с примирението на стоик следващата ми гавра.

— Стана ми ясно, че тъкмо това ще бъде катастрофата: да повярвам в тия принципи и норми, в които всички гласно се кълнем, за да можем тихомълком да ги нарушаваме. Или смятате, че двойното счетоводство също влиза в житейската мъдрост?

— Ако един човек нарушава добрия принцип, това говори зле не за принципа, а за човека — отвръща все тъй сухо домакинът.

— Да, но ако става дума не за отделен човек, а за цял легион, мисля, че нещата се променят.

— Защо да се променят? — запитва неохотно Димов.

— Защото това ще означава, че вашият добър принцип е само един книжен принцип.

— Ами постъпвайте така, че да не бъде книжен. Потвърдете го с личното си поведение... вместо да стоите със скръстени ръце и да чакате други да го потвърждават.

„Постъпвайте като мен“, може би се готви да каже, но само добавя:

— Ако всички престанем да си измиваме ръцете с другите, тогава тия другите просто ще изчезнат.

— Хубава програма — кимам. — Обаче на думи. Изобщо, книжна. Също като добрите принципи.

До тоя момент той е избягвал да ме гледа, сякаш самото ми лице му разваля настроението, но сега кафявите блестящи очи най-сетне откриват присъствието ми.

— Нима не сте срещнали дори един човек, който поне отчасти да съблюдава тия принципи?

„Никой освен вас“, мисля да кажа, само че в момента не е желателно да го ядосвам.

— Нима баща ви не ги е съблюдавал? — настоява Димов.

— В общи линии караше по закон божи — признавам. — Мисля, че причината за това бе известна инертност и липса на въображение. И все пак и той на стари години заряза майка ми и тръгна с друга, по-млада.

— Не съм чул това.

— Сега го чухте.

— И какво, като съм го чул? — трепва отново домакинът. — Някой ще ви каже нещо подобно и за мене. Аз също съм разведен. И не смятам, че трябва да се червя за това. Човек не може да дава оценка за една постъпка, без да познава причините. Предполагам, че вие ги познавате, щом се наемате да съдите баща си.

— Да го съдя ли? Опазил ме бог — измърморвам, като ставам.

И решил, че сега е моментът, казвам без връзка:

— Значи официално Елисавета ще живее при вас...

— Какво значи официално? — наежват се ъгловатите вежди. — Не виждате ли, че дори да искам, няма къде да я приема. Все пак това не е дете, а коскоджамити жена!

— Става дума за пред милицията — обяснявам. — В случай че направят проверка.

— Не обичам да имам работа с милицията — из-бъбря старикът.

Но досетил се, че в случая се касае не за него, а за дъщеря му, маха отегчено с мършавата си ръка:

— Правете, каквото знаете.

* * *

Да съдя баща си ли? Опазил ме бог.

Във всеки случай, ако понякога ми се е случвало да го съдя мислено, това съвсем не е било заради тая глупава сърдечна злополука, каквато може да сполети само един дъртак. Злополуката по-скоро ме учудваше. Чудех се не че е кръшнал, а че щом е бил способен да кръшне, го е направил едва сега. Защото за един мъж, стигнал до откритието, че жената има някакво примамливо полово своеобразие, майка ми би трябвало да изглежда съвсем отрицателна величина.

И ако до тоя момент не допусках, че баща ми се вълнува от женския въпрос, то бе именно поради спокойствието, с което бе понасял участта си. Участта да съжителствува с едно същество, лишено от всякакъв женски чар, но затуй пък щедро надарено с излишни килограми.

Аз, разбира се, я обичах по своему, в смисъл че не ме отвращаваше. За мене това бе съвсем нормално, понеже ми беше майка. От първия си ден съм се притискал до гърдта ѝ като до удобна възглавница. А че възглавницата бе от извънредно голям формат — какво значение. Страдаше от разстройство на метаболизма или нещо от тоя род и тлъстините бяха голямото ѝ бреме. Като се прибави към това и изключителната развлеченост, с която се обличаше вкъщи — тя прекарваше дните си главно вкъщи, — и като се приключи с дъха на пот — тя обикновено плуваше в пот, — примесена с всички тия кухненски миризми, веещи от безформената ѝ снага, характеристиката на нейната женственост ще бъде пълна.

За тия неща се сетих едва когато научих за грехопадението на баща си. Не че преди не бях ги забелязвал. „Ама и нашият има едно око — вижда всеки кусур“, както казваше мама. Само че по-рано те не бяха ме занимавали. А сега, след грехопадението, се опитах да си обясня причината, опитах се да огледам майка си не през моето отношение, а през бащиното и мисля, че го разбрах. Някой снажен женски крак в найлонов чорап, някоя безсрамна усмивка на щедро начервени устни, колко му трябва на един мъж в критичната възраст, за да използва, докато още е време, своя пръв и последен шанс да рухне в бездната на порока. Това тъй ужасно според пуританите и тъй опияняващо според възрастните мъже падение.

Да, мисля, че го разбрах. И дори тайно го оправдах.

Не помня как и кога точно вкъщи проникна вестта за грехопадението на стария, но трябва да бе някъде около празниците, защото мама бе казала:

— Баща ти ни поднесе хубав новогодишен подарък.

Тая реплика всъщност бе не встъпление, а епилог, обаче до този момент новината бе скривана от мене. Предполагам, че съдбата бе използвала за пощальон съседката Цеца. Отпърво майка ми бе отказала категорично да приеме гадната клюка за истина. Сетне се бе убедила, че гадната клюка и истината правят едно. Бе страдала мълчаливо ден или два, а после с присъщото си добродушие се бе приготвила да прости на грешника. Но тук ненадейно се бе обадил гласът на поруганата правда чрез устата на Цеца и на леля ми:

— Как ще простиш ма! — бе възкликнала Цеца. — Такива неща не се прощават.

— Накарай го поне да се разкае! Да пълзи за прошка в краката ти! — добавила бе леля. — Иначе утре ще повтори.

Изобщо здраво я бяха напомпали. Разбрах го, когато една вечер след прибирането на стария оттатък избухна скандал. Отначало само си говореха и аз не давах ухо. Сетне обаче тонът на майка ми непривично се повиши;

— На тая възраст!... Женено магаре! И дърто, на всичко отгоре!

Баща ми опитваше нещо да я уговаря, но майка ми неумолимо засилваше ритъма. Пискливите тонове нарастваха:

— Няма к'во да ми обясняваш! Върви при нея! Поне детето да не бере срама ти!

Детето, сиреч аз, бе вече двайсетгодишен дангалак, който без особен срам се вслушваше в кавгата, носеща се от хола, додето тя не приключи с финалния трясък на пътната врата. И едва тогава, когато надзърнах оттатък, майка ми произнесе паметната фраза:

— Баща ти ни поднесе хубав новогодишен подарък!

— Какъв подарък? — запитах невинно.

— Ами тръгнал е с някаква...

— Не е възможно — рекох. — Ти, както винаги, го ласкаеш.

Предполагам, че грешката на майка ми бе именно този скандал. И онази, другата, веднага се възползува от погрешния ход, като прибра окончателно бездомника. И окончателно го впримчи.

Всъщност той направи един последен опит. Една истинска саможертва, защото вероятно мисълта да се върне при майка ми не го блазнеше особено. Но той бе прекарал цял живот като човек на дълга и нищо чудно, че все пак събра кураж да се покаже и тоя път верен на дълга.

Така че цъфна повторно. И то навръх Бъдни вечер. С два големи пакета под двете мишници. В единия бе завита пуйка. Пуйката я видях, защото вестникът се бе прокъсал, но в другата хартия така и не можах да разбера какво е завито. Защото майка ми дори не го пушна да влезе. Решила да съблюдава точно инструкциите на Цеца и на леля ми, тя го изгони навън заедно с пуйката и с втория мистериозен пакет. И това бе последната ѝ грешка. Фаталната.

Както винаги, за всичко бяха виновни военните съветници. Двете душеприказчици, които дълбокомислено обсъждаха тактиката на бойните действия и внушаваха на майка ми възможно най-глупавите ходове. Тъй че старият, вместо да лази в краката ѝ, поиска развод.

Не ме потърси нито преди, нито след развода. Вероятно бе забравил, че съществувам, или просто му бе неловко. Все пак случи се да се видим. Дори на три пъти се случи — какво чудно, когато моят път до университета и неговият — до редакцията, се падаха на една ос. Опитваше се да заеме обичайната достойна поза от миналото, но вече не се получаваше. Беше се някак посвил, като че искаше да потъне в балтона си от не-ловкост, тоя отколешен сив балтон, охлузен и безформен като болничен халат, а погледът му само крадешком се плъзгаше върху лицето ми, за да прескочи отвъд рамото ми към дъното на булеварда. Даваше вид, че не ме забелязва. Аз — също.

След развода майка ми безвъзвратно бе минала от сляпата обич към сляпата омраза. А аз точно сега и едва сега изпитвах към него нещо като симпатия. Нещо като бледо съчувствие, не повече, но което все пак беше плюс в негова полза, ако се има предвид предишната ми хладна неприязън. Улавях се вътрешно, че му прощавам, и това ме караше да се чувствавам великодушен. По-късно разбрах, че великодушието ми е било съвсем естествено. Ние често прощаваме прегрешенията на ближния, но никога — добродетелите му.

Той беше спечелил съчувствието ми, а аз бях загубил всяка увереност в устойчивостта на този свят, дето ме заобикаляше. Сега вече всичко ми изглеждаше възможно и всичко ми се струваше

нетрайно, след като тоя непоклатим човек, иззидан от краката до главата от принципи и правила, този невероятен сухар, определен ми от съдбата за баща, бе загубил равновесие пред, някаква си минижупка.

Обичайният ефект иа падането. Трябва да паднеш, за да разбереш, че и това е възможно. Макар че в случая не бях паднал аз. Моето падане дойде доста по-късно. Затова пък бе нееднократно. Може би поради присъщата ми недоверчивост. Трябваше да падам неведнаж, за да се убедя, че умея да го правя.

Винаги, когато ме срещаше, даваше вид, че не ме забелязва. И едва на третия път се сетих, че може би чака аз да се обадя, че му е толкова неловко, та чака аз да го спра.

Спрях го. Той придаде на лицето си израз на изненада и някак срамежливо се усмихна. Никак не го биваше в номерата, тъй че изненадата се получи съвсем фалшива, но усмивката бе истинска. Каза, че се радвал да ме види, и вероятно бе доволен, задето не бях го отминал. Очаквах да се заинтересува за майка ми, обаче той странеше от главната тема и късите му въпроси бяха само за мене и за следването ми.

— Няма ли да се върнеш? — запитах най-сетне с привичната си безцеремонност. — Мисля, че този път едва ли ще те изгони.

Той трепна, като че го бях шамаросал, сетне поклати глава:

— Късно е. Сега и да се прибера, вече нищо няма да се оправи.

— Ще й мине — рекох.

— Нищо няма да се оправи — повтори баща ми. — И след като съм наранил един човек, ще нараня и втори.

— Ти по-добре знаеш — отвърнах, за да не помисли, че съм натоварен с мисията да го кандърдисвам.

Само това ми липсваше — да го кандърдисвам. Така си ми беше най-добре. Даже не разбирам защо изобщо заговорих за връщането. Може би поради страстта да създавам шокови ситуации. А може би и поради тая симпатия, която смътно изпитвах, кой знае защо. Обичайна мъжка солидарност. Или съчувствие към един баща, който вече не изглеждаше тъй студен и така здраво брониран с принципи.

Не, той съвсем не изглеждаше брониран. Особено когато накрая промърмори без връзка:

— И аз излязох един баща...

Погледна ме някак виновно, но бързо сведе очи, сетне ме потупа неловко по рамото за прощаване и свърна по пътя.

„И аз излязох един баща...“ — навярно тази фраза неведнъж я беше повтарял на себе си, а сега просто я бе изтървал и това неволно признание за виновност изведнъж ме накара сам да се усетя виновен.

Смятал го бях за студен човек, а той просто бе искал да бъде добър баща, за да не стане синът му хаймана като някои други. И хладината може би се бе пренесла у него от самия мене, защото винаги, когато бе слагал ръка на рамото ми, бях отблъсвал ръката му. Винаги освен този единствен и последен път на булеварда.

Съчувствах и на двамата. Съчувствието е онова съвсем дребно и евтино подаяние, с което си измиваме ръцете от грижите на околните. Умиляваме се до сълзи и отминаваме доволни от добротата си, без да помисляме дали на другия му е станало по-леко от нашето съчувствие. Нека сам се отправя в батака си — това си е негова работа. Важното е, че ние му съчувстваме, без да сме задължени да го правим.

Отиде си съвсем ненадейно към края на зимата. Цеца съседката поддържаше, че това е логичният край на всеки дъртак, който се е хванал с млада развратница, нещо, с което леля бе напълно съгласна. Майка ми също бе съгласна, макар да не вземаше пряко отношение към въпроса, а само въздишаше тежко и повтаряше: „Ако си беше останал при мене, щеше още да е жив“. Тя, разбира се, бе напълно права, що се отнася до рисковете от полови излишества, които вкъщи, предполагам, са били нулеви. Само че баща ми, както скоро се изясни, бе станал жертва не на излишества, а на белодробна простуда при поредното си и предпоследно пътуване.

Колкото до последното пътуване, онова, дето не ни мърда на всички ни, проблемът около него породи доста оживена дискусия сред домашния женски триумвират. Майка ми в началото смяташе, че поне от приличие трябва да изпроводи покойника. Цеца обаче настояваше, че тъкмо приличието изключва всякакво из-провождане:

— А бе, Веске, ти акъл имаш ли ма! Как ще се наредиш там, на гробищата, до оная фльорца!

— Той ти почерни живота, а ти ще го оплакваш! — намесваше се и леля. — Достатъчно е, че ще иде Антон.

— Че защо ще ходи Антон? — хвърляше се отново в боя съседката. — Какво ще търси Антон при оная фльорца!

Съседката бе най-озлобена срещу покойника. Толкова озлобена, та подозирам, че някого се е усукала около баща ми, а той я е отрязал. За което напълно го оправдавам. Ако става въпрос за Цеца, той такава Цеца си имаше и вкъщи.

И така участието на майка ми в траурната церемония бе категорично отхвърлено, а колкото до моето — то остана висящо. Висящо — за триумвирата. Аз самият поначало не смятах въпроса за дискуссионен.

Изпратих го. Стоях в залата на покойниците и стисках машинално ръцете на тия, дето ми изказваха съболезнования, хора смътно познати или съвсем непознати. Стараех се да не гледам баща си в ковчега, нито живата му съпруга, което бе крайно неудобно, защото ми се струваше, че просто няма накъде да гледам. Така че понякога, без да искам, отправях очи към съпругата.

Тя бе застанала доста далеч от мене, някак усамотена и свита, сякаш се боеше да не я обвинят, че се самоизтъква. Нямахте нищо общо с това, което си бях представял, освен че може би бе стройна, макар че както се бе свила в този момент, не изглеждаше и стройна. Не че бе грозна, но просто не беше хубава, като оставим настрана, че не бе и в първа младост. Изкусителка... Да не вярваш.

Някои от бащините ми познати се ръкуваха бегло с нея, но повечето я отминаваха, като се правеха, че не я виждат, а може би и наистина не я виждаха, понеже се бе дръпнала встрани, за да не каже някой, че се представя за главната опечалена.

Струваше ми се, че ако я наблюдавам по-дълго, бих могъл да позная дали е тръгнала с баща ми от някакви чувства, или зарад скромните му хонорари, или защото самата тя не беше в първа младост и бе намерила случай да реши тоя тежък проблем — брачния. Но аз избягвах да я наблюдавам и само понякога неволно я поглеждах, съвсем неволно и много бързо, колкото да ми дожалее за нея, както се бе свила там, потисната и смутена, забила поглед в земята, понеже навярно също като мене се чудеше накъде да гледа.

Най-после потеглихме към гроба и навън бе адски студ, макар да бе в края на зимата, и аз си мислех, че това на нищо не прилича, дето баща ми са го сложили в ковчега само по костюм. Отлично разбирах, че са го пременили в единствения му свестен костюм, за да изглежда по-официално, и че онова, сивото изтритото палто съвсем не беше за

такъв тържествен случай, но когато човек го слагат да легне в тази заледена земя, него хич не го е грижа за етикецията.

А после дойде и последната церемония на заравянето и аз се стараех да не гледам към трапа и да не слушам тропота на замръзналите буци по ковчега и изобщо да се държа като мъж. Обаче колкото и да се държах като мъж, все ми беше жал и очите ми се бяха насълзили, но не прекалено, така че можеше и да се сметне, че това е от студения вятър, обаче най-глупавото е, че ми беше жал и за баща ми, и за майка ми, и за тая непозната повехнала жена, която се бе свила срещу мене от другата страна на гроба.

Това е наистина толкова глупаво, когато почне да ти става жал за всички, та си помисляш, че откачаш, също както когато седнеш на сред улицата, додето другите край тебе маршируват. Затова най-хубаво е да си казваш, че не ти е жал, ама съвсем никак не ти е жал, и да задаваш идиотски въпроси на хората или да си мислиш за някакви неща без значение и изобщо да държиш ума си остър и бодър, като пропъждаш всяка тръпка на малоумие.

* * *

„Съквртиантите са само мъже. Истински дюшеш за женомразец като тебе“ — беше казала Бистра не без известно злорадство. Тя си умираше от кеф, че в тоя там хамбар, дето отивам, съквртиантите бяха само мъже, и навярно си представяше как в тоя хамбар за дърти пръчове ще почна да тъгувам по нея и да се измъчвам в еротични сънища.

Бистра дори не си даваше сметка, че ако нещо все пак ме влечеше към този хамбар, то бе именно обстоятелството, че съквртиантите са само мъже, макар още отначало да изпитвах неясното подозрение, че рано или късно ще се появи и някоя жена.

Не че сме от тия мъже, по които жените се лепят като мухи на мед. Но има жени, дето много не подбират. Както и мъже, лишени от устойчивост. По-младите — по причини от интимен характер, а възрастните — по понятни съображения: все някой трябва да ти кърпи бельото и да ти свари един чай, ако се разболееш.

Затуй още от началото подозирах, че няма да мине съвсем без жена. Но ако има нещо, което дори не ми е минавало през ума, то е, че въпросната жена ще се лепне тъкмо за мене.

Жените никога не са заемали голямо място в живота ми. Не съм успявал да разбера как една жена, каквато и да е тя, ще заеме голямо място в живота на сериозния мъж. Разбрах го чак като се ожених. Това похотливо тяло е способно да събуди у тебе някакъв интерес най-много за един час в денонощието и заради този един час трябва да го понасяш останалите двайсет и три часа. Някой, разбира се, ще каже: дружбата. Дружба ли? Някой ще припомни домакинските функции на съпругата. За домакинските функции викахме чистачка.

За оная аз си бях виновен. А тази сама ми се навлече. За оная бях се разписвал в райсъвета и можех на законно основание да я използвам един час в денонощието, пък и повече, ако оглупеех до необходимата степен. За тази нито бях слагал подписи, нито ми бе нужна за нещо, даже като тяло. Не че ѝ липсваше физика или че бях сляп за физиката ѝ, обаче инстинктът за самосъхранение все още не е съвсем мъртъв у мене.

Може би ако я нямаше Беба, другият инстинкт също щеше да се обади и един бог знае кой от двата инстинкта би се оказал по-гласовит. Но Беба е налице. И колкото да е заета е разните си светски и други занимания, все намира по някой час за мене. Този час, който е нужен и на двама ни. И който не сме принудени да заплащаме с по двайсет и три часа отегчение. Това е хубавото при Беба. Здравсти и доскоро виждане.

Жената. У нея въпреки известна мъжка грубост имаше жена в излишък. Но какво значение — това и Беба го имаше. Това и моята бивша го имаше. Някои търсят главно жената и само жената, обаче ако е до женски атрибути, те не са бог знае каква рядкост, при положение че половината човечество е съставено от насрещния пол.

Не знам дали беше и хубава, ако този въпрос изобщо ме е занимавал. Породиста — да. Породиста — колкото щете. Но една кобила дори когато е породиста, едва ли може да се вреди в конкурс за женска красота.

Странно, че такъв благородно-мършав тип като Димов бе станал първопричина за появата на подобен пищен женски екземпляр. Спасяваше я донейде оня белег, зарад който моето лошо настроение я

бе обявило за кобила — ръстът. При такъв ръст излишъкът на плът тук и там се възприемаше като заобленост. Едно заоблено женче, само че израсло малко над нормата. Ако изобщо някъде е казано, че цифрата 1,70 трябва да се приема като норма.

Да, заоблено женче, но доста едричко и с една енергичност в походката и жестовете, която подхожда повече на мъж, отколкото на жена. Лицето ѝ беше... Не знам какво беше лицето ѝ. С лицата най-много се затруднявам, даже в очерците на трудова тема. Ръстът, гръдната обиколка, пък ако щете, и тазовата — това се измерва в сантиметри и никой не може да те обвини в субективизъм.

А лицето... Ще кажеш черни очи или сини или ако искаш да си по-цветист — тъмни като нощта или лазурни като небето, макар че и небето веднаж е лазурно, друг път — не. И какво? Ще кажеш голяма или малка уста, правилен или вирнат нос. И какво? Нищо. С такива определения се попълва въпросник, обаче не се рисуват лица. Лицето е за фотографа или художника, а не за писача.

Колкото до данните по въпросника — обло, донейде широко лице с бяла кожа — това лято очевидно не е помирисвала море, — черна коса, но разчорлена по хипарски така, че добавъчно да подчертава облостта на лицето, понеже някои жени, ако фризьорката не им каже какво да правят и какво — не, нямат акъл дори да си изберат прическа, а Лиза но причини от техническо естество очевидно отдавна не се бе срещала с представителки на фризьорската професия...

Носът... „Правилен или вирнат нос“... Нейният бе леко вирнат, както се и полага на един нос, който се пъха, дето не му е работа. Колкото до неголемите, но пълни устни, те в името на светата традиция биха могли да се нарекат чувствени, ако не беше тая твърдост, лъхаща от цялото лице, лишено от оня разгул на красноречиви погледи, усмивки, полуусмивки, капризни и бегли изражения, приемани като синдром на женско очарование. Не че физиономията ѝ бе съвсем без израз, само че рядко се сещаше да го сменя. Изобщо една застиналост, зад която не знаете какво се крие, в случай че все пак се крие нещо.

Не знам защо тази застиналост понякога ми напомняше смътно за моя покоен приятел, само тази застиналост, нищо друго, тъй като онзи, освен че си беше мъж, но бе и мрачен, а също и с признаци на

леко слънчасване в погледа, докато Лиза може да беше всякаква друга, обаче не и мрачна, а големите ѝ тъмнокафяви очи доста внимателно се вглеждаха в тоя земен свят.

Отличителни белези? Обиците. Имам чувството, че никога не ги сваляше. Едни едри топчести обици, като че лицето ѝ не бе достатъчно топчесто, едни такива обици от матов зелен джам, които звънко се обаждаха като две зелени черешки сред черния гъсталак на косите. Евтини обици, призвани да завършат репертоара на тая евтина хубост.

Изобщо имаше слабост към бижутата, както скоро разбрах. Обаче ѝ липсваше възможност да си ги набавя. Не само истинските, каквито едва ли бе и сънувала, по дори и тия евтините, изглежда, не бяха по възможностите ѝ. Едно пиринчено синджирче, изпълняващо почетната роля на колие, две гривни от фолклорния тип, дето оставят върху ръката зеленикавочерен отпечатък, и някакъв пръстен с някаква сребърна монета, до това се свеждаха съкровищата ѝ. Плюс обиците. Обиците бяха в постоянна употреба.

— Ще ви чистя стаята и ще ви пазарувам — бе казала тя още в първите дни. — Нямам друг начин да ви се отплатя.

— Ако ми трябва чистачка, ще извикам жената, която вие тъй любезно сте отпратили — възразих.

— Но тази ваша чистачка просто премества боклука от средата на стаята към къшетата.

— Не знам, не се завирам из къшетата. Обаче не желая да ви превръщам в слугиня.

— За да се чувствате като благодетел? Но аз как ще се чувствам?

Би следвало да ѝ кажа, че щом е толкова чувствителна, може да върви където си ще, обаче когато човек е в такова положение като нейното, не изпитваш удоволствие да му удряш шамари.

— Добре — отстъпих. — Тогава, за да бъдат отношенията съвсем делови, ще ви плащам.

— Много сложно ще стане — опря се отново Лиза. — В такъв случай ще трябва и аз да плащам за храна и за наем.

— Ще ви плащам! — произнесох този път по-грубо, за да разбере, че в тая къща все пак аз съм хазяинът. — Какво вирите нос, като нямате даже два ката бельо?

— Приемам, само не се сърдете — рече тя. — А колкото до бельото и всичко останало, надявам се, че нещата скоро ще се оправят.

Ще видите какви пари ще потекат в чантата ми.

Добре, че поне оптимизъм не й липсваше.

Оптимизъм, а също — общителност. Понеже постоянно слизаше долу в кухнята, тя по два пъти дневно се срещаше с моите съседни, които аз самият я виждах веднаж седмично, я — не, и то колкото да си изръмжим по едно късо „здравейте“. Най-първо се сближи с най-дръпнатия — Несторов, сетне — с Илиев и едва накрая — с баща си.

— Днес Димов най-после отговори на поздрава ми — оповести тя веднаж на обед.

Викаше му Димов. Очевидно съвсем не бе свикнала с думата татко.

— Значи ще почнете и на него да слугувате — забелязах сухо. — Вие с вашата самоотверженост станяхте не само моя слугиня, а и на целия дом.

— Защо да не им направя по някоя дребна услуга? Възрастни хора... И какво ми коства...

Би следвало да й обърна внимание, че Илиев не е възрастен, нито сакат, за да не може сам да си донесе хляб от фурната. Но това си беше нейна работа. Купуваше им това-онова, помагаше им в миенето на съдовете или наглеждаше тенджерата на Несторов, който единствен понякога се одързостяваше да готви.

Естествено, аз бях най-глезеният и вече даже кафе не си правех сам, а мрачната ми бърлога постепенно така се бе преобразила, та почвах да си мисля дали не съм взел да се уеснафявам. Невесели мисли, ако обърнем внимание, че всичко това бе свързано и с разходи.

— Видях много хубав зелен плат за пердета — обявяваше Лиза уж просто за информация.

— За к'во ми са зелени пердета при този разкошен зелен орех.

— И при тоя калкан? — сбърчваше вежди тя.

Забравих да кажа: черни вежди, в плавни дъги, но съвсем не от тия деликатните, дето отпърво се избърснат, а после се рисуват.

— А орехът вече вехне — продължаваше жената. — И листата скоро ще окапят. И ще виждате само балкони и пранета...

Така че купихме и пердета, и розов полилей — въпреки цялото ми уважение към плювалника на Жорж, — и малка масичка, на мястото на оная голямата, дето задръстваше половината стая, и не помня още какво, а Лиза с някакво тесто така почисти стените, че от

могъщите кафяви сталактити на влагата остана само сянка и те вече не бяха сталактити, а ефирни и бледи дантели.

— Това някаква гръцка богиня ли е? — питаше жената, като поглеждаше към гипсовата хубавица, стояща в ъгъла с шапка на темето.

— Вероятно.

— Богинята на любовта?

— На любовта, естествено. Освен ако е на мъдростта. Не са й сложили етикетче с титлата.

— Красива е — преценяваше Лиза.

— По-скоро — кирлива.

— Ще я измия, ако разрешите. А шапката ваша ли е?

— Не. На бившия наемател.

— Бих ли могла да я изхвърля?

— Питайте богинята.

Така че шапката изчезна. След което възникна проблемът за другата красавица.

— Тая мацка наистина ли не е ваша? — питаше жената, като сочеше секс-бомбата от „Плейбой“.

— Казах ви, че не е моя. Аз съвсем отскоро съм тук.

— А къде бяхте по-рано?

Налагаше се да обясня и това.

— А защо се натикахте в този мавзолей? — Защото се разведох. Само не ме питайте и защо съм се развел.

— Щом не искате... — отстъпи Лиза с видимо разочарование.

После запита:

— А мацката да остане, нали?

— Престанете с тая ваша мацка. Ако щете — оставете я, ако не щете — махайте я.

Жената погледна снимката с леко примижали очи, сякаш се двоуми над съдбата ѝ. Сетне обяви:

— Ако питате мене, нека остане. Може да не е много прилична, но нали тук влизаме само ние с вас двамата.

Изобщо освен дарбата да създава интимност тя имаше и известна склонност към интимничене, която аз още от самото начало се стараех да парирам. Опитала се бе например бързо да мине на „ти“, обаче аз упорствах на своето „вие“.

— Нямате ли малко английска кръв в жилите? — рече тя веднаж ни в клин, ни в ръкав.

— Защо тоя въпрос?

— Ами говорите ми все на „вие“. Казват, че това било английски обичай.

— Не съм по обичаите — английски или други.

— Но ми говорите все на „вие“...

— Вероятно защото тук с всички съм на „вие“ — пояснявам неохотно.

— Само тук ли? Не ви познавам достатъчно, но ми се струва, че изобщо сте па „вие“ с хората.

— Може и така да е — отвърнах.

И това сложи край на разговора. И продължихме да бъдем на „вие“.

Накъсо казано, постоянно поставях прегради, които Лиза постоянно се опитваше да прекрачи. За щастие не беше нахална, във всеки случай — не прекалено. Тъй че както лесно се приближаваше, така бързо се и отдръпваше. И все пак, понеже вечер винаги прекарваше вкъщи, както обикновено правех и аз, и понеже не беше удобно да ѝ кажа „хайде, прибирай се в оня килер“, след вечеря ѝ оставаше достатъчно време, за да поставя на изпитание привичната ми не-общителност.

Тя сядаше уж съвсем за малко на креслото, същото онова кресло на Жорж, което по-рано бях изхвърлил в коридора и което, съответно почистено, отново се бе появило в стаята, понеже крехките столове съвсем не представляваха надежден постамент за това снажно тяло.

— От коя зодия сте?

— Де да знам. Жена ми твърдеше, че съм Козирог.

— Кога сте роден?

— Навръх Нова година, представете си. Малък новогодишен подарък за семейството. На нашето семейство му върви па новогодишни подаръци.

— Какво имате предвид? — любопитстваше Лиза.

— Нищо. Приказвам си.

— Потаен сте — установяваше тя. — Такава ви е зодията.

И за да бъде съвсем наясно, питаше:

— В кой час сте роден?

— Е, това не съм го запомнил. Толкова съм бързал да се явя на бял свят, че не съм обърнал внимание на часа.

— Всички сме така — въздъхва жената. — Бързаме, като че на този свят само нас чакат.

Подир което се сеца:

— Обаче майка ви сигурно е запомнила. Болките се помпят...

— Изпитала ли сте ги? — решавам и аз да бъда нетактичен.

— Може и да съм ги изпитала. Та какво казва майка ви?

— Не сме разговаряли по въпроса.

Тя обаче не мирясва:

— Знакът ви не е много блестящ.

— Отдавна съм го разбрал.

— Не ви липсва дълбочина... но сте амбициозен и склонен да мерите всичко според твърде висок идеал...

— Дотук допуснахте само три грешки... — установявам.

— Не сте особено самостоятелен... обаче сте самоуверен — продължава тя невъзмутимо.

— Станаха пет.

— Склонен сте към прекалена затвореност... Работлив сте...

— Мързелив съм.

— Остава да кажете, че не сте и затворен...

Не виждам защо трябва да отговарям.

— Може би не сте мързелив, а ви липсва амбиция — следва тя догадките си.

— Нали казахте, че съм амбициозен?

— Какво, като съм казала? В една зодия съществуват поне дванайсет разновидности. Чакайте да ви обясня...

— Оставете! — казвам. — По-добре да играем шах.

Защото на всичко отгоре тя играе шах. Играе го на най-посредствено ниво и все пак това не е толкова лошо, понеже ѝ отнема възможността да ме тормози с въпросите си. Трябва някой ден да ѝ обясня, че играта на въпроси е моя професия, а не нейна, особено що се отнася до шокиращите въпроси.

Бих могъл да ѝ поставя няколко такива въпроса, че да ѝ хвъркне шапката и да се откаже до края на живота си от тая игра на аз питам, ти отговаряш, но миналото ѝ съвсем не ме интересува, а настоящето ѝ го знам и единственото, което отчасти ме вълнува, е нейното бъдеще, и

то главно по този пункт: кога най-после ще ме освободи от присъствието си.

Не че ми досажда прекалено. Една жена трябва да я пуснеш в леглото си, за да почне да ти досажда прекалено. Понякога мисълта, че като се прибереш, ще има с кого да вечеряш, дори ми е приятна. Обаче това е само понякога, в острата фаза на съклета, а иначе, ако е до женска компания, предпочитам оная мадама Скуката, понеже тя не задава въпроси. Една безплатна мадама наистина, но ако става дума за плът, телефонът па Беба ми е известен.

— Имам усещането, че сте преживели нещо... — подхвърля Лиза една вечер, докато пуши, кръстосала крака, и наблюдава как лениво нареждам фигурите на шаха.

Тя го има този навик да кръстосва безцеремонно бедра, сякаш държи непременно да ви покаже колко са импозантни, и в същото време го прави тъй, сякаш не си дава сметка какво върши, а в случай че си дава сметка, сякаш не разчита на особен успех. По последната точка всъщност жената има пълно право, особено що се отнася до мене. И все пак — невинна без-церемонност или добре изиграна невинност, при обичайния си скептицизъм бих се обзаложил на второто, ако изобщо бих взел да се обзалагам за неща, които слабо ме интересуват.

— Какво съм преживял? — измърморвам.

— Ами преживели сте нещо...

— Че кой не е преживявал.

— Искам да кажа, нещо тежко.

— Нали вече ви казах: разведох се.

— Това в наше време не е тежко преживяване.

— Вие сте арогантна — забелязвам безучастно.

— Говорете по български, ако искате да ви разбере.

Тя отлично ме разбира, но в момента туй не и отърва, а на всичко отгоре обича да кокетира с простотата си, без да прави винаги необходимата разлика между простота и простотия.

— Вие сте нахална — превеждам. — Непрестанно подпитвате за мене, вместо да говорите за себе си.

— За себе си не ми е интересно, достатъчно се познавам, за да ми е интересно — отвърща тя не без известна логика.

На такава постановка няма как да възразиш.

— И после, вие не се интересувате от мене. Показахте го още оная вечер... Боже, как ме засегнахте!... Аз се готвя да му разкрия душата си, а той вика: не ме интересува.

— Готвели сте се да лъжете.

— Е, този път прекалявате. Нямайте никакво основание да ме подозирате в такова нещо.

Наредил съм акуратно всички фигури до последната пионка, което ми позволява да ги смета от дъската с небрежен жест. След което поглеждам бегло жената и запитвам:

— Вие сериозно ли ме убеждавате, че сте готова да разкажете биографията си от игла до конец пред някакъв непознат?

— Е, сега пък „от игла до конец“. Може да не е от игла до конец и пак да е истина.

— Затова съм ви казал „не ме интересува“. От половинчати истини никой не се интересува.

И тъкмо в тоя момент, когато тя наново е убедена, че пет пари не давам за биографията ѝ, запитвам неочаквано:

— Впрочем защо избягахте от майка си?

— Че това не ми е за пръв път — отвръща непринудено Лиза. — Да знаете само колко пъти съм бягала...

— Изглежда, не обичате майка си?

— За какво трябва да я обичам? Задето се отказа навремето от баща ми ли?

— Сега пък баща ви се отказа от вас.

Фразата ми се е изплъзнала неволно, обаче за щастие жената не разбира точния ѝ смисъл.

— Защо да се е отказал? Не ме прие с отворени обятия, вярно е... Но човек може да го разбере... Трябва му време, за да свикне. А това, което майка ми е направила, никой няма да го одобри.

— Ами ако е била подложена на натиск?

— Натиск!... Е, да, натиск, само че от страна на Костов.

— Кой е пък тоя?

— Любовникът. Подозирам, че го е имала още преди баща ми да влезе в затвора. Защото тя се е омъжила за баща ми само от чист интерес. Свикнала с преди Девети да живее добре. Само че добре преди Девети това значи лошо след Девети и ето я, че на-барва един нов големец, за да си оправи положението.

— Струва ми се, че прекалено строго я съдите — забелязвам. — Брак по сметка — обичайна история. Даже пиеси има на тая тема.

— А това, че се отказа от него, щом го арестуваха? И не само се отказа, ами го намрази. Вместо да се озлоби на късмета си, озлоби се на него. Един вид: гледай го ти, мошеника, представя ми се за голям човек, а едва сме се оженили, и го натикват в затвора. Така го беше намразила, че го обяви за мъртъв. И цял живот ме е лъгала, че е мъртъв.

— За нея си е бил мъртъв...

— А тя пък за мене е мъртва. И не от вчера. Тя е само една еснафка, една егоистка...

— Не ви ли обича?

— Е, да, обича ме. Както може да обича една егоистка. И за какво ми е нейната любов, когато не съм зачената с любов, нито родена с любов? Тя ме е носила в утробата си и е ненавиждала баща ми. Тя ме е раждала и е прокллинала баща ми.

— А вие сте копнеели по него... Без дори да знаете какво представлява.

— И така да е! — поглежда ме Лиза предизвикателно. — Обикнах баща си, понеже не обичах майка си. Той беше обратното на нея...

— Естествено. Ако имате предвид пола...

— Имам предвид всичко. Той беше идеалист...

— Може и сега да е. Но това нищо не значи. Моят баща също беше идеалист. И какво от туй! Един жив идеалист никога не е идеален. Особено ако живеете с него. Късметът ви е, че не сте живели с вашия.

— И вие наричате тая трагедия късмет?

— Е, чак пък „трагедия“. Случва се и в най-добрите семейства.

— Няма нищо да ви разказвам — намусва се тя като сърдито дете. — Вие ми се подигравате.

* * *

Този ден е неделя и двукратният звън, раздаващ се отдолу, донейде ме озадачава. Това не е ден за инкасатори, а освен инкасатори

няма кой друг да ме търси.

Лиза, която тъкмо нарежда закуската върху новата малка масичка, ме поглежда озадачено.

— Кой ли може да е?

Макар жителството ѝ отдавна да е легализирано, мисълта за внезапни проверки все още я безпокои.

Слизам в Тъмното царство и отварям. Пред входа е застанала възпитателната от интерната с двете деца. Възгласите им „чичо!“, „чичо!“ се смесват с думите на жената:

— Ще прощавате, че ги доведох... но само за вас говорят...

— Добре сте направили — измърморвам, като улавям децата за ръце.

— При другите идват родители, близки, извеждат ги... А за тези, горките, никой не се сеща... — продължава възпитателката.

Прекъсвам излиянията ѝ, за да уточним кога ще дойде да ги прибере. Сетне я отпращам и повеждам децата към покоите си.

— А! Чии са тези дечица? — възкликва Лиза, когато въвеждам гостите си.

— Мои.

— Ние сме на чичо — потвърждава малкият.

— Кажете чии са де! — подканя ме Лиза.

— Ничии.

— Я ела да те видя... какъв си ми шишко... — говори тя, като притегля мъника в прегръдките си. — Как ти викат?

— Викат ми Гошко... Но аз съм Георги.

— Има време да станеш и Георги — уверява го Лиза. — А сега си бъди Гошко.

— Само да не ми станеш някой Жорж... — мърморя на себе си, като настанявам сестричето до масичката.

— А на тебе как ти казват? — пита Лиза момичето.

— Румяна.

— Много хубаво име.

Името може да е хубаво, но детето е все още някак безкръвно и апатично. Една бледа Румяна с луничаво лице и възрастни очи и която навярно ще си остане такава, с нещо счупено нейде вътре у себе си, докато малчуганът може би ще се оправи и само в сърчицето му ще

остане някаква неясна боязън, колкото да го спохожда в сънищата и да му вика бау-бау.

Подир закуската излизам с децата, докато Лиза приготви нещо за обед, и ги завеждам до кварталната градина, понеже други увеселителни места не са ми известни. Денят е слънчев и хладен, октомврийски ден, и зеленината вече бие на жълтозелено, където още не е съвсем ръждива, а през нощта е валило и по алеите се носи дъх на мокри мъртви листа, този дъх на есен и на гробища.

В градината е тихо и безлюдно, тук-там някой пенсионер и някоя майка с количка, плюс нашите двама пенсионери. Те са седнали недалеч един от друг, обаче на различни скамейки, всеки погълнат от неделния вестник. Минавам и кимам на Димов, понеже Несторов изобщо не вдига глава.

Обикаляме алеите, но и това занимание се изчерпва, защото градината не е безкрайна, и аз в прилив на находчивост пращам децата да си купят бонбони от лавката при входа. После поглеждам часовника си, за да установя, че времето едва се влачи, и тръгвам по обратния път.

Димов е изчезнал и това е леко разочарование за мене. Бих могъл да му предложа за разглеждане някой и друг въпрос, колкото да дочакам обета. Но Рицаря си има разписание и аз виждам отдалеч сухата му висока фигура в тъмно широко пардесю да пресича булеварда и да се насочва към клуба на бойците, където се пие кафе с мирис на бакалница и се играе шах.

Сядам до Несторов подир късо колебание. Той все така е погълнат от вестника и отвърща на поздрава ми с нещо нечленоразделно. Децата са все още при лавката, дребни и някак свити в сивите си палтенца.

— Чии са тия деца? — запитва по някое време Бореца.

Той вероятно има дарбата да гледа с ухото си, защото изобщо не е вдигнал очи от вестника.

— Не са мои — отвърщам уклончиво.

— На Елисавета ли са?

— Не са и нейни.

И за да не задава повече въпроси, разказвам с няколко думи историята. Несторов продължава да седи все така, забил поглед в

някаква рубрика, сетне оставя настрана вестника и промърморва сърдито:

— Всичко иде от тая безотговорност!

— Какво да се прави, прости хора. — отвръщам нехайно.

— А учените да не са по-добри? — изръмжава Бореца. — Цял живот да не види дъщеря си и пет пари да не дава за нея.

— Ако човекът е бил репресиран...

— Оставете, не обичам сплетни! — срязва ме Несторов. — И не се занимавайте с истории, които не знаете.

Мълча и се вирам в големите дървета, затулящи насрещната улица. Една хубава изолация от кварталния бит. Затуй пък дръвчетата към булеварда са съвсем хилави и редицата високи монотонни сгради се разтяга в цялата си неприветливост.

— Разхайтеност... — чувам до себе си ръмженето на Бореца.

Думата обаче, изглежда, му се струва слаба, затуй повтаря:

— Безотговорност...

— На кого се сърдите? — любопитствам.

— Какво има да се сърдя? Установявам.

— Защото, ако трябва да се сърдим, най-добре е да се сърдим на себе си — забелязвам от нямане какво да направя. Нали ние дотам сме я докарали?

— Кои „ние“? Аз или вие? — запитва Несторов.

Той е извил късия си врат и ме гледа презрително с присвитите си очи. Изпитвам подозрението, че ще ме бие.

— Страхувам се, че по-скоро вие — отвръщам. Ако ще има бой, поне да е заслужен.

И понеже той продължава да ме фиксира, допълвам:

— Аз съм дребна риба и пиша дребни неща. А вие, доколкото знам, сте се занимавали с по-едри работи.

— Когато съм се занимавал, тогава съм отговарял — изръмжава Бореца. — После дойдоха други...

— Изхвърлиха ви...

Изразът не му харесва.

— Станах неудобен.

— Уволниха ви — намирам по-прилична формула.

— За какво да ме уволняват? — отправя ми отново Несторов неприязнен поглед. — Задето съм изпълнявал нареждания? Пратиха ме

на друго място.

— Но пак високо.

— Нито високо, нито ниско. Бях директор на едно предприятие. Трябваше да ме пратят там, за да видя какво е разхайтеност. Само че аз съм военен човек и не търпя разхайтеност. Поех ги изкъсо. И заваляха уволненията.

Той замълчава и разкопчава зеленикавото си пардесю, понеже му е станало горещо от приказките или му е хрумнало да понагледа корема си. Коремът е на мястото си. Несторов поглежда надолу, подръпва машинално широкия каиш и казва, сякаш разговаря с корема си:

— Така че, когато е трябвало да отговарям, отговарял съм.

— И оправихте работата...

— Щях да я оправя, ако не бяха почнали да ми се бъркат: не можело така, това били работници... Ами като са работници — да работят! Де да има и у нас барем пет процента безработица, та да видите как ще си треперят за мястото...

— Значи и там станахте неудобен?

— Удобен, неудобен, пратиха ме в пенсия.

Той отново подръпва някак недоволно каиша си и произнася сърдито:

— Разпуснали сме се, разпасали сме се... Забравили сме кои сме и какво ни заобикаля...

— Сега е мирно време. Не може навсякъде като в казармата.

— Мирно време ли? — изръмжава подигравателно Бореца. — Де го това мирно време?

— Все пак — разведряване...

— Разведряване ли? — разнася се отново ръмженето.

Той хваща с два пръста вестника като някакъв не много чист парцал и го вдига нагоре.

— Тия вестници нали вие ги пишете? Тогава за какво разведряване ми говорите? Хората непрекъснато се бият ту тук, ту там, а вие ще ми приказвате за разведряване...

— Важното е да се избегне голямата. Да оцелеем.

— За вас може да е важно — процежда пренебрежително Несторов.

— За всички ни е важно, нали...

— Ти говори от свое име, млади момко, не от мое! — прекъсва ме грубо той, преминал внезапно на „ти“. — Ако за мене това беше толкова важно, щях някога да остана да лежа на миндера, вместо да тръгна да си търся куршума по чукарите.

И сякаш за да даде знак, че разговорът е свършил, Бореца с рязко движение се загръща в пардесюто. Но понеже е рано за обяд, позволявам си да пусна още една реплика:

— Става дума не за вас и за мене, а за човечеството. Нали човечеството трябва да оцелее?

Той мълчи няколко секунди, сякаш размисля струва ли си да отговаря на такъв глупак или не. Сетне произнася:

— Задачата, млади момко, не е да оцелеем. Задачата е да победим.

— Но как можем да победим, ако не оцелеем?

— Именно — кима Несторов, като че е очаквал тъкмо това възражение. — Всички опортюнисти открай време все така са поставяли въпроса: дайте и този път да се запазим. Иначе как ще продължим борбата. Но аз ви питам: какъв смисъл да се пазим, щом няма да водим борба?

Разбира се, той не пита. Той само ми натрива носа. И сметнал, че с последната фраза достатъчно го е натрил, става бавно и с някак тържествени стъпки потегля към алеята, без да си прави труд да се сбогува.

Проследявам го с поглед, колкото да се уверя, че и Бореца се е запътил към клуба. Изглежда, те двамата с Димов се мъкнат все по едни и същи места, но спазвайки някаква определена дистанция помежду си в минутите и разстоянията.

Слънцето вече се е вдигнало високо в бялата мъглявина на небето. Едно оранжево слънце, като нажежен метален диск, започнал да изстива. То е толкова изстинало, че можеш да го гледаш без тъмни очила, сякаш вече не е нашето дневно светило, а огромна портокалова луна.

— Е, какво, наиграхте ли се? — питам децата, като ги улавям за ръце.

Въпросът е съвсем глупав, понеже те през цялото време са били пред очите ми, самотни и сякаш забравени от някого тук, до входа на градината. Но нали трябва да се говори нещо.

— Няма на какво да играем — казва малкият със звънкото си гласче.

— А в интерната има ли?

— Има — отвърща Гошко без ентузиазъм.

Обедът все пак създава известно оживление благодарение на Лиза, а също и на кюфтетата.

— Чичо, защо не пуснеш телевизора? — запитва по едно време съвсем нетактично Румяна.

Как да го пусна, след като съм излъгал съквартирантката си, че телевизорът не работи. Излъгал я бях още в началото, от страх, че ще ми виси в стаята да гледа програмата, и за по-сигурно го бях изнесъл в коридора.

— Мисля, че е развален — избъблям.

— Чичо, опитай, може пък да не е развален — обажда се на всичко отгоре и малкият.

Няма как, налага се да го донеса и да го инсталирам на старото място върху шкафчето в ъгъла. Оказва се за всеобща изненада, че апаратът работи. Дори и аз съм учуден:

— Я виж ти! А Жорж казваше, че бил развален — мрънкам полугласно, но тъй, че Лиза да чуе.

Малките имат късмет — скоро почва някакъв детски филм, а после Лиза тръгва с тях да ги води на сладкарница, а после, уви, идва неизбежното в образа на възпитателката и ние отпращаме децата с обещанието, че пак ще се видим, и с малко гузното чувство, че не сме ги развеселили особено.

— Тъжни деца — забелязва жената, след като сме се върнали в покоите на горния етаж.

— По-добре за тях. Ще влязат в живота без илюзии.

— Значи — да влезем в живота смачкани, понеже тепърва ще има да ни мачка?

— Ами, горе-долу...

Тя се настанява на обичайното си място в креслото и заема обичайната си поза, тая с експозицията на едрите бедра.

— Не разбирам логиката ви.

— Има време да я разберете. Не твърдя, че сте цъфнали, но навярно животът още не ви е понатъртил достатъчно.

И понеже знам, че след като се е инсталирала насреца, няма бързо да се оттегли, аз също заемам обичайното си място на леглото.

Лиза взема разсеяно една цигара от пакетчето, приготвя се да запали, обаче не запалва, а ми отправя тъмния си поглед с някаква нотка на предизвикателство:

— Трябва да ви кажа, че животът доста ме е мачкал, но без голям успех.

— Например?

— Ами още от самото начало. Пък и по-късно, когато реших да следвам. Искях да постъпя във ВИТИЗ, а майка ми настояваше да съм свършела курсове за стенография и машинопис, понеже, вика, курсовете траят само шест месеца и веднага след туй секретарското място ти е в кърпа вързано и ще почнеш да печелиш, вместо да се тътриш с години из тоя ВИТИЗ...

— Умна идея — кимам одобрително.

— Практична! — поправя ме жената.

Тя отново се готви да запали, но пак оставя цигарата, за да запита:

— Ако човек на млади години не посмее да си опита късмета в любимата професия, кога ще посмее?

— И вие си рекохте: напред към ВИТИЗ?

— Ами да. И се приготвих за приемния. А когато отидох на приемния, в коридора беше такава навалица, че да ти призлее, но аз си казах кураж, щом толкова всякакви се явяват, защото пък и ти да не се явиш? Най-после успях някак си да се вредя и да вляза и като видях всички тия хора, дето се бяха наострили да ме изпитват, за малко да си глътна езика, но аз си рекох, кураж, не си дошла тук да си глъташ езика и когато един ме запита кое от трите стихотворения искам да кажа, аз му заявих, че ще кажа и трите, а той — за трите, вика, няма да ни стигне време, но кажете това на Дебелянов — и аз им го казах, без да ми мигне окото и при пълно самообладание, макар че те не толкова слушаха, колкото ме оглеждаха и даже някои нещо си шушукаха и аз знаех, че си шушукат за фигурата ми, но продължавах, без да мигна, и го издекламирах без грешка. Така че успях да се вредя за втория тур, а после за третия и там отново си казах урока като по ноти, макар че те пак си шушукаха, след което ми дадох да прочета нещо от „Ана Каренина“, но едва бях прочела няколко реда и председателят рече

достатъчно и аз разбрах, че нещо не е в ред, и му рекох, май че няма да стигна до последния тур, а той вика, така е, а аз го запитах защо, задето съм дебела ли, а той се усмихна едва-едва — габаритите, вика, не са най-важното, — а тогава какво, питам, нали си казах всичко без грешка, а той пак се подхилва и почва да ми обяснява, че грешки се правели не само в думите и че зад думите имало преживяване, един вид изкара ме безчувствена и доста ме сърбеше да му кажа, че преживяванията не се състоят в блещене на очи и въздишки, но си замълчах и си тръгнах, защото къде ще излезеш наглава с цялата тая тайфа, все учени и все специалисти.

„Значи стигнахме и до биографията“, мисля си, докато я слушам разсеяно. Ако вчера се бях обадил на Беба, може би щях да бъда тая вечер при нея, но сега вече е късно, тъй като Беба отрано си уточнява програмата, особено за неделните дни.

— И какво? — питам, за да не излезе, че съвсем не я слушам. — Опитайте си късмета, извадихте празно и свихте знамената...

Тя наново е взела цигарата с намерение да запали, обаче при моя въпрос пак я оставя, за да възрази:

— Не беше точно така. Даже реших да упорствам, макар че всички бяха си плюли в устата да ме обезкуражават, и Вера, приятелката ми, викаше: къде си тръгнала с тоя задник да ми играеш Офелия? А ти, викам, откъде знаеш какъв е бил задникът на Офелия или смяташ, че героините трябва бездруго да бъдат кльоцави само защото и ти си кльоцава?

— Добре сте й го казали — промърморвам, за да не помисли, че съвсем не я слушам, като в същото време неволно си представям бледосиния хол на Беба и сред него самата Беба в ефирната туника и дългите найлонови чорапи.

— Решила бях да упорствам — продължава Лиза, — но тъкмо тогава един мой познат ми каза, че тия работи с упорство само не ставали, ами трябвало и акъл, а за него акъл означаваше да имаш някоя връзка, защото, вика, тук деветстотин будали се състезават за някакви си трийсет места и как, вика, си представяш при това положение, че можеш да се вредиш, ако нямаш връзка. Така че прати ме при някой си Миланов, който бил важна птица по културните въпроси и много сериозен човек. Оказа се наистина сериозен човек, толкова сериозен и строг, че още щом го видях, рекох си, тоя положително ще ме изгони,

но той не ме изгони и дори ме изслуша, а после ме запитва това-онова, в смисъл какво чета и каква ми е театралната култура, за да ми пусне накрая един студен душ. Ако държите, вика, да бъда искрен, ще ви кажа, че не сте за ВИТИЗ. Но аз искам! — рекох му. Ваше право, вика, но противно на поговорката, да искаш съвсем не значи да можеш. А защо да не съм за ВИТИЗ, питам го, заради фигурата ли? И заради фигурата, вика, и за още много други неща и така взе да ги нанизва, та съвсем ме обезкуражи. Значи, викам, Васко напразно ме е пратил при вас. Вие, вика, сте третата, дето ми я праща, другите две ги изгоних, тъй че мога да изгоня и вас. Във всеки случай, вика, по-скоро ще ви изгоня, отколкото да ви лъжа. Но ако искате действително да ви помогна...

Тук тя млъква, сякаш изтървала нишката, и взема от масичката захвърлената цигара.

„Запали я най-после тази цигара де — подканям я наум, — че почваш вече да ми играеш по нервите.“

Запалва. Вдишва два пъти дълбоко дима, сетне ме поглежда, сякаш да провери дали още съм тук.

— И какво, мислите, ми предложи този тип?

— Секретарство — отвърщам, без да мисля.

— Сетихте се. След като толкова време се бях въртяла насам-натам, трябваше да се върна пак там, дето ме пращаше майка ми. Е, разбира се, той не ми го предложи секретарството като нещо окончателно. Ще влезете, вика, в тия курсове на „Всестранни услуги“, ще получите професия, а ако искате да следвате в университета, трябва да се види какви са ви интересите и всичко да се обмисли добре. Той беше по доброто обмисляне и по бавните решения, затова пък вземеше ли решение, то ставаше закон. Във всичко ме командваше, като че му бях дъщеря. Съгласна съм, че имах нужда някой да ме командва, но той прекаляваше. Защо ти е този маникюр? Какво искаш да докажеш с него? Каква е тая пола? — беше времето на минижупа. — Или ще имаш пола, или няма да имаш. Ами и другите, викам, носят такива поли. А той: ти не си другите. На някое момиченце това може да върви, но ти, като се разгалиш с тая физика, все едно че се предлагаш. Както и с тоя грим и тая фризура. Какво искаш да докажеш с тоя грим и с тая фризура? Че си на разположение? Още на втората седмица ми

оформи цялата външност. Както и маниерите, макар че с тях беше по-трудно. Както и езика — всеки по-такъв израз го дразнеше...

Тя млъква и смачква недопушената цигара в пепелника.

— Минали сте значи през стъргата на реда и дисциплината — забелязвам с известно злорадство.

— Какво да правя... Надявах се, че поне, като свърша курсовете, ще ме вземе при себе си за секретарка, а той, представете си, ме прати при една своя позната. Не мога, вика, отведнъж да те взема при мене, хората на втория ден ще разберат, че сме близки, трябва да си пазя авторитета. И ме прати при оная. А оная на всичко отгоре май че бе влюбена в Миланов, защото още от самото начало ме прие с дълбока вкиснатост. Първото, с което ме заяде и с което ме яде докрай, бе стенографията, защото тая проклета стенография въпреки курсовете не можах да я науча като хората. Сънувах ги и нощем тия сигли, пъплеха до мене като насекоми, но така и не успях да се преборя с тях. Стенографирах по някакъв си свой начин, къде със сигли, къде с мои си съкращения, а оная, понеже от всичко разбираше, все ме ядеше. Ако не й давах повод да ме яде, тя сама си го набавяше от склерозата: какво сте писали тук? Аз не съм ви диктувала такова нещо! Мисля, че така беше, викам. А тя: вие сте тук не да мислите, а да стенографирате.

— А следването? — питам.

— Ами че аз именно затова търпях, зарад следването. Миланов подир дълго обмисляне реши, че трябвало да запиша българска литература или история. Защо са ми? — питам го. Ами ще станеш учителка, вика. Това, вика, е възможно най-добрата професия за човек без определени наклонности. Въздържаше се да ми каже направо, че съм тъпа. Ти четеш, вика. Това е все пак качество. По липса на друго ще използваме него. Ще четеш и ще разказваш на учениците това, което си прочела, толкова ли е трудно? Само че не стигнах до университета. Оная на кръв се заяде с мене, и пак за стенографията. Нося й веднаж едно писмо, дето ми го беше продиктувала, а тя: какво сте писали тук, аз не съм казала подобна глупост! Записала съм точно, викам. А тя: значи искате да кажете, че диктувам глупости? Аз, викам, не съм тук, за да ви давам оценка на мислите. А тя: защо ли изобщо сте тук... И ми нареди да повикам другата секретарка. Реших да напусна и го казах на Миланов. А Миланов казва: в никакъв случай. Даже се разфуча, нещо, което не му беше в привичките. Разбери, вика, дебела

главо, че това е в твой интерес, да останеш, защо сега накрая трябва да си разваляш атестацията, да си навреждаш на трудовия стаж, да си проваляш влизането в университета? Имаше право, както винаги. Беше от тия, които постоянно ви доказват, че имат право, те, а не вие, дето сте родени само за да грешите.

Ставам, колкото да взема цигара.

— Май че прекалих — сега се Лиза. — Отегчих ви.

— Съвсем не — успокоявам я. — Мислите ли, че шахът е по-интересен...

„Особено както вие го играете“ — добавям на ума си, додето запалвам.

Това сравнение с шаха е съвсем просташко. Съзнавам го, когато забелязвам, че тя мълчи сконфузено, забила поглед в пълните си бедра.

— Вие май се засегнахте — промърморвам. — Не виждате ли, че ви слушам? Тогава защо тия пози: прекалих... отегчих ви...

— Ами защото вие наистина се отегчавате.

— Сега какво — ще се препираме ли?

Тя обаче все така мълчи, свела поглед.

— Толкова ли не разбирате, че единственото интересно, което можеш да чуеш от един човек, това е собствената му история! — обаждам се отново. — Та какво стана с тая ваша история?

— Ами отстъпих... — произнася тя неохотно. — Само че нещата се развиха възможно най-зле. На следния ден оная ме извика в кабинета си, нервна, настръхнала... Едва влязох и почна да диктува. Диктуваше като в скоропоговорка, дали защото бе нервна, или защото бе решила да ме мъчи, после нареди веднага да натракам писмото на машината и да го донеса за подпис. Натраках го, донесох го, но тя едва го погледна и като ме почна: не, това е вече нетърпимо, вика, вие сте неспособна за нищо, това, дето сте го написали, е истинска галиматия, опитайте се да напишете поне по-грамотно молбата си за уволнение, така ще ме освободите от задължението сама да ви уволнявам... Та-та-та-та-та и — край! Подадох си молбата и отидох при Миланов. Той побесня. Доколкото може да побеснее един хладилник. Бучеше отвътре и издъхваше мраз. Нали, вика, ти казах да не напускаш? Ако не бях напуснала, казвам, щеше да ме уволни. Нямаше да те уволни, вика, аз снощи говорих с нея. Значи, казвам си, затова е била толкова нервна. А Миланов: ти всичко срина, вика, сърди се на себе си. И така свърши.

— Кое? Връзката ви с Миланов?

— Аз не съм ви говорила за връзка... — произнася сухо Лиза.

— Нито аз съм ви питал. Но в края на краищата Миланов не се е грижил за вас от бащински чувства.

— Бащинските чувства не се срещат често — признава жената.

— Щом даже бащите ги нямат...

Сетне добавя:

— Исках да кажа, че ако съм живяла с Миланов, то не е било зарад някаква връзка.

— Значи имате твърд характер. Да живееш с един човек, който ти е безразличен...

— Защо да ми е безразличен? Той единствен можеше да ми помогне. И сигурно щеше да ми помогне, ако бях останала.

— Тогава защо не останахте?

— Ами нали вече ви обясних, че просто ме изгони. Какво, да лазя в краката му ли? И после, такъв като него не е лесно да го понасяш. Не казвам, че не мога да живея по команда, но поне да разбирам смисъла на командите. А той даже не ти обяснява. Какво ще обяснява: щом сам го е решил, значи правилно е.

Тя замълчава, взима цигара и тоя път отведнъж запалва. После казва, вперила поглед в пространството:

— Особен тип: хем ти заповядва, хем не му стига самочувствие. Беше много нисък. За мене това нямаше значение, но него ужасно го потискаше и просто не смееше да ме изведе от страх да не го подиграват. А на всичко отгоре и ревнивец... Все пак съм му благодарна...

— За какво? За възпитанието?

— Ами и за възпитанието. Навремето учех някои хватки на джудо, да се пазя от гамени, ако ме нападнат. А Миланов ме въоръжи с по-сигурни средства: махаш грима и слагаш едни тъмни очила...

— Защо тъмни очила? — питам, като се сещам за Петко.

— Ами, вика, ти така шариш с очи нагоре-надолу, като че си търсиш мъж. Не мога, викам, да гледам в една точка като хипнотизирана. А той: щом не можеш, сложи поне едни тъмни очила, та да не виждат хората накъде гледаш. Спусни по-ниско полата... Вдигни по-високо деколтето... Не казвай майната им и пука ми...

— Само така — кимам одобрително. — Ред и дисциплина. А после?

— После работих в един магазин на щанда за грамофонни плочи, но понеже само замествах, по-късно ме прехвърлиха в една книжарница, където също замествах. Управителят ми обещаваще щатна бройка, стига, разбира се, да бъда сговорчива, обаче аз не се оказах сговорчива, понеже беше такъв отвратителен, че само като му усетех дъха, и ми призляваше... Така че изхвърли ме при първа възможност и за да плащам наема на стаята, дето я делеях с една приятелка, трябваше да постъпя в завод, а това бе истинска съсипия, не че работата бе тежка, а понеже заводът бе на...

— ... На майната си...

— Именно, чак зад гара Искър и само пътят до там бе час и половина, така че накрая се сдобрих с майка си и се прибрах, но това не трая дълго и се разделихме с такъв грандиозен скандал, че сигурно вече никога няма да се върна...

Тя смачква с известна нервност цигарата в пепелника и продължава:

— Оттогава съм без работа и без квартира... Надявах се, че ще ми дадат половин стая там, на предишния адрес, обаче лятото бе минало и квартирата бе вече заета... Имам няколко приятелки, какви приятелки, но така се казва, и при всяка преспах една-две вечери, за повече не те пускат и даже бързат да те предупредят, че това е за пръв и последен път и хич да не си правиш илюзии за нещо повече, така че изчерпах връзките и останах на улицата. Ужасно нещо, да нямаш повече връзки в такива моменти. Обикалях насам-натам, киснех по сладкарниците и четях вестници, дано попадна на някое обявление за работа, дето да се казва нещо и за общежитие. А една вечер дойде и краят. Седях в някаква Здрава храна, додето затвориха. Тръгнах да обикалям по-евтините хотели — вятър. Взех трамвая и отидох на гарата — там поне има чакалня. Само че аз какво чаках? Киснех и се чудех какво чакам и размислях дали да се завра в хресталака на някой парк, или да стигна до последното унижение, като потропам на вратата на Миланов, искам да кажа, до предпоследното, защото последното ще бъде, когато ми хлопне вратата под носа. И точно в тоя момент гледам — Надето, една моя колежка от щанда за плочи, пристига от не знам къде си. Убедих я да ме прибере у тях в кухнята, разбира се, пак само

за една вечер, и това като че ли бе просто съдба, защото, докато лежах в кухнята и прелиствах някакъв стар вестник, изведнъж съгледах името па баща си. Е, наистина съдба, казах си, трябвало е да стигнеш до края, за да намериш изхода, трябвало е да останеш без нито един близък човек, за да откриеш баща си.

Лиза млъква, очевидно приключила с биографията, но за да бъде съвсем ясно, че е приключила, промърморва:

— Такива работи...

Тя седи замислена, като се взира пред себе си и разсеяно си играе с халките на колието-синджирче, сякаш пипнешком ги брои. Имам впечатлението, че евтините бижута ѝ служат най-вече за тази цел — да намират работа на ръцете ѝ, когато е замислена, Играе си със синджирчето или машинално опипва гривната на ръката си, или разглежда монетата на пръстена, сякаш едва сега открива съществуването ѝ.

— Наистина не ви е потръгнало бог знае колко — признавам.

— Не се оплаквам — отвърща тя примирено.

— Макар че сте се трудили. Труд, труд и труд — такава е житието ви. И никакви любовни истории, ако не смятаме Миланов и оня мръсник, дето сте му отрязали квитанцията.

— Вие от любовни истории ли се интересувате? — поглежда ме тя с лека насмешка.

— Не специално. Просто ви давам да разберете защо не обичам да слушам автобиографии. Половинчатите истини не са истини.

— Казвам всичко това...

— Оставете! — спирам я. — Не сте задължена да ми казвате каквото и да било. И повярвайте, че нямам никакво намерение да ровя в душата ви.

— Напълно ви вярвам — кима тя. — Вие просто умирахте от скука, додето ви се изповядвах. И все пак слушахте. Вие сте човек с домашно възпитание, Тони.

— Не ме надценявайте — избъбрям.

И за да променя темата, подхвърлям:

— Да пусна ли телевизора?

— Предпочитам да си легна. Тия дечица май ме поразстроиха.

* * *

Следния ден Лиза ми се вижда по-мълчалива от обичайното. Нищо чудно, след като снощи се е изприказвала до насита. А когато вечерта се прибирам, оказва се, че я няма — необичайно произшествие, по това време винаги си е вкъщи.

Слизам долу, за да взема от долапа нещо за ядене, и когато прекосявам Тъмното царство, ненадейно чувам от стаята на Илиев да се разнася смях. Женски смях, но не бих могъл да твърдя, че това е непременно смехът на Лиза, понеже тя никога не се е смяла на глас пред мене. Отнасям горе последния остатък от неделния обед и пускам телевизора, за да съчетая кюфтетата с „По света и у нас“.

— Прощавайте, съвсем ви изоставих — раздава се в тоя момент зад гърба ми гласът на Лиза. — Другарят Илиев ме покани на чашка чай и просто нямаше как да изгълтам чая и веднага да хукна.

— Оправдавате се, като че сте виновна в нещо — отвърщам. — Нали вече ви казах да не се чувствате като на служба при мене.

— Защо „на служба“? Не ви ли е приятно поне малко да се грижат за вас?

— Кому не е приятно. Значи Илиев е по чая?

— Е, имаше и коняк... А също сухи сладки...

Тя е видимо оживена от първите си светски успехи в тоя дом.

— Разказа ли ви за невромедиаторите?

— Кажете го по български, за да ви разбере.

— Значи не ви е разказал.

— Тогава вие ми разкажете — предлага жената, като сяда от другата страна на масичката.

— Не мога, това е негов патент. Според него чувствата на хората са просто като болестите и също като болестите могат да се лекуват с хапове.

— Не, такива глупости не ми е говорил — признава Лиза.

— Има време.

— Вие сте пуснали телевизора — установява тя.

— Само като второ осветително тяло.

— Не се и съмнявам. Щом толкова време го държите неизползуван. И знаете ли, точно днес ми хрумна една мисъл.

— Имах един приятел, комуто хрумваха хиляди мисли на ден, без да прави от това капитал.

— Знаете ли какво представляват ония бракувани мебели, отгатак в коридора?

— Бракувани мебели.

— Това са креслата, които някога са седели в хола, а също и масата, изобщо цялата гарнитура...

— ... В окаяно състояние.

— Съвсем не. Трябва само да се почистят и закърпят тук-там. Ако ги свалим долу, ако прибавим към тях телевизора и две-три лампи, представяте ли си?

— Край на тъмното царство... — известявам скръбно.

— Другарят Илиев обеща да помогне за електрическата инсталация и за свалянето на мебелите. Останалото мога да го свърша и сама.

Стара история. Ако искаш някъде нещо да се обърка, изпрати на мястото една жена.

— Но за какво ви е всичко това? — питам.

— На мене не ми е нужно за нищо — отвърща Лиза, разочарована от хладината, с която посрещам идеята. — Мисля, че то е нужно на вас. Живеете като съвсем чужди хора. Вие и Илиев само си викате здрасти, а старците и здрасти не си викат. А пък и двамата са толкова самотни. Странно как не разбирате...

— Боя се, че по-скоро вие не разбирате. Ами нали ако в тая къща може да се живее спокойно, то е именно защото никой пет пари не дава за другите и всеки се е затворил в стаята си? И нали ако ги извадите от стаите им и ги съберете, първата им работа ще бъде да се скарат? Тогава за какво трябва да се мъкнат мебели и да се слагат крушки?

— Вие сте мизантроп — казва Лиза.

— Говорете по български, ако искате да ви разбере — отвърщам.

ШЕСТА ГЛАВА

Есенният ден е спокоен и безцветен, с онова синьо небе, определяно от синоптиците като висока облачност и което ти прилича не толкова на небе, колкото на някакъв чаршаф, с който сводът временно е скрит от публиката, докато бъде пребоядисан.

Излизам от старата жълта постройка на гарата и се запътвам към града, макар да ме тегли повече към гората на хълма, бакърена и златна над околната сивота. Само че аз не съм тръгнал за гъби. Продължавам към града, спирам първия срещнат пешеходец и запитвам за завода „Червена звезда“.

Преди известно време в редакцията се бе получило писмо, критикуващо остро производите и битата на директора на завода. Посланието не бе подписано, тъй че го препратих, дето му бе мястото — в папката за анонимките. Скоро обаче пристигна второ писмо, този път подписано „група работнички“ и засягащо не само личността на директора, но и провалите в производството. Подир което, за да не се забърка някоя каша, Янков нареди:

— Абе, Антоне, я прескочи да видиш каква е работата.

Заводът отвън поне не подсказва нищо нередно. Обичайният портал с обичайната будка на пропуска и с голям лозунг, останал от Девети септември и потвърждаващ, че ще изпълним плана по всички показатели.

Добирам се без особени формалности до бюрото на секретарката, която също без формалности ме пуска при началството.

Кабинетът е неприветлив и гол, ако не смятаме портретите и един календар с репродукция на промишлена тема. Мястото на шефа е празно, тъй като шефът стърчи до телефонния апарат със слушалка в ръка. Бегъл поглед по мой адрес и вяло мъмрене по адрес на слушалката:

— Разбрах.

Той е престанал да ми обръща внимание, но все още държи слушалката.

— Да де, разбрах.

Сивият му тергален костюм е призван да придава представителен вид, обаче както е измачкан в лактите и в колената, трудно може да постигне целта си. Лицето на директора е небръснато и уморено. Изпитвам подозрението, че на излизане от къщи е забравил да се наплиска на чешмата.

Той оставя най-сетне телефона, изслушва с без-участие късото ми обяснение и вяло посочва едно кресло до прозореца.

— Кафе и коняк не мога да ви предложа. Ако искате един швепс...

Вероятно е натиснал звънеца на бюрото. В кабинета влиза секретарката.

— Донесете швепс — нарежда шефът.

И като се обръща към мене, пояснява:

— Това е любовницата ми.

Жената ме поглежда сконфузено и побързва да излезе. Невзрачна женица на средна възраст, с бледо лице и излинели сини очи.

— Предполагам, че в писмото се говори и за любовница — забелязва равнодушно директорът. — В по-раншните се говореше.

— Кои „по-раншни“?

— Ами, най-различни. До местния вестник, до други инстанции...

Телефонът извънпява. Небръснатият, който се е приготвил да седне в насрещното кресло, отново се връща към бюрото и вдига слушалката.

— Аз съм, да... Слушам...

Секретарката внася цинкова табличка с бутилки тоник и чашка, напомняща бурканче за конфитюр. Оставя лакомството на масичката пред мене с едно неловко „заповядайте“ и излиза. Съвсем невзрачна. Безцветна като изгледа от прозореца. И като любовницата на баща ми.

Онзи до бюрото продължава да държи вяло слушалката нейде в съседство с ухото си. Имам чувството, че само я държи, а всъщност си доспива, додето не произнася апатично:

— Как „нищо не правим“? Хората се съдират от работа...

Той замълчава, вероятно прекъснат от насрещния словесен поток, сетне наново се обажда малко по-разсънено:

— За което са ни дали суровина, него произвеждаме... Ами че щом другото е по-важно, да ни осигурят памук. С трици не се ловят маймуни... Какво?... Че как да не сме настоявали? Един тон хартия сме изписали, преписката е налице... А защо вие не опитате?... Добре, опитайте, за да видите как се пробива стена с гола глава...

Разговорът продължава още някое време, додето накрая небръснатият измърморва едно „за какво ще се сърдя, свикнал съм“ и оставя слушалката. Сетне сяда в креслото насреща ми, но гледа не към мене, а нейде встрани, сякаш продължава спора наум и сякаш именно там, встрани, е застанал невидимият му опонент.

— Както виждате, проверките и без вас ми ги правят — промърморва директорът и поглажда с ръка брадата си, за да се увери, че наистина е небръснат. — От най-различни места. И по десет пъти на ден. А вие за вашата проверка не е зле да се поразходите. Отбийте се при партийния, при профсъюзния, идете отгатък при работничките — изобщо чувствайте се у дома си. А като се уморите, върнете се тук. Ще се поразходим, ще ви покажа вилата си. Нали в писмото пише и за вилата?

Така че шляя се известно време из завода, придружен от партийния секретар. „Директорът и партийният секретар са си плюли в устата“ — предупреждаваше писмото. Изглежда, тук всички са си плюли в устата, защото навсякъде е едно и също — всеки е потънал до гуша в работата си и никой не ми обръща внимание.

— Свикнали са — пояснява партийният. — Омръзнало им е от проверки.

— Все пак доносителите трябва да имат някаква причина.

— Причини — много.

— Например?

— Абе например, че директорът не е тукашен. Има местни, които смятат, че този пост си е техен. „Абдали ли сме, та да ни пращат човек от София.“

— А „човекът от София“ как е?

— Ами като жив човек. Има ли човек без кусури. По-остър е от необходимото, запънал се е да намали щата и да увеличи заплатите, а отгоре не дават, създаде се известно текучество...

— А няма ли недоволни работнички? — питам по едно време.

— Намират се. От уволнените. В другия завод работата е по-добре платена, но по-тежка. Работливите бягат от нас, а ленивите гледат да си седят тука. Изгониш ли някоя, става ти враг за цял живот.

— Иначе всичко е наред...

— Нищо не е наред. И с асортимента сме зле. Само че причината не е в директора. Ако беше в директора, работничките първи щяха да скочат, нали губят премиални...

Всичко това ми е познато. В едни или други варианти. Но познато или — не, длъжен съм да го установя. Тъй че продължавам до пълно изчерпване на въпросите.

Обедната почивка вече е започнала, когато се настаняваме с директора в раздрънканата черна волта.

— Накъде, другарю директор? — пита шофьорът, едва седнал зад кормилото.

Шофьорът от младата генерация: с дълги коси и увиснали мустаци, като участник в джазов състав.

— Карай на вилата.

Момъкът следва до някое време асфалтираното шосе, после отбива в някакъв мек път. Наблюдавам през прозореца ръждивата шума на храсталака по липса на друго занимание. Директорът мълчи. Няма начин човек да говори, додето дреме.

Ненадейно шофьорът спира без видима причина. Резкият тласък принуждава шефа да се върне към реалността. Той слиза от колата и аз следвам примера му. Провираме се през ръждивия лещак, съпроводжани от сухо шумолене и от същия оня дъх на есен и на гробища, за който мисля, че споменах.

— Ето я и вилата! — обявява директорът, когато излизаме на открито.

Една барака сред изсъхналите буренаци, строена отдавна, защото дъските отдавна са посивели от дъжда и снега. И вероятно отдавна необитавана, ако изобщо някога е била обитавана. За вила очевидно не става. Става за мене. Понеже е втората ми мечта — мечтата минимум: да се забия в някоя ей такава отстранена местност, да се излегна сред буренака, да втренча очи в небето и да си мисля какво ли би станало, ако гравитацията бъде внезапно отменена и аз започна да падам в тая необятна бездна, разтворена над главата ми.

— Не я ли продавате? — питам.

— На кого? — поглежда ме недоверчиво директорът.

„На мене“, мисля да кажа, но се сещам навреме, че Лиза с преустройствата си доста е накърнила авоарите ми.

* * *

Все пак просторът си е простор — викам си, додето зяпам през прозореца на влака, а седалката с равномерното си поклащане уведомява задните ми части, че наистина се движим. Не е излишно понякога да се измъкнеш от оная усойна уличка и от оня тъмен дом, колкото да разбереш, че светът не свършва с тях.

Да, наистина, просторът си е простор и реалността си е реалност и колкото да са неоспорими законите на термодинамиката и на астрофизиката, проповядвани от моя покоен приятел, все пак друго е, когато ги провериш в личния си опит. И додето гледам през прозореца, аз мислено отбелязвам как хоризонтът бавно се отмества встрани, безспорен признак за въртенето на земята, и как линиите на телеграфните жици плавно се изгъват, сигурно доказателство на Айнщайновата теория за изкривяване на пространството, и как облаците стремително бягат от нас към дъното на хоризонта, очевидна илюстрация на хипотезата, че вселената се разширява.

Сетне погледът ми се спуска по-надолу, за да спре съвсем случайно — но все пак според закона за вероятностите — върху едно ярко петно, открито се на тъмния фон на разораните стърнища, — една възрастна циганка с черен елек и зелени шалвари — и аз усещам, че ще я запомня тази циганка така, без смисъл, колкото да ми се яви някога насън и да си кажа: виждал съм я нейде, но къде, а тя да ми прошепне дрезгаво: лошо ти се пише, момко, и по тоя начин да ми се отблагодари, задето съм я запомнил.

Продължавам да гледам навън, но вече без да търся потвърждения па основните закони, защото мисълта ми внезапно се е отплеснала към одевешния завод и към директора.

За какво всъщност работи тоя човек? За какво продължава да се трепа въпреки всякакви доноси? За хляба? За поста? Или защото всички така правят, защото така трябва, така е прието. Също както ходим на училище. Най-първо ходим на училище, после ходим па

работа, изобщо движим се послушно в редицата подир тия, дето са преди нас. Движим се послушно в редицата и само някой съвсем слънчасал като тебе може би ще реши: аз пък няма да се движа, и ще се курдисам на паважа.

А в началото с каква радост тръгваш на училище. Новата престилка и новата чанта и новият трепет пред онова, дето те чака тепърва. Първият ден. Само първият. И само защото взимаш мечтата си за реалност. А после... каква тягост, господи, каква тягост...

За какво всъщност работи оня човек? Може би просто от инат. Искате да се махна, но няма да се махна. Искате да не правя промени, но аз ще ги правя. Ще седя докрай, додето ме уволнят. И не е изключено да го уволнят. А може и да остане. И какво, ако остане? Оставаш или не оставаш, какъв е смисълът?

Известно време си представям живота му, като заменям едни хипотези с други, колкото да се убедя, че и така, и инак е все същото. Домашните неприятности, които следват подир служебните. Жена му, с която споделя ядовете си или с която нищо не споделя, понеже какво разбира тя от тия работи. Да, жена му, която вика: що не се махнем оттук, или която настоява: няма да отстъпваш, или която му опява: знам я аз оная твоя любовница, хората всичко ми носят. И децата...

До децата не стигам. Прекалено потискащо е, за да се заема и с децата. Сещам се, че мога да изпия нещо във вагон-ресторанта. Не знам какъв влак съм хванал, но купетата са обнадеждаващо полупразни. Дано да е така и с вагон-ресторанта.

Само че преди да хлътна в него, хлътвам в някакво съседно купе, дето не съм и мислил да влизам. Законът за вероятностите, потвърден от аномалиите на случайността.

— „Аз съм беглец“... Имаше такъв филм — напомням.

Мъжът в тъмния костюм и с тъмните очила, облегнал се до вратата, вдига глава и произнася невъзмутимо, сякаш преди малко сме се разделили:

— А, Тони... Влизай, братче.

Не знам какъв влак съм взел, но и в това купе освен Петко седят само двама старци, мъж и жена, разположени до прозореца. Те почти едновременно ми отправят по един поглед, лишен от любопитство, сетне отново се насочват към гледката, прелитаща навън.

— Значи още си жив? — питам глупаво, като сядам срещу приятеля си.

— Мисля, че е доста очевидно — отвърща той.

Срещата, изглежда, никак не го е разнежила, а още по-малко го е учудила. Като че наистина допреди малко сме били заедно.

— А ти не усети ли, че преди малко бяхме заедно? — отправя ми Петко тъмните си очила, сякаш са от тия, несъществуващите, дето четат мислите ти.

— Вярно, че преди малко се сетих за тебе и за законите ти...

Той кима, като че казва: ето виждаш ли, макар нищо да не казва. Аз обаче навярно съм отвикнал от мълчанията му, защото запитвам с нотка на раздражение:

— Е, какво мълчиш като риба! Кажй поне — откъде, закъде?...

— Ще ти кажа, разбира се — произнася той с безучастния си глас. — Не за да го записваш в биографията ми, а защото може да ти трябва за твоята биография.

Старците с безразличие слушат, додето наричам приятеля си риба, но когато в разговора се промъкват такива думи като биография, това ги кара да ни погледнат недоволно: и тия са от ония, учените.

Биографията ми... Трябваше да я произнесе тая дума, за да се сетя, че всъщност подир толкова срещи, шляене и бърбрене не знам нищичко за биографията му. Запомнил бях, че е изчезнал наникъде, но не бях обърнал внимание, че е дошъл отникъде. Не бе споменавал за баща, за майка, не бе давал примери с покойния си вуйчо, ако имаше такъв, не бе изричал името на приятелката си, ако подобна персона съществуваше, в което силно се съмнявам. Интересуваше се от всичко, а не живееше с никого, сякаш си бе достатъчен сам на себе си или сякаш, в съгласие с щурите си теории, общуваше с хората и света мислено, само мислено, но така непрестанно и напрегнато, та се налагаше понякога да дръпне спирачката и да мине към алкохолната терапия.

— Заминах, братче, само защото един ден се озовах на гарата — говореше Петко. — А се озовах само защото ми бяха казали да намисля нещо за един документален филм за софийската гара. И докато зяпах в чакалнята и всички наоколо бързаха насам-натам и навън пристигаха и заминаваха влакове, изведнъж си казах, абе как може хората да пътуват, а аз да стоя на едно място, когато това е в

пълнен разрез с втория закон на термодинамиката. И додето си говорех тия неща, изведнъж забелязах, че вече вървя към гишето. Така стана тя.

— И какъде пое? — питам, защото ми вкисва от паузите му.

— Мислех да поема за къде да е, да дам възможност на случайността да се изяви с пълна сила, да се впусна по въртопите на хаоса. Но къде си видял гише без опашка. Трябваше да се чака. И додето чаках, рекох си, я да ида най-първо при стария, да му съобщя, че съм жив, това може да го зарадва.

Той продължава така още известно време, без бързване и с неизбежните паузи, по време на които сякаш разгонва прилепите, за да не му пречат да следва разказа си.

— И къде си сега?

— Какво значение къде? На многотиражка.

— Значи прописа?

— Колкото за многотиражка...

— И по-интересно ли е?

— Ами, естествено, че ще е по-интересно, щом е по-друго. Хората са се натикали в консервата на всекидневието си и чакат интересното да им падне от небето. Е, няма да падне. Заживяваш с делничното, свикваш с делничното. Какво чудно, че и ти сам ставаш делничен. Не търсиш промяната, даже я избягваш. Страх те е от нея, защото отдавна си престанал да вярваш, че ще е към по-добро. Така, в консервата, си е по-сигурно. Нека всичко върви по обичайното разписание. Нека си върви съвсем делнично. А накъде точно? И какво всъщност върви? Във всеки случай — не ти. Ти не вървиш, а се носиш. Носиш се накъдето те мъкне течението и дори не мислиш за посоката. Посока като посока. След понеделник идва вторник. А след вторник какво друго може да дойде освен сряда.

— Тия неща и друг път си ги казвал — промърморвам, колкото да го измъкна от абстракциите.

— Но само като хипотеза. А сега съм ги проверил на практика. Интересното, братче, трябва сам да го потърсиш. И първото условие да го намериш, това е да се измъкнеш от консервената си кутия...

— За да се натикаш в друга. — Туй вече зависи от тебе.

— А от тебе? Намери ли нещо по-добро, като пое из въртопите?

— Абе братче, става дума за хората, не за мене. Мене ме отпиши, аз съм частен случай, магнитна аномалия. Мене навсякъде ми е добре.

— Цъфнал си.

— Непрестанно цъфтя. Само дето не връзвам плод. И за какво да го връзвам, като не знам при тая моя аномалия плод ли ще е, или тумор.

— Опитай. Нали сам казваш...

— Моят опит е в чакането — прекъсва ме той. — Опитвам, като чакам. Ако ми дойде оная идея... А иначе съм добре.

— Дай поне рецептата.

— Няма да ти влезе в работа. Ти гледай принципа, рецептата я остави. Преди многотиражката бях в планината пазач на хижа. Утре, ако ми омръзне, не знам къде ще бъда. Промяната ме освежава, но мога и без нея. Външен феномен. Хоризонт на събития. А какво има отвъд хоризонта? Тайна. Черна дупка. Поглъщам тия рояци мисли, долитащи от пространството, и ги превръщам в небитие. А може и да се трупат някъде у мене. Може да изчакват оная ръководна идея, която ще се превърне в основно ядро, в гръбнак на голямата конструкция...

Слушам го и си мисля, че всъщност рецептата, ако поставим в скоби откачената му теория се свежда до това, че е доволен от нищо. Когато се задоволяваш с нищо или с почти нищо, рискът да стигнеш де разочарование спада до нулата. Щастиято на сиромашията, философията на стоицизма с малко петковска гарнитура.

Додето пристигнем в София, той е изприказвал такъв куп приказки с равния си монотонен глас, че напълно е приспал старците до прозореца. Един куп приказки без почти нищо конкретно — такъв си му е обичаят. Важен е, вика, законът, подробностите са без значение.

Когато слизаме на гарата, вече е мръкнало и пероните са ярко осветени от флуоресцента. Това ми напомня някакво видение за някаква граница, някога през нощта, но само за миг.

— Ще изпием ли по една доза? — запитвам, напълно уверен в неговото да.

— Не, братче, не ми се пие. И най-важното — късно е. Имам да свърша тая вечер една работа, а утре трябва да се връщам. Не мисли, че само столичната преса държи да излиза редовно.

Той вдига вяло ръка за поздрав и тръгва към изхода, като че трябва да се разделим непременно още тук, на перона.

— Да ти дам поне адреса си... — извиквам подире му.

— Не е нужно, ще те потърся в редакцията... ако стане нужда...

И потъва в навалищата.

Щур човек.

* * *

Вкъщи ме очакват големи промени.

Властта на Тъмното царство е срината. Светлината е победила мрака. Лиза само това е чакала, да изчезна за един ден от къщи, та да приведе в действие операцията. Не е успяла да я завърши напълно, но непоправимото е налице.

Пусни една жена някъде и си гледай работата. Всичко ще обърне наопаки.

Жената обаче не е сама. С нея е Илиев. Заварвам ги в драматичен момент: Лиза се е качила на стълбата, за да бърше праха на високата ламперия, а инженерът отдолу придържа стълбата. Изобщо безвкусната ситуация от някогашните илюстрирани картички — момата, която бере ябълки, и момъкът, който отдолу гледа... е, гледа, каквото се вижда. Не искам да кажа, че Илиев надзърта под полата ѝ, но все пак мизансценът е доста просташки.

На всичко отгоре двамата се заливат в смях, защото се оказва, че Лиза е забравила да вземе със себе си специалната паста за лъскане на дървото, така че инженерът трябва да остави стълбата, за да донесе пастата, но ако остави стълбата, дамата може да падне, изобщо глупости.

Накрая намират изход, сиреч жената слиза на земята и едва тогава ме вижда.

— Сварихте ни съвсем не навреме — казва тя с все още засмяно лице.

А понеже фразата звучи някак двусмислено, пояснява:

— Още малко ни трябваше, за да приключим.

Но усмивката вече е залязла. Изобщо с мене не се усмихва. И до тоя момент дори не съм подозирал, че когато се смее, лицето ѝ става

хубаво. Една бяла усмивка с едни чисти равни зъби, плюс червените пълни устни — това прави впечатление на хората, обичащи ефектното.

— Всичко ли искахте да свършите сами двамата? — питам добродушно.

— Ами мислехме да ви изненадаме — признава Лиза.

— Успяхте — кимам.

И за да не си помисли бог знае какво, уточнявам:

— Промяната е наистина потресаваща.

Може да не е потресаваща, но за добро или зло, промяна има. Вечно тъмният до вчера хол в момента е осветен не само с голямата лампа, спускаща се от потона, но и с четири стенни. Това ни води до една находка, която в миналото би могла само да се подозира: стените на хола са облицовани с доста добре запазена дъбова ламперия, а една част от нея под грижите на Лиза вече е добила лек приятен блясък. Паркетът също е чист, а както свидетелствува острата воня на смазка — и обилно намазан. Двете кресла и огромното канапе вероятно също са намазани, защото изглеждат ако не нови, то поне прилични. Изобщо при известна доза твърдост на характера можеш смело да седнеш върху раздрънканите им пружини. А като капак на всичко точно насреща върху някакво ожулено скрин-че се мъдри моят телевизор.

— Мога ли да помогна с нещо? — питам, след като един бегъл поглед ме е убедил, че работата е към края си.

— Защо трябва и вие да се цапате... — възразява великодушно инженерът.

— И навярно сте уморен — приглася дамата. — Приготвила съм ви горе за вечеря.

Благодаря ѝ прочее и се качвам горе. Това, че телевизора вече го няма тук, е все пак един плюс. Колкото до останалото, убеден съм, че всичко ще свърши не както трябва. Аз и Илиев едва ли ще седим на дивана прегърнати братски, а ония двамата старци, дето трудно се понасят, положително ще се изпокарат още на първата седянка, ако изобщо благоволят да се явят. Или пък ще мълчат като пукали, за да развалят настроението на останалите. Изобщо пълно разочарование за Лиза.

Впрочем съвсем не пълно. Ако вземем под внимание засилващата се близост между двамата млади, навярно заели отново в тоя момент ролите на момъка и момата от ония просташки картички.

Тая близост, защо да крия, донякъде ме обнадеждава. Ако дамата в един от следващите дни се прехвърли при инженера, това ще ме облекчи значително повече от махането на телевизора.

Наистина един блед лъч на надежда върху моя тъмен хоризонт. Но и някакво леко, съвсем лекичко раздразнение. Не че държа като някои скъперници на излишните вещи, но откъде-накъде този Илиев ще посяга на съквартирантката ми. Да си я беше прибрал още от самото начало, тогава нямаше да има проблеми. А сега тя прогони чистачката, инженерът отмъква нея и излиза, че сам ще трябва да се впрегна в домакинска работа.

Вкусно приготвената салата с домати, маслини и лук, сварените, макар, уви, не топли кренвирши, парчето рокфорд — не знам отде го е намерила — и чинията грозде засилват горчивината ми. Храня се, естествено, но със скръбната мисъл, че това е може би за пред-предпоследен път. И нека после Петко ми пее псалми за промяната.

Когато тя най-сетне се прибира, вече съм приключил с вечерята, а отчасти и с горчивите мисли.

— Нали не ми се сърдите за телевизора? — пита жената.

— Вие имате хубава усмивка — промърморвам. — Досега не бях го забелязал.

— Не сте ме карали да се усмихвам — отвърща тя, като леко поруменява от смущение.

Такава голяма жена — и да поруменява.

— Ако чакате аз да ви разсмивам, рискувате да си умрете при пълна сериозност.

— Кажете, не се ли сърдите за телевизора? — под-хваща отново дамата.

— Няма да се сърдя, ако ми се усмихнете.

Лиза се засмива. Тя има наистина лъчезарна усмивка, тзя патка.

— Защото — казвам — не е честно да се смеете само с инженера. Одеве, като ви гледах, усетих, че ще потна да ревнувам.

— Ами почнете де!

— Не, нека бъдем разумни. Още повече Илиев е чудесен момък.

— Не съм ви възложила да ме сватосвате — подхвърля вече с друг тон жената.

— Да ви сватосвам, това би значело да се обричам на самота.

— Имам чувството, че самотата съвсем не ви тежи, дори —
напротив!

— Нека не прекаляваме: „дори — напротив“ е много силно
казано. Просто от опит знам, че излезеш ли от самотата, първата ти
работа е да се скараш с тоя, дето те е отървал от нея.

— Ние е вас още не сме се карали.

— Още не — признавам. — Но има време. Що са дни —
занапред са.

* * *

Тържественото откриване на заведението се извършва следната
вечер. И най-важното — при пълен състав.

Присъствието на Илиев, а донейде и моето, е естествено — при
нашите дружески връзки с виновницата на тържеството. Но как е
успяла да кандърдиса старците, това си остава загадка. Във всеки
случай те и двамата се изтъпанчват в хола напук на прозвучалата точно
в тоя момент телевизионна песничка „Лека нощ, деца“. Димов е дори
изключително официален в тъмносиния си костюм на бели райета,
един великолепен костюм, вероятно обличан твърде рядко, защото кога
и закъде ли ще го облича, един костюм за възрастен франт, който обаче
виси върху него като върху закачалка, дали защото още навремето е
бил купен със затворени очи, или защото с течение на годините
собственикът му е здравата изтънял. Колкото до Несторов, какво друго
може да се очаква от един борец, освен да ви дойде в зелена риза със
запретнати ръкави, вероятно тъй здраво запретнати, за да може по-
свободно да повдига каиша върху немирния си корем.

Така или иначе, всички сме налице и Лиза любезно предлага на
старците двете огромни кресла, напомнящи на погребални ковчези,
една твърде находчива идея от нейна страна — нека дъртаците отсега
свикват с онуй, дето ги чака. Що се отнася до нас, по-младите, ние се
настаняваме не тъй удобно, но затова пък по-задружно и задушевно
върху люшкащата се палуба на кораба-диван — Лиза, като дама, в
средата, а ние като кавалери, в двата края, макар че ако трябва да
бъдем дребнаво точни, инженерът седи не толкова към края, колкото
към дамата.

Изобщо всичко почва много, много възпитано и продължава в същия дух чак до края на информационната емисия, а навярно би продължило и по-нататък, ако примерно давах някоя от тия мили семейни серии, дето ти е тъй мило да ги гледаш, та просто се унасяш в дрямка, само че за беда този път не дават семейна серия, а нещо на тема човекът и законът и поводът са разни злоупотреби с продукти на някакви началник-складове, а тия началници са свързани с такова множество от експедитори, шофьори и търговски работници, че тяхното име е легион. Разбира се, като се изключат две-три акули на корупцията, останалите са повече или по-малко дребни риби, с повече или по-малко дребна плячка и когато почват да се назовават разни незначителни суми, аз по липса на друга работа подхвърлям:

— Защо занимават целия народ с тия дреболии...

— Дреболии ли? — изръмжава Бореца.

— Не са дреболии — приглася му и Рицаря с по-кротък глас.

Те ненадейно са се съюзили срещу мене и това ме успокоява, обаче не за дълго.

— Такива трябва да ги... — заръмжава наново Несторов.

— ... Да ги разстрелват! — помагам му.

Той се поколебава, сетне казва:

— ... Да ги пращат да чукат камъни!

— Все ще ги пратят някъде — обажда се хладно Димов. — Но какво ще промени това... Ще дойдат други...

— И тях да пратят, където им е мястото! — упорства Бореца.

— За съжаление нещата са по-сложни, доста по-сложни — поглежда Рицаря Лиза не защото говори на Лиза, а защото иска да покаже, че не говори на Несторов.

— Сложни! Сложни! — повтаря подигравателно Бореца. — Нали по това си личат умните хора, че могат да сведат сложното до най-простото.

— То ако караме така, ще се върнем до теорията на Сталин — обръща се отново Димов към Лиза.

— И няма да сбъркаме! — поема рицарската ръкавица Несторов.

— Става дума за човека и закона — напомням аз, понеже дамата ми отправя умолителен поглед.

— Човекът трябва да се подчинява на закона — произнася сърдито Бореца. — Какво има тук да се умува.

— Ами ето че не се подчинява — пояснява отново Димов на Лиза. — Привидно се подчинява, а скрито краде. Значи не можем да разчитаме само на принудата.

— Как ще разчитаме, когато нашата принуда е да ги галим с паче перо — упорства Несторов. — Такива трябва...

— ... Да ги разстрелват — подсказвам.

— Абе на мен да ми е, някои бих ги и разстрелял! — не се стърпява този път Бореца.

— Много хуманно! — поглежда Димов към дъщеря си.

— Именно: хуманно! — потвърждава опонентът. — Защото, като растрелям пет души, това ще послужи за акъл на останалите и ще им спести затвора.

— На Запад само това чакат: да почнем да разстрелваме — избъбря Рицаря към щерка си.

— Щом врагът те ругае, значи на прав път си — не му остава длъжен Несторов.

И двубоят продължава. Един или два пъти, по-бутван от Лиза, Илиев се опитва да каже нещо помирително, обаче противниците изобщо не го слушат, като му дават ясно да разбере, че те с малолетни не раз-товарят. Предаването отдавна е забравено и служи са-мо като миньорен звуков фон на домашната кавга. Жената се мъчи да каже нещо на татко си, но оня не я вижда, макар погледът му да е насочен именно към нея. Най-сетне в една от редките паузи, траещи секунда две, Лиза успява да отправи към баща си репликата:

— Няма ли да изиграем един шах? Чух, че сте много силен в шаха.

Старият я поглежда остро, сякаш се готви да я среже, но след миг лицето му се отпуска.

— Защо не... Вместо да приказваме на вятъра...

— А вие не искате ли да играем? — обръща се Илиев към Несторов.

Тонът му обаче е прекалено подсладен за вкуса на Бореца.

— Друг път — отвърща студено здравенякът.

И за да покаже, че той също не мисли да приказва на вятъра, става, дръпва сърдито нагоре дебелия каиш и се отправя към стаята си.

Партията баща-дъщеря е съвсем безинтересна, но за щастие — къса. Въпреки че Димов предупреждава великодушно Лиза за

лекомислието на ходовете ѝ, тя бързо загубва играта. Налага се аз да седна срещу Рицаря, за да му покажа, че не всички живущи на горния етаж са толкова слаби шахматисти. Старецът не е лишен от известен опит, натрупан в кварталния клуб, но още в началото допуска една грешка, която определя и края.

— Тая вечер нещо не съм във форма — признава той.

— Изглежда, че другарят Несторов успя да ви ядоса — подхвърлям.

— Несторов е без значение в случая — отвърща пренебрежително Димов. — Става въпрос не за даден човек, Несторов или не знам кой си, а за даден маниер на мислене: догматизмът, допотопният марксизъм. Не го ли чухте тоя допотопен философ: ще ги разстрелвам, вика, ще ги пращам да чукат камъни...

Той е на път отново да се разпали, обаче навреме се овладява и избъбря:

— Да се прибирам, че пак ще се ядосам...

При това положение на мене също не ми остава друго, освен да се прибера, за да дам възможност на младите да завършат в уединение скромното домашно тържество.

Няколко минути по-късно горе пристига и Лиза.

— Не се обезкуражавайте — промърморвам, като виждам унилото ѝ изражение. — Всяко начало е трудно...

— Мисля, че вие го направихте още по-трудно — подхвърля тя. — Защото вие дадохте тона.

— Възможно е, не съм обърнал внимание — отвърщам нехайно. — Но ако аз не бях дал тона, те сами щяха да го дадат.

— Вероятно искате да докажете вашата мизантропия — подхвърля отново дамата.

Премълчавам. Ако е решила да пренася кавгата на горния етаж, не вярвам да успее.

— И все пак трябва да ги съберем и утре — подхваща тя с нотка на оптимизъм. — Сигурна съм, че постепенно ще свикнат.

— Ще свикнат да се карат.

* * *

Утре? Защо не? Само че без мене. Ако е въпросът за светски живот и общуване, предпочитам това да става с Беба. Дори с цената на известно отегчение, не твърде голямо и не много продължително — изобщо колкото трае един драматичен спектакъл.

Пиесата е модерна и май че американска, от тия обичайните, показващи нагледно, че между две човешки същества не може да се създаде никога истински контакт. Събитията са заменени с вътрешни конфликти, а понеже вътрешните неща все пак трябва да получат външен израз, сцените изобилствуват с кръсъци и писъци, като че ли истерията на живота не е предостатъчна, та трябва да ни се поднася и в спектакли.

Това както и да е, но когато излизаме от театъра, Беба вика, не искаш ли да прескочим до вилата на Слави, жена му днес два пъти се обажда, ще си бъдат сами, ще послушаме плочи, ще подишаме малко въздух и ще се приберем, а не знам ти как си, но мене вече ми призлява от тия вмирисани на никотин апартаменти.

Бих могъл да ѝ кажа, че нейният собствен апартамент съвсем не е вмирисан на никотин и че Слави и жена му не са ми никакви, та да ходя да им правя компания по никое време. Обаче тия модерни пиеси за щастие са къси и още е съвсем рано и Беба при всички случаи ще ме замъкне някъде, така че дали ще е на ресторант, или в някоя вила, това не е от особено значение.

— Къде ти е колата? — питам.

— Там, зад ъгъла.

Щом колата е там, зад ъгъла, значи дамата предварително е решила всичко и дебатите са излишни. Качваме се на малкия червен фиат, чист и безупречен като всички притежания на Беба, и се движим в пълно мълчание, додето се измъкнем от все още оживените вечерни улици, понеже Беба кара доста посредствено, но с изключителна съсредоточеност — има си хас да блъсне някъде новичката кола и да я повреди. Едва когато поемаме по шосето и движението става поспокойно, дамата подхвърля:

— Чух, че сме станали две...

— Две ли? Какви две?

— Две в тайния ти харем. Аз — за външния свят, и друга — за домашно ползване.

— Какви ги дрънкаш? — промърморвам с идеална непринуденост.

— Би трябвало да съм доволна, щом все пак мене си избрал за пред външния свят — продължава тя.

— Говориш глупости. Няма никаква „друга“.

— Разполагам с богата информация — пояснява Беба.

— Но съвсем неточна. Би следвало да обясниш на твоите информатори, че между домашната прислужница и любовницата не съществува непременно знак на равенство.

— Непременно — не. Обаче когато жената е млада и тъкмо от твоя тип.

— Там е, че не е от моя тип. Ако я видиш, ще разбереш.

— Може и да я видя. Ако ни събереш някога...

— Гледай да не се хакнеш в тоя камион! — избъбрям.

— Не бой се, не съм дотам разстроена — отвърща тя.

И след малко добавя:

— Само да не ми довлечеш някоя болест. Убивам те!

— Ако си решила да ме ядосаш — на път си.

Тя млъква, макар да знае отлично, че трудно ще ме ядоса, също както и аз знам, че ако нещо я гнети, това е единствено мисълта за въображаемата болест. Иначе и двамата не сме по големите чувства и тъкмо това ни обединява, напук на всички тия дълбокомислени пиеси за човешката неконтактност.

Хасиендата на Слави се оказва в самия край на вилната зона, лице в лице с глухата тъмна планина, и когато пристигаме, имам чувството, че тая вила-мъник с двата си светли обещени прозореца предизвикателно се е разлаяла срещу огромния безмълвен масив на планината. Лае, разбира се, магнетофонът, а заедно с него и цялото общество.

Защото жената на Слави, след като се е обадила на Беба, за да ѝ съобщи поверително, че ще бъдем само ние и вие, е повторила и потретила съобщението по още няколко телефонни канала, така че освен двойката на домакините заварваме двойката Бистра-Жорж, а също и един квинтет от двама кавалери и три дами, всички изрядно наквасени.

— Само вас чакаме — приветства ни Слави, който също е в отлично състояние на духа.

Той ни въвежда в хола, където цялата глутница от познати и непознати ни посреща с фамилиарния вик:

— Хайде бе! Умряхме от глад.

Скупчваме се прочее без протакане в дъното на помещението, където е инсталиран студеният бюфет, и се заемаме с тая уморителна манипулация — да прехвърляш с едни прибори храната в чинията си, за да я пренасяш оттам с други прибори в устата си.

— Разправят, че хората от висшето общество ядели с ръце — информира ни Жорж, като улавя една кълка от печеното пиле.

— Моля те, поне тази вечер не бъди от висшето общество — смъмря го Бистра, като го пляска по ръката.

Тия две реплики изчерпват целия разговор в продължение на няколко минути, ако не смятаме чисто служебния диалог от рода на подай солта, ако обичаш, или сипи и на мене една чаша.

— Абе Слави, какво стана с вилата на братовчед, ти? Нали той почна да строи преди тебе? — сеца се един от непознатите в квинтета.

— Нищо не стана. Продаде я така, недовършена — отвърща домакинът с пълни уста.

— Да не е закъсал?

— Закъса, само че от друго... Рак — представяш ли си!... Злокачествен рак!

И за да придаде по-голяма сила на разкритието. Слави замира известно време тъй с полуотворена пълна уста.

— Брей!... Сиромашът... — възклицава съчувствено оня от квинтета, като загребва щедро с лъжица от руската салата.

— И знаеш ли какво направи тоя терк? — подхваща отново стопанинът. — Наместо да се отчае, взе, че продаде всичко, и го удари на живот. Ама живот ти казвам, Васка!... Кога почват гуляите у тях, кога свършват, това и на него не му е ясно.

— И прав е човекът! — заявява Васката, като вдига вилицата, сякаш държи камертон. — Напълно го одобрявам!

— Ако имаме ум, всички трябва да живеем, като че сме болни от рак — потвърждава и вторият от петорката, някакъв рошльо с мрачно лице.

— Защо пък да живеем, като че сме болни от рак, щом не сме болни? — запитва свадливо една дамска особа от квинтета, открояваща се най-вече с ръждиво-червените си къдри.

— Защото някой ден, като почне Свещената...

— Хайде сега, за война няма да говорите — намесва се домакинята. — Говорете за весели неща.

— Точно така! — обажда се отново Виската, който, изглежда, е съгласен с всички. — Яж, пий и си носи новите дрехи!

След като порядъчно са опустошили и оплескали масата, гостите наново се прехвърлят в насрещната част на помещението, понеже там се намират съоръженията за сядане, а също тъй и концентратите. И по силата на принципа, че подир добро ядене можеш да се наливаш без страх от напиване, повечето присъстващи така почват да се наливат, че за нула време опровергават принципа.

Холът отдавна вече се нуждае от проветряване, обаче заради нощния хлад и зарад съседите прозорците са добре затворени и дори електрическият радиатор е пуснат и в помещението витае тежката миризма на дамски парфюм, на тютюн и разлят концентрат, а магнетофонът оглушително грачи своите рокове и аз усещам как съклетът постепенно възлиза от стомаха нагоре към гърдите ми, но приличието не позволява да си тръгнеш веднага след вечерята, а и Беба в момента е барикадирана в ъгъла от Жорж, решил да развие някоя от корекомските си теми на пияна глава.

Така че скучая в един по-далечен ъгъл, като оглеждам разсеяно обстановката и се стремя чрез самовнушение да се изолирам от задухата и гюрултията. Обстановката не е бог знае каква, но все пак достатъчно парвенюшка и ясно подсказваща, че доставката на тапетите и мебелите е извършена не без скромното съдействие на вездесъщия Жорж. Не знам къде и какво работи домакинята, обаче съм склонен да мисля, че Несторов положително би го пратил да чука камъни, защото трябва да си изключително надарен, за да можеш само с една заплата да си осигуриш вила, кола, а вероятно и апартамент в града. Но това са интимни неща и аз бързам да ги отхвърля от главата си, още повече че в тоя момент уж съвсем случайно и просто от нямане какво да прави, към мене се приближава Бистра.

— Ти пък съвсем не се обади — подхвърля тя вместо здрасти. — Като сме се развеждали, да не би да сме си вадили очите!

Измрънквам нещо, в смисъл че няма такива работи и че просто така се е случило.

— Изглежда, Беба ти ангажира доста време — продължава жена ми подмятанята. — А ако ти остава някой час, той пък отива за другата...

И тая — същото.

— Знаеш, че с Беба сме приятели не от вчера...

— Знам, знам — прекъсва ме тя. — Сигурна съм, че още преди развода сте почнали с нея да ми слагате рога. Но за другата е ново.

Бистра ме оглежда с подчертано любопитство, като експонат на изложба за домакински уреди, и забелязва:

— Мислех те с целия си будалък за доста заспал по тая част, а виж как изведнъж се развихри!

— Не ме надценявай.

— Май че по-скоро съм те подценявала.

— Ако си решила да скроим някой номер на Жорж, смятам, че прекалено избързваш.

— Ако реша, ще ти се обадя — отвърща тя, като ми хвърля многозначителен поглед. — Но това едва ли ще стане, докато около тебе има такава навалица. Не обичам навалицата, Тони.

Изветрели жени. Навалица...

В този момент за щастие към нас се приближава Виската, за да отмъкне Бистра назад към компанията, под предлог че трябвало непременно да участва в някаква игра.

Но едва съм се отървал от съпругата, попадам в обятията на любовника. Приключил деловия разговор с Беба, Жорж се залавя за мене.

— Чух, че си имал нова приятелка — оповестява свойски той.

— Ако имаш предвид Беба...

— Как ще имам предвид Беба. Беба може да бъде приятелка само на себе си. Знаеш какво имам предвид.

И понеже ме мързи да отговарям, той продължава:

— Това е отлична идея, макар и не съвсем нова: да имаш нещо домашно, без да слагаш подписи в райсъвета. Но виж к'во, Тони, една жена иска все пак грижи, внимание, на тебе ли да го обяснявам... А аз за твой късмет точно днес получих една партидка, така че сетих се за тебе.

Той е доста пиян, за да може да се сети за каквото и да било, обаче аз запитвам от приличие:

— Каква партидка?

— Ела оттатък — шушне ми Жорж в ухото. — Тук не е удобно.

И ме помъква в спалнята, изважда носната си кърпа и изсипва върху кревата някакви дрънкулки:

— Чисто злато, Тони. Четиринайсет карата. Пълна гаранция. И камъните са истински.

— Абе за к'во са ми тия боклуци! — опитвам да се измъкна.

— Как за к'во са ти? — блещи се Жорж, сякаш не вярва, че пред очите си може да има такъв дръвник. — Ами че даже да оставим тънката част, това е капиталовложение!

— Подари ги на Бистра.

— На Бистра? Ти акъл имаш ли? А кой ще плаща?

Когато се връщаме в хола, играта е вече в разгара си. Позната игра и по-точно конкурс по красотата. Частична красотата, тъй като конкурсът се ограничава в сферата на дамския бюст. Трите момичета от квинтета вече са оголили гърдите си, докато домакинята още се дърпа нерешително, а Беба и Бистра категорично отказват да заемат място в редицата на претендентите.

— Добре де, смъкни я тази блуза! Голямо чудо! — поощрява жена си Слави, вече пиян до козирката.

Домакинята в изблик на внезапно себеотрицание хваща с две ръце маслинозелената блуза и се изнизва от нея, докато Жорж подканя дамата ми:

— Бебче, я се разопаковай, че да ги елиминираш всичките.

— Ти там си гледай чашата — скастрия го Бистра.

— За кога се стискате? За Свещената ли? — включва се в кандърмата и рошавият.

— Не, вие на всяка цена трябва да се легитимирате! — напират и Виската.

— Аз се легитимирам само пред един мъж, а не пред цяла тълпа! — заявява предизвикателно Беба.

— Ами хубаво тогава — идете оттатък в спалнята, а пие ще идваме един по един — отстъпва Виската.

— Един по един не може — това не е по правилата! — чуват се възгласи от страна на трите грации.

— Я сядайте там! — произнася Беба с оня властен тон, който употребява рядко, но винаги навреме. — Ако искате да си вървя, може

направо да го кажете.

— Не, това в никой случай! — провиква се стопанинът и прави категоричен жест на забрана, при което едва не пада-от облегалката на креслото, дето се е настанил. — Васка, сядай! Никой няма да си върви! Васка, сядай! И ти, Мони — също!

Тъй че накрая всички все пак сядат и пиенето продължава под магнитофонния вой и мъжете дори забравят кога и защо са накарали дамите да се съблекат, а дамите седят наредени една до друга и безцеремонно разгърдени, като че са се приготвили да ги доят и гледката на голотата им е тъй мизерна, че Беба действително само с един замах би могла да ги изхвърли от ринга.

При подобна нажежена обстановка не можеш да си отидеш открито, а само в подходящ момент, по американски. Така че чакам подходящия момент, като се вслушвам с едно ухо в спора между Жоро и Слави по повод на това дали ще продължава златото да се качва, или ще почне да пада, докато Васката без особено вътрешно убеждение опипва трите грации от квинтета, а Мони навива рефрена си за Свещената.

В хола е безобразно горещо и душно, но аз вече дори не усещам задухата, а само главобола и тъпо се вирам в бюста на червенокосата, един болनावобял бюст с ръждиви лунички, като съобразявам, че значи наистина е червенокоса, и като си мисля: що за мършаво лакомство.

Най-сетне по едно време забелязвам, че Беба се е уединила до вратата и ми отправя оттам заговорнически погледи. Вдигам се нехайно И малко по-късно двамата сме вече сред мрака и студа, а над нас стръмно се извисява планината, тъмна и безучастна въпреки вилата-мъник, която продължава да квичи срещу нея с истерични рокови интонации.

— Отвратително беше — признава Беба, когато потегляме с колата.

— Защо? — казвам. — Жорж не ти ли предложи бижута?

— Умряла съм за бижутата му. Аз контрабандни боклуци не купувам. Глупак!

Подир което решава да се коригира:

— Глупаци!

— Хората живеят, като че са болни от рак, какво искаш.

— Пози! — отвърща презрително тя. — Даже и това не правят. Всички са хитреци като Жорж.

Тя млъква, за да се съсредоточи върху предстоящия завой, и едва подир завоя добавя:

— Болен от рак! Ако знаеш какви планове има човекът...

Но аз не се вълнувам от плановете на Жорж и в малкия фиат настъпва мълчание и мекото мърморене на мотора звучи странно отчетливо в нощната тишина, а двата светли снопа на фаровете метат завоите, додето излизаме на широкото шосе и пред нас долу блясват орделите вече съзвездия на столичната галактика.

* * *

Прибирам се вкъщи едва следната вечер, и то доста късно. Откъм килера за моя изненада се носи равното тропане на пишеща машина. Почуквам и надниквам, колкото да оповестя, че блудният стопанин се е завърнал.

Килерът се е превърнал в канцелария. Лиза е домъкнала отнякъде два сандъка, съединила ги е в нещо като маса и е поставила отгоре машината и ръкописа. Самата тя седи на пружината и едрото ѝ тяло е сгънато в неудобна, но трудолюбива поза.

— Радвам се, че сте намерили работа — приветствам я.

— Най-последно! Представете си! Да ви приготвя ли нещо за вечеря?

— Вечерял съм — излъгвам. — И изобщо, след като вече имате сериозни занимания, оставете домашните тегоби.

— Но те съвсем не ми отнемат време — излъгва тя на свой ред.

— Добре, ще поговорим пак. Не искам сега да ви преча.

— Мисля, че се уморих, отвикнала съм — промърморва жената. — Бих изпушила една цигара.

— Какво става с кварталните седенки? — питам, след като се настаняваме в стаята.

— Може да не повярвате, но продължават. Старците ръмжат един срещу друг, обаче седят. Гази вечер Несторов дори изигра една игра с другаря Илиев.

Другаря Илиев... Каква официалност.

— А какво преписвате? — любопитствам, като ѝ поднасям смачкания пакет.

Лиза взема една цигара и запалва. След това ме поглежда бегло с поглед, който ясно говори: защо питаш, когато не се интересуваши?

— Някакъв научен труд. Едва ли ще е интересен за вас.

— А за вас?

— Е, аз преписвам... — отвърща уклончиво жената. — Няма ли и вие нещо за преписване?

— Имах, но приключи.

— Нещо голямо?

— Да. Ако става дума за обема.

— Е, тогава следващото.

— Не вярвам да има следващо. Складът е празен.

— А какво беше онуй, предишното?

— Някакъв роман.

Тя бавно поема струя дим и ме поглежда. После поема още веднаж и още веднаж ме поглежда. Докато на края произнася с известна неловкост:

— Прощавайте, Тони, но мисля, че вие не можете да напишете роман.

— И в издателството ми казаха същото — кимам примирено.

— Защото в романа се разправя нещо за хората, нали? А вие не обичате хората.

— Мизантроп... — подсказвам.

— И даже не че не ги обичате, а те не ви интересуват особено.

— Вие си противоречите — възразявам. — Но това е без значение.

— Защо да си противореча?

— Ами защото, ако наистина не се интересувам от хората, как бих седнал да пиша роман за хората?

— Хитрувате.

— И дори в момента да не ме е грижа за хората, вероятно когато съм писал книгата, те поне мъничко са ме занимавали.

— Но как това „мъничко“ може да стигне за цяла една книга? Вашето „мъничко“ вие и сега го имате. Колкото да изтърпите някоя моя история или да предизвикате старците за кавга, колкото да убивате времето...

Тоя неин ораторски маниер да навървя период след период също като Цицерон.

— Предполагам, че Толстой е плакал за своята Ана, щом и аз, като чета, плача... — продължава Лиза.

— Без друго. Сълзите са се стичали по брадата му като водопад според думите на очевидците.

— Вие пак се гаврите. И вероятно смятате, че това е голямото ви предимство — да се гаврите.

— А вие защо смятате, че целта на автора е да разплаква читателя? Хората плачат от най-различни неща — глава лук, болен зъб, някой по-здрав шамар... Мислите ли, че е толкова трудно да ги разплачеш и с една книга?

— За вас — да. И то именно защото виждате причините на плача в болния зъб и кромида.

И додето се колебае между два-три възможни отговора, тя става и се отправя към килера.

— Ще ви преча ли, ако поработя още малко?

— Напротив. Човек спи най-приятно, когато усеща, че другите около него се скъсват от работа.

Самата истина. Заспивам като младенец под мекия тропот на машината, а когато се събудя, вече е девет заранта.

Лиза я няма, но чайт в малкото чайниче, доставено на масичката, е още топъл. Едва съм пристъпил към закуската, когато отдолу се дочува двукратен звън.

Пред вратата в нехайна и уверена поза е застанал младеж, който вероятно има вярна представа за приятната си външност. Буйна светла коса, хубави сини очи, подходящи по-скоро за девойка, отколкото за момък, присмехулна уста, в която е забучена димяща цигара, без да говорим за черното кожено яке и черния кадифен панталон. Ръстът е среден — изобщо малко по-нисък от самочувствието.

— Търся Лиза.

Гласът също е нисък. По-скоро хъркане, отколкото глас, може би но причина на димящата в устата цигара.

— Няма я.

— А кога ще бъде налице?

— Не мога да кажа.

И му затварям вратата. Не знам защо, но съществува един тип приятни хора, които от пръв поглед ми стават антипатични. Подозирам, че причината е в мизантропията ми, макар да не съм разсъждавал достатъчно изчерпателно по въпроса.

— Търсиха ви... — съобщавам един час по-късно на Лиза, когато тя се връща от пазар.

— Кой ме търси?

В гласа се долавя изненада, а в погледа — безпокойство.

Запознавам я накъсо с визуалната характеристика на младежа.

— Лазар е — заключава жената.

После произнася, сякаш разговаря със себе си:

— Чудно, как ме е открил...

— Фактът изненадва ли ви, или ви плаши?

— И едното, и другото — признава Лиза. — Много ще ви моля, ако пак ме потърси, да кажете, че просто не живея тук.

— Защо не? Но смятате ли, че ще повярва?

— Кажете му, че вече не живея тук — повтаря жената.

— Вижда ми се приятен момък — подхвърлям небрежно. — Макар и малко нахален.

Тя вдига вежди:

— „Малко“?

Но темата, изглежда, ѝ е неприятна, защото без да каже нещо повече, се отправя надолу към кухнята.

Подир скромния импровизиран, както винаги, обед Лиза се прибира в килера, за да се посвети на писмена работа. Полягам колкото да дочета заранния вестник, преди да потегля към редакцията. И тъкмо съм полегнал, отдалеч наново се разнася двукратният звънчев сигнал.

И на вратата отново е черният момък със светлата коса.

— Търся Лиза.

Гласът и тоя път е нисък и хъркащ, макар в устата да не е забучена цигара.

— Лиза не живее тук — отвърщам според указанията.

— Откога?

— От снощи.

— Вие оде не ми казахте това.

— Пропуснал съм — отвързвам небрежно и понечвам да му хласна вратата под носа.

Обаче не успявам. Кракът на младежа, обут в черна ботинка я висок ток, се е настанил в последния момент между рамката и вратата.

— Отдръпнете се — казвам спокойно.

— Имам още въпроси — изхърква той също спокойно.

— Отдръпнете се — повтарям.

А понеже момъкът не дава вид, че чува, отварям за малко вратата и с всичка сила забивам тока си в меката ботинка. Кракът светкавично се отдръпва. Рефлекс — какво да се прави. И тъкмо в този момент аз затръшквам вратата, като едва успявам да видя сбърченото от болка лице на младежа.

Но едва съм тръгнал към стълбището, на входа отново се позвънява: два много дълги и твърде настойчиви сигнала. Решавам да не им обръщам внимание и продължавам, обаче сигналите се повтарят, все тъй настойчиво-арогантни. Правя неохотно кръгом и отново отварям вратата. Отварям я широко и с един замах.

Грешка. На прага няма никого. Но само в първия момент. Защото веднага след това отстрани се появява една лапа, стремглаво насочена към лицето ми. Улавям с ръка носа си, за да спра бликналата кръв. Рефлекс — какво да се прави. Първата ми мисъл е да догоня русокосия и да му дам един добър урок. Само че русокосият е застанал чак на отсрещния тротоар и ме наблюдава оттам с лека насмешка. А когато поглеждам вдясно, отдето се е появила невъзпитаната лапа, виждам само някаква смътна фигура, бягаща през прохода между двете сгради към изхода в съседната улица.

Когато се изкачвам горе Лиза разтревожена е излязла от килера. Въпросът стаен в тъмните очи, бързо преминава в изненада:

— Но той ви е бил...

— Той — не.

— А кой?

Обяснявам с две думи произшествието, колкото да бъде в течение, сетне отивам в банята да се освежа.

— Ужасно ми е неловко — говори Лиза, която ме следва по петите. — Да пострадате така заради мене...

— Не се притеснявайте — промърморвам, след като се избърсвам с пешкира. — И друг път ми се е случвало. Макар и доста

отдавна.

И тръгвам за редакцията.

* * *

Когато вечерта се прибирам, холът грее с всичките си осветителни тела и домсъветът е в пълен комплект: двамата възрастни гладиатори — в креслата си, а Лиза и Илиев — на дивана.

Аз ям бой заради нея, а тя флиртува с инженера. И на всичко отгоре ме обвинява в мизантропия.

— Идвате тъкмо навреме — посреща ме радушно Лиза. — След малко ще почне филмът.

Нямам никакво намерение да гледам филми, но някак неудобно е да демонстрирам прекалено мизантропията си, така че сядам от другата страна на дамата. Добре поне, че мястото ми е запазено.

— Мисля, че телевизорът ще се гледа по-добре, ако загасим част от лампите — казвам просто за да не мълча като темерутин.

— По-добре е да светят — възразява Димов. — Чел съм някъде, че така не се развалят очите.

Той чете. Не като тия книжни червеи, които дълбаят в дебелия томове и си водят бележки. Рицаря е по-скоро от другата категория, дето виси на опашка пред кварталната будка за изданията на БТА и дето се осведомява за новостите на научно-техническата революция от вестникарските статии.

— Лампите не пречат — присъединява се Лиза към баща си, — само да не беше това грозно петно насреща. Как не се опитвах да го измия, но то като че ли напук става все по-голямо.

Точно насреща наистина и малко над дъбовата ламперия върху сивата стена се откроява някакво едро петно, напомнящо с лъчите си на черно слънце или ако щете, на тъмен паяк.

— Напролет ще боядисаме всичко с блажно — казва успокоително инженерът, който явно изцяло споделя оптимистичните проекти на Лиза.

Несторов седи в креслото си, без да взема участие в тоя глупав бърбреж, сякаш погълнат от спортната информация, течаща по малкия

екран, макар че не вярвам да се вълнува от спортни събития въпреки респектиращата си външност на борец.

Впрочем от някое време аз вече го наричам на ума си Допотопния, а понякога на галено и Неси, понеже така наричат онова допотопно чудовище от езерото Лос Нес и понеже в края на краищата и той самият се нарича Несторов.

Така че Неси кротува, а също и Димов, тъй че дори се питам да не би старците да са болни. После почва филмът, а заедно с него почва и кавгата, само че този път началният гаф не е мой, а на инженера, който неволно изтървава:

— Пак за войната...

При което Допотопния презрително изръмжава:

— Всички филми не могат да бъдат за любов.

— Но защо пък всички ще бъдат за войната? — продължава Илиев въпреки предупредителния поглед на Лиза.

— Тия, които са я преживели тази война, млади момко, не могат така бързо да я забравят — отвърща Неси.

— А другите? — настоява инженерът.

— На другите пък трябва да им бъде обица на ухото — обажда се тоя път Димов.

Изглежда, че двамата старци ще се съюзят срещу Илиев, също както в началото на оная вечер — срещу мене. Но само изглежда, защото Рицаря прави тутакси втория гаф:

— Работата не е, че има толкова филми за войната. Работата е, че много от тях се повтарят.

— Има истини, които не е зле по-често да се повтарят — произнася строго Несторов.

— Ако един филм повтаря това, което друг филм вече е казал, не виждам защо трябва да се харчат пари за два филма — обръща се Димов към дъщеря си.

— Има истини, които не е зле да се повторят — произнася наново Неси, без да се обръща специално към никого.

— Само че една истина от много повторение не се заучава, а омръзва — пояснява Димов по адрес на Лиза.

И тръгва тя. За щастие филмът е наситен с бойни епизоди, а бойните епизоди са наситени с експлозии и залпове, така че постепенно спорещите са принудени да замлъкнат, по простата

причина, че никой никого не чува. А после, естествено, всички биват погълнати от действието, тъй че когато филмът свършва, встъпителната кавга е вече забравена и Допотопния дори сяда да изиграе една партия с Илиев, а Димов и аз се стараем да помагаме на инженера, едно недопустимо вмешателство, приемано с пълно безразличие от Неси, който сякаш иска да ни покаже, че е готов да ни сложи и тримата в джоба си, каквито сме слабаци.

Лиза се е качила горе, за да се заеме с писмена работа, но когато аз на свой ред се качвам, жената излиза от килера.

— Нямате представа колко съжалявам за днешния инцидент — подхваща тя.

— А кой беше този красавец, ако не е тайна?

Може би излишен въпрос, тъй като тя е имала предостатъчно време, за да намисли подходящата версия.

— Случаен познат. Задиря ме, преследва ме...

— Но вие, разбира се, нямате нищо общо с него.

— Какво общо мога да имам?

— Това само вие можете да кажете.

— А вие интересувате ли се наистина?

— Не особено — признавам. — Но все пак имам право да знам кой ме бие.

— Нали сам казахте, че той не ви е ударил?

— Дали е той или брат му...

— Лазар няма брат.

Тя разбира добре какво искам да кажа и ако отговаря тъй глупаво, то е навярно защото все пак не е намислила никаква версия, а не е настроена и да говори истината.

После, сякаш за да ме опровергае по последната точка, жената сяда в креслото от другата страна на масичката и обявява някак примирено:

— Добре, ще ви разправа всичко. И ако усетите, че почвате да се прозявате, сърдете се на себе си.

Този тон на примирение ми е неприятен. Кара ме да се чувствам гузен. Защото това е наистина грозно — да я разпитвам, след като пет пари не давам за нея. Все пак човекът не е насекомо, да го изучаваш под лупа. — А ти даже не изучаваш. За какво ще изучаваш, щом не пишеш роман. Ти просто я разглеждаш, за да убиваш времето.

Епизодите на една биография са все пак по-интересни от шарките на една завеса.

— Нали вече ви казах, че след щанда на плочите ме пратиха в една книжарница. Там се появи Лазар. Първия път не му обърнах внимание. Не мога да твърдя, че не го забелязах, понеже толкова дълго се въртя около щанда и така ме оглеждаше, та нямаше как да не го забележа. Втория път, понеже бях сама на щанда, ме заговори. Да имате нещо по половия въпрос — пита. Тоя въпрос, викам, ще ви го обяснят, когато ви приберат за дребно хулиганство. Че какво толкова, аз само питам — казва. Питайте управителя, посъветвах го, сега ще го повикам. Направих две крачки и той изчезна. Само че на следния ден се появи отново. Държах се достатъчно серт, но има такива гаменчета, дето точно това им харесва, и той беше именно от тях, затова цъфна отново и пак запита нямам ли нещо по оня въпрос, а аз го изгледах, като че ли за пръв път го виждам, и запитах служебно по кой въпрос, а той вика, по оня, тънкия, на което аз му казах, че ако толкова настоява на оня тънкия, не е никак чудно да види дебелия, и отново понечих да изляза от щанда, а той отново се изпари, за да се появи на третия ден, само че тоя път под открито небе.

„Добре, ще ви кажа всичко“ — бе заявила тя. Не мога да знам казва ли всичко, но това, дето го казва, го поднася с такива подробности, сякаш диктува мемоарите си. Изглежда, гаменчето все пак ѝ е направило впечатление, за да помни толкова дреболии.

— ... Сподиряше ме чак до къщи все с глупостите си по оня въпрос, за който, вика, щом няма сериозна литература, най-добре е ние с вас двамата да опитаме да го решиме със собствени сили. Можех да му зашлевя един и да падне, но не го направих, понеже не виждах причини да вдигам скандали по улицата, и когато тая игра на сподиряне продължи следващите дни, дори взех да свиквам, в края на краищата защо някой да не те съпровожда до къщи, та дори това да е един млад хулиган, особено ако е на вид като Лазар. Признавам, че това бе грешка от моя страна, а след като си допуснала една грешка, другите си идват като по програма и той свикна да се мъкне с мене, а аз свикнах да слушам глупостите му и после дойде първото отбиване в ресторанта, а после първата вечер у дома му, той живееше с някакъв приятел, но оня предварително бе инструктиран, защото изобщо не се появи, така че хлътнах, и то до гушата.

Разказът заплашва да бъде продължителен, тъй че запалвам цигара и хвърлям пакета на масичката, но Лиза, изглежда, е така потънала в миналото си, че дори не забелязва пакета.

— Лазар бе с лек характер, такъв поне ми се видя в началото, и от тия, безгрижните, дето девизът им е да не взимат нищо навътре. Следваше някаква фармацевтика, колко я следваше, това е отделен въпрос, и получаваше от баща си в провинцията по някои лев за най-необходимото, но не виждах да се притеснява за пари и тайфата, в която ме въведе, също не се притесняваше за пари и това трая около два месеца, докато един ден ми вика: закъсал съм я здравата и ще трябва да ми помогнеш да дам транзистора в оказионния. За к'во да ти помагам, викам, знаеш адреса — върви. Неудобно е, казва, ходил съм вече неведнъж там и другаде, навсякъде ме познават и почват да гледат подозрително, броячи — нали ги знаеш, ще вземат да си въобразяват, че правя някаква контрабанда. Добре де, викам, ако ще правиш толкова истории за един пиклив транзистор, дай ще го занеса. Подир няколко дни ми даде фотоапарат, после — магнетофон, а после — не помня какво, но когато ми домъкна втори фотоапарат, дори аз, каквато съм наивна, усетих, че нещо тук не е в ред. Откъде у тебе толкова апаратура, питам. Този, вика, е на Мо-ни — Мони беше съквартирантът му, — няма как, трябва да му услужа. Само че, викам, не ти му услужваш, а аз и ако някой ден ме дръпнат да отговарям откъде съм го взела това или онова, какво ще кажа? Ами ще кажеш, вика, че като си минавала край Кореком, някакъв непознат ти го е предложил. Изобщо ще им сервираш нещо недоказуемо: място на действие — улицата, главен герой — Незнайния воин. Нека търсят и доказват.

Тя млъква и едва сега забелязва цигарите. Посяга към пакета, после щраква запалката и по навик дръпва една след друга две обилни дози дим.

— Аз обаче не отстъпих. Няма, казвам, да ставам слугиня и на приятелите ти, а не виждам защо и ти трябва да им бъдеш слуга. Притиснат съм, вика, дължа пари. Колко пари? — питам. Двеста и осемдесет лева, вика. Виж какво, казвам, аз имам малко пари в книжката и бих могла да ти услужа, но само при едно условие: да скъсаш с тая тайфа, да седнеш над учебниците и да си вземеш изпитите. Че те станаха три, вика, цели три условия за някакви си

триста лева. Виж какво, казвам, такива като мене с години са мечтали да влязат в университета, а на тебе всичко наготово ти е дадено, пък отгоре на туй се и гевезиш, глезльо такъв. Ако не скъсаш с оная тайфа, няма вече да видиш нито мене, нито парите ми. Мисля, че се стресна, във всеки случай напусна компанията. Аз пък напуснах книжарницата — она ме изгони, нали вече ви казах. Така че имахме достатъчно време с Лазар един за друг. В смисъл, да си омръзнем по-бързо и да го разбера по-бързо какъв е празен и безволев. А после отново взе да се мъкне с ония по кръчми и кафенета и мене ме търсеше само от дъжд на вятър, най-вече за да измъкне някой лев, докато още имаше нещо за измъкване. Изобщо стана ми ясно, че нищо няма да излезе от нашата връзка, и един ден му казах, че съм в пълен фалит и че ако е за пари, съвсем излишно е да ме търси, а ако е за друго, също няма смисъл, защото ми е омръзнал до немайкъде и повече не мога да го трая. Така и свърши.

Тя смачква цигарата в пепелника и бегло ме поглежда, за да провери не съм ли почнал да се прозявам.

— Но той сега пак ви търси — забелязвам.

— Допускам, че има нужда от пари.

— В такъв случай може би най-добре би било сама да му кажете да си гледа работата.

— Но той е навлек, не разбирате ли. От тия разглезени хлапета, дето не взимат от дума и дето си въобразяват, че само като ви погледнат така, знаете как, и ще ви се обърнат вътрешностите.

— Значи — непобедим... — обобщавам.

— Съвсем не. Той е толкова безхарактерен, че като види по-здраво препятствие, ще си подвие опашката. Смятам, че вече я е подвил, след като одева го изгонихте.

— Но утре може пак да се появи, да ви причака някъде.

Тя мълчи известно време, сетне казва:

— Ще го набия! Имам чувството, че търпението ми вече се изчерпва. Чудиш се къде да се завреш, за да те остави на спокойствие, а той отново се явява и отново напире. Такъв бой ще му хвърля, че ще ме запомни.

— Това е идея! — признавам. — Не пропускайте обаче най-първо да проверите дали е сам. Изобщо не се учете от мене.

* * *

Следният ден е събота и аз излизам, въпреки че нямам работа в редакцията. Тракането на машината, долитащо от килера, така ме унася, че ако не изляза, непременно ще заспя, а един сънен следобед това означава една безсънна нощ.

Първата ми мисъл е да седна някъде и да изпия сто грама в памет на моя покоен приятел, обаче се сецтам, че той вече не е покоен и че три часът е един неприлично ранен за пиене час. Шляя се из централните улици, разтоварени донейде от обичайната навалица, и зяпам безцелно по витрините, додето попадам на картината.

Тя е изложена на витрината на някаква книжарница — една от тези големи репродукции, поставени в красиви рамки и купувани без особен ентузиазъм от гражданството, просто защото все нещо трябва да се окачи на стената. Както научавам от етикетчето, прикрепено към рамката, картината се казва „Салът на Медуза“ и изобразява група корабкрушенци от потъналия кораб „Медуза“, люшкаци се по каприза на съдбата сред безбрежното море.

Но както аз обичам да поставям моите идиотски въпроси, така и художникът е поставил един въпрос, за да придаде по-голямо напрежение на ситуацията. Въпросът е изразен в един кораб, появил се далеч на хоризонта, един бял кораб, символизиращ възможното и невъзможно избавление и към който са устремени погледите и надеждите на корабкрушенците.

Впрочем не на всички. Част от нещастниците са се струпали в единия край на сала, като протягат с копнеж ръце или развяват ризите си, за да привлекат вниманието на хората от кораба. Но друга част от пасажерите са значително по-апатични и някои дори са извърнати с гръб към светлото видение на хоризонта, а трета част — проснати върху дъските на сала — вече са напълно въвн от играта, мъртви или агонизиращи.

Дали понеже картината е много стара, или репродукцията не е много добра, но цветовете са мрачни и унили и изобщо това съвсем не е украшение, което човек би се решил да постави в стаята си, за да му вдъхва бодрост и добър апетит. Обаче, както казва Неси, всички филми не могат да бъдат за любов.

Чудесна картина за нашия хол, тъмнокафеникава като самия хол, без да говорим за сюжета, избран сякаш нарочно за нас. И какво друго е този разпадащ се сал, ако не нашата разпадаща се къща, и какво друго са тия корабокрушенци, ако не братя по съдба. Вярно е, че при нас корабокрушенците са само петима, докато в сала бройката е по-значителна, но колкото до типове — грешка няма. Това сме си ние, всеки на своето място и всеки със своя хал.

Моето място на сала е също точно определено. Като ония места във влака, дето предварително са ангажирани срещу заплащане. И аз наистина съм си платил по всички правила, за да получа правото на едно място в редицата на апатията. Не сред ония, дето са устремени с цялото си същество към появилия се в далечината кораб — там е мястото на такива като Лиза и Илиев. Нито сред другите, които вече са минало — търсете между тях Димов и Несторов, а сред тия по средата, дето още не са мъртви, но и вече не са живи, тия, загърбените към видението на хоризонта, тия, другарчета на апатията.

Неприветливо място — би казал някой. Аз обаче не мисля така, а боя се — и художникът. Той си е направил една доста жестока шега, тоя художник, и с оптимистите на сала, и с тези — сред публиката. Защото достатъчно е да разгледате по-внимателно картината, за да разберете епизода: този бял кораб на надеждата не е никакво спасение, а само трагичен мираж. Той е толкова неизмеримо далече — една бяла точка върху бурния хоризонт, — че няма никаква надежда нещастниците да бъдат забелязани и спасени. В такъв случай защо трябва да се морим с ръкомахане, вместо да поседнем и да сведем примирено глава.

Жребият е хвърлен, казвам си и влизам в книжарницата. Продавачката е тъй доволна от възможността да се отърве от тоя рамкиран некролог, че акуратно ми го завива в двоен амбалаж, понеже навън е почнало да ръми.

Навън ръми и небето се е спуснало съвсем ниско над покривите, едно глухо оловно небе, но не бурно, а мъртво, напомнящо ми за една друга картина, Защото, без да изтъквам прекалено художествената си култура, би трябвало да уточня, че „Салът на Медуза“ съвсем не е първата, а втората ми допирна точка с живописиста. Що се отнася до първата, тя виси и днес в стаята на майка ми като увехнал спомен от дядо Стефан, защото дядо Стефан на младини доста е обикалял света и

е ходил чак до Виена, откъдето е донесъл тази картина заедно с вече споменатия китайски сервиз, изпочупен още навремето от леля при един малък истеричен сеанс.

Предишната ми допирна точка с изкуството се нарича „Островът на мъртвите“ и представя малък остров, съставен от отвесни скали и тъжни високи кипариси, само че в скалите са пробити прозорци, което ви внушава, че се касае всъщност за жилищни кооперации на мъртвци. Вероятно художникът е искал да изпълни картината със скръб и затова е акцентирал на глухото оловно небе и на глухите неподвижни води, и на мрачните чернозелени кипариси. Но на мене още от детинство този остров ми се виждаше доста привлекателен — може би поради тоя мой рефлекс да бъде обратен на другите — и аз изпитвах някакво смътно влечение към тия меланхолични дървета, към сънните води и сивите мъгли на хоризонта и изобщо бях на мнение, че мъртвите доста добре си живеят.

И додето крача по улицата, завил част от покупката си с част от шлифера, споменът от оная първа картина се преплита с пресните впечатления от тази, втората, и аз си казвам, че не бива така песимистично да я тълкувам, защото не е изключено вълните в края на краищата да отнесат корабкрушенците към някоя земя. Както не е изключено и друго — тая земя да се окаже Островът на мъртвите.

— Намерих ви нещо, за да закриете онова грозно петно в хола — съобщавам на Лиза, когато привечер се прибирам с находката си.

Тя поглежда изненадано отпърво големия пакет в сива хартия, а после — мене:

— Не съм очаквала от вас подобно внимание — признава жената и почва да разопакова картината. А когато позлатената рамка блясва през амбалажа, възкликва:

— Чудесно!

За да произнесе малко по-късно:

— Ужасно!

— Чудесно или ужасно? — питам.

— Искам да кажа, че е достатъчно голяма, за да скрие петното, но не можахте ли да намерите нещо по-весело?

— Какво по-весело от разходка по море?

Така или иначе, картината още веднага е окачена в хола, не без ценното съдействие на инженера, който подир сложни математически

изчисления забива гвоздея тъкмо на необходимото място, за да се скрие черното слънце на влагата.

Малко по-късно се явяват и старците и очите им, естествено, тутакси се устремяват към новия елемент в интериора.

— Вижда ми се нещо митологично — произнася дълбокомислено Димов. — Така полуголи са ходили май древните римляни.

Допотопния не се задълбава толкова:

— В наше време по стените окачваха неща, които имат някакъв смисъл — ограничава се да избъбри той.

— И аз пай-първо смятах да окачим някой календар — опитвам да се оправдая. — Само че това проклето петно е доста голямо, за да се прикрие с един календар, а два ще стоят много грозно.

С това приключва художественият анализ на картината, а също и моят скромн психологически експеримент. Подир което вниманието се насочва към информационната емисия.

Свадата този път избухва по време на някакъв репортаж за Италия. Предполагам, че ако не беше този репортаж, щеше да избухне по друг повод.

— Стигнахме вече и до такава марка комунизъм: да влизаме в коалиция с буржоазията — не се стърпява Допотопния.

— По-добре това, отколкото да се загубят завоювани позиции — обяснява Димов на дъщеря си.

— Навремето Маркс беше казал, че пролетариатът няма какво друго да губи освен веригите си — припомня Несторов.

— Само че нещата еволюират. Всичко еволюира освен някои мозъци.

Последната част на фразата — макар и отправена към Лиза — е не твърде деликатна. Във всеки случай достатъчно неделикатна, за да ядоса Допотопния.

— Е, да, някои еволюираха по-нататък от Маркс, само че не напред, а надясно. А това за веригите Маркс ненапразно го е казал. Този е силният, който няма какво да губи. Дай му карабината и го пусни напред. И ще тръгне, без да се озърта назад. Защото не е оставил нищо назад освен вериги...

Димов се опитва да каже нещо на Лиза вероятно по същия този въпрос, обаче Неси е така разлютен, че дори не му дава думата:

— ... Такива, дето няма какво да губят, са страшни. И врагът го разбра. И понеже не му стискаше да ги удари фронтално, удари ги по най-подлия начин: пусна им заразата. Вие сте голи и боси? Вие си нямате нищичко? Чакайте, аз ще ви облека и обуя. Ще ви направя собственици. Ще позлатя оковите ви...

Рицаря прави нов опит да поясни на Лиза как всъщност стоят нещата, обаче Допотопния продължава:

— ... И им даде хладилници на изплащане. И телевизора на изплащане. И квартири на изплащане. Изплащане — на първо число. Не стачки, не барикади, а покорство и акуратност, защото приближава първо число. Това е заразата. За нея няма фронтове. Тя е навсякъде. И тук, и там. Няма изстрели, няма взривове. Бацилът тихичко си върши работата. Проникне в здравето тяло и пролетариатът започне да се изражда, додето се превърне в еснаф И там, и тук...

— Телевизорът и хладилникът не правят работника еснаф... — започва Рицаря, обаче Неси не му дава да се доизкаже.

— „Диктатура на пролетариата“... Велик принцип. Но де го, този пролетариат? Обиколете насам-натам, чуйте ги какво приказват. Дертовете им се въртят все около жилището, мебелите, сватбата на щерката, следването на сина...

Той млъква, за да си поеме дъх и да придърпа нагоре колана си, и Димов се приготвя за насрещната тирада, обаче аз го изпреварвам:

— Може би смятате, че трябва да живеят като китайците?

Неси ме поглежда с присвитите си очи и произнася невъзмутимо:

— Не познавам китайците. Китай е далече.

Димов обаче без оглед на разстоянията познава и китайците, и много други неща и сега е дошъл неговият ред да си каже думата, което, разбира се, не пречи на Допотопния да го прекъсва тук и там, а телевизорът е отдавна забравен и поредната свада е в пълен ход.

Те враждуват, тия дъртаци, без изглед за примирие. Те се дърлят ожесточено и си разменят остри реплики, сякаш си разменят плесници, макар че по негласна традиция тия реплики се формулират в неопределено наклонение.

Това, разбира се, е най-вече старческа заядливост и старческо упорство. Патосът на склерозата. Но и нещо друго. Нещо, което ти е трудно да разбереш. Те се дърлят, като че големите проблеми на света, ама най-най-големите, са техни собствени, като че светът именно това

и чака, те, тия двамата, най-сетне да решат проблемите му, като че тая тъмна и вмирисана на му-хъл къща е командното място, от което се управлява бъдещето на човечеството и където всеки от тия двамата, вкопчени в смъртна схватка, се домогва до командния лост.

Изкуфели фантазори. Единственото реално действие, на което са способни, е не да поемат командния лост на света, а да вземат пазарската мрежа и да идат за четвърт сирене до бакалницата. Наистина необяснимо. Защото, ако става дума за сирене, и ти можеш да прескочиш до бакалницата. Но да се разкрешиш за човечеството и да се разпалиш за съдбата на света, това е напълно извън възможностите ти.

Утихват едва когато започва филмът. Може би понеже са се изтозили от приказки. А може би от старческо кавалерство към дамата, която на всяка цена държи да гледаме филма. Ана Каренина — изпитният текст на Лиза от приемния във ВИТИЗ.

— Вие пак си поплакахте — забелязвам, когато по-късно се качваме горе.

— Естествено... Но мисля, че артистката малко прекаляваше в драматизма.

— А вие как бихте се държали, ако бяхте Ана Каренина?

— Вероятно по-спокойно — отвръща тя.

За да добави тутакси:

— И във всеки случай не бих се самоубила.

— Значи вас не ви бива за корабкрушенец — произнасям сякаш на себе си.

— Затова ли я домъкнахте тази картина, за да внушавате на хората, че са корабкрушенци? — сеща се Лиза.

— Да им внушавам ли? На тия тъпи хора?

СЕДМА ГЛАВА

Ноември. Неделен следобед.

„В един ноемврийски неделен следобед...“ — Навремето, без да се замисля, бих започнал с такава фраза някой разказ или роман. И трябваше да мине време, за да разбера, че читателят пет нари не дава дали е ноември или декември, дали е заран или следобед, дали вали дъжд, или грее слънце. Читателят се интересува от друго.

„Новодошлият кимна за поздрав, приближи до домакина и като сне учтиво ръкавицата си, му залепи два шамара.“ Това е вече друго. Първо, има действие. Второ, действието е неочаквано. Трето, информацията е достатъчно интригуваща. И четвърто — достатъчно непълна, за да предизвика по-нататъшния интерес. Що за човек е новодошлият и що за птица — домакинът? Какви са мотивите за двата шамара и какви ще бъдат последствията? Четири парещи въпроса, които ще ви позволят поне до някое време да водите читателя за носа.

Да, действието. „Той е много деен човек“, казват с адмирация за някого и само един мизантроп би се сетил да запита: „А какъв е резултатът от дейността на дейния човек?“

Докато действаш, всичко е наред, понеже не ти остава много-много време да разсъждаваш. Лошото е, когато действието приключи и ти се озовеш насаме със себе си в някой тъмен ноемврийски следобед.

Изтягам се на леглото в стаята, понеже трите безсънни нощи са ме поизморили. Нощите са прекарани не с Беба, а с химикалката. Една пиеска, която отдавна ми е поръчана, но за която съм се сетил едва напоследък, понеже авоарите ми са на изчерпване. Знам предварително, че редакторът ще каже: „Ами... не е зле. Ще влезе в работа.“ И съм достатъчно отракан, за да преценя сам, че не е зле. И че не е добре. Обичайното ниво, осигуряващо обичайния хонорар.

Понякога си мисля, че бедата ми е била тъкмо в това, в което е бил и моят успех — всичко ми се е отдавало съвсем лесно. Не особено блестящо, но затова пък съвсем лесно. Изпитите в университета ги вземах без много усилия и без много зубрене, професията ми дойде

сякаш от само себе си, парите идваха по същия начин, а така ме сполетя и бракът. И макар и дипломата, и професията, и доходите, и съпругата да бяха все нещо от средно ниво, не бих могъл поне да се оплача, че съм ги придобил с мъка.

Винаги съм бил разумен, макар и без да издребня-вам. Във всяко нещо съм търсел смисъла, макар и без да задълбавам. И най-важното, непрестанно съм действал, което ме е освобождавало от излишни самоанализи.

Трябваше да минат години и да стигна до онази гнетяща празнота, която се опитвам да запълням с размисли за щяло-нещяло, и да се огледам назад от нямане какво да правя, и да се озърна наоколо, за да ме осени това просто, ама съвсем просто откритие, че аз, дето във всяко отделно нещо търся смисъла, никога не съм се запитвал за смисъла на цялата тая бохча, дето е натъпкана биографията ми.

Просто невероятно: разсъждаваш върху отделните неща, а и през ум не ти минава да теглиш чертата и да направиш сбора. До такава степен си далеч от сбора, че ако някой те запита: „Хей, приятел, накъде си тръгнал?“, единственото, което можеш да отговориш, е „към гробищата“.

Причината навярно е в това, че става дума не за механичен сбор, а за нещо много сложно. Всичко е толкова сложно, както би потвърдил навярно и мислителят Димов, който навярно и когато си обува панталона, прави това, едва след като обсъди перспективата във всичките ѝ аспекти, като например панталон ли обува наистина или пешкир и откъде именно трябва да го обуе, дали отгоре или откъм крачолите и нужно ли е всъщност изобщо да го обува, или от гледна точка на диалектиката е по-добре да излезе на улицата по бели гащи.

Но колкото и сложно да е всичко, сега поне имам възможност да го подхващам отсам и оттам, особено напоследък, когато Лиза все по-рядко ми нарушава спокойствието, защото или трака отгатык на машината, или е нейде с Илиев. Лиза и Илиев — една все по-укрепваща връзка. Те все повече свикват един с друг, а аз все повече свиквам с тяхната връзка. Може да съм егоист — има си хас да не съм егоист, — но егоизмът ми в случая се изразява не в желанието да си запазя домашната прислужница, а в надеждата тя възможно по-скоро да се пренесе у инженера.

Нямам нищо против инженера. Общителен и симпатичен, в случай че имате симпатия към такива хора. Държането му може да се изрази с една дума: непринуденост. Непринудено ще се разположи в стаята ви, непринудено ще ви запита за нещо, което не е негова работа, непринудено ще ви разкрие някоя своя слабост, от ония, които е прието да се крият.

Тая му привычка да бърка с еднаква лекота в пакета ви цигари и в душата ви, естествена, ме дразни. Но ако трябва да определя дали се касае за нахалство или за естествена простота, би следвало да призная, че е по-скоро второто. Нахален — не. Нахалният се натрапва, а тоя все пак няма да дойде, ако не го поканите, и ще дръпне ръката си от пакета или от душата ви, щом забележи, че не ви е приятно. В случай че забележи.

Само че аз толкова обичам непринудените, колкото и маниерните. И съм доволен, че когато е вкъщи, Владо рядко напуска периметъра на стаята си, зает с изчисления и анализи. Една амбициозна творческа работа, занимаваща го не само в лабораторията, но и у дома, едно изследване, в което ме посвети още след запознанството и за което не давам пет пари. Знам, че е достатъчно общителен, за да дойде при първото повикване на чаша кафе или нещо алкохолно, обаче нямам никакво желание да го черпя с кафе. Той също вари чай само за себе си, ако не броим Лиза. Не знам какви са му другите дефекти и доколко ги има, но е доста стиснат, така че съм застрахован от отегчителни покани. Невероятно стиснат. И ако посяга към цигарите ви, то не е само от непринуденост.

Предполагам, че с тая си непринуденост е съборил и Лиза. Магнетизмът на сродните души. Сигурно още при първия разговор е казал нещо в смисъл: какви разкошни гърди имате и грехота е такива прелести да се крият, подир което със същата непринуденост е преминал към разопаковането. А може и да не се е изразил точно по тоя начин. Той не е по простацините. Влече го по-скоро научната терминология. Рожба на техническата революция. Отплеснал се е в разсъждения за демитологизацията на секса и за това, че в модерното общество половите сношения най-сетне са заели естественото си място на всекидневна необходимост, някъде между миенето на зъбите и ръкостискането. И тая патка, за да покаже, че и тя е модерна, благосклонно му е отстъпила едрите си форми за временно ползване.

Още повече той не е за изхвърляне като мъж. Не е атлет, но нищо не му липсва, а откритият поглед на кафявите очи, приятното лице и особено тая непринуденост...

Всичко това са догадки. И даже не догадки, а хладнокръвни лъжи. Почти съм убеден, че засега все още Лиза го държи на разстояние. Навярно го е усетила, че пада малко сметкаджия. А сметкаджията, позволиш ли му безплатно някои работи, веднага ще си направи сметката, че няма смисъл да ходи да се разписва.

На всичко отгоре и моят единствен приятел — орехът — съвсем оплешивя. Разкошните му листа окапаха и сега през рядката мрежа на клоните се вижда тъкмо тая картина, която ми рисуваше Лиза: пранета, балкони и тук-таме някое навъсено лице, надничащо от прозореца. Добре, че моята доброволна икономка е поставила освен зелените завеси и полупрозрачни бели пердета. А когато денят е такъв навъсен като днешния, полупрозрачните пердета стават почти непрозрачни, една бяла мъглявина, зад която Можеш да си представяш, че се намира всичко, каквото си пожелаеш, включително и един разкошен орех с гъста уханна листовина.

А ако ме мързи да си представям, нищо не ми пречи да затворя очи и да вляза в съня.

Влизам в съня като в някаква гора. Отначало гората е рядка и пресечена с отблясъците на външния свят, с голи места и остра дневна светлина и отгласи на звуци и човешки говор и досадни лица и аз напразно искам да се изолирам и да потъна в гъсталака, защото тия нахални отблясъци постоянно ме сепват от забравата, но постепенно те все повече оредяват и гаснат, а гората все повече се сгъстява и това е вече истинска гора, дълбока и тъмна, с маслинен листовипа и чер-по-зелен здрач и аз неусетно потъвам в пея, потъвам напълно в тая гора на мрака, на мълчанието и забравата.

Движа се тъй не знам колко време, додето усещам, че наоколо ми просветлява. Просветлява едва-едва, колкото здрачът да оредее до полузdraч, колкото да мога да разпознавам нещата около себе си, колкото да разбера, че зад дърветата се издига някаква сграда, боядисана в оня казионен жълт цвят — странно наистина, такава масивна сграда в самия център на една гъста гора, — и аз без особено желание, а просто защото приличието го изисква, приближавам до старомодната за-стъклена врата и понечвам да натисна звънеца, но

вратата вече се е отворила и на прага е застанал прислужникът с безизразно лице.

— Те са още в спалнята — долага той, като ме въвежда.

„Кои — те? И защо — те?“ — питам се, но разбирам, че трябва да мълча, а също и че съм вече в спалнята и те наистина са там, всички по леглата си, защото това е една дълга стая с дузина легла, също като в болница, и на всяко легло има по една жена, по една от жените ми, и аз от пръв поглед виждам, че тук е и Бистра, и Беба, и Елена, и Катя, и още няколко съвсем случайни връзки — това е наистина цяло нахалство едно момиче да се представя за твоя жена само защото си бил веднаж или дважд насаме с него, — но което най-много ме дразни, то е, че там, в дъното, с цялата си импозантност се е настанила и Лиза и аз предварително решавам, щом стигна до нея, да ѝ направя един малък скандал и да я попитам на какво основание ще се представя за моя жена, само че преди да стигна до нея, трябва да мина по другите легла, все едно че съм дежурен лекар, макар че те съвсем не ме приемат като лекар, а ми правят фасони и всяка ме отпраща към следващата. Уморително. По-скоро уморителна, тая визита — мисля си, но знам, че трябва да вървя до края, още повече след като съм решил да потърся сметка от Лиза за невероятното ѝ нахалство да се присламчва към жените ми.

— Тони, да ви завия ли?

„Какво ще ме завиваш, да не си въобразяваш, че ще легна при тебе“ — приготвям се да кажа, но нейде отдалеч в мозъка ми прониква догадката, че това е може би не гласът на Лиза от съня, а на истинската. Отварям очи и установявам, че догадката ми не е лишена от основание. Над леглото е застанала дамата с одеяло в ръка.

— Не, благодаря — промърморвам. — Не мисля да спя.

Облачният ден си отива и в оскъдната светлина на стаята лицето на жената ми изглежда странно и нереално с тъмните пълни устни и с тъмните си очи, едно бяло невъзмутимо лице, като тия на античните богини.

— Вие тези ноци доста работихте — забелязва тя.

— Следвам вашия пример — промърморвам, като седам на леглото и посягам към цигарите. — Не се ли отегчавате да преписвате толкова?

— Защо да се отегчавам? — поглежда ме тя с недоумение. — Нали това, което пиша, има смисъл. Следиш смисъла и страниците сами се трупат. Все едно че четеш с десетте си пръста.

Тя току-що се е върнала от разходката с Илиев и още е в официалната си рокля. Официална, в смисъл че това не е поизносената лятна рокля, служеща вече само за домашна употреба, а другата, вълнената, купена с хонорарите от домакинската работа. Един тоалет в пепеляв сиромашки цвят, който тя добре изпълва с масивните си форми.

Все пак роклята не е чак толкова тясна, че да не осигурява известно поле за действие, и жената ми доказва това, като сяда насреща ми и високо кръстосва бедра.

— Няма ли да ви отегча, като изпуша една цигара?

— Изглежда, вас всяка работа ви увлича — подхвърлям, докато Лиза запушва.

— Всяка — не. Страшно отегчително ми е да мия прозорци. Но когато седях на щанда за плочи, бях доволна. Дори хлътнах по музиката. И когато работех в книжарницата — също. Разговаряш с хората, ще послужиш на тоя, ще се скараш с оня, но усещаш, че вършиш нещо. За две минути да се отделиш, и пред щанда става опашка, значи си необходима.

— Но това е мизерабилизъм.

— Моля?

— Философия на мизерията, примирение с нищетата. Какво щастие — да сте необходима на щанда. И то само додето друга не ви е изместила.

— Ами че то навсякъде е така. Да си търсиш място в живота, все едно да търсиш квартира в тая жилищна криза.

Тя дръпва замислено от цигарата, сетне отново се окуражава:

— Добре, че светът е разтегателен, за всеки се намира по едно кътче.

— Е, да — съгласявам се. — Все ще се завреш някъде. Но това някъде е винаги по-мърляво от мечтаното. И ето го началото на злополуката. Гадното усещане, че си оцетен, че другите имат, а ти нямаш.

— Нима вие нямате? Нима работата не ви задоволява?

— Не говоря за себе си — уточнявам. — Говоря изобщо.

— Но аз не ви питам изобщо. Каква е всъщност работата ви?
Обяснявам ѝ за самообразование каква е работата ми.

— И през ум не ми е минавало, че вършите такива важни неща
— произнася тя с цялата си наивност. — Мислех, че пишете някакви
статийки... Значи помагате на хората. Може да не държите много на
тях, но все пак им помагате.

— Помага инстанцията, не аз.

— Да, но работата пак вие я вършите.

— Също както и вие — на щанда.

— Толкова ли е важно мястото?

— Мене ли питате, или поставяте въпроса изобщо?

— Вас питам.

— Абсолютно без значение е. Само че трябва да мине време,
докато го разбереш. Ако изобщо го разбереш. На мене лично ми стига
една барака нейде сред бурените.

— Как го казахте? Ми-зе-ра-би-ли-зъм — срича Лиза.

— Именно. Важното е да преживееш някак.

— Без значение как?

— Абсолютно без значение.

— Тогава защо се морим да живеем?

— Уместно запитване — кимам. — Само че доста закъсняло.

Сума самоубийци вече са дали отговора.

— И вие ли вървите натам? — вдига тя тъмните си вежди.

— Не. Не мисля. Самоубийците са дейни хора — вземат
решение, изпълняват го. А аз трудно вземам решения и още по-трудно
ги изпълнявам. Почвам да се питам: какъв смисъл? А вземеш ли да се
питаеш какъв смисъл, всичко пропада, защото смисъл няма.

Настъпва мълчание. Паузата, която ѝ е необходима, за да ми
сервира своето „има смисъл!“, съпроводено с два-три изтъркани
аргумента. Бих могъл предварително да ги отгатна, като знам колко ѝ е
акълът. И все пак изчаквам с едва осъзната надежда да срещна някакво
възражение, за което не съм се сетил.

Вместо това я чувам да казва:

— Вие сте болен.

— Тъй ли?

Стаята вече тъне в здрач. Само двата прозореца с бели пердета
все още светлеят като две високи и строги врати към празната белота

на небитието. Двата прозореца и лицето на Лиза, невъзмутимо, като лице на антична богиня от селски тип.

— Говоря съвсем сериозно — произнася богинята. — И то е съвсем просто: вие сте болен. Само че възприемате заболяването си като разбиране за живота. Мислите, че правите разкритие, Тони, а всъщност правите температура.

* * *

„Вие сте болен“ — очевидно Илиев е успял вече да ѝ набие в главата някои ръководни мисли. Да не повярваш просто колко научни са станали хората. Всеки е готов да ти определи диагнозата, включително и тая патка. Ето, затова на човек му идва да си дигне чуковете и да се забие някъде в Алпите.

Що се отнася до другото, не е нужно да задълбавам в диагностиката, за да видя, че инженерът е лапнал здравата. По време на скромните вечерни сеанси той дори прави опит да се долепи поплътно до дамата, което пък кара дамата леко да се отдръпва, сиреч да се доближава към мене, за да му внуши, че всяко нещо — с времето си. Работите вече са стигнали дотам, че Владо при цялата си стиснатост извежда Лиза всяка събота вечер на кино и всяка неделя следобед на кафене.

Иначе нещата си вървят, както преди, и жената в свободното от домакинство време тропа на старата, взета не знам откъде машина и аз напразно чакам да чуя фразата: „Тони, решила съм да изпълня онова обещание и да ви освободя килера“. Макар че вероятно някой ден все пак ще я чуя. Когато една жена е в положението на Лиза и когато кандидатът е от ранга на Илиев, изходът е предварително решен.

„В един неделен ноемврийски следобед...“ Само че този път още е заран. Ранна заран, което не пречи някой вече да ми звъни двукратно на вратата. Оказва се, че възпитателката отново е довела оня пумпал и сестричето му. Нослетата и на двамата са зачервени от хладния вятър.

— Не искаме да прекаляваме, но те, горките, от толкова време настояват... — оправдава се жената. — Знам, че сте чужди хора и не сте задължени, но те...

— Как „чужди“? — прекъсвам я. — Аз съм им чичо. Кажу, Гошко, чичо ли съм ти или не?

— Чичо, чичо! — потвърждава малкият със звънливото си гласче.

— Чичо... — произнася тихо и Румяна, като докосва с ръчичка ръкава ми, сякаш за да се увери, че съм налице.

— А, ето ги и нашите дечица! — обажда се Лиза, като се показва от кухнята. — Знаех си, че точно днес ще дойдете. Друг път купувам две кифли за закуска, а днес купих четири.

Съмнявам се, че е знаела, понеже се е уговорила с Илиев да вървят следобед на кино. И една малка подробност, която доста ме обезкуражава: жената отменя киното, за да излезем с децата. Горкият инженер. Ще трябва сега да виси на студа, за да продава билетите. И горкият аз. Ще има, изглежда, още да чакам, докато чуя оная фраза за килера.

Изобщо неделният ден минава доста патриархално, а също и вечерта. Дори старците почти не се съдърпват пред телевизора, ако не смятаме отделни бележки, про-звучаващи като звън на лениви шпаги.

Затуй пък вечерта на понеделника е значително по-драматична. Още когато влизаме в хола и сядаме всеки на мястото си, и почваме да се поглеждаме с недоумение, става ясно, че нещо не е в ред. Владо очевидно го сърби пръв да вземе думата, обаче му е неловко. Тъй че все пак думата я взема Димов в правото си на баща:

— Елисавета днес не слезе долу... А май не чух и машината да тропа...

— Елисавета я няма — оповестявам, за да разпръсна недоумението.

Но вместо да го разпръсна, то още повече се сгъстява.

— Как я няма? — възкликва инженерът.

— Да не е заминала? — изръмжава Неси.

— Какво става всъщност? — поглежда ме подозрително Рицаря.

Ако трябва да бъда точен, те и тримата ме гледат подозрително, сякаш казват: „Какви си ги забъркал?“

— Не знам какво става, но тази заран е излязла съвсем рано и целия ден не се е прибирала.

Издаденото от мене комюнике се посреща с очевидна враждебност, чийто говорител съгласно бащиното право става Димов:

— Да не сте се скарали нещо?

— Я не говорете глупости — промърморвам небрежно. — За какво ще се караме...

— Трябва да се съобщи в милицията — изръмжава ненадейно Допотопния.

— Нямаме работа с милицията — възразява сухо Димов. — Ако се наложи да я търсим, ще я търсим сами.

В тая минута се обажда и гласът на разума. Естествено, чрез устата на инженера:

— Мисля, че не трябва да избързваме. Може да е имала работа... Може всеки миг да се прибере...

— Ще се прибере на върба... — забелязвам с присъщия ми скептицизъм.

— Значи сте се скарали? — пламва Димов.

— Нали ви казах да не говорите глупости — напомням. — Само че каква работа ще има тя навън? Работата ѝ е тук — при машината. Значи щом я няма досега, няма и да се прибере.

— Трябва да съобщим в милицията — изръмжава отново Неси.

Но сега той вече е станал и войнствено придърпва нагоре каиша, като подготвя корема си за път.

— Никаква милиция! — изправя се и Димов. — Ако трябва, аз ще я търся. В края на краищата тя е моя дъщеря, не ваша.

— Сетихте се... — промърморва презрително Допотопния.

Обаче в тоя миг разумът отново се намесва и негов пратеник се оказва пак рожбата на техническия прогрес:

— Но, другари, моля ви, недейте така. Нека седнем да обсъдим спокойно положението като разумни хора. В края на краищата, ако е за милиция, винаги имаме време.

— Никаква милиция! — възразява наново Димов, обаче все пак сяда.

Сяда и Неси, като придържа с две ръце корема си, сякаш му казва: „Спокойствие, спокойствие“.

— Ако трябва да правим издирване, би следвало да почнем с майката — позволявам си да предложа.

— Това е смислено — признава Допотопния. — Но къде живее майката?

— Вероятно другарят Димов знае.

— Аз не мога да ходя при майката — дръпва се Рицаря.

— Не е нужно вие да ходите — забелязвам. — Ще ида аз... или Илиев.

— Вие по-добре недейте — спира ме с ръка Димов, като че вече съм хукнал. — Не съм ви го казвал, Павлов, но вие имате особен маниер да се шегувате с хората, като ги дразните...

— Не съм го забелязал — отвърщам.

— Аз обаче го забелязвам. И си представям отсега какво ще излезе от срещата ви с оная истерична жена.

— Тогава аз да отида — предлага услугите си Илиев.

Предлага ги, но не без уговорката да изчакаме. Изобщо пренията продължават още известно време, докато се решава все пак да изчакаме до следния ден, понеже заранта е по-мъдра от вечерта. Подир което всички се пръскат в траурно настроение, без дори да видят пиесата, чийто сгъстен драматизъм се лее пълноводно по първи канал.

Да не повярваш просто, че толкова емоции ще възникват заради една жена.

А жената не се прибира нито през нощта, нито на следния ден. Налага се Владо да отиде при майката, откъдето се връща с две оскъдни сведения — че майката припаднала и че едничката сродница, при която Лиза би могла да замине, била братовчедка ѝ, в еди-кой си град.

— Отлично — казвам, — тъкмо се канех да ходя там по една редакционна проверка.

А Илиев обявява, че е готов да ме закара с колата си. Да закара мене — като че аз намирам да търся дамата, а не той.

Колкото до проверката, по закона на вероятностите наистина ми предстои пътуване точно в този град. Една дълга и заплетена история от производствен характер, с която едва ли бих имал куража да се захвана, ако върху съответното писмо не бе нанесена собственоръчната резолюция на главния: „Да се провери и да ми се докладва“.

* * *

Тръгваме рано на следната заран в едно време, което пак по закона на вероятностите е възможно най-неподходящо за пътуване,

Голям дъжд и нищожна видимост. Обилни водни струи се стичат по стъклата на москвича и чистачките едва успяват да ги омитат, колкото да дадат възможност на шофьора да види малко по-далеч от носа си. Водата шумно трака по каросерията, а двата светли снопа на фаровете потъват в струите на дъжда, сякаш асфалтът ненадейно е обрасъл в буйни сребристи стебла.

Според данните на часовника ми би трябвало вече да е съмнало, но навън е почти тъмно и Владо шофира тъй напрегнато, че ми напомня за Беба. Най-после, подир един час каране, през който едва ли сме изминали повече, от четирийсет километра, дъждът като че поотслабна и пред нас се развиделява.

— Оправя се — избъбря Илиев.

Той е от хората, които обичат да формулират нещата дори когато са очевидни. По-голямата яснота никога не пречи.

— Тъкмо си мислех, че ще трябва да се върнем — подхвърлям просто за опит.

— Да се върнем? Ония старци ще ни разкъсат.

— Забавни дядки...

— Не виждам с какво са ви забавни — възразява той. — Дърлят се непрестанно като ония манияци, дето подир края на мача цяла вечер ще спорят дали реферът е свирил правилно.

— Само че тия двамата са били участници в мача, а не зяпачи.

— И какво, като са били участници? Мачът е свършил.

— Този мач не е свършил.

— За тях е свършил — настоява Илиев.

Той забавя съвсем и превключва на втора, понеже пред нас едва се тътри някакъв потънал в кал камион.

— А нима вие не се дразните от някои неща? — запитвам.

— Разбира се, че се дразня, но в технически смисъл. Не емоционално.

— Само техническата страна ви вълнува...

— Защо трябва да ме вълнува другата?

В момента пълзим едва-едва и това дава възможност на Владо да ме погледне и да запита:

— Помните ли, когато тия дядки се скараха за ония злоупотреби?

— Е, и?

— И когато веднаж насмалко не се счепкаха по ония стопански въпроси и по вечната тема: чия е вината?

— Е, и?

— Тия неща ги дразнят. И не само тях. А мене ме успокояват.

— А! Вие сте привърженик на тезата: колкото по-зле, толкова по-добре!

— Съвсем не! Как можахте да го кажете! Успокоява ме тъкмо фактът, че въпреки всички безобразия продължаваме да се движим напред.

— Само че ние почти не се движим — забелязвам. — Защо не я задминете тая костенурка?

— Нямам видимост. Нали знаете, че така стават катастрофите...

И мисълта му наново се връща към другото:

— Точно там е работата, че въпреки невежите, некадърниците, а понякога и липсата на опит целта ще бъде постигната. Защото системата е силна. Системата е нещо много важно, Павлов. Така че не, виждам защо при всеки гаф трябва да викаме пожарната.

— Вие по-добре знаете — промърморвам. — Аз не съм по системите. Но щом е толкова силна, защо търпи негодното? Силният организъм изхвърля негодното.

— И нашият организъм го изхвърля при първа възможност. Но това е именно въпрос на възможности. Помните ли какво повтаряше оная вечер Димов: защо, вика, на Запад да има образцова организация, а у нас да няма...

— Мисля, че дъртакът беше прав.

— Мислите, но не знаете. А аз зная, че не беше прав. И въпросът не е само в това, че тяхната организация е една, а нашата — друга. Въпросът опира до по-дълбоки неща, Павлов! Ако искате, чак до гените.

— Е, чак пък до гените!

— Ами вижте бе, Павлов: ония народи са се учили на организирано производство още преди осем века, още от периода на средновековния град. Еснафи, гилдии, манифактура, да не говорим за по-късното въвеждане на машините и за капиталистическата индустрия. Ами че въпросите на колективните процеси и на организацията са им влезли в кръвта бе! Станали са унаследен опит, ако щете, биологическа наследственост. Докато нашенският байно,

селяк или занаятчия, през същото това време е работил сам или най-много с по някой чирак, а потомството на тоя байно едва преди няколко десетилетия за първи път е видяло фабрична машина и ние вече искаме по всички показатели да бъде равно на оня потомствен пролетарий и дори нещо повече — на оня потомствен организатор и ръководител на производството.

— Боя се, че изпадате в биологизъм — произнасям не без известна строгост.

Илиев не отговаря, понеже тъкмо в този момент е издебнал подходящата възможност да надуе малко мотора и да префучи край костенурката. Пред костенурката обаче се тътри друга костенурка, също такава окаляна и ленива, така че ще има още да пълзим.

Операцията, изглежда, е накарала инженера да забрави темата, но аз му я напомням:

— И колко века ще са нужни според вас, за да настигнем ония, потомствените?

— Не ме разбрахте — възразява търпеливо Илиев. — Съвсем не се касае за векове. Процесите днес протичат много бързо.

— Те протичат бързо не само за нас, а и за тях — позволявам си да напомня. — Което значи, че дистанцията се запазва.

— Точно така — кима инженерът. — Дистанцията без друго се запазва, ако системите са еднакви. Обаче те не са еднакви. Затова ви казвам, че системата е нещо много важно. Системата ни спасява, Павлов, там е работата!

Когато опонентът се хване за една дума, най-добре е да прекратите дискусията, понеже той до края ще ви тика под носа все тая дума. Така че минавам на другото.

— Интересно за к'во ли се е завряла Лиза при братовчедка си.

— Още не е известно дали е там — напомня педантично Илиев. — А в случай че е там, вие по-добре би трябвало да знаете защо е там.

— Значи и вие смятате като ония старци, че съм я прогонил?

— Съвсем не. Но имате възможност да бъдете по-дълго с нея, а следователно и да научавате повече неща.

„Имате възможност“. Един вид — имате привилегията. Голямото щастие.

— Не ревнувате ли, че тя живее при мене? — решавам да го почерпя с един шокос въпрос.

Той само леко се усмихва, сякаш въпросът повече го забавлява, отколкото дразни:

— Толкова глупав ли изглеждам?

— Не съм и помислял подобно нещо.

Самата истина. Може да изглежда всякак, но не и глупав.

— Лиза не е жена, която би живяла с двама мъже едновременно — пояснява инженерът. — И в случай че живееше с вас, това би означавало, че шансовете ми са никакви. В такъв случай, защо да ревнувам напразно? А понеже усещам, че все пак имам шансове, това пък значи, че тя не живее с вас. Тогава за какво да ревнувам?

Приключил с тия разсъждения, Илиев отново се вкопчва в кормилото, завърта го и подминава втората костенурка. За да се залости зад трета. Навярно на тая третата ще има да ѝ гледаме номера чак до местоназначението.

— Може пак да ме обвините в биологизъм, но при хората, Павлов, е също като при животните: женските си избират партньора, а не обратното. И в това е силата на тия слаби същества.

— Гените — подказвам.

— Инстинктът — поправа той.

— И все пак туй, че живеете на различни етажи...

— Не отричам, че бих предпочел да сме заедно. Но Лиза няма да го приеме преди съответните формалности. Пък и аз не бързам. Когато си се решил на нещо сериозно, излишно е да бързаш.

— Значи?...

— А вие как мислите? Решил съм го, да. Аз не съм женкар, Павлов, но без жени не може. А тази страшно ми действа. Дори нямате представа до каква степен ми действа. И само ако дойде при мене, ще мирясам. И това ще бъде за мен идеалното решение. Вместо да губя време и да звъня на стари връзки, не защото чак толкова съм закопнял по тях, а понеже все пак без жени не може.

— Завиждам на трезвата ви мисъл — произнасям с известен респект.

— Може да се подигравате, но нещата стоят точно така. Ще призная, че и аз съм ви се подигравал, макар и наум: „Да дойде при него такава жена и да не я оцени“. Оная седмица ви видях пред „София“ с някаква красавица... Не се сърдете, но аз бих казал, че тя е нищо пред Лиза.

— Имате основание — кимам. — Тя е почти два пъти по-малка от Лиза.

Но този път инженерът не отговаря. Какво ще отговаря на такъв глупак.

* * *

Когато пристигаме, дъждът е спрял и вятърът омиа тъмните като фабричен дим облаци, за да разкрие тук и там звучно синьо небе.

Владо паркира колата в една уличка до пешеходната зона, определяме си среща в пет и се разделяме. Неговата е по-лесна, понеже знае какво търси. А аз и това не знам.

Добре, че поне адресът ми е известен и че управлението се оказва на две крачки. Прочитам с уважение златните букви върху черната табелка до входа и поемам по старата каменна стълба към горния етаж. Секретарката е осведомена за пристигането ми, тъй че съм застрахован от вероятните „шефа го няма“ и „не знам кога ще се върне“.

Шефът е тук, облечен като шеф, добре избръснат и с румени бузи, странно контрастиращи с мъртвешката бледост на плешивото му теме.

— Заповядайте — обръща се той към мене, като прави широк гостоприемен жест към кожената гарнитура. — Как пътувахте в тая буря?

И преди да чуе отговора ми, нарежда на секретарката:

— Повикайте другарите!

— Какво не върви при вас? — минавам на въпроса, като оставям настрана темата за бурята.

— Нищо не върви! — отвърща шефът, като напуска стола зад бюрото, за да седне по-близо до мене. — Пълен провал.

Явен холерик, изобщо типа на „много деен другар“, особено деен в бързите остра ръкомахания и постоянното движение на главата.

— Става дума за национален обект... — започва той.

Подир което предлага:

— Запознайте се с помощниците ми.

Защото те са вече тук, единият — дребен и свит, с посивяла коса, а другият — малко по-млад, висок и мършав като върлина, но и двамата еднакво дребни пред шефа си.

Помощниците са въоръжени с папки и са дошла очевидно за да разяснят някои подробности, обаче единственият им принос по време на разговора се свежда до еднообразните възклицания „да, другарю Стаменов“ и „точно така, другарю Стаменов“. Колкото до мене, моята роля се изчерпва с това, да слушам, да сърбам донесеното от секретарката кафе, сладко като меласа и почти толкова ароматно, и понякога да задавам отделни проверовъчни въпроси.

Работата е свършено ясна още от писмото, което управлението ни е изпратило, но все пак известни детайли трябва да се уточнят. А ако оставим настрана детайлите, всичко се свежда до следното:

Управлението отговаря за строежа на голям хидровъзел в окръга. А строежът на хидровъзела включва панцеровката на водоземен тунел. А панцеровката предполага метални тръби с определен диаметър. Но ето че тръбите ги няма, макар че предприятието, което се е нагърбило с производството и доставката им, си е налице: заводът „Ударник“ в съседния окръг.

Оттук — и провалът, за който говори Стаменов: Не може да започне изграждането на язовирната стена на изравнителя, не може да се извърши строителството на водонапорния тунел за ВЕЦ, не могат да се осъществят ред други довършителни работи на каскадата, а на всичко отгоре и колективът се разстройва, лишен не но своя вина от премиални.

Работата изглежда от ясна по-ясна: въпреки сключените черно на бяло договори, въпреки последвалите осъждания за неспазването им, въпреки десетките съвещания и планините от протоколи завод „Ударник“ проваля завършването на един национален обект.

„Да се разстрелят!“ — както би казал Допотопния. Но преди да минем към подобни строги мерки, би следвало все пак да проучим някои подробности. Дали тия от „Ударник“ нямат никакви валидни оправдания. И дали тия от управлението са чак толкова невинни като жертви. Така че формулирам някои реплики.

— Оправдания — колкото щеш! — разперва красноречиво ръце шефът. — Но ако оправданията им имаха стойност, нямаше да ги осъдят. Ето, вижте тук!...

И той нетърпеливо издърпва папката от ръцете на сивокосия, за да ми покаже заключението на арбитражната комисия.

— А вие какво сте правили оттогава насам?

— Във всеки случай не сме стояли със скръстени ръце — отвръща Стаменов. — Ето, вижте тук!...

И той издърпва този път папката на върлинестия, за да ми покаже колекцията от оплаквания и сигнали към съответните инстанции.

— Съвестта ни е чиста! — декларира шефът, като красноречиво поставя ръка на гърдите си. — Ако не беше чиста, нямаше да се обръщаме към печата.

— А защо не се обърнахте по-рано? — любопитствам. — Загубили сте близо година време.

— Ами вярвахме, че нещата все пак ще се оправят... Освен това от някои места ни съветваха да не правим тия неща обществено достояние... Провалът е от голям мащаб, нали ме разбирате? Неудобно е...

— Работата наистина е дебела — признавам. — Затова трудно мога да дам ход на писмото ви, без подробна документация.

— Документацията е налице — успокоява ме холерикът, който явно е предвидил всичко. — Костов, вземи папката от Ваня.

Чиста работа. Вместо да изпълвам цял бележник с гарванаци, шефът ми връчва въпросната папка, съдържаща извадки от всички поважни документи. В замяна на което аз пък му връчвам ръката си, понеже няма какво повече да правя тук.

Навън хладният вятър напълно е очистил небосвода и мокрите плочи на пешеходната зона са ведро сини, с отраженията на синьото небе. Светли нови сгради, широки витрини, кафенета с експресо — живеят си тия в провинцията.

Влизам в един ресторант, за да опитам местната кухня и да убия времето. Но в един ресторант, ако не се запиеш, трудно можеш да убиеш повече от час въпреки мудността на обслужването. Така че премествам се в близкото кафене, където убивам още един час. Остават ми само два — до пет. Трябваше да поискам поне ключа от колата, можех да подремна в москвича.

И по силата на правилото „който няма акъл, има крака“, тръгвам да се шляя из търговския център. И ето я точно насреща ми

блудницата, то се знае, в компанията на инженера. Само че има и трети.

— Ей, шишко! Я да те видя, можеш ли да скочиш до небето — промърморвам, като вдигам детето на главата си.

— Аз не съм шишко, аз съм Петьо — поправя ме малчуганът, като с удоволствие оглежда света отвисоко.

С такова удоволствие, че едва съм го приземил, когато казва:

— Хайде пак!

Повтарям три-четири пъти номера, докато Лиза не се скарва на хлапето:

— Е, стига де! Вече прекаляваш.

Послушно хлапе. Аз на негово място бих продължил с това „хайде пак“, колкото да проверя докъде стига търпението на майка ми. Предполагам, че му е майка. Освен ако и тук има интернат с безстопанствени деца.

— Случаен сблъсък — обяснявам по адрес на възрастните. — Не мисля да ви нарушавам разходката.

— Защо, моля ви... — избъбря Илиев.

— Отиваме до сладкарницата, елате с нас — обажда се и Лиза.

Гласът е безучастен, но в беглия поглед има нотка на молба. В края на краищата защо да не дойда, вместо да мръзна на този вятър, който става все по-хладен.

В сладкарницата общувам най-вече с малчугана, като му обяснявам, че произвеждам детски автомобилчета. Той, разбира се, пита вярно ли е, а аз съм принуден да му докажа, че е вярно, затуй излизам за малко от заведението — колкото да дам време на ония двамата да довършат беседата си — и прескачам до един магазин, където още одева зоркият ми поглед на журналист е открил няколко миниатюрни моделчета на леки коли.

— Ааа, ти си ги купил — пропява недоверчиво малкият.

Кое то не му пречи да оцени играчките по достойнство.

— Как ще съм ги купил! Изпратиха ми ги току-що от завода.

— Как ти ги изпратиха?

— Със самолет, разбира се.

Малкият, естествено, не е вчерашен, обаче тази игра на въпроси и отговори му харесва и ние продължаваме известно време легендата

за чудодейния самолет, с изясняването на такива подробности като „а как извика самолета“ и „как пристигна толкова бързо“.

Оживлението откъм нашия край на масата, уви, рязко контрастира с хладната атмосфера в другия край. Ония двамата почти не говорят, а ако говорят, това са фрази без значение от рода па „да вземем ли още по една торта?“ и „не, не, благодаря!“

— Май че трябва да потегляме — избъбря по едно време Илиев.

Съвсем колебливо предложение, с което всички бързаме да се съгласим, включително и Петьо, който копнее да отнесе час по-скоро придобивките си вкъщи.

— Нещо сте се опуйчили... — позволявам си да забележа, когато малко по-късно вече летим с москвича по обратния път.

— Вие понякога употребявате едни изрази, които съвсем не вървят за културен човек — отвръща кисело Владо.

— Прощавайте, исках просто да кажа, че нещо май не е в ред.

— Ами и на вас ако ви сервираат едно дете...

— Значи детето е нейно... — подхвърлям.

И понеже не получавам отговор, продължавам:

— Стар проблем. Помня, че още навремето го използвах за първия си сценарий.

— Сценарият е едно, животът — друго — произнася с меланхолия инженерът.

— Мислех, че тия предразсъдъци отдавна не са на мода — казвам сякаш на себе си.

Той не отговаря. Значи — сбогом, скорошно избавление!

— Но вие, надявам се, не сте си въобразявали, че ще бъдете първият ѝ мъж?

— Естествено — отвръща неохотно инженерът, като пуска дългите фарове, тъй като вече сме излезли на шосето.

— А какво повече е детето освен последица на една минала връзка? Тая жена не е знаела предварително, че ще ви срещне, та да се пази за вас.

Илиев рязко сменя дългите с къси, тъй като насреща се е задала някаква кола. Сетне, изчакал разминаването, отново пуска дългите и едва тогава казва:

— Вижте, Павлов, не ми дръжте лекция като на някакъв еснаф. Аз не съм еснаф и нямам предразсъдъци. И още сега ще ви кажа, че

това дете с нищо няма да измени решението ми...

Слава богу!

— ... Но това не пречи сюрпризът да бъде неприятен. Не че мразя децата, обаче ценя спокойствието си. Такава ми е работата — цифри, анализи, изчисления, — имам нужда от спокойствие. А хлапето или ще чупи, каквото му падне, или ще задава въпроси. Я си спомнете само в сладкарницата колко въпроса ви зададе.

— Не съм ги броил. Но нали някога ще имате и ваше дете?

— Моето ще го възпитавам от първия ден. Детето трябва да се възпитава от първия ден. На втория е вече късно...

— Все пак това е шик от ваша страна, че държите на думата си — решавам да го поизчеткам.

— Шик ли? Тая жена просто ми е влязла в кожа-та, какъв шик... И въпросът е за мене решен. А обещания не сме си давали.

Той млъква. Аз също съм загубил желание да бърбря. Любовта винаги респектира, дори когато е сведена до сексуално удобство. Дори когато е глупава. Като моята първа любов.

Навън е съвсем тъмно. Разораните стърнища и осланените пасбища са вече само една неясна мрачина. Една неясна мрачина, прорязана на две от светлата лента на шосето, по което лети москвичът. Но долу под таблото в краката ти не се въргалия чанта долари. Вместо долари има още едни крака. Тези на Илиев.

Първата любов. И първото страдание. Ти тъкмо бе завършил университета, а тя тъкмо бе завършила гимназия. Видя я в началото на лятото на някакъв рожден ден, съвсем случайно, защото съдбоносните неща стават винаги случайно, макар зад тази случайност да стои законът за вероятностите. Рожденият ден бе всъщност вечер, шумна и дива, като повечето подобни сборища, а тя бе седнала далеч от масата с бутилките и от хола с танцуващите идиотчета и ти дори се учуди, че толкова красиво момиче може да седи съвсем само, без никой да се закачи за него, и накара домакина да те представи, за да излезе всичко по-сериозно, а не като някаква паешка история и хубавицата се усмихна едва-едва, но все пак влезе в разговор и ти се напрягаше да изцедиш някоя по-интересна тема от мозъка си, но не можеше нищо да изцедиш, понеже беше съвсем гипсиран от стеснение, не защото беше чак толкова стеснителен, а защото видът на това неземно същество ти бе подействувал като удар с манивела по темето.

Едно неземно същество, що се отнася до финото леко удължено лице и синьозелените очи с дълги меланхолични мигли, но иначе съвсем земно с тия източени и някак похотливи бедра, които се открояваха през лятната рокля, и със седефената кожа на деколтето, разкриващо ти увлекателното начало на един може би не твърде едър, но страшно съблазнителен бюст.

В погледа на неземното същество имаше нещо мечтателно и загадъчно, а от изкусителното тяло вееше някакъв горчив люляков дъх. Младата богиня се парфюмираше с люляков одеколон, един слаб одеколон и все пак достатъчно силен, за да остане докрай в спомена ти като ухание на първата любов.

Жена-картина, от тия в киносписанията, одухотворена и плътска до такава степен, че просто не ти идваше наум поне една сваятна тема, защото се бе съвсем гипсирал от смущение, така че накрая темата дойде пак от нейна страна и това за твое щастие бе филмовата тема, защото, ако бе музикалната или театралната, щеше веднага да разбере, че си пълен простак.

Да, хубавицата бе решила да се посвети на филма и това ти се видя съвсем естествено, а не комично като Лиза с нейния ВИТИЗ, защото какво по-естествено от туй, момиче с външност на кинозвезда да се готви за киното.

Тя бе гледала доста филми, почти толкова, колкото и ти и почти същите, така че базата за духовно сближение бе налице и след като напразно се опитахте да танцувате сред ужасната навалица в хола, ти тръгна да я изпратиш и това бе началото на тая мъчителна връзка, която трая цели два месеца.

Връзка, да — ако могат да се смятат за връзка няколко разходки в парка и няколко срещи по кафенетата и две вечери в лятната градина на „България“. Връзка, да — ако поясним, че тя само веднъж ти позволи да я прегърнеш и само веднъж — да я целунеш и че дори не изтърпя докрай целувката ти, тъй като твоята бе твърде далеч от високия стил на целувките по екрана. Връзка, да — но главно насън, когато тя ту бягаше от тебе, а ти се мъчеше да я догониш със спънати нозе, ту ненадейно ти се отдаваше, за да се дръпне внезапно и да се разтопи в пространството, оставяйки ти като единствен знак, че все пак те е навестила, дразнещия спомен за едни похотливи голи бедра и за едни розови устни, леко разтворени в любовен екстаз.

Затова пък разговорите бяха изобилни, по-скоро монолози, отколкото разговори и по-скоро от нейна страна, отколкото от твоя. Естествено — на филмова тема. Тя бе съгласна да играе във филми. И не виждаше никакви причини другата страна да не бъде съгласна. Ти също не виждаше, но поради обичайния си скептицизъм не изключваше известни трудности. По тая точка възникваха и различията помежду ви. Тя вече имаше уверенията на някои хора, пряко свързани с кинопроизводството — засега тия хора се свеждаха до един организатор и един техник по осветлението, но те бяха на „ти“ с всички известни режисьори. Обещаваха ѝ твърдо да кажат където трябва каквото трябва, за да стане ясно, че тя не възразява. А после се появи и някакъв значително по-солиден съюзник, един директор или почти директор на продукцията, който я отведе на Черноморието за пробни снимки или нещо от тоя род. И това бе епилогът на твоята горчива любов.

Ти повече нито я видя, нито я потърси, понеже си бе казал, че няма да я търсиш, и най-вече понеже не знаеше дори адреса и, тъй като тя никога не ти позволяваше да я изпращаш по-далеч от известен ъгъл, което ти вдъхваше съмнението, че колкото и да изглежда елегантна в абитуриентската си рокля, но едва ли живее в някой дворец.

Разбира се, ти бе сигурен, че отново ще я видиш, само че на екрана, додето седиш в полутъмния салон с предателски овлажнели очи, но макар да не про-пускаше български филм и макар търпеливо да изчакваше края и на най-скупните, не успя да я видиш дори в някоя съвсем дребна роля, тъй че по някое време си бе втълпил, че тя вероятно е потънала нейде в морето по време на тия проклети пробни снимки.

Тая скръбна хипотеза правеше любовта ти още по-горчива на вкус и ти навяваше приятната меланхолия на трагичен герой, защото твоята голяма любов бе една голяма поза. Раздразнение пред непостигнато, накърнено самолюбие и малко злобица, измъчваща те в късите мигове, преди да заспиш. Също като разглезено хлапе, което плаче и тропа ожесточено с крака, когато откажат да му купят балон. С тая разлика, че твоят каприз освен един балон отзад имаше и два по-малки отпред, нещо, което правеше още по-трудно обяснима версията за потъването.

Може и да беше потънала, но важното е, че накрая все пак изплува. Изплува пред погледа ти няколко години по-късно и това стана в една топла есенна вечер по „Руски“ и ти я видя, сега вече съвсем разцъфнала, понеже бе ярко гримирана и доста наддала на бюст и на таз. Ти понечи да я отминеш, защото до нея вървеше някаква си приятелка, но тя ти каза: какво, не се ли познаваме, и ти каза: има си хас да не се познаваме и как върви киното, а тя каза: не се подигравай, и от късия разговор, завързал се на тротоара, стана ясно, че тази вечер тя е заета, но за сметка на туй утре ще бъде свободна.

Между днеска и утре, естествено, се простираше цяла една нощ и цяла една нощ тя бе в съня ти, като приемаше всички възможни превъплъщения, обичайни за една кинозвезда, в широката гама между богинята и хетерата.

А на следната вечер се наложи да установиш, че ако трябва да издробняваме, тя бе значително по-близо до хетерата и възвишената част на нейното аз доста се бе изпарила, затова пък всичко стана много по-лесно и тя просто ти каза: я да видя дали най-последно си се научил да целуваш, а ти показа на какво си способен, доколкото беше способен, тъй като всеки успех подир дълъг копнеж е свързан с известно гипсиране, но тя бе склонна да приема всичко с разбиране, така че нещата протекоха далеч по-различно от оная нещастна първа целувка.

Вярно е — казваше си ти по-късно, след като я беше вече изпратил от квартирата на незнайния отзивчив приятел, дето се бе разиграло действието, — вярно е, че това не е някогашната Бистра, обаче нима ти си някогашният Тони? Защото по силата на някаква магнитна аномалия, както би се изразил Петко, твоята първа и бивша любов се бе оказала чисто и просто твоята бъдеща, първа и да се надяваме, последна съпруга, същата тази божествена Бистра, от която скоро щеше да се стремиш да бъдеш възможно по-далече.

Потънала ли? Де да беше така. Отначало, разбира се, ти бе повече от щастлив, че не е станала жертва на злоещата морска стихия. Отначало бе на седмото небе, че можеш да държиш в прегръдките си това тяло, тоя сладен смутител на сънищата ти. Вярно е, че преди да стигне до тебе, тя навярно бе минала като щафета през поредицата на доста други прегръдки и бе твърде изловчена, за да си въобразяваш, че си първият или петият. Но какво да се прави, когато сега времената са други и една жена не може да стои девствена като леля ти.

Тя бе донейде променена наистина и не само по гънката част и заговореше ли се за кинокамера, езикът ѝ ставаше доста остър, меко казано, и тя не пропускаше да подхвърли, че за да бъдеш звезда, са нужни не артистични, а някакви добавъчни таланти, каквито впрочем и на самата нея не липсваха. Изкуството вече не я интересуваше, затова пък изцяло бе запазила страстта си към средищата на изкуството, премиери и прочее, а също и към известни форми на човешкото общуване, стимулирани с помощта на една) колода.

Тя бе загубила наивността си, но затуй пък бе спечелила жизнен опит и вече не бе глупаво момиче, а зряла жена. За какво ти е момиче, когато можеш да имаш цъфтяща жена, чиито щедри форми издъхваха възбуждащ аромат на шанел.

— Ти вече не използваш оня люляков одеколон...

— Защо трябва да използвавам такъв сиромашки одеколон. Хубавият одеколон никога не мирише само на едно цвете, глупчо. Той е богат, неопределим...

Потънала ли? Потъна ти. Най-вече поради без-характерност. Понеже си казваше, също като тоя мухльо до тебе, че дето ще търсиш наслуки жена, по-добре да си я имаш постоянно в леглото. И понеже си мислеше, че в последна сметка всички са от един дол дренки. И понеже тя така се бе вкопчила в тебе, та ставаше прекалено измерително да се дърпаш.

Твоята любов. Само че любовта не се поръчва по желание като костюма. Пък и да се поръчваше, разликата едва ли би била колосална, ако се има предвид просташкият ти вкус. Ти никога никого не си обичал истински. Не си обичал майка си. Нито баща си. Нито дори Бистра, макар че някога я бе обявил за голямата си нещастна любов. Защото твоята голяма любов бе само една голяма поза.

* * *

От някое време един човек се е появил на отсрещния тротоар. Едип млад мъж с буйна светла коса, нехайна походка и ръце, мушнати в джобовете на черното яке. Под якето се вижда черен пуловер с висока яка — времето не предразполага към разгърдени ризи.

С изключение на пуловера другото ми е познато. Младият мъж се разхожда напред-назад, обляга се до входа на насрещната кооперация или стърчи до бордюра на тротоара, отправил поглед към нашата хъша, сякаш чака някого. Ще има да чака.

На следния ден отново забелязвам през прозореца към терасата часовоя в тъмната униформа. Този път обаче той не разполага с голям запас от търпение и свободно време, защото един час по-късно изчезва. Изчезва или застава по-близо до вратата. Отдолу долита двукратният призив на звънеца.

Отварям, за да открия пред себе си познато лице. Но това не е Лазар.

— Мисля, че сме се виждали някъде — промърморвам.

— Ами да. Оная вечер у Слави.

Това е един от квинтета — онзи рошавият с мрачното лице. Мони също е в яке и тесен панталон, плюс кафяво-червени ботуши, скрити под панталона, но и достатъчно показващи се, за да знаем, че са ботуши, а не банални патъци.

— С какво мога да бъда полезен? — питам.

— Аз искам да бъда полезен, не вие — уточнява рошавият. — Трябва просто да оправим едно недоразумение.

И като ме поглежда с известен укор, добавя:

— Тук ли ще говорим?

— Вътре няма как — дошли са хора.

— В края на краищата може и тук — вдига тесните си рамене Мони. — Става дума за Лиза.

Той ме поглежда, за да прецени реакцията ми, но реакция няма.

— Може би сте останал с впечатлението, че Лазар е дошъл да ви я отмъкне. Няма такова нещо. Ако е за мадами, мога да ви ги доставям по две на ден, и то по-готини от Лиза, стига това да ви говори нещо.

Кимам вежливо, в знак че разбирам.

— Търсим я само за да поговорим човешки, нищо повече. И додето още сме на кеф да говорим човешки. Защото, нали знаете: и търпението си има граници.

— Нещо тайно ли? — запитвам.

— Тайни няма. Какви тайни бе, Павлов? Работата е чисто финансова. Дължи нещо и трябва да го върне.

— Трябва, ама я няма.

— Къде е изфирясала?

— Отде да знам.

— И да е изфирясала, пак ще дойде — решава Мони. — Не се сърдете, но тя няма да намери друг баламурник като вас.

— Защо „баламурник“? — питам като истински баламурник.

— Тя не е за мъж като вас бе, Павлов. Кална жена. Перачка. Ако ви трябват жени...

— Значи ограбила ви е?

— Е, да речем, че дължи нещо...

Поглеждам неволно ярките ботуши, събуждащи у мене някакъв неясен спомен, сетне вдигам очи към навъсеното безочливо лице.

— Ясно — кимам. — Само че и вие ми дължите нещо...

И при тия думи непринудено отправям юмрук в носа му.

— За оня ден... — пояснявам.

Рошавият се е дръпнал назад, но е успял да се задържи на крака. Той придържа с една ръка разкъравения си нос и ме фиксира без сянка на топлота.

— Юмрука — казва — ви го прощавам. Но за тая перачка ще има да берете ядове. Нямайте даже представа какви.

Лиза се прибира същия ден привечер. Виждам я едва по-късно, когато се връщам от редакцията. В холната обстановка и в компанията на тримата кавалери. Старците са видимо доволни. Те обаче не са по излиянията и доволството им се изразява най-вече с това, че кротуват в креслата си и се въздържат от кавга.

По-трудно е да се разбере доколко е доволен Илиев. Във всеки случай преборил се е с лошото си настроение и търси с очи погледа на Лиза. Търси без особен успех. Лиза все пак се отзовава на репликите му и е съвсем учтива. Хладно учтива.

— Имахте ново посещение — казвам ѝ по-късно, когато се прибираме горе.

И съобщавам за визитата на рошавия, без да предавам подробно оценките му.

— А откъде разбрахте, че това е Мони? — пита тя.

— Познавам го смътно от по-рано. А сега разбрах, че е идвал и оня ден с Лазар. Не видях лицето му, додето бягаше, но го познах по ботушите.

— И му се издължихте?

— В известен смисъл — да.

— Не е трябвало да го правите. Той е опасен човек.

— Не ми се струва чак толкова опасен.

— Защото не знаете, че зад гърба му има други.

Тя не казва нищо относно дълга, споменат от Мони, а и аз не я питам. Какъв смисъл да я принуждавам да лъже.

— Не знаех, че имате дете — сменям темата. — Хубаво хлапе.

— Нямам дете — отвърща Лиза.

— Но Илиев твърди, че е ваше.

— А, той вече ви е излял мъката си. Не казвам ни „да“, ни „не“.

— Детето всъщност е на братовчедка ми.

— Искали сте да проверите възгледите на инженера по въпроса.

— Донякъде. Даже подшушнах на Петьо да ми вика „мамо“, но детето изобщо забрави обръщанията, откак вие взехте да го залисвате.

— Хитра операция — признавам.

— Каква операция? Пошегувах се.

— Това не е шега. Това се нарича тест.

— Говорете по български.

— Недоверчива и взискателна — произнасям сякаш на себе си.
— И какво толкова важничите?

— Защо да важнича?

— Защото важничите. И даже още му правите фасони. Като че бог знае в какво се е провинил. И на мене да ми поднесат чуждо дете, няма да заридая от радост.

— На вас ще ви бъде все едно. На вас всичко ви е все едно.

— Сега не говорим за мене. И позволете да ви кажа, тоя ваш номер с детето беше съвсем тъп.

— Защо пък да не го проверя? — пита тя, като обляга ръце на кръста си. — Нямам ли право да го проверя, преди да определя отношенията си?

— Не по тоя просташки начин.

— Не можах да измисля друг.

— Човекът ви приема, без да пита откъде идвате, нито с колко мъже сте спали, нито какъв процент истина има в историята ви — защото, позволете да ви кажа, че ако и на него сте поднесли същата история, тя не е съвсем убедителна, — изобщо отказва се да ви проверява, макар да има основания за съмнения, а вие не стига това,

ами се запретвате да го изпитвате. Какво толкова си въобразявате? Че сте неотразима? Незаменима? Единствена?

Ето че и аз започвам с цицероновските градации.

Тя ме следи с известен интерес, обаче не отговаря. Което ми дава възможност да допълня:

— Не виждате ли, че всички сме една стока и ако този има плюс в едно отношение, то сигурно има минус в друго, а салдото е, общо взето, едно и също, така че смешно е да проверявате и да вирите нос.

— Ама вие какво толкова се разфучахте? — вдига тя вежди.

— Не съм се разфучал. Спокоен съм.

— Сигурно с нетърпение сте чакали да ви освободя килера и сега се чувствате излъган.

— Килерът не ми е затрябвал.

— И онзи празен стол в „България“ не беше ви затрябвал, но ми направихте сцена — припомня жената.

— Добре. Давам ви го отсега този килер за сватбен подарък. Приемайте в него гости.

— Мерси — произнася сухо Лиза. — И все пак излишно е да се палите. Ще помисля. Може и наистина да съм сбъркала.

Тя тръгва бавно към покоите си, сякаш вече се е заела да мисли, но преди да влезе в легендарния килер, забелязва:

— За онова обаче не сте прав.

— Кое точно?

— Ами за стоката. Всички не са една стока, Тони. Даже в една и съща зодия стоката е различна, ако разбирате нещо от астрология.

* * *

Човекът, който позвънява на следния ден, не е Мони. Нито Лазар. Лиза не е вкъщи, а аз тъкмо се стягам за редакцията, когато чувам двукратния звън. Слизам, като си мисля, че тази навалица пред вратата почва да става отегчителна.

На входа е застанал гражданин в изрядно тъмносиво пардесю и с тъмносива шапка. Гражданинът е над петдесетте, но все още стегнат, с тънки прошарени банкенбарди. Отличителни белези: ужасно нисък. Какво значение. И Наполеон е бил нисък.

— Бих искал да видя другарката Димова.

— А защо не я търсите при другаря Димов? — запитвам, като соча редицата картички, пригвоздени върху рамката на вратата. — Тук пише: „Радко Димов, звънете три пъти“.

— Не съм чел какво пише тук — произнася с леко отегчение непознатият. — Прочетох бележката, която Димова ми е оставила и където е отбелязано да звъня два пъти на тази именно врата.

— В такъв случай грешката е моя — бързам да се извиня. — Димова я няма. Ако трябва нещо да ѝ предам...

— Много сте любезен, обаче трябва да я видя лично.

— Съжалявам, обаче не е възможно. Тя умря.

— Какви ги приказвате? — сменя внезапно непознатият възпитания си тон.

— Искях да кажа, че е мъртва за общезитието. Напусна.

— Но преди малко казахте друго. „Да ѝ предам“ казахте.

— Грешка на езика. Имах предвид връзка по пощата.

— Е, добре, кажете ми я на мене тая връзка!

— Изключено.

— Вие, какво, подигравате ли се с мене? — кипва нисичкият. — Аз идвам тук по делова работа, нося ѝ пари, а вие ме разигравате!

— Парите винаги се приемат.

— Имате много здраве! — отвръща ядосано мъжът.

И бързо се отдалечава.

Когато същата вечер осведомявам Лиза за поредното посещение, тя въздиша мъченически. Значи може и да въздиша.

— Втасахме я.

— Действах според инструкциите ви.

— Но това е бил Миланов!

— И к'во, като е бил Миланов?

— Ами че той ми дава тия ръкописи за преписване. И даже машината е негова.

— Съжалявам. Изглежда, не ме бива за портиер.

— Прощавайте — произнася тя с друг тон. — Вярно е, че взех прекалено да ви досаждам. Но преписването е засега единствената ми работа.

И понеже мълча, продължава:

— Вината е моя... Не — на Миланов: бях оставила у съседите му готовите ръкописи с вашия адрес, за да прати парите по пощата или по човек.

— Както виждате, той не ще по пощата. Иска личен контакт. Дотрябвало му е вашето преписване.

— Защо? — пита докачено Лиза. — Аз преписвам добре. Почти не правя грешки. Миланов не може да търпи грешки. Затова ми даде ръкописите.

— Оставете тоя наивитет — казвам. — Не ви подхожда на ръста.

— Но вие какво си мислите? Няма нищо такова, което... Бях го срещнала още преди месеци съвсем случайно и както бях притеснена, бях го запитала няма ли за преписване нещо свое или на свой колега, а той ми рече: ще се намери, и ми даде телефона си и аз му се обадох по-късно, след като вече се бях настанила тук, и това е. Казвам ви, няма нищо такова...

— И вашият контакт с него се ограничи с предаването на няколко ръкописа и една машина...

— Естествено. Вие какво си мислите?

— Съвсем ясно ви е какво мисля аз. А също и какво мисли Миланов — забелязвам, като я поглеждам без особена симпатия.

Тя е застанала, облегната на стената на входа на килера. Гърдите нахално издуват вълнения пуловер, а големите бедра — полата. Един череп пуловер и една черна пола, вероятно провинциални придобивки, които смекчават грубата чувственост на фигурата и ѝ придават някаква строгост. Лицето също е строго, някак недружелюбно, доколкото изобщо може да се прочете нещо по тона бяло безучастно лице. Даже двете зелени черешки на обиците в момента звучат строго.

Какво съм се захванал с тая жена, казвам си, додето я гледам без особена симпатия. Тя е това, което е, и ти нито можеш да промениш нещо, нито е нужно да променяш нещо. Нека върви по пътя си. Ти не си даде труд навремето да промениш нещо дори у Бистра, защото това ти се виждаше толкова уморително — да се бориш с кусурите на друг човек, и защото в дъното на душата си навярно пет пари не даваше за Бистра. Тогава какво си се захванал с тая жена, която ти е съвсем чужда, която нито е била, нито ще бъде твоя жена.

— Толкова ли не разбирате, че Миланов, ако му е нужна машинописка, винаги ще си я намери и че ако се е хванал за вас, то е,

защото сте му нужна за друго. Нужна му е безплатна жена за вкъщи, а също и за в кревата, особено ако си пада по вашия тип, а тия дребните понякога си умират за големи жени. Разбирам, че не ви стигат парите... Това е въпрос, по който може да се помисли... Но не смятате ли, че не тъкмо този е начинът да печелите пари.

Тя ме гледа известно време с големите си очи, сетне произнася:

— Не ви е срам.

— Защо? Какво съм направил?

— Не ви е срам — повтаря жената. — Ами че аз, ако исках да печеля по този начин нари, нямаше да седя над машината по цели нощи, докато ми отмалее кръстът, и нямаше да оставям ръкописите у съседите, а щях да ги нося лично на Миланов, за да си ги получа парите веднага и в брой. Не ви е срам, Тони.

— Чакайте — казвам. — Все пак не сте толкова наивна, за да не знаете какво търси от вас Миланов.

— И какво, като знам? Нека си търси. Досега не ми е поставял направо въпроса, а ако го постави, ще получи и отговора. Не разбирате ли, че след като веднъж съм го отписала, той е вече отписан и — толкова!

— Добре — отстъпвам. — Ваша работа. Не сте малка.

А тя, сякаш нищо не е станало, казва с обичайния си безизразен тон:

— Не мислите ли, че е добре да слезем долу. Не е красиво да оставяме старците сами.

Старците не са сами, с тях е и Владо, обаче за тях Владо не е нищо повече от тяло, заемащо място в пространството, и едва появата на Лиза ги съживява.

Жената сяда до инженера, а аз до нея. Да се надяваме, че отношенията на двамата вървят към оправяне, макар за момента да липсват обнадеждаващи признаци. По малкия екран текат информацията. Старците, потънали в креслата си, кротуват. Само понякога Допотопния изръмжава нещо, но той ръмжи на себе си. Сетне започва предаване за някакъв злосторник, заловен при опит да премине границата. Виждаме го седнал пред камерата върху мъртвия фон на една бяла стена, с грубо апатично лице и стрига-на глава.

— С такива предатели навремето не се церемоняха — обажда се неприязнено Несторов.

— Той не е предател — обяснява Димов, на Лиза, естествено. — Предател е оня, който е имал идеи и ги е предал. А този е обикновен нарушител.

— Нас тоя финес ще ни закопае — отзовава се подигравателно Неси. — Едно време знаехме две категории — патриоти и предатели. Сега станаха много.

Той наистина трудно би могъл да бъде обвинен в излишък на финес. Не вярвам някога в речника му да са фигурирали изрази като „струва ми се“, „предполагам“, „съмнявам се“. Какво ще му се струва? — или знае, или не знае. Той не е по колебанията, нито по хипотезите. Не бих се учудил, ако вижда заобикалящия го свят само в два цвята. В два цвята — така е по-ясно. Нюансите са измама и привидност.

— Доброто старо време... — произнася със зла ирония Димов, пак към дъщеря си, разбира се. — Кой те гледа честен ли си, или не. Влизай в кауша!

— Честни предатели няма — възразява сприхаво Неси.

— Затова пък имаше честни хора, които биваха обявявани за предатели — не мирясва Димов.

И като изпъчва с достойнство хилавите си гърди, той за пръв път се обръща към насрещното кресло:

— Смея да твърдя, че съм бил честен! И това се доказва.

— И какво, като сте били честен? — запитва презрително Допотопния. — Орден ли да ви окачат, задето сте били честен? Голяма заслуга, че бил честен! Просто да се разплачеш.

— Аз не говоря за заслуги... — опитва се да каже нещо Рицаря, обаче Допотопния не му позволява.

— И какво значи да си честен? Някои честно се лъжат. Някои честно лъжат другите. Да, да, съвсем честно, понеже толкова им стига акълът, понеже не могат да разделят на две магарета сено, а, виж, да обсъждат световните проблеми ги бива...

— И такива, естествено, според вас трябва да се разстрелват? — изкрещява Димов.

Неси не благоволява да отговори.

— Такива, дето не повтаряха дума по дума собствените ви глупости, вие навремето ги изतिकвахте в затвора! И даже никой никога не ви потърси сметка... Оставиха ви да си дремете на доизживяване с греховете и да си зобате пенсиите... Аз цяла година без съд и присъда

съм гнил в затвора и още не знам кому трябва да благодаря за това благодеяние...

— Толкова ли държите да знаете? — обажда се подигравателно Допотопния.

— Да, държа, представете си! Само да знаех кой е този мръсник...

— Ама наистина ли искате да знаете? — продължава да се учудва Неси.

— Само да знаех... — повтаря Димов, който, както винаги става при голямо вълнение, буксува на последната фраза.

— И като знаете, какво ще направите? — ръмжи все тъй саркастично Несторов.

— Само да знаех името на този мръсник...

— Проста работа, Димов — произнася вече сериозно Допотопния, като става бавно от креслото.

Сега, както се е изправил така, той изглежда масивен и заплашителен с огромната сянка, която хвърля върху стената отдире си. Подръпва дебелия каиш, поставя ръце на хълбоците и казва натъртено:

— Аз съм тоя мръсник, Димов. Аз наредих задържането ви. Аз водих следствието. И аз нося цялата отговорност.

Сетне бавно се извъръца и като борец, излизащ от ринга, бавно поема към стаята си.

ОСМА ГЛАВА

Посрещам декември в провинцията. Едно късо гостуване на завод „Ударник“ за обмяна на опит. Историята с тия тръби става все по-забъркана и документацията по въпроса все повече набъбва. Ръководството на „Ударник“ също добавя лептата си и додето слушам обясненията на директора, гледам разсеяно заводския двор с редицата черни дървета край зида, очертани като странни йероглифи на фона на онова белезникаво небе, определяно от синоптиците като висока облачност.

Работниците в сини комбинезони и ватенки тъкмо излизат в обедна почивка. Те вървят към стола в нестройни групи с изцапани, лъснати от пот лица и с твърди изражения — работата с метала винаги придава някаква твърдост на израза, защото металът не е шега. Няма вид на хора, отегчени да си клатят краката. Тия тук, в кабинета на директора — също.

Резултатът от проверката е полезен, макар и доста по-различен от очаквания. А сега отново съм в столицата. И понеже минава два, излизам от къщи и взимам курс към редакцията.

По-скоро — едно добро намерение. Защото не съм направил и пет крачки, когато изтрещява джам. Едно хлапе тича с пълна пара към улицата в прохода между двете сгради. То ме забелязва и понечва да даде заден ход, но аз вече бащински съм го сграбчил. От другата страна на прохода и по-точно в нашия двор група по-малки хлапета наблюдава с интерес развоя па събитията.

Това гаменче със сплъстена сламена коса и нагло лице ми е добре познато, откакто в часовете на скука съм почнал да хвърлям по някой поглед към двора. Тоя утъпкан като селски мегдан двор, подобен на дълбок трап между околияте сгради, се е облещил в цялата си грозота, откак листата на моя орех са окапали. Една усойна арена, върху която се подвизават гладиаторите на кварталната гаменария, додето родителите са на работа, понеже гаменарията, освен че вдига шум и чупи джамове, но иска и да яде.

Повечето, разбира се, не са лоши деца, но нека не се отчайваме, налице са всички изгледи да станат лоши, тъй като, веднаж попаднали в гладиаторския състав, те попадат неизбежно и под командата на две-три полуидиотчета от типа на това, със сламените коси, особено открояващо се с дивите си крясъци и склонността към побои.

Първата ми реакция, разбира се, е да го издъня с два ритника, та да му отнема за цял живот възможността да върши зло. Но аз съм ленив човек и рядко се поддавам на първите реакции. И не защото са наказуеми, а защото обикновено са и най-глупавите.

— Защо счупи джама? — питам за справка, като държа здраво хлапака през кръста.

Той не отговаря, а прави отчаян опит да се изтръгне и дори ме халосва с юмрук по гърдите. Един доста здрав юмрук, ако се вземе под внимание, че притежателят му едва ли е надхвърлил дванайсет години.

— И не удряй — предупреждавам, като стягам малко повече хватката. — Почнем ли да удряме...

И отново се връщам на изходния въпрос:

— Защо счупи джама?

Гаменът мълчи и само ме пронизва със светлите си зли очи.

— Добре — отстъпвам. — Тогава да вървим при кварталния. На него ще кажеш.

— Чичо, не ме води при кварталния — проговаря хлапакът с дрезгав глас.

— Защото сте стари познати с него, а?

Онзи мълчи.

— Кажи, защо счупи джама? — питам за трети път.

— Ами... другите ме накараха...

— И шегобиец си... — произнасям не без респект. — Ами че тия другите нали ти ги командваш? Нали от толкова време те следя и от толкова време съм ти хвърлил мерак, защото ти си най-големият пакостник в тоя двор? От тебе идват всички бели. Само че сега ще си платиш.

— Чичо, не ме води при кварталния — повтаря гаменът, сякаш друго не знае.

Гласът е груб, прегракнал от крясъци и неспособен да изрази молба.

— Какво ви е направил старият човек? — повишавам леко тон.
— Тебе питам!

— Вика по нас...

— А, и вие рекохте да го накажете. И то, така — серийно... Сега, виж какво: ако още веднаж бъде счупен джам, веднага ще те измъкна, където и да се завреш, и ще те накарам да ми платиш за всичките джамове, и то така, че да ме запомниш за цял живот. Отсега нататък ти отговаряш, разбрано ли е? Само ти!

Светлият зъл поглед потъмнява. Не знам дали гаменът скърби, че вече няма да чупи прозорци, или че не е по силите му да ми светне един, та да падна. Той наново опитва да се изтръгне, решил вероятно, че въпросът е приключен.

— Чакай, къде така? Така не дават. Най-първо ще оправиш прозореца, а после ще видим.

И като го хващам здраво за горната част на ръката с риск да я счупя, помъквам го към къщи.

Когато влизам в стаята, Лиза тъкмо смила пръснатите по пода стъкла, а Димов, легнал в кревата и въоръжен с очилата, се е вдълбочил в някакво писмо.

Рицаря е болен. Може би това е само невинен грип, но за тая хилава и изтощена физика невинни болести няма. И все пак той е неспособен да стои бездейно. Напоследък особено усърдно се занимава с писане и четене на писма.

— Дойдохме да поправим прозореца — обяснявам.

— Това момченце ли ми чупи стъклата? — запитва старецът с глас, който не изразява нищо освен отпадналост.

И понеже хлапакът мълчи, налага се да стисна по-силно ръката му:

— Говори де! Тебе питат...

— Аз...

Подозирам, че признанието ще постави начало на дълга назидателна лекция, изпълнена с може ли така и бива ли така, но за моя изненада Димов наново скрива поглед под очилата и потъва в четене.

Счупените стъкла се оказват две — външно и вътрешно, така че пада доста работа и, разбира се, половината е за мене. Бих могъл да я свърша и цялата, но с педагогическа цел оставям на гамена най-

досадното — смъкването на стария маджун, докато Лиза, недоволна от грубия ми подход, се опитва да обясни меко на момчето грозотата на действията спрямо този възрастен болен човек и осъдителната реакция на кварталната общественост, защото нали ти тепърва ще живееш в тоя квартал и с тия хора и бива ли отсега те да решат, че си бандит, и пр., и пр. Все в тоя дух.

Най-после подрастващият хлапак бива отпратен и аз също се готвя да потегля за редакцията, когато чувам Димов да произнася:

— Странна работа...

— Странна ли? Най-банална гаменщина — отвърщам пренебрежително.

— Но защо е направил това? — пита наивно старикът.

— От лошотия.

— От лошотия? Вие за кого говорите?

— Ами за тоя хлапак, за кой друг?

— Значи говорим за различни неща — установява Рицаря с отпаднал глас. — Аз имам предвид Несторов.

— Какво общо има тук Несторов? — обажда се учудено Лиза.

— Ами оказва се, че той не е водил следствието. Нито е наредил арестуването ми.

— Това вие не може да знаете — забелязвам скептично.

— Аз — не. Но други го знаят.

— Сигурно е така — обажда се отново Лиза, която е приключила с разтребването. — Другарят Несторов не е лош човек и вие напразно...

Погълнат от разсъжденията си, Димов изобщо не я чува.

— Фактите изглеждат неоспорими — бърбори той.

— А именно? — позволявам си да запитам, просто за да го изтръгна от бълнуването.

— А именно, че Несторов през цялото това време изобщо не е бил в България.

— Положително не е бил — потвърждава Лиза. — Другарят Несторов не е лош човек.

* * *

Не знам дали другарят Несторов е лош човек, или не, обаче един друг човек отново се е появил на следния ден на отсрещния тротоар. Млад мъж, светла коса, ръце, мушнати в джобовете на черното яке.

Виждам го от прозореца в коридора, гледащ към улицата, и тъкмо се двоумя дали да предупредя Лиза, когато тя сама се появява на тротоара в новия ся бежов шлифер, придобит вероятно с хонорарите от Миланов.

Жената не забелязва Лазар или дава вид, че не го забелязва, изобщо опитва се да го подмине, запътена навярно да купи шише мляко на Димов. Момъкът обаче я спира, като грубо я улавя за ръка. В резултат на което тя е принудена да изтръгне ръката си и — нещо малко неочаквано — с всичка сила да зашлеви светлокосия.

Неочаквано, да. Дори и за него. Главата му от-хвърква на една страна и в следния миг той е сякаш готов да се хвърли върху дамата, но нейният войнствен вид или задалият се случаен гражданин, или една ненадейна мисъл го карат да се овладее.

Следва диалог. Реплика от страна на Лазар и отрицателно поклащане на глава от страна на Лиза. Нова реплика от страна на черното яке и ново поклащане на глава от страна на бежовия шлифер. Трета реплика от страна на мъжкия пол и сега вече нещо уклончиво като движение, а вероятно и като фраза от страна на женския. Подир което действащите лица потеглят в различни посоки.

— Тони, много ми е неловко, но помогнете ми да сложа край на тази история — казва половин час по-късно Лиза, като се качва в стаята.

— Коя история?

— Ами тази, с тия гамени...

— Че аз нямам представа дори в какво се състои тая история.

— Всичко ще ви обясня, стига да не пи отегчавам, но сега трябва да сляза при Димов.

— Слизайте.

— Обаче искам най-първо да ви помоля... Трябва да се видя с тоя тип, за да се разберем веднаж завинаги. Той сам ми предложи среща довечера в „Славия“. А не смея да ида сама.

— Отидете с Илиев.

— Какво приказвате? Не виждате ли какъв му е манталитетът на Илиев. Той само като чуе за тая история, разбрал-неразбрал, и ще

припадне.

— „Славия“ ли казахте!... Мястото ми се вижда съмнително.

— Ако беше в „София“, щях да отида и без вас.

— Че защо ги оставяте те да ви определят кога и къде ще се срещате?

— Но аз трябва да свърша с тази история. Какъв смисъл да протакам повече. Не мога да протакам безкрайно.

— Добре, добре. Само не ми викайте. Отивам до редакцията и подир два часа съм тук.

Така че ето ни и на ресторант. Заведението навремето, доколкото си спомням, бе доста сваятно, обаче с течение на годините и в резултат на немарата рангът му е доста спаднал. Оркестърът във всеки случай е на мястото си и с помощта на усилвателната уредба прави всичко необходимо, за да прогони чувствителната публика. Но тая публика тук не е от чувствителните, нарастването на децибелите само добавъчно я опиянява и подтиква да се върти и блъска върху тесния дансинг. Голям живот.

След кратък спор с управителя, който държи на всяка цена да ни инсталира наедно с някаква друга компания, успявам да извоювам малка самостоятелна маса, уви, в опасна близост с оркестъра и потресаващата уредба. Следва втора кратка беседа, този път със сервитьора, който ни донася внушителен лист само за да ни покаже колко много неща фигурират в менюто на заведението единствено като названия. И понеже названия, не се ядат, заръчвам да донесе каквото има.

Вечерята минава в пълно безмълвие и почти пълна липса на апетит. Безмълвието се дължи на околния неистов вой, а липсата на апетит — на вкусната кухня. Беглите ориентировъчни погледи ме водят до откритието, че в заведението няма нито една позната физиономия, ако не броя един стар състудент, с когото отдалеч си кимаме. Нямам представа за точната му работа, което ме кара да подозирам, че е от милицията.

— Не искате ли да танцувате? — запитвам дамата, за да покажа, че не съм съвсем невнимателен.

— Само това ми липсва — отвърща тя, като посяга към цигарите.

— Ритъмът на рока не ви ли влече? Не разпалва ли биотоковете ви?

— Тони, защо се подигравате с мене?

Странна жена.

— Ще цъфна там и ще почна да се кълча, за да стана център на всеобщо внимание...

Значи дресировката на Миланов.

В този момент изниква и Лазар. Изниква иззад навалищата на дансинга, кима любезно и сяда на един от свободните столове, но само след минута се вдига под предлог, че трябвало да телефонира.

Дали телефонира, или не — въпросът остава висящ, — но фактът е, че повече не се връща.

— Няма да се върне — казвам подир половин час. — Какъв смисъл да дремем повече тук?

— Той няма да се върне — потвърждава Лиза. — Но сигурно ще дойде Мони.

И тя отново започва да ми развива познатата мисъл, че с тази история най-после трябва да се свърши. Изобщо стареа се да надвика оркестъра и неспокойно шари с очи наоколо. Това, дете най го мразя.

— Гледайте си масата — казвам. — Наблюдението е моя работа.

— Но, Тони, вие не ги познавате.

— Значи има и други?

Вместо отговор пред нас щръква някакъв левент в костюм на лилаво райе и с пембена вратовръзка. Познатият тип: здрав като бик и почти толкова умен. Фамилиарен и порядъчно пиан, той кани дамата ми на танц. „За да не шарии друг път с очи“ — скастриям я на ума си.

— Сега ям! — отрязва го тя, макар да е очевидно, че не яде.

Високият поглежда колебливо, след което вероятно решава, че поканата му е малко прибързана, защото изчезва.

— Имам чувството, че ви познава — забелязвам.

— Не е изключено.

— Както и вие — него.

— Май че беше един от приятелите на Лазар.

— Значи все пак те са тук.

— Нали ви казах, положително са тук, но вашето присъствие ги смущава.

— Нищо не пречи да си отида.

— Само това остава да направите.

Вече сме на кафето, когато високият щръква отново.

— Не ми разваляйте кафето — отблъсква го дамата.

— После ще го изпиеш — отвръща свойски левентът. — Най-първо, да се пораздвижим.

— Друг път — отвръща късо жената.

— Няма друг път — упорства она. — И не се прави на баронеса. Имам да ти говоря.

— Говоренето става тук — обаждам се най-сетне и аз. — Сядай или — чупка.

Високият ми хвърля пренебрежителен поглед и промърморва, сякаш едва сега ме вижда:

— Тоя пък кой е?

Сетне без повече излишни приказки улавя Лиза за ръката и я дръпва към дансинга, но не успява да я вдигне. В замяна па туй успява да получи един удар от остра дамска обувка по крака, там, между стъпалото и коляното, дето най боли. Високият машинално се навежда и се улавя за пищялката, а жената повторно го светва, сега вече с ръка в лицето — това небрежно и остро перване с края на пръстите, при което небосводът над тебе се изпълва с рой звезди.

Онзи отново се хваща машинално, този път за лицето. Едното му око е разплакано от удара.

— Хайде, друм! — заповядва тя. — Ако не искаш всички да видят как те бие жена.

До тоя момент никой не е видял поради общата гюрултия и блъсканицата на дансинга. И понеже не държи да става популярен, левентът решава да се отдръпне, като преди това формулира някаква заплаха, която не успявам да чуя добре.

— Какво каза?

— Че само един жилет щял да ме оправи.

И понеже в първия момент не загревам, Лиза пояснява:

— Едно ножче, разбирате ли. Така: хърт, хърт по лицето...

— Чудесна перспектива — признавам.

— Фукльо! — произнася невъзмутимо тя.

Аз обаче не съм тъй сигурен в последното. Заведението, разбира се, е безопасно, но отвъд заведението има улици, по които всичко може да ти се случи. Потърсвам с поглед състудента, който вероятно е от милицията, обаче не го откривам.

— Сега вече и Мони няма да дойде — установява дамата.

— Добре, че се сетихте — промърморвам. — Толкова ли не ви беше ясно, че те искат разговор без свидетели.

— Не го допусках — признава тя. — Допусках по-скоро първия вариант.

Не питам кой е първият и кой — вторият. Сега не е време за приказки. Уреждам сметката, взимаме си палтата от гардероба и излизаме.

— Трамвайната спирка е най-близо — казвам. — И улицата е достатъчно осветена. Така че — напред!

Улицата наистина е осветена. И съвсем пуста. Пресичаме я и поемаме по тротоара към спирката. Тук е значително по-тъмно и също тъй пусто. Прочее нищо чудно, че пред нас ненадейно изникват три сенки. Изникват и застават заплашително-неподвижни, готови да ни пресрещнат или сподирят — според случая.

— Това за жилета май не е фукня — казвам.

— Ще ме зарежете ли? — пита жената с безучастния си глас.

— Би трябвало... — промърморвам.

Й добавям:

— Ще се справите ли с единия?

— С двама! — заявява бодро жената. — Ще станат на кайма. Вие дръжте оня, високия.

— По-кратко — съветвам я.

Но тя, вече обзета от героичен плам, обявява на вселослушание:

— Първият, който се доближи, ще отнесе тая пила в гръкляна.

— А вторият? — запитва онзи, левентът, като показва нещо блестящо и прави крачка напред.

Другите също правят крачка напред. После — още една. Изобщо дистанцията се скъсява.

Вниманието ми е приковано главно върху високия. Заради ръста. И заради жилета. Трябва да се опитам да го улуча в деликатната област, а ако не успея — почивай в мир, любими друже!

Те са вече на три крачки и Лиза ги очаква, стиснала пилата, леко разкратена и героична като Жана д'Арк пред Орлеан, а аз крия в ръка ключа от пътната врата като едничко оръжие. Един ключ за оръжие и една жена за съюзник — перспективата е от възможно най-мрачните, тъй че решавам да използвам едничкото си реално предимство, а именно да ударя пръв. И както съм застанал неподвижно, сякаш

парализиран от страх, аз ненадейно и стремглаво се спускам напред, спускам се с наведена глава право към тоя в средата, сякаш се каня да изтърбуша корема му, и това е една малка диверсия, защото копнежът ми е изцяло устремен към високия вдясно и тъкмо когато средният ме причаква с братската грижа да ми разбие черепа, аз се откланям и забивам юмрук в чатала на левента.

Вероятно съм улучил, защото оня се свива на кълбо върху тротоара. Вероятно — защото нямам време за обстойни наблюдения и доколкото ги имам, те са от астрономическо естество, понеже небосводът над мен изведнаж засиява с безброй звезди.

— Май зле са те ударили. — чувам над себе си неясен глас, сякаш човекът говори през кърпа.

Отварям очи. Няма звезди. Има мрак и две наведени над мене фигури — Лиза и познатият от университета.

— Нищо ми няма — промърморвам, като се хващам за темето и едва сподавам желанието си да изрева.

„Ония къде са?“ — готвя се да запитам, когато забелязвам, че вече ги товарят в джипката.

— Ще трябва да дойдеш, за да направим протокола — обяснява познатият, като ми помага да стана.

И като се обръща към Лиза, добавя сухо:

— Вие също.

* * *

Протоколът си е протокол. Една бумага не оправя нищо. Още повече показанията са доста противоречиви и ония тримата в хор твърдят, че аз съм ги нападнал, а те просто са се отбранявали, което, формално погледнато, не е далеч от истината. Добре, че моят познат има достатъчно данни за мене, а също и за ония тримата, така че историята спира дотук.

Остава другата. Но когато най-сетне се прибираме, вече е късно, а главата ми се пръска от болки и жената също не е в блестящо настроение, тъй че военният съвет може да почака.

— Не очаквах такова нещо от вас — казва все пак тя, преди да влезе в килера.

— Много мило от ваша страна, че сте ме смятали за плюнка — отвърщам.

— Съвсем не. Обаче вие сте такъв резервиран, инертен, това и в зодията ви го пише... Не допусках, че пръв ще се хвърлите.

— Човек понякога се хвърля и от страх — забелязвам. — Тоя жилет в ръцете на такъв юначага...

На следната заран въпреки транквиланта, а може би и благодарение на него състоянието на главата ми е още по-нещастно, тъй че излизам да взема въздух и крачките ми сами се насочват към учреждението, дето се намира бюрото на моя стар състудент. Подир безсънието онзи също не е в лъчезарно настроение.

— Трябваше още вътре да ми се обадиш, щом е станал инцидент — забелязва той, след като ме изслушва. — Сега нека те цепи главата.

— Не те видях. Беше изчезнал някъде.

— Там съм бил, може би в хола. Нали това ми е работата.

— Трябва да се притисне тоя Лазар — подхвърлям.

— Лазар нищо не знае — отвърща познатият. — И засега няма да го закачаме.

— И Мони ли нищо не знае?

— Мони е изчезнал — отвърща късо онзи.

— Има си хас да не можете да го намерите...

— И това ще стане... Когато му дойде времето. Всяко нещо — с времето си, нали знаеш?

И като вижда, че не споделям оптимизма му, допълва:

— Дай да се разберем, Павлов: аз няма да се занимавам с журналистика, а ти не се занимавай с хулиганите. Изобщо не ми взимай хляба.

— Но тази жена трябва да бъде защитена...

— Тази жена не е онази жена, за която я взимаш — произнася хладно той. — Нито е светица, нито — Богородица. Не си дете, за да те уча, но ако искаш един приятелски съвет, внимавай с нея.

— Какво имате срещу Димова?

— Ако имахме, щяхме да го предявим. Нищо нямаме, обаче ти казвам.

— Ами като казваш, казвай докрай.

— Ние не сме информационна агенция. Но понеже сме приятели, имай предвид, че не е Богородица. Безразборни връзки, викана по

някаква история с продажба на крадени вещи, настанена на работа, напуснала... По-рано лъжеше нас, сега вероятно лъже тебе...

Такива работи — казвам си, като крача по обратния път. — Именно такива, каквито би трябвало да се очакват. Иначе, ако нямаше нищо, защо ще се завре в тоя килер. Завира се също като тебе — за да се спаси от затвора. Изобщо и двамата сте на едно дъреждане, макар и по различни причини.

Разликата е, че ти от никого не търсиш помощ. А тя ти се е обесила на шията, да я спасяваш. Ти да я спасяваш, не Илиев, понеже Илиев не бива да знае нищо, понеже за пред Илиев трябва да се прави на света вода ненапита. Това, че е живяла по възможно най-глупавия начин, си е нейна работа. Но това, че в бъркотиите на живота си въвлича и мене... Наистина почва да ме уморява с историите си. Всички си имаме по някоя и друга история, но тая дама е цяла енциклопедия от истории, коя от коя по-злополучни.

Откакто Лиза се появи, започнаха неприятностите. Съвсем по закон божи: има ли жена, има и инфекции. Подозирам дори, че тъкмо ударите, предназначени за нея, падат върху моята глава. Нейният квартирен проблем се превърна в мой проблем. Тя търсеше баща, но аз трябваше да ѝ го осигуря. Хипарът, който гонеше нея, наскочи на мене. Тя бе заплашена от трима млади изверги, но на мен се падна честта да изляза насреща им. Изобщо тя вади лошата карта, а аз трябва да я разигравам, понеже лошата карта, предназначена за нея, идва безпогрешно у мене. Неприятности.

Именно неприятности, казвам си. Не колосални драми и критични ситуации, а дреболии, като тия камъчета, дето ти влизат в обувката, щом тръгнеш по къра. Главоболия от рода на обичайните, дето те връхлитат, щом влезеш в живота. Има си хас да се връщам наново в живота.

Само това ми липсва — да се връщам в живота, и то заради някаква Лиза. Беба е друго. При Беба отиваш като в реномиран ресторант, уверен предварително в качествата на скарата. Може да не те чакат райски блаженства, но скарата е добра и най-вече няма риск от неприятни изненади. Няма истории. И доколкото ги има, те са добре известни.

Вече е обед, а есенната мъгла по улиците още не се е вдигнала. Синкавата мъгла, която прави всичко да изглежда приблизително.

Само да не дращеше така гърлото с мириса си на каменни въглища. А иначе това не е лошо, дето всичко изглежда приблизително, защото ти дава възможност да си представяш, че съвсем не е това, което е всъщност. Лошото е, когато мъглата се вдигне и разбереш, че си в грешка.

Ти се отвращаваш от реда, казвам си, като влизам в една телефонна кабина, но от време на време редът действа отморяващо. Набирам номера на Беба и както очаквам, в пълно съгласие с принципите на реда, тя тутакси се обажда. Времето около обедата е нейното време за телефонна връзка със света.

— Много мило, че се сети — приветства ме тя хладно.

Умирам за хладни жени.

— Как ти е разписанието? — питам.

— След осем съм свободна. Мини да ме вземеш от Венчето.

Естествено, редът при Беба предполага преди будоарните интимности — ресторант. И понеже тази вечер тя е с колата, изборът ни пада на „Парк-хотел“. И понеже имаме късмет, настаняват ни в зимната градина.

Но ние не сме единствената двойка с късмет. Има и други. И между тях — Владо и Лиза. Още един минус у тая жена — мене ме мъкне там, дето се очертава бой, а с инженера ходи по светски места. Всеки със службата си.

Лиза веднага ни забелязва, но от приличие се прави на разсеяна. Само че любопитството се оказва по-силно от приличието и тя от време на време хвърля крадливи погледи насам, като, разбира се, гледа не мене, а Беба. Ако аз бях на мястото на Илиев, бих ѝ обърнал внимание да си гледа масата, но инженерът няма никакво намерение да ѝ прави бележки, той е на седмото небе, че му се е отдало да излезе с дамата си и че одобряването вече е свършен факт.

— Онази какво ни е зяпнала? — запитва Беба някъде между филето и десерта. — Да не е някоя от бившите ти?

Опасна жена. Нищо не ѝ убягва от погледа.

— Ти да не си въобразяваш, че съм имал цял харем? — отвръщам уклончиво, като се сещам за съня си.

Една спалня, колкото болнична стая, с не повече от дузина легла, и то заети най-вече от случайни натрапници, дето почти не ги помниш, без да говорим за Лиза, която изобщо няма никакво основание да се

завира тук. Бедна работа. Като си помислиш какви вчерашни хлапета всеки ден ги сменят по една, по две, без даже да го правят на въпрос. Такива, ако ги спохождат сънища като моите, няма да им стигне нощта, за да обходят харема си.

— Ти си много ленив, Тони, за да имаш цял харем — чувам да казва Беба. — И много разглезен. Чакаш да те похищават. Бистра те похити, после аз те похитих, вероятно и оная, домашната, те е похитила...

— Ако ме беше похитила, нямаше да те търся, будала такава.

— Отде да те знам — отвръща Беба скептично. — Може да си го ударил на многоженство.

И подир къса пауза добавя:

— Само да не ми донесеш някоя болест...

* * *

Прибирам се едва на следната вечер. Бих могъл да се прибера още на обяд, но нарочно се размайвам у Беба чак додето дойде време за редакцията. Оная стая с оголеното орехово дърво не ме влече. Не заради дървото, а заради разговора. Защото няма как да мине без разговор.

Лиза, дочула, че съм се прибрал, излиза от килера и застава до вратата като наказана. Тъмната ѝ фигура с черния пуловер, черната пола и черната разчорлена коса, в която светят двете зелени обици, се изрязва остро върху светлата стена. Една тъмна фигура и едно бяло лице с отсъстващ израз.

— Чаках ви още снощи — произнася тя тихо.

— Не съм ви казвал да чакате.

— Знам. Но все пак чаках.

Произнася го не като упрек, а като информация. И забелязва без връзка:

— Момичето ви е хубаво. Имам предвид лицето. Иначе е малко нестандартно... като мене.

„Не чак колкото тебе“, понечвам да кажа. Вместо туй промърморвам:

— Да оставим това.

— Разбира се... Щом ви е неприятно...

— И не стърчете там, а седнете. И ако смятате, че имате нещо да ми разправяте — разправяйте. А ако не, да изпушим по една цигара и да лягаме.

— Дали ще разправям или не, това зависи само от вас, Тони — произнася жената равнодушно, като прави две крачки към обичайното си място. — Готова съм да ви кажа всичко, което би ви интересувало.

— А защо лъгахте?

— Не съм лъгала. Премълчах някои работи. Не съм била длъжна да ви се изповядвам като на поп и да разказвам всичко от игла до конец.

— Нещо премълчахте, друго украсихте, трето добавихте.

— И така да е. Не съм го направила за лошо. Вие все истината ли говорите?

Тя се отпуска на стола, кръстосва бедра и ме поглежда, сякаш аз съм длъжен да отговарям, а не тя.

— Аз не ви забърквам в историите си — уточнявам студено. — А вие ме забърквате във вашите. И когато ме забърквате в нещо, би следвало поне да знам в какво точно ме забърквате.

— Прав сте — кима тя безучастно.

Това безучастие понякога почва да ми драще по нервите.

— Само че аз не искам да съм прав като вашия Миланов, разбирате ли? — подхвърлям с нотка на раздражение.

— Не разбирам — признава тя.

— Искам да кажа, че не желая да говорите гласно, че съм прав, а в себе си да ме ругаете, задето съм прав.

— Сега разбрах.

— В такъв случай трябва да ви е ясно, че съвсем не се интересувам от любовните ви истории, както си въобразявате. Бих ви казал дори, че от нищо не се интересувам, ако не се боях, че ще ви засегна, и че нямам никакво желание да мачкам самочувствието ви, макар че не съм Илиев и няма какво толкова да се докарвате пред мене. Но все пак вие не можете да ме баламосвате и в същото време да разчитате, че ще ви помогна. Защото, за да ви помогна, трябва да разполагам поне с някаква информация. И това е единственото, което искам от вас: дайте ми тоя минимум информация, свързана с тия там

хулигани. И, разберете веднаж завинаги, че нямам никакво желание да надничам между краката ви.

— Как се изразихте! — забелязва тя, като недоволно сбърчва нос.
— Мога ли да получа обещаната цигара?

Поставям на масичката пакета и запалката, после с известно облекчение се излягам напреки на леглото. Моята партия е приключена. Сега е ред на Лиза.

Жената запалва, смуква една обилна порция дим, сетне втора, а сетне отърсва цигарата в пепелника без всякаква нужда, понеже още не се е образувала чак толкова пепел.

— Ще ви кажа всичко, Тони. Това е много шик от ваша страна, че не искате да ви кажа всичко, но аз знам, че всъщност чакате да ви кажа именно всичко, и не защото то много ви интересува, а защото искате да се убедите в разкаянието на една лъжкиня. Може и да съм лъжкиня. В края на краищата има неща, от които човек се срамува, не защото са чак толкова страшни, но човек се срамува понякога и от дреболии и щом съм тръгнала да разказвам, ще разкажа всичко, макар предварително да съм убедена, че когато го разкажа, вие ще си помислите: я, това ли било то, и непременно ще решите, че крия още нещо, още маса неща...

Тя наново отърсва цигарата в пепелника, този път с известно основание, но забравя да поеме поредната порция дим.

— Нещата при мене никога не са вървели по мед и масло, обаче при кого ли пък са вървели по-добре и още когато се готвех за ВИТИЗ, трябваше да направя първия компромис, защото Лили, една моя приятелка, ми каза, че конкурс не се взимал току-така и че само Васко можел да ми помогне, така че запозна ме с тоя Васко и той същата вечер ме заведе в някаква вмирисана кръчма, за да сме обсъдели нещата, но, разбира се, нищо не обсъдихме, а само се наливахме, главно той, но и аз донякъде, за кураж, а после, едва излязохме от тоя лисичарник и Васко запита къде ще идем, у нас или у вас, а аз му викам, защо трябва да ходим ма такива скришни места, а той: ти к'во смяташ, казва, че ще ти уреждам следването за черните ти очи? Аз, вика, не съм нито по очите, нито по чувствата, а по бързите сделки: пиеш, плащаш и заминаваш. И понеже ме ядоса с простащината си, рекох му: връщай се в кръчмата — там са бързите сделки — пиеш, плащаш и заминаваш, — и свих зад първия ъгъл. А на другия ден

Лили ми вика: е к'ва я свърши? Намерих човек, а ти се държиш като последна глупачка. И к'во, вика, си въобразяваш? Че той такива като тебе може с лопата да ги рине! Ами нека си ги рине, казвам, защо се е хванал за мене? Че той ли се е хванал за тебе ма, нали аз го пратих? Намерила си и ти какво да ми пратиш, викам, такъв простак не съм виждала. Ще има тепърва да ги виждаш и по-големи, казва Лили, и к'во толкова му придиряш, като че ще се разписваш с него. Не ти ли харесва, не го гледай. Ще примижиш, и толкова.

Тя смачква цигарата в пепелника, сетне добавя:

— И примижах. А той на всичко отгоре ми вика: защо не ми каза, че ти е за пръв път? Да знаех, че ти е за пръв път, хич и нямаше да се залавям. Все пак обеща да помогне и даже излъга, че бил се обадил тук и там, но сигурна съм, че никъде не се бе обадил, във всеки случай нищо не излезе, и Васко, за да си измие ръцете, взе, че ме прати при Миланов, понеже нещата трябвало да се подготвят отдалеч, а не в последния момент и понеже Миланов бил важна птица.

— За Миланов вече ми казахте — позволявам си да напомня, уплашен, че както е почнала, ще кара до заранта.

— Ама да, казах ви. После пък дойде връзката с Чавдар, когато оная усойница ме изгони. Чавдар работеше в същия институт и понякога ми ги плещеше разни по коридора, но аз се правех на важна, изобщо следвах инструкциите на Миланов. Само че сега, след като оная змия ме беше изгонила и след като Миланов ми каза сбогом, Чавдар единствен се зае да помогне и даже известно време живях в тавана му, той имаше някакъв таван-ателие, а иначе живееше при родителите си, и в тоя таван се събираха още двама-трима маниаци като него, дето все за оратории и контрапункта говореха и слушаха плочи, и аз прекарах известно време там, колкото да ми писне от маниацината им, и щом Чавдар успя да ме назначи в магазина за плочи, побързах да си намеря квартира — една обща стая с друго момиче от щанда, Надето, мисля вече ви казах за нея, и тя тъкмо се бе съдърпала със своите, така че наехме си обща стая и Чавдар повече не го видях.

Тя млъкна и се замисля, сякаш съобразява има ли нещо, което да не е казала и какво точно, като разсеяно си играе с халките на синджирчето-колие. Сетне вдига очи да провери слушам ли още, или само се правя, че слушам. Слушам, да. Еднотипни истории от познатия

десен; дай, за да ти се даде, услуга за услуга. Странно, по, изглежда, че във века на техническия прогрес породата на мъжа-любовник все повече върви към израждане. Относителният дял на расовия самец, на изкушителя, събарящ жените с външността си или интелекта, все повече намалява, за да отстъпи място на прелъстителя-чиновник, на мъжа-плюнка, който при обикновени обстоятелства би трябвало до края на живота да се задоволява с оскъдните прелести на собствената си съпруга, но веднаж въоръжен с мъничко власт и надарен с повечко цинизъм, успешно мърсува под лозунга „дай, за да ти се даде“.

— Какво проклятие да си жена, а? — подхвърлям.

Лиза ми отправя изпитателен поглед, за да провери подигравам ли се и до каква степен, сетне забелязва:

— Същото го казах оная вечер пред кръчмата на Васко. Трябва да съм била още много наивна, но го казах, а той се изсмя. Това ли ви е проклятието на вас, жените, вика, дето хем давате, хем не давате. Че мъжът, за да получи нещо, трябва да похарчи пари, връзки, време, да напире с нокти и зъби, а жената, какво? Прави алъш-вериш с нещо, което не се изтърква от употреба и си остава при нея, готово за следващия сеанс. Изобщо наговори ми такива простащини, та аз с цялата си наивност му викам, а не мислиш ли, че този твой кодекс важи за минало време, а Васко направо ми се смее в очите и, вика, слушай, мойто момиче, само в тая област няма минало и сегашно и доколкото разбирам от медицина, не знам да са настъпили някакви изменения от доста време насам.

— Ясно — кимам, за да ѝ подсказва да не се връща назад, а да кара напред.

— Щом тръгнах на работа, нещата се пооправиха, почнах дори да се готвя за приемните в университета. Ще му покажа на гоя Миланов, мислех си, че и без петли съмва. Само че нищо не можах да му покажа, защото не успях да се класирам зарад някакви си мизерни стотни, но тоя път го преглътнах по-леко, понеже това, да следвам славянска, не ми говореше нещо особено и знаех, че не е като да четеш романи. Щом няма да стана артистка, викам си, какво значение дали ще стана учителка, или ще продавам плочи на щанда. С На-дето се разбирахме, понеже тя пък бе изтървала Музикалната академия. Така че тя ме мъкнеше по концерти, а аз нея — но театри, и на първо време бях спокойна, защото школовката на Миланов вършеше работа, а На-

дето, горката, бе тъй анемична, че около квартирата ни нямаше никаква навалица... Навалица нямаше, но един ден в магазина влезе майка ми. Майка ми и Бах, представяте ли си! Както скоро се изясни, тя не бе дошла точно за Бах, а за някакви религиозни песни, тя е от тия, религиозните, и някой ѝ казал за тия песни, а понеже грамофонът вкъщи бездействаше, решила да му намери работа. Огледа се като попаднала в небрано лозе и като се огледа, ме видя и като ме видя... то бяха прегръдки, то беше плач, то беше подсмърчане, на резил ме направи. Нямаше как, върнах се вкъщи. И пак почнаха нервите и кавгите, добре, че сега само вечерни, понеже през деня работех. Работих ден до пладне, кажи-речи, шест месеца, а после трябваше да си вървя, защото тая, дете я замествах, се върна, но понеже бях доволен от мене, не ме изгониха на улицата, а ме преместиха в една книжарница, дете пак трябваше да замествам. А там пък цъфна Лазар...

Лиза млъква и взема една цигара, но не я запалва, а я върти между пръстите си, сякаш я разглежда, сякаш нещо във формата, големината или цвета на тая цигара я озадачава.

— За Лазар вече ви казах, но истината е, че след ония продажби в оказионния един ден ме викнаха в милицията и нещата съвсем не се разиграха така леко, както си ги представяше Лазар с неговия Незнаен воин. Добре, че стана въпрос само за някакъв транзистор. Откъде го имате? — пита човекът, дете това му е работата. Мой си е — викам. Как така — ваш си е, с него ли се родихте? Изтърсвам му версията за Кореком, а той: само че този транзистор е краден! Откъде, викам, е краден? Това, вика, вие ще кажете. Казах ви всичко, какво повече? Повечето беше, че ми направиха обиск. Майка ми едва не припадна, но, разбира се, нищо не намериха. Накараха ме да изпиша една химикалка показания и ме пуснаха. Мислех да ида веднага при Лазар, обаче се сетих, че може да ме броят, и се прибрах вкъщи. На следния ден той сам ме намери в книжарницата. Разказах му с две думи къде съм била, а той: язък, вика, тъкмо мислех да им пробутам един „Грундиг“ за два бона. Домъкна се късно вечерта у нас за повече подробности, и тоя път, като му разказах всичко, стана по-сериозен. Седеше умърлушен, когато седеше така умърлушен, приличаше съвсем на малолетен хлапак, какъвто си беше по акъл, а аз му викам: няма какво да мислиш, защото пак ще измислиш някаква идиотщина,

ама кажи откъде си крал тия неща. Ти за какъв ме вземаш, пита. Че за какъв мога да те вземам, след като ми пробутваш крадени вещи. Само че, вика, те не са мои, а на Мони. А Мони откъде ги е крал? Отде да знам, казва — от коли или от квартири, какво значение. Трябва веднага да прекъснеш всякакви комбини с тоя твой Мони, викам, ако не искаш да те спипат. А той: отдавна да съм го направил, ама няма как. Дължа му сума пари, и не само на него, изобщо дотук съм затънал в дългове, а свободата, Лизи, е скъпо нещо и не е за бедна фирма като моята. После почна да фантазира, както си му бе обичаят, какво би станало, ако можел да се откупи от ония, защото сега вече приказваше не само за Мони, а за ония, и как бил намерил в Лозенец някаква си гарсонiera на някакво таванче, и как щял най-после да се насили и да си вземе изпитите, а баща му за награда щял да му купи кола, и как сме щели хубаво да си заживеем и всякакви такива неща, дето могат да ти размекнат сърцето. И понеже успя да ми размекне сърцето, аз му викам, имам към триста лева в книжката, а ще потърся и нещо за преписване, ще почна вечер да преписвам след работа, а той се смее с глас: ти к'во си въобразяваш, вика, че става въпрос за някакви си петшестстотин лева? Че да не става дума за милиони? — питам. Може да не е за милиони, но за четиричислени числа, и то не с единица отпред, а с тройка. Четиричислено число с тройка, на мене през целия живот не ми е попадала такава сума в ръцете, така че замълчах попарена, додето той сам не запита, а майка ти няма ли някое бижу, нали е от буржоазен сой, все трябва да има някое бижу.

Лиза отново взема цигарата, която е оставила на масичката, и запалва. Сетне изхвърля от устата си малко дим и повече думи:

— Интересно, че до тоя момент въобще не се сетях за това. Вярно, викам, въобще не бях се сетила за това, но какво, като има, да не си въобразяваш, че ще ни го хариже. А защо да ни харизва, ти, вика, малка ли си сама да го вземеш. Имаш предвид да го открадна? Не казах да го откраднеш, а да го вземеш, ти с тоя твой речник можеш да качиш човека на бесилото — да го вземеш назаем. Ще го дам, вика, на ония за залог, да ме оставят на мира, а после ще го откупим. С какви пари ще го откупиш? Това е най-лесно, вика, но да видим най-първо дали семейното ти бижу въобще влиза в работа. Майка ми наистина имаше няколко пръстена, от които половината ги носеше на ръцете си, обаче най-скъпия не го носеше, а си го държеше завит в копринена

хартия и скрит в една голяма кутия, под разни писма и стари снимки. И тоя най-скъпият бе с един изумруд, за който майка ми казваше, че струвал цяло състояние, понеже баща ѝ така бил казал, да го пазиш, вика, че струва цяло състояние, макар че, ако питате мене, беше пръстен като пръстен, само че с един много красив и голям зелен камък. Обясних на Лазар какво е бижутото и че положително е по-скъпо от три хилядарки, а той вика: добре, донеси да го видя. Ти акъл имаш ли, казвам, ами че това нещо е в стаята на майка ми, пък и да беше в кухнята в кутията с чер пипер, пак не бих го донесла, докато не разбере как смяташ, че можеш да го откупиш. Проста работа, вика, нали ти казах, че старият ми е обещал пари за москвич, ако си взема изпитите. Тогава вземай си изпитите — и толкова. Но за това е нужно време, казва, нужни са ми три месеца, а ония ме държат и аз съм длъжен да скачам по свирката им и да служа за пласьор, а както нещата се сгъстяват, хлътването ми е сигурно, и то не след три месеца, а може би след три дни. Е, мисля си, до три месеца майка ми едва ли ще открие нещо, понеже тоя пръстен тя изобщо не го слага, нали струва цяло състояние. А защо не кажеш за Мони в милицията? — питам го, без да си правя много илюзии. Аз, вика, не съм предател. И после, хлътне ли Мони, значи хлътвам и аз, да не мислиш, че за пласьорството ще получа премия. А каква е гаранцията, викам, че след като върнеш парите, ония ще върнат пръстена? За това, казва, не се грижи, работата ще бъде опечена по табие, ти само донеси бижутото, за да видя струва ли си изобщо тоя куп приказки, дето ги изприказвахме. Така че измъкнах на другия ден пръстена и му го показах, а Лазар вече навярно беше се информирал за цената на изумрудите, защото ококори очи и реши, че това бижутото май щяло да свърши работа, но трябвало специалист да си каже думата и всичко щяло да стане по табие и при пълна гаранция. Ще те свържем, вика, с човек и ти сама ще го занесеш, за да знаеш, че отива в сигурни ръце и че ще можем да го вземем обратно.

Тя поглежда cigaretата, която е изгоряла на пълен зян между белите ѝ заоблени пръсти, бели и заоблени, по малко занемарени от къщната работа. После хвърля угарката в пепелника и ми отправя за справка тъмните си очи, колкото да провери дали следя нишката. Няма начин да не я следя. Ако има нещо да ме интересува между различните ѝ истории, то е най-вече тази.

— Срещата стана на другия ден заранта в Докторската градина. Бях сама и в градината в тоя час имаше малко хора и човекът, както ми го бяха описали, дойде и седна до мене на скамейката, възрастен мъж с прилична външност и сиви мустачки, от тия, демодираниите, и с кафяв шлифер, праметнат през ръката. Хубав ден, каза, макар времето да отиваше на дъжд, но това бе паролата и аз отговорих хубав наистина и той рече: дайте да видим какво носите и не го демонстрирайте много, а така леко ми го подайте, и аз му го подадох, а той го разгледа, като го закриваше с шлифера и, изглежда, го одобри, защото каза, мисля, че ще мога да ви бъда полезен, а такава беше уговорката, ако каже, че може да ми бъде полезен, да му оставя пръстена и да заминавам. Така че заминах и за известно време нещата вървяха добре, а после Лазар отново тръгна с ония и отново се разхайти, а изпитите, дето уж щеше да ги взема, ги остави за наесен и най-важното дума не отваряше за пръстена, а аз само треперех и чаках кога майка ми ще открие липсата. Беше ме изиграл тоя хлапак, но аз аз реших да го изиграя и един ден му викам: май че глупаво постъпихме с тоя пръстен, майка ми, като тръгне след седмица на бани, ще открие липсата и всичко ще иде по дявола, а ако всичко трябва да иде по дявола, по-добре да бяхме взели огърлицата. Каква огърлица? — пита ме Лазар. Ами тая, дето е в комплект с пръстена, казвам. Дванайсет камъка, също такива, но каква полза, като е заключена. Ами ще я отключиш, вика, голяма работа. Като не е голяма работа казвам, отключи я ти и защо се правиш на идиот, на ли за да я отключи, майка ми трябва да замине на ба ни, а преди да замине, тя, както си е свикнала, ще из покрие другите бижута и, естествено, ще види, че пръстенът липсва, така че най-първо ще ме изгони, а после ще замине. Права си, вика, тази работа не е шега и трябва да се обмисли добре. И май че същата вечер я обмисли, с помощта на ония, разбира се, защото на другия ден се срещаме в онази сладкарница при шапките и нашия се мъкне с Мони и едва седнаха, вика, виж Мони к'во ти е донесъл, мисля, че ще свърши работа като камуфлаж. А Мони носеше един пръстен, един боклук, по-точно казано, и съвсем различен от оня, но донейде подобен по форма, тъй че, като го завиех в книжката, майка ми едва ли щеше да надуши нещо. Аз, разбира се, очаквах да върне оня пръстен, истинския, и в това бе смисълът на целия ми план, обаче Лазар каза, че това било изключено, откъде у тях толкова пари, за да върнат борча, и че изобщо в момента

това няма значение, понеже с огърлицата се откриват нови възможности и ти само я набарай, Лиза, пък ще видиш как ще си заживеем.

— Тъй че задигнахте и огърлицата? — решавам да ѝ помогна, когато жената млъква.

— Може би и тази глупост щях да направя... ако беше възможно.

— Майка ви взе да си отваря очите на четири...

— Не, но тази огърлица чисто и просто не съществуваше.

— Ясно.

— Ами да. Откъде у майка ми такива съкровища? Извадих я тази лъжа само за да накарам Лазар да върне пръстена. Но вместо да получа пръстена, още повече се натопих, понеже той почна всеки ден да настоява, че трябва час по-скоро да задигна огърлицата. Изобщо напираше, а аз отлагах, под предлог че чакам да замине майка ми, само че в това време и тя напря, понеже внезапно беше открила липсата. Не знам как я беше открила, но каквато си е припряна, веднага бе съобщила в милицията, понеже била сигурна, че жената, дето идваше да пере, била свършила тая работа. Нямахме как, трябваше да спасявам жената. Излъгах, че съм взела веднаж пръстена да го понося, но съм го загубила, а майка ми, разбира се, изпадна в истерия и взе да се хваща за сърцето и се свлече на дивана, вечните ѝ номера, а аз донесох чаша вода и валериан и тръгнах, където ми видят очите, тъй както си бях по лятна рокля. Върнах се подир няколко дни, за да си взема поне малко бельо, но майка ми вместо бельо ми даде една призовка. Върви сега, вика, сама се оправяй, да видим ще ти повярват ли, че си загубила пръстена, както аз се преструвам, че вярвам. Нямахме как, отидох и много-много не ме разпитваха за пръстена, само че извадиха и предишната история и почнаха пак с ония въпроси, къде работя и защо не работя и откога и как смятам да я карам. Ама че, викам, намерете ми работа и ще работя. И те ми намериха, но на другия край на света — нали вече ви казах — и аз не можах дълго да издържа и напуснах и майка ми отново взе да припада, тъй че донесох ѝ валериана и си тръгнах.

— Тоя номер, изглежда, често сте го правили...

— Доста често — признава Лиза.

— И каква беше ползата от тия бягства?

— Не съм мислила за полза. Защо непременно трябва да има полза.

— Ами ако от едно нещо няма полза, какъв смисъл да го повтаряте постоянно.

— Все имаше някаква полза — промърморва тя, като свива нехайно облите си рамене. — Ако не друго, поне това, че подир всяко мое бягство тя съвсем се размекваше. Детето ми... Скъпото ми дете... От ден до пладне, разбира се, но все пак се размекваше.

Да се отърве по най-лекия и най-несигурния начин. Да избяга. Това вероятно е станало нейна привичка още от детинство, още от първите домашни конфликти. Примитивен рефлекс, който може би е от полза за подгонения заек, но не върши много работа в едно общество, дето съществуват документи за самоличност и адресна регистрация. Бягаш само до известен момент, и по точно, докато те налага.

— Това ли е всичко? — питам.

— Почти. Имах още едно приятелство, но за него в момента не ми се разказва. То е съвсем друга история.

— Не ви питам за приятелствата. Знаете какво имам предвид.

— Ами това е всичко.

— И какво искат в момента от вас?

— В момента искат пръстена, оня, дето ми го бе дал Мони. Но сигурна съм че искат да ме впримчат за огърлицата.

— Ами кажете, че няма огърлица.

— Казах го, но не вярват. Убедени са, че искам само да се измъкна.

— Изглежда, че лъжите ви са по-убедителни от признанията.

— Това вие ще решите — произнася тя равнодушно.

— Тогава предложете замяна: да върнат вашия пръстен и да си получат техния.

— Предложих, но не са толкова балами. Тяхната версия е, че нямат нищо общо с моя пръстен. Въобще нямат представа кому съм го дала и срещу какво. И най-лошото е, че наистина е така, защото те нарочно я бяха скроили така тая комбинация от самото начало.

— В такъв случай ще им платим пръстена и — точка.

— И това не щат. Семейно бижу било, не знам какво било... Нали ви казвам, искат да стигнат до огърлицата.

— А не се ли боят, че ще стигнат до милицията?

— Точно от това не се боят. Знаят, че няма да се оплача. Тоя, дето е минал през стъргата, не се оплаква. И ако бях от тия, дето се оплакват, сигурно нямаше да мина през стъргата.

— И държите на всяка цена да ви смятат за глупачка?

Тя ме поглежда, но премълчава, сякаш преглъща комплимента. И едва след минута забелязва с уморен глас:

— Ако тук-там нямаше глупави хора, Тони, на тоя свят не би останала и капка почтеност.

— Сетне отново замълчава, за да заключи малко по-късно с нотка на оптимизъм.

— Ще се оправя някак си.

* * *

Има нещо все пак симпатично у тая патка. Не толкова в глупавите ѝ истории, колкото в начина, по който се отнася към тях. Може би защото се отнася към тях именно като патка. Излиза от блатото, отърсва си перушината и казва, сякаш нищо не е било: а сега да продължим.

Ти също не обичаш да вземаш нещата много навътре, нито имаш навика да се смяташ за мъченик. Ако не друго, поне това си разбрал, че никой за нищо не ти е виновен, защото никой нищо не ти е обещавал и ако ти не си длъжник на тоя свят, то и той не ти е длъжник, изобщо пълен квит в това отношение.

И все пак някъде ей там, в самото дъно на дълбинната ти психика, мъждее смътното усещане, че си жертва. Неизвестно кому и защо, но жертва. Макар че драмите ти, взети накуп, едва ли могат да се сравняват с туй, което е изживяла за пет години тая патка. И това съвсем не я кара да се смята за жертва. Нито да се муси на живота. Напротив. С невъзмутимостта на истинска патка тя изпълнява поредното си излизане от блатото, отърсва си перушината и произнася бодро: а сега да продължим пътя си. И може би дори не се пита — накъде. Вероятно — до следващото блато.

Няма как, трябва да се намесея в тази изумрудена афера. Всъщност има как. Бих могъл да кажа: не ме забърквайте в тия ваши истории, не съм настроен за глупости. Но няма да го кажа. Навярно

защото съм почнал да се събуждам. Не може да те светнат с дърво по главата и да не се събудиш, освен ако си вече мъртъв.

Едничката диря, до която съм се добрал чрез Лиза, е адресът на Лазар. Но за какво ми е този адрес? Да, за какъв дявол ми е този адрес — повтарям си на следния ден, додето обмислям насаме предстоящото. Хората си живеят, като че са болни от рак. Ти пък си живееш, като че си вече умрял. Всеки — с номера си. Защо трябва да им пречиш?

Труден въпрос. Пречиш на тях, понеже искаш да помогнеш на нея. Но това не е отговор. Понеже веднага възниква следващият въпрос: а защо трябва да помагаш? Къде е казано, че трябва да помагаш? В Библията? И ако веднаж са те ударили, това причина ли е да се навиращ за нови удари?

Изобщо — въпроси. От тия, дето вяло и по инерция се мотаят в главата, без да ти пречат особено, понеже решението вече си го взел. Взел съм го още преди да се запитам по навик: какъв смисъл? И понеже съм го взел, вечерта потеглям направо от редакцията към тавана на Лазар в Лозенец.

Къщата се оказва двуетажна сграда без особени белези. Два осветени прозореца в партера. Останалото — мрак. Външната врата е отворена по стар софийски обичай, а стълбището — мръсно и занемарено, по силата на същия обичай. На тавана се озовавам в някакво тясно коридорче с три врати. Джобната запалка ми позволява да различа върху една от тях дискретна картичка: Лазар Симов, студент. Студентът не е налице.

Другите две врати вероятно водят до тавански килери. От долния етаж долитат пукотевици — по телевизията дават филм и както би въздъхнал Илиев — пак военен. Това е досадно. Нямам нищо против тематиката, но грохотът ми пречи да следя за евентуалните стъпки по стълбите.

Приютявам се в най-далечния ъгъл на коридорчето и примирено зачаквам в мрака. Баща ми казваше, че ако не съм надарен с воля, то поне имам инат.

Едва съм се подготвил психически за продължително бдение, когато вратата към стълбището се отваря и върху циментовия под на коридорчето се изписва дълъг светъл правоъгълник. Един шанс, че правоъгълникът не стига до краката ми. Миг по-късно се очертава и

тънка дълга сянка. Сянката се раздвижва, чува се превъртането на ключ.

— Ще влезем заедно — пояснявам на стопанина, като се озовавам зад гърба му. — И без излишен шум. Хората слушат телевизия.

Лицето на светлокосия е контражур, тъй че не успявам да разчета израза му, но допускам, че не е много приветлив.

— Запалете и затворете вратата — нареждам.

Онзи автоматично изпълнява указанието и в момента, в който се готви да формулира въпрос, аз грубо го сграбчвам за врата.

— Без въпроси! Въпросите аз ще ги задавам. Нямам никакво намерение да го душа, само това ми липсваше — да душа хората, — но оскъдната практика ме е научила, че не можеш да разговаряш човешки с подобни лекета, преди да си им взел страха. Така че взимам му страха и минавам към разпита. Резултатът е мизерен. Лазар не знае нищо за нападателите край „Славия“, нито дори за нападението.

— А на кого отидохте да телефонирате?

— На Мони. Бяхме се разбрали, ако Лизи дойде, да му телефонирам.

— И какво ви каза Мони?

— Щом е с онзи, казва, изпарявай се. За другото, вика, аз ще имам грижата.

— А къде телефонирахте на Мони? — питам.

— У дома му.

— Значи лъжете.

Подир известен добавъчен натиск върху психиката и ларинкса на събеседника успявам да установя, че Мони е чакал в една уличка, недалеч от „Славия“, и че от известно време насам обитава един гараж.

— Само не се опитвайте да се свързвате с него — предупреждавам. — Изобщо от този момент нататък всяко своеволие ще ви струва много скъпо, ако разбирате какво имам предвид.

Безхарактерно момче. По челото и горната устна са избили дребни капчици пот, очите са загубили безочливия си поглед, а niskият хъркащ глас леко потреперва. От целия му героичен изглед не е останало нищо героично освен коженото яке.

Гаражът е само през две улици — ниска пристройка в двора на някаква също ниска къща. В задната част на пристройката свети малко

прозорче, затулено с пергаментова хартия. Потропвам леко с пръсти по прозорчето, сякаш бия дайре — точно според инструкцията на Лазар, — и заставам край вратата на гаража. В мига, когато вратата предпазливо се отваря, протягам ръка и улавям домакина за гушата.

— Връщам ти номера — казвам вместо обяснение.

— Е, колко пъти? — запитва не без основание Мони. — Веднаж вече ми разби носа.

Подир което разговорът се пренася в стаичката зад гаража, не много по-голяма от клозет, по все пак достатъчна за един служебен диалог. Мони, макар и по-хилав от Лазар, е далеч по-хладнокръвен от него, а вероятно и по-разумен.

— Знам достатъчно неща за тебе, а съм на път да науча и някои добавъчни, така че пет години не ти мърдат — обяснявам. — Но понеже не съм от милицията, всичко би могло да си остане и съвсем домашна работа. При едно условие. Искам веднаж завинаги да оставите на спокойствие тази жена.

— Това е най-лесното — успокоява ме чорлавият.

— Обаче не зависи само от тебе.

— Е, колкото зависи...

— Половинчати неща не ме устройват — обяснявам. — Искам разговор с другите.

Мони от началото се опитва да ме убеждава, че „другите“, това нищо не му говорело, че не знаел за никакви „други“, но като разбира, че с подобни увъртания няма да спечели нищо освен известни телесни повреди, признава, че всичко зависело от Киро.

— Къде е тоя Киро?

Мрачният израз на рошавия се смекчава от някаква доброжелателна полуусмивка:

— Абе, Павлов, ти си уж културен човек... Защо се тикаш баш между шамарите? Че аз ако исках да ти се реванширам за тия номера, сам бих те пратил при Киро да ти вземе мярката. Но ти си приятел на Жорж, имаме общи познати, затова казвам ти арабийски: седи мирен бе, човек, не си търси белята!

— Трогнат съм — кимам, — обаче все пак дай адреса. И по възможност — истинския.

Мони неохотно съобщава адреса.

— Кой от ония тримата е Киро? — питам за всеки случай.

Полуусмивката на рошавия добива подигравателен оттенък:

— Ти си културен човек бе, Павлов... Как не загриваш, че ония тримата са фигуранти...

— А сега сядай и пиши! — нареждам.

Той ме поглежда сепнато.

— Какво да пиша?

— Разписка. В смисъл че другарката Елисавета Димова ти се е издължила за пръстена.

Лицето му отново добива обичайния си израз.

— За к'во да пиша разписка? Прощавам й го.

— Прощаваш... намерили сте глупачка... Сядай и пиши, казах!

Прибирам парчето хартия с надрасканата върху него декларация, сетне предупреждавам Мони да не прави опити за контакт с Киро и потеглям към посочения адрес.

Уличката е малка и тъмна, с една-единствена лампа на ъгъла. Понататък — мрак. Поемам бавно в мрака, като се опасявам не толкова от засада, колкото от изкълчване на крака. По стара софийска традиция тротоарът е доста разбит. Търсеният номер е закачен върху ниска тараба. Паянтовата къща е вътре в двора — едноетажна постройка с два тъмни прозореца. Входът вероятно е нейде отзад.

Отварям безшумно дървената вратичка и поемам по неравната калдъръмена пътека. Задминавам фасадата и продължавам край къщурката. Още два прозореца — също тъмни. Входът наистина е нейде отзад. Само че не успявам да го открия. Едва съм стигнал до ъгъла на постройката, когато главата ми експлодира. Обзема ме странно чувство на безтегловност и пред погледа ми на звездоброец ненадейно се разкриват неизброимите разкошни сияния на нашата родна галактика.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Класическият ад, доколкото си го спомням от гравюрите към поемата на Данте, съвсем не е лишен от колоритност и дори от известна жизнерадост. Там се вият пламъци, кипи живот и снажни жени с похотливи мускулести тела ви се представят във всички възможни пози. Това не е никакъв ад, а пир за окото, изпълнен с любопитни детайли.

Истинският ад е бял, монотонен, антисептичен и стерилизиран, заключен между четири светли стени, от които на тебе — както си омотан в бинтове — ти е съдено да се взираш в една-единствена, и то най-вече в нейния широк модерен прозорец, през който се вижда само небе, същото онова с високата облачност, приличащо не толкова на небе, колкото на безпределна празнота.

Истинският ад е тази неопределима миризма на болница, тоя казармен ритуал на прегледите, превръзките, лекарствата, това казармено съжителство с неколцина други като тебе, които не си в състояние да видиш, но затуй пък отлично ги чуваш с всевъзможните им стонове.

Колкото до собствените ти болки, те са си твои и ти знаеш, че не можеш да избягаш от тях, но това, което те мъчи добавъчно, е принудата да ги търпиш именно тук, в тоя стерилизиран ад, заобикалящ те с тягостната миризма и с бялата празнота, създаваща неуютното усещане, че висиш нейде на средата между живота и смъртта.

Именно вися. И това усещане, че вися, продължава да ме тормози дори когато се унасям. Сънят ми е тъмен, както са повечето ми сънища, но сега туй не е мрачината на гората, а мрачината на оная уличка и аз прониквам в двора и поемам край паянтовата къща, като търся входа и се мъча да заобиколя онова място, където причакват новодошлия, за да го светнат по темето с някое дърво. Изглежда, този път съм успял да избягна фаталното място и дори да открия входа, защото се виждам вече в стаята, където край някаква маса са се

разположили Мони, Лазар и още един, за когото съм сигурен, че е Киро. Съумял съм някак си да вляза незабелязано и да се притая в ъгъла, но съзнавам, че тоя ъгъл не е никакво скривалище — достатъчно е някой от тримата да погледне насам, за да ме открие, — така че напрегам ума си да измисля нещо по-сигурно и внезапно си казвам, ей че проста работа, как не се сетих, трябва да се вдигна във въздуха над тях, защото хората често зяпат наляво и надясно, но рядко — нагоре. Прочее вдигам се и увисвам над тримата и само лениво подритвам с крак, колкото да се държа във въздуха, както едва-едва подритваш, когато плуваш по течението, и се старая да чуя разговора, но ония под мене говорят много тихо и съвсем неразбрано и аз се дразня, че нищо не излиза от шпионската ми мисия, когато Мони казва достатъчно високо:

— Виж к'во, Павлов! Престани да подритваш там горе и ако наистина си дошъл да говорим, слез да се разберем като хората.

Той произнася тия думи, без дори да поглежда към мене, но аз вече нямам никаква възможност да се правя на отсъстващ, тъй че се спускам засрамен на пода и приближавам към масата.

— Добре бе, Павлов — обажда се отново Мони. — Ние живеем, като че сме болни от рак. Но ти с какво стоиш по-горе от нас, дете живееш, като че си мъртъв? Изобщо какво се фукаш толкова!

Тонът е кротък, почти приятелски, но аз със свойствената ми проникателност долавям, че зад този кротък тон е скрита някаква уловка, и си казвам, че тъкмо сега е моментът да хвърля пълна светлина върху поведението си и — речено-сторено — заговорвам с една смисленост, която изненадва дори самия мене:

— Ти си прав като бог, Мони, макар и само отчасти (благосклонно оживление в залата при невинната ми шега). Прав си, в смисъл че нямам особени основания да се фукам. И все пак, вярвам, ще признаеш като честен човек (ново оживление в залата при тая нова шега), че да живееш като мъртвец е малко по-достойно. Мъртвецът не върши нищо, Мони. Значи не върши и мръсотии. Не си ли забелязал, че мъртъвците винаги имат някакъв особен израз на достойнство?

Поглеждам към тримата, сякаш ги приканвам да оценят силата на аргумента ми, но по лицата им вместо респект се чете недоумение и аз едва сега съзнавам, че съм загубил гласа си и че най-важната част от пледоарията ми те навярно изобщо не са я чули. Понечвам да я

повторя, напрегам се да извикам, но от устата ми излиза само някакво глупаво бълбука-не като от чешма, когато са спрели водата.

— Този се подиграва с нас — произнася враждебно Лазар.

Колкото до Киро, той не произнася нищо, но аз виждам, че държи в една ръка нещо, което крие зад гърба си, и със свойствената ми проникателност отгатвам, че това ще е някакъв достатъчно тежък и достатъчно твърд предмет, още повече Киро прави крачка към мене, а после — още една и сетне — още една и тъкмо в този миг, понеже вече знам колко много боли, аз отчаяно опитвам да се събудя.

Буден съм. За да усещам, че наистина боли. Не от удара, дето ме е заплашвал насън, а от предишния. Все тъй боли и аз все тъй вися някъде на средата между живота и смъртта.

Не че в момента имам някакво особено предпочитание към едното или към другото, но това е действително отвратително чувство да висиш като паяк в бялата празнота и аз от три дни вече намирам да ме изпишат, а те отказват, понеже предстоели още изследвания и съществувал риск за сътресение на мозъка, без да разбират, че сътресението е опасно, когато главата ти е в ред, а когато не е в ред, последицата може да бъде само благотворна: да ти се наместват разцентрованите чаркове.

Напразно се опитвам да обясня на лекаря, че човек освен черепна кутия — пукната или здрава — има все пак и психика и че дори само присъствието на моя оголял приятел ореха, надничащ от прозореца на стаята, вече ще ме накара да се почувствам по-добре. Лекарят съвсем не се интересува от орехи и твърди, че ако съм тук, то съвсем не е за да си играем на орехи, но в края на краищата ускорява изследванията и отстъпва, понеже му е дотегнало да се разправя с луди хора.

И ето ме отново в нашия мавзолей, както би казала Лиза, в тоя тих домашен пансион за корабкрушенци. Главата ми вече е почти свободна от бинтове и аз лежа, опрян на висока възглавница, и усещам приятната топлина — далеч не прекалена, — издишвана от електрическият радиатор, и гледам таблата на кревата пред себе си, увенчана с двете месингови топки и украсена с един екзотичен пейзаж. Винаги съм знаел смътно, че тоя пейзаж съществува и се намира точно там, където му е мястото, сиреч върху таблата на кревата, но всъщност едва сега го виждам истински и едва сега установявам, че това е един

малък шедьовър на креватната живопис, изобразяващ вероятно Неапол, ако се съди по трите кипариса вдясно и по широкия морски залив вляво, и по триъгълната бисквита в дъното, над която се вие кротка ивица дим, подсказваща достатъчно ясно, че се касае за вулканично явление и може би за Везувий.

Изглежда, необходимо е нещо да те тресне по главата, за да си отвориш очите и да прогледаш и едва тогава да забележиш, че креватът, на който спиш, е едно истинско бижу на изкуството. Навярно ти би оценил по достойнство неаполитанския пейзаж, ако Жорж се бе сетил да включи и него в цената, но понеже си го получил безплатно, не си даваш труд дори да го забележиш, защото ние оценяваме само тия неща, за които по-яко плащаме.

Понякога притваряш за малко очи, уж само така, за разнообразие, но дрямката те унася и когато отново се събуждаш, установяваш, че са минали два или три часа, и поглеждаш с леко безпокойство към прозореца, за да провериш там ли е вее още орехът и дали не си е отишъл на пръсти, додето си дрямал тъй лекомислено. Орехът всъщност не се вижда, понеже белите полупрозрачни пердета са спуснати, но той се отгатва достатъчно ясно, за да се увериш, че е все още на мястото си.

Всичко е на мястото си и това не може да не те радва, защото един дом е като една цигулка или една лула, изобщо нещо, което трябва да бъде добре разработено и порядъчно да остарее, за да добие душа и характер. И тия наивници, дето напускат вехтите жилища, за да се напъхат в някой нов апартамент, нямат понятие, че туй, в което се напъхват, не е никакъв дом, а кутия от вар и цимент и че истинският дом си има свои отличителни белези — дори това да са белези на износеност — и свои особени шумове — дори това да е скърцането на стария паркет, — и своя неповторима миризма — дори това да е дъхът на мухъл или, ако щете, на розово масло.

Бледата светлина, идваща от прозореца, изтръгва звучен зелен отблясък от тъмната бутилка, поставена на масичката. Една тъмнозелена бутилка, в която е потопен розов карамфил. От известно време тая бутилка постоянно се мотае тук наоколо, като те принуждава да си отваряш очите, за да не я събориш, и в нея винаги е поставено някое цвете. Личният маниер на Лиза да разхубавява интериора. Тя, слава богу, не разполага с необходимите средства да засипва стаята с

цветя, но не пропуска на равни интервали да купува по един стрък и вероятно в кварталната цветарница вече е известна като „оная, дето винаги купува по едно цвете“.

Гипсовата глава е също на мястото си. Богинята на любовта. Или може би на мъдростта. А най-вероятно — на безучастието. Тя, както винаги, ми показва леката си студена усмивка, сякаш внушава: не обръщай внимание, че се усмихвам, това няма никакво значение.

Лиза прекосява на пръсти стаята, понеже съм притворил очи, а след като съм се уверил, че всичко е на мястото си, какъв смисъл да ги държа отворени. Чува се лекото съскане на завесите и под клепачите ми прониква мека зелена светлина, също като че се намирам в гора, в тая гора, отпърво рядка и пресечена от отблясъците на външния свят, но постепенно ставаща все по-гъста и глуха, с черно-зелена листовина и смътни виолетови дънери и отдавна обрасли с трева пътеки, гората на моите сънища.

— Тони, спите ли? — чувам гласа й, но туй вероятно е доста покъсно, тъй като стаята вече е осветена от розовата светлина на абажура.

— Спя, да — потвърждавам, — обаче това не е причина да спирате радиатора. Жегата не е прекалена.

— Спрях го за малко, да ви направя чай — обяснява жената. — Не можах да намеря разклонител.

— А, вие сте сложили и котлон — установявам, като виждам нововъведението, инсталирано върху шкафчето в ъгъла. — Надявам се, че няма да почнете да пържите и кюфтета.

— Какви кюфтета? Купих го, за да ви направя чай. Не смятате ли, че е излишно да слизаме до долу за един чай или едно кафе.

— Вярно — признавам. — Макар че когато вие правите нещо, човек трябва доста да помисли, докато разбере истинските ви съображения. Да не сте се скарали с Илиев?

— Защо да се караме? — запита равнодушно жената, като приближава до котлона.

Тя вдига капачето на чайника, пуска вътре две пликчета чай, сетне го сменя и изважда щепсела.

— Сега пак ще стане топло — обещава жената, като включва наново радиатора. — Тази стая е истински ветрилник с тия два прозореца.

— Не обиждайте нашия мавзолей — смъмрям я.

Подир което наново се връщам към темата:

— Илиев наистина няма основания да се сърди сега, след като е разбрал, че детето не е ваше.

— Илиев нищо не е разбрал — пояснява Лиза, като се връща към чайника.

— Но защо не сте му казали, че детето не е ваше?

— Защото исках да свикне с мисълта, че е мое. И защото... — Тя прави известна засечка: — Защото всъщност детето е мое.

— Да — казвам, — човек наистина трябва доста да си напряга ума, докато разбере съображенията ви. Значи вие всъщност излъгахте не него, а мене? Защо? Нали той ще се жени за вас, а не аз?

— Защото не той ми задава въпроси, а вие.

— Професионална привичка — пояснявам. — Ти задаваш въпроси, другият отговаря, и ето че с общи усилия репортажът е готов. И какво, като съм задавал въпроси?

Преди да отговори, тя разклаща леко чайничето, за да ускори запарката.

— Ами ако бях ви казала, че детето е мое, щяхте да запитате кой е бащата.

— Нима не знаете кой е?

— Но, Тони, една жена има право и на някакви свои малки тайни. Бях готова да ви кажа всичко, обаче не и това, защото това не е като ония, другите връзки, а нещо по-съкровено... Бих се почувствала съвсем разголена...

— Не съм имал никакво намерение да ви разголям. И въпросите ми, ако си спомняте, са били главно от делово естество. Пазил ме бог да прониквам в душевните ви тайни. Особено когато се касае до голямата любов.

— Не съм казала, че е голямата любов — възразява тя, като вдига леко капака на чайничето, колкото да провери как е запарката.

Сетне отваря шкафчето и изважда две чаени чаши, от тия големите и дебели, но не без известни претенции за красота с дребните си сини цветчета.

— Значи детето ви не е родено от любов? Жалко.

— Реших да го родя така, напук на сиромашията.

— Така: просто напук?

— Е, не просто напук, а защото това си е негово право, да бъде родено. Всяко дете, веднаж заченато, има право да се родя.

— От такива идеи възниква демографският взрив — забелязвам скръбно.

— Моля?

— Свръхнаселеността! Това, че утре по липса на друга храна хората ще трябва да се ядат помежду си.

— Че те и сега го правят.

Тя донася една подир друга двете чаши, понеже в ергенското ми домакинство все още липсва поднос, и ги поставя на масичката, сложена за по-голямо удобство съвсем близо до леглото. Подир туй последователно обогатява натюрморта с лъжички, захарница и чиния бисквити.

Поизправям се на възглавницата и поемам чашата. Внушителен съд, обемист и тежък като кана. Чай, бисквити и интимни разговори — съвсем като в младините на леля ми.

— Значи — казвам — голямата любов представлява отделна глава... Успокойте се, не държа да ми я разправяте.

— И да искам, не мога. Няма такава глава.

Тя отпива от своята кана, поглежда ме и внезапно запитва:

— Тони, ако срещнете на улицата една жена, която изведнаж да ви обърне сърцето, какво бихте направили?

— Нямам навик да завързвам познанства на улицата.

— Но ако срещнете жената, искам да кажа, тази жена, единствената, без която животът ви ще остане пуст, бихте ли я отминали, тази жена...

— Знаете, разликата между „тази“ и „онази“, това много не личи...

— Защо е нужно да личи? То би трябвало да се усеща.

— Как именно?

— Ами както бихте усетили, ако ви хване електрически ток.

— Като те хване електрически ток, бързаш да се дръпнеш.

— Вие при всички случаи все това правите: бързате да се дръпнете.

— Понякога съм пропускал да го сторя. За което винаги съм съжалявал.

Лиза обезсърчено замълчава и известно време двамата сме изцяло заети с каните си.

— Какво става с ония старци? — запитвам.

— Димов е малко по-добре. Понякога вечер излиза в хола.

— Още ли е сърдит на Несторов?

— Не, сдобриха се. Искам да кажа — карат се. Отначало мълчаха и не се поглеждаха, но сега пак почнаха да се карат. Снощи например цяла вечер се караха за младежта. Предаването беше такова.

— Ясно: Несторов е твърдял, че днешната младеж вятър я вее, а Димов е говорел обратното.

— Не беше точно така. Май че и двамата критикуваха, само че в различна посока.

— Старците винаги смятат, че при младежта всичко отива към провал. Склерозата гледа с подозрение на всеки здрав организъм.

— Може и тъй да е — съгласява се тя, като посяга към цигарите. — Но когато наближи да си отиваш, мисля, съвсем нормално е да се замислиш за това, което оставяш подире си. На кого го оставяш, дали ще бъде запазено...

— Именно: съмненията и подозренията на склерозата. Като се сетя, че и аз отивам към тая възраст, просто тръпки ме обземат.

Жената запалва и издишва струя дим, като ме гледа замислено.

— Вие едва ли имате причини да се боите.

— Смятате, че не ме грози склероза?

— Не. Смятам, че нямате какво толкова да завещавате... нито на кого...

— Съвършено вярно — кимам. — И нямате представа колко това ме успокоява.

Да, тя обича да ме успокоява понякога с подобни бележки, казвам си по-късно, след като вече се е оттеглила в килера си. И на всичко отгоре ме принуждава да мисля доколко е права и едва подир дълъг размисъл да установявам, че е права само наполовина. Само не знам дали това, да си наполовина безчувствен и мизантроп и свободен от принципи, е много или малко. И защо всичко трябва да бъде наполовина. Все ми се струва, че има нещо мижитурско в туй „наполовина“.

* * *

Следващият ден започва с едно посещение от страна на моя стар познат, оня от милицията. Всъщност това е второто му посещение, но първото, в болницата, бе съвсем късо, понеже бях още съвсем замаян, и се бе ограничило с няколко бегли реплики за имена и адреси.

— Разкажи сега всичко отначало и по възможност по-подробно — предлага познатият, след като Лиза изчезва.

Разказвам. Той мълчи и продължава да мълчи, дори след като съм свършил, сякаш се скъпи да про-рони една одобрителна дума. Най-сетне признава:

— Доста труд си хвърлил, за да си осигуриш боя. Ако те бяха пребили още на първия адрес, всичко щеше да мине с по-малко усилия от твоя страна.

— Това ли е, което имаш да ми кажеш? — промърморвам със сянка на укор.

— А какво друго?

— Например дали сте хванали Киро...

— Няма никакъв Киро...

— Но той живее именно в къщата, до която бях паднал.

— Не са те намерили до къща, а наред улицата. И на адреса, дето ти ми го съобщи, не живее никакъв Киро, нито нейде в съседство.

— Значи Мони ме е пратил за зелен хайвер... И все пак Мони трябва да знае нещо...

— Обаче ние не знаем къде е този твой Мони. Гаражът се оказа на негов братовчед, а Мони го няма в гаража.

Познатият ме поглежда недоволено:

— Нали ти казах да не се бъркаш, дето не ти е работа. Само ни усложняваш задачата с тая твоя самодейност. Сега всички се изпокриха.

— Няма къде да избягат — подхвърлям, за да го ободря.

— Ако питаш мене, няма и защо да бягат.

— Но това са мошеници и побойници.

— Ти го казваш. А къде са ти фактите?

— Ето един — промърморвам, като се улавям за превързаната глава.

— Тогава посочи ми нападателя!

— А тая история с пръстените?

— А тая е като оная. Ако почнем да задълбаваме и ако някой все пак трябва да опере пешкира, това ще бъде твоята приятелка.

— Но те просто са я ограбили.

— Кои „те“? Кога? Как?

Той отново ме поглежда недоволено:

— При вас, журналистите, голите приказки може да вършат някаква работа, при нас — не. За да поставиш някого на мястото му, необходими са улики, веществени доказателства, свидетелски показания, а засега ги нямаме.

— Ще ги имате — казвам.

Той, изглежда, е уловил някакъв подтекст в късата ми фраза, защото вдига показалец в назидателен жест:

— Ще ги имаме, ако не ни се пречкаш в краката. Считай го за предупреждение.

Сух човек. Можеше поне да попита как е главата.

Главата е някак си. Във всеки случай усещам, че имам глава. „Много ми е мъчно, че пострадахте за мене“ — бе казала Лиза, когато бе дошла да ме види в болницата. Отговорих ѝ, че съвсем не съм пострадал заради нея, което е самата истина. Колкото и да си изключил, когато някой те халоса здравата, не може да не включиш отново. Поне за малко. Поне за да си изпросиш някой добавъчен удар. Което и стана.

Следобедът ми донася още едно посещение. Почукването на вратата не ме изненадва — така спокойно и отчетливо чука инженерът. Само че не е инженерът, а Димов:

— Надзърнах да ви видя... Не преча ли?...

Отговарям, че напротив, и го каня да седне. Той се отпуска на креслото, което е любимото място на дъщеря му. Забелязал съм, че предпочита да стои прав, но при сегашното му състояние тая привичка навярно вече е лукс. Снагата му се е попрегърбила, синият халат е станал още по-широк за мършавото тяло, а гласът е загубил младежката си интонация и е доста по-глух.

— Разбрах, че доблестно сте защитили Елисавета от банда пияни злосторници — произнася не без известна тържественост Рицаря, сякаш връчва акредитивните си писма. — Искрено съм ви благодарен.

Новините от външния свят пристигат малко деформирани в нашия дом, особено когато това става чрез посредничеството на Лиза. Промърморвам нещо в смисъл „дребна работа“ и „случва се“, като си мисля, че старецът все повече заприличва на своя литературен първообраз, и то точно от оня период, когато Дон Кихот поради прекалено четене на рицарски романи почва солидно да откача. Не казвам, че Димов откача, а още по-малко, че предизвиква смях. Обаче у мене и първообразът никога не е предизвиквал смях и когато бях малък, по-скоро ми се плачеше за тоя герой, върху чиято бедна глава винаги се струпваха всевъзможни нещастия. Но нека не говорим за глави.

— Да, наистина Димов доста е заприличал на Дон Кихот от гравюрите на Доре и видът му е някак призрачен и само в кафявите очи има живот, един трескав и патетичен блясък, сякаш тия очи викат: не гледайте, че приличам на привидение, още съм жив, още съм жив.

— Доколкото разбрах, онази вечер пак сте воювали с догматизма — подхвърлям, за да насоча разговора към нещо по-делнично.

— Аз цял живот воювам с догматизма, Павлов, без дори да се надявам на победа.

Той ме поглежда с трескавите си очи, сетне насочва към потопа костеливия показалец и произнася драматично:

— Догматизма ще го срази това!

— Не допусках, че сте религиозен — казвам, като проследявам с поглед показалеца.

— Имам предвид не бога, а космоса — пояснява Димов. — Или, ако щете, науката. Новите знания, които неотвратимо се превръщат в нови истини. И които неизбежно доказват целия анахронизъм на допотопните схеми.

— Какво пречи на догматика да отхвърли и новите истини.

— Няма как! — усмихва се с тънките си устни Рицаря. — Понеже са практически необходими. Включително и за производството. Включително и за създаването на нови оръжия. Няма как!

— Значи освен от другите неприятности ще освободим потомците и от догматизма?

— А защо да не ги освободим? — вдига ъгловатите си вежди Димов.

— Ами че това щастливо утре ще бъде истинско царство на скуката.

— Оставете тая грижа на потомците — съветва ме Рицаря.

Очевидно в момента той не е настроен за спорове. Не вярвам, че ще мога да го съживя, но все пак опитвам:

— А нали потомците трябва да бъдат освободени от всякакви грижи? Нали, както бе казал някой, досегашните генерации са призвани да страдат и мрат зарад онова бъдещо поколение, което ще дойде само за да консумира създаденото от други благоденствие?

— Изопачавате, драги — промърморва снизходително Рицаря. — Никой не е давал такива постановки.

— Как да не е? Нали някога крилатата фраза беше „те умряха, за да живеем ние“. Уточни се и за какво ще живеем. Ние ще строим основите на комунизма, други подир нас ще се заемат с тавана и стените, трети ще мажат и боядисват, додето накрая дойдат щастливците, за да се разположат наготово в изградения комунизъм.

— Изопачавате, драги — повтаря Димов.

— Някога поповете обещаваха на простолюдието задгробен рай. Ние и толкова не обещаваме, защото рая го пазим за търтеите на бъдещето.

— А вие какво искате? Да почнем да лъжем като поповете?

— Нямам позитивна програма. Но тая програма за щастливото бъдеще ми се вижда неморална.

— Неморална? — вдига отново вежди Рицаря. — А морално ли е да си осветявате стаята с електричество така, наготово, след като за това електричество са се трепали хора като Ампер, Фарадей, Едисон? А думите, с които си служите, а обувките, които са на краката ви, а животът, който живеете или прахосвате, всичко това не го ли дължите на хората преди вас?

— Разговорът става малко елементарен — позволявам си да забележа.

— Ами естествено, че ще е елементарен, щом се запретвате да оспорвате елементарни истини — изрича вече с раздражение Димов. — Елементарен бил! А вие какво толкова сложно ми поднасяте? Яд ви е, че трябва да се поблъскате мъничко за тия, дето идват след вас, вместо да се грижите само за себе си — до това се свежда цялата ви теза.

— Щом така сте го разбрали...

— А как да го разбирам? — избухва той.

— Но какво толкова се палите? — запитвам. — Няма да живеем по сто години, за да дочакаме без-класовото общество.

— Вижте, драги, аз няма да живея даже десет години, нито пет...

— Нека не се месим в божиите работи — произнасям небрежно.

— Те не са божи, а медицински. И аз точно знам колко ми остава в най-добрия случай. Толкова ми остава, че ако трябваше тепърва да карам войниклъка, не бих могъл да го изкарам.

— И на всичко отгоре се дразните.

— Да, представете си. И знаете ли какво най-много ме дразни? Това, че не съм направил малко повече за ония, следващите, които така дразнят вас. Нима има нещо по-хубаво от туй, да си отидеш с мисълта „направих, каквото можах“?

— Предполагам, че имате основание за подобна утеха — казвам, като в същата минута забелязвам с облекчение, че Лиза отваря вратата.

— Не, нямам — поклаща глава Димов. — Непредвидени обстоятелства, които ви са частично известни, ме отклониха от пътя ми и ме изхвърлиха от активния живот. Аз отдавна вече не съм деец, Павлов. Аз съм наблюдател и резоньор...

— Е, какво искате? — обажда се успокоително дъщеря му. — На вашата възраст не можете да строите заводи.

— Има неща, които могат да се строят на всяка възраст — отвръща замислено Димов. — И комунизмът е едно от тях.

— Да ви направя ли чай? — запитва Лиза.

Тая пък — „чай“.

* * *

Най-сетне идва денят, когато свалям медицинската чалма и когато наново се озовавам в оная редакционна стая с двете бюра, и когато се обаждам на Беба, без голяма надежда да я завари вкъщи, понеже за нея тия следобедни часове са часовете на покера. За мой късмет покерът в момента се разиграва у самата Беба.

— Къде пропадна? Помислих, че си ме напуснал — чувам в слушалката любимия хладен глас.

— Да те напусна? Тебе? Кога си свободна?

Оказва се, че Беба е свободна същата вечер.

— Само че бих искал да видя у вас и Жорж.

— Слушай — прозвучава гласът още по-хладно. — Аз не съм по груповия секс и това на нищо не прилича да ме караш да се занимавам с телефони точно сега, когато трима души чакат.

— Много е важно, разбери.

— Добре, ще видя какво мога да направя, ела след осем.

Отивам в определеното време. Беба е сама.

— За к'во ти е дотрябвал Жорж?

— Една история с бижута, после ще ти обясня.

— Не искам да ме забърквате в никакви истории, И тебе също не те съветвам.

— Не се безпокой. А ако държиш да бъдеш съвсем вън от играта, можеш да прескочиш до кухнята, когато дойде Жорж. Приказна кухня!

— Само че тази вечер няма да вечеряме в кухнята. Ще ме водиш на ресторант.

Жорж се изтърсва пет минути по-късно и Беба според уговорката ни оставя сами.

— Не се сети да донесе поне нещо за пиене — промърморва недоволно Жорж. — Тони, я бръкни в бюфета, ти си вътрешен.

Намирам шише водка и две чаши и сервирам на госта в качеството си на вътрешен.

— Трябва ми една малка услуга — обяснявам. — И се сетих за тебе, нали си по бижутата...

— Свършиха — заявява лаконично Жорж. — Когато ти ги предлагаш на безценица, се дърпаше. Сега свършиха.

— Не са ми нужни бижутата, а бижутерът — уточнявам. — Онзи, възрастният, със сивите бръснати му-стачки...

Той ми хвърля бърз поглед и промърморва:

— Тони, да си имаме уважението, аз не съм доносчик.

— Чакай — казвам, — не бързай. Ще ти обясня каква е работата. Ако исках да действам по другия начин, щях да търся милицията, не тебе.

Жорж отново ме поглежда за справка, сетне отпива съсредоточено глътка водка и запалва:

— Чакам.

— Става дума за едно семейно бижу, пръстен някакъв. Дъщерята го е заложила или продала, а старите искат да си го откупят. Хората сами са теглили от милицията, така че и не мислят да се разправят с милиция. Въпросът е да се видят с човека и да се разберат по човешки. И са готови да платят за тоя пиклив пръстен доста повече, отколкото струва, просто защото е семеен спомен.

Жорж пийва скъпернически още глътка. Той не е толкова по пиенето, колкото по дегустацията. Дългата и съсредоточена дегустация. Сетне дръпва замислено от цигарата.

— Ако е така, пречки няма — избъбря той. — Само да не ме замотаеш в някакви следствени процедури.

— Какви процедури бе? И защо баш тебе? Че тоя човек го знае половин София, да не си ти единственият!

— Не го знае половин София. Нейсе, ще ти дам информацията. Само че при едно условие: и ти ще ми направиш една услуга. Ако се наложи, разбира се.

— Стига да мога.

— Можеш, можеш. Към пролетта мисля да се включа в една екскурзия по Средиземноморието. Предполагам, че ще уредя въпроса за визата, но ако се появи засечка, тебе ще търся.

— Готово — кимам. — Стига да мога.

— Можеш, можеш.

Подир което той съобщава името и адреса на оня е мустачките и дори ме инструктира по какъв начин да звъня, ако искам да ми се отвори.

Записвам данните, обладан от известно недоумение. Недоумение не спрямо данните, а спрямо самия мене. Не ми е ясно защо още продължавам да се занимавам с тая тайфа. Може би от инат. Или от обичайната инерция, която ни подтиква да довеждаме нещата докрай. Само не от жажда за мъст. Отвратително просто, че нямаш даже капчица жажда за мъст. Също като Петко, когато налагаше с пълно безучастие онези хулигани на скамейката.

— Каква е тази бижутерна история? — пита по-късно Беба, след като вече сме седнали в ресторанта.

— Защо ме питаш, щом си чула...

— Защото беше много къс в изложението. Предполагам, че тая глупачка, дъщерята, е някоя от новия ти харем.

— Какво нещо е техниката — промърморвам. — Чак от кухнята ни чу! Вероятно имаш приспособление?

— Понеже си мой човек, ще ти кажа, че имам.

Тя ме поглежда заговорнически и добавя:.

— Налага се, Тони. Хората взеха да стават непочтени, даже и играчите на покер. Затова, ако се случи да седна с не много близки хора, прескачам за малко в кухнята, да чуя какво ще заговорничат в мое отсъствие. И трябва да ти кажа, че тоя пейзажен номер вече на два пъти ми помага.

Този път сме в „България“. Червеният салон. Отморяваща тишина, тъй като грохотът на оркестъра в голямата зала долита съвсем заглушен, колкото да ни напомни, че не всички са щастливи като нас. Нещо патриархално има в тоя салон. Нещо аристократично, ако не смятаме кухнята, която и тук е, както навсякъде. Но кухнята, това е прозата, а поезията е в изгледа към насрещната градина с високите дървета, загадъчно осветени тук-там от флуоресцента. Наблюдавам прочее изгледа през широката витрина, докато келнерът не се приближава, за да дръпне върху нея кадифените червени завеси, сякаш иска да ми каже „гледай си масата“.

— Не държа да те лаская, но при тебе в кухнята яденето е по-вкусно — подхвърлям, като режа добре изстиналото филе.

— Само че там, в кухнята, аз сама трябва да го приготвям — напомня дамата, докато се бори със своето парче месо.

Подир което Беба се връща на темата, понеже умира да обсъжда къде какво е станало или предстои да става:

— Разбра ли каква я крои Жорж?

— Каква я крои? Готви се за екскурзия човекът.

— Вярваш ли го, или по навик се правиш на бу-дала?

— Искрено казано, проблемите на Жорж не ме занимават.

— Но той е приятел на бившата ти жена.

— Признателен съм му, обаче това не е причина да смятам грижите му за мои грижи.

— Жорж се готви да вазира — обявява дамата, като ми хвърля многозначителен поглед.

— Прав му път.

— И да остави Бистра на сухо.

— Нямам кураж да го съдя.

И за да не се покажа прекалено хладен към сплетническите интереси на дамата, запитвам:

— Ти откъде знаеш?

— Ха! Аз няма да знам! — възкликва тя подигравателно.

Има наистина пълно основание да ме подиграва. Някъде някой ще готви нещо и Беба няма да знае!

— Не ти ли предложи да заминете заедно? — подхвърлям, като, без да искам, ѝ бръквам в окото.

— Хитрец! Сети се! — промърморва тя, полуодобрително, полуразочаровано, понеже съм ѝ отнел удоволствието сама да разкрие тайната.

— Това му беше големият проект на нашия Жорж, да се свърже с Беба не защото умира за Беба, а защото тя има богата леля нейде си. „Ще заминем, Бебче, при лелка ти, та когато склопи очи, прехвърлянето на наследството да стане автоматически“.

— Умна идея.

— Неговите идеи всички са такива умни.

— Но ти не си вчерашна. Решила си да заминеш сама.

— Не. За твоє сведение, решила съм да не заминавам. И имай предвид, че тия твои невинни дяволии пред мене не важат.

— Професионална привичка — извинявам се. — Навремето един редактор ми беше казал, че за да разгалиш героя, трябва да го поставиш в шокова ситуация.

— Ти жените все така ли ги разголваш? — любопитства Беба, като ме поглежда.

— Значи не ти се сменя местожителството? — запитвам, без да я слушам.

— Ами че аз бях веднаж бе, Тони. Не помниш ли? Ако ми се сменяше местожителството, отдавна да не съм тук.

— Вярно — казвам. — Кафе ще прием ли?

— Знаеш, че вечер кафе не пия. Поръчай ми бадемов крем.

А когато кремът идва и келнерът се отдалечава, забелязвам:

— Ти наистина ме объркваш. Мислех те за западен тип.

— Западен тип съм, понеже живея на Изток — обяснява афористично дамата. — С триста долара на месец тук си живея като принцеса. Имам връзки, хората ме познават, завиждат ми... А там триста долара знаеш ли какво са? Три нощи в някой хотел. Да ти

завиждат ли? Изобщо няма да те погледнат. Там не си Беба, там си никоя.

По-късно, когато вече сме в спалнята — каква спалня, не се наемам даже да я описвам, — дамата се сеща:

— Това, дете ти го споменах за Жорж, да не вземеш да го изтърсиш пред Бистра!

— Не ми говори за Бистра — мърморя, — когато съм с теб, забравям другите жени.

— Мълчи — срязва ме тя, като сваля роклята. — Всички сте многоженци.

— Само аз — не. И само с теб — не. Защото важиш за две жени. Постояй така пред огледалото.

— За к'во да стоя пред огледалото? — пита Беба, вече почти в евино облекло.

— Как „за к'во“? Хем те гледам отпред, хем те виждам отзад. Нали ти казах, че важиш за две жени.

Когато на следния ден съобщавам сведенията си на познатия от милицията, той съвсем не пада от стола. Записва нещо в бележника, после забелязва равнодушно:

— Известна птица. И хитра. Дано този път се сбъдне поговорката за хитрата сврака.

— Свраката, това е ваша работа — отвърщам. — За мене е важно да не закачат момичето.

— Лапнал си, а? — пита свойски познатият.

— Никак даже. Обаче жената съвсем не е такава, каквато си мислиш.

— Нищо не си мисля. Време не ми стига...

Той се готви да добави нещо, но телефонът иззвънива. Ставам и подавам пропуска. Познатият прави сложна операция, като прехвърля слушалката от дясната ръка в лявата, избъбря, „да, аз съм“, поглежда часовника си, нанася времето и подписа върху пропуска и дори не забравя, преди да излезе, да ми махне заканително с показалец, в смисъл „и — умната!“ Уплътнява времето човекът.

Аз — също. Понеже съм обещал на мама да се отбия вкъщи, на Лиза — да купя елха, а на Янков — да водя тежък разговор с главния.

Светлината на зимния ден е жълтозелена като блед чай от лайка, но въздухът не мирише на лайка, а на сгурия от каменни въглища. Що

се отнася до температурата, тя също е твърде далеч от тая на топлия чай. Крача по улицата, като се старая да дишам по-пестеливо и да мисля възможно по-малко за предстоящата визита.

Неприятното с майка ми не е, че ще давам пари — тия пари всеки месец ги давам, така че жертвата е предварително запланувана. Неприятното е, че ме вика на обед, значи решила е да ме нагости с някоя от тлъстите си яхнии, в които количеството на дафинови-те листа значително надхвърля количеството на месото.

Изкачвам се по тясното неугледно стълбище, така познато и така чуждо вече, и позвънявам на вратата, дете още личат следите на отдавна махнатата месингова табелка „Рашко Павлов — журналист“. Сетне чувам познатия звук на мудио тътрещи се чехли, превъртането на двете резета и познатия сънлив глас:

— Тони, детето ми...

Тя някак се е посмалила на ръст, но не и на ширина и сега още по-трудно мъкне тлъстините си, които са вечният кръст на нейната житейска голгота. Следвам я, за да проникна в стария и също някак смален хол, осветен в чест на специалния случай от синкавия, оплут от мухите глобус, и сядам на люлеещия се стол, оцелял и до днес поради едничката причина, че майка ми никога не сяда на него.

— Една минутка, Тони, яденето е почти готово...

— Не се притеснявай, мамо, не съм много гладен.

Вечните реплики на тия обедни гостувания, от които моята е призвана да мотивира предварително неспособността ми да се справя с цялата порция.

Всичко тук изглежда смалено, защото, когато си малък, всичко ти се струва по-голямо и защото майка ми отдавна е преградила апартамента надве, за да продаде едната част, а цялата износена и разклатена мебел, вместо да бъде изхвърлена на боклука, е складирана в тоя мизерен хол. Един малък знак за душевен финес все пак — окачената точно срещу ми репродукция „Островът на мъртвите“. Хубаво си живеят мъртвите.

Холът, когато няма гости, е съвсем тъмен, понеже е без директно осветление, и майка ми прекарва цялото си време в спалнята и аз виждам през отворената врата нейното любимо място — кушетката до прозореца, където тя денува и нощува, тъй като двойното брачно легло

отдавна е качено на тавана, за да не припомня сладкото и горчиво минало.

Майка ми знае още от заранта, че ще дойда, но това не ѝ пречи да е съвсем неподготвена както винаги, понеже тя открай време си е доста бавна в къщните работи, а сега няма и кой да ѝ шета, ако не броим жената, идваща два пъти в месеца да изпере или да измие прозорците.

— Да ти помогна нещо... — предлагам, когато тя се задава найсетне от кухнята, обгърната като с ореол от гъстия мирис на подправки и мъкнеща покривката и салфетките, предвидени за тържествени случаи.

Още една фраза на традиционния ритуал, защото знам отлично отговора:

— Седи си на мястото. Ти си гост.

Тъй че седя и търпеливо наблюдавам последователните етапи в подреждането на трапезата и усещам у себе си наред с гаденето при мисълта за неизбежната яхния някаква смътна болка пред самотата и сиромашията на тази жена с нейната трогателна илюзия, че ми създава един малък празник. Тази вече почти чужда жена — моята майка.

— Как е леля? — питам по време на обета.

— Добре е. Ако не беше добре, щеше да се обади. Скоро не е идвала.

Тия реплики също са част от вечния репертоар. Отношенията между двете сестри отдавна не са блестящи и, по-точно, веднага след смъртта на баща ми. След като бе извършила непоправимото под диктовката на леля и на Цеца, майка ми постепенно бе стигнала до идеята, че те двете от завист са я тласнали към фаталната стъпка. Една идея, която не бе далеч от истината, но сега, с късна дата, не вършеше никаква работа. Разбира се, мама бе твърде мекушава, за да скъса с леля, а просто все по-рядко я търсеше. Колкото до леля, тя също престана да идва. За нея този апартамент притежаваше някаква притегателна сила, додето бе семейно гнездо, от каквото самата тя бе лишена. А когато престана да бъде семейно гнездо и се превърна в приют на самотата, квартирата вече нямаше с какво да я привлича, понеже ако е до самота, леля ми си я имаше в излишък. Тъй че живееха през един етаж, без почти да се виждат, но и без да скъсват напълно,

защото ако едната сестра, не дай боже, се разболееше, кой би могъл да я гледа освен другата сестра.

Най-тежката част на обедата е последната, когато майка ми установява с укор „но ти нищо не си ял“, а аз виновно мърморя, че всичко е от тютюна, тази заран съм препушил и какво да правя, като нямам никакъв апетит.

— Оставих ти малко пари там, на етажерката — казвам преди тръгване.

— Вече два месеца подред ми пускаш парите под вратата — напомня майка ми. — Толкова ли не щеш да ме видиш?

— Така се случва, че минавам все късно — избъбрям обичайното си оправдание. — Не мога да те будя посред нощ.

В редакцията Янков е вече на линия. Спортен вид и напрегнато изражение, като състезател пред старта. Напрегнатото изражение се дължи на обстоятелството, че, както сам ме осведомява, всеки миг могат да ни викнат при главния. Не минава ден Янков да не е при главния, но колкото и привични да са тия посещения, те неизменно са свързани с напрежение. Отде да знаеш какво ще стане, щом те викат при главния.

Колкото до спортния вид, той е продиктуван от модата. Навремето, когато модата на джинсовата небрежност едва си пробиваше път, Янков с укор поглеждаше сините кюнци на панталона ми, а сега пък е озадачен от строго официалния ми вид — тъмния костюм, бялата риза, вратовръзката. Явно, че съвсем се е объркал горкият, вред общата бъркотия на вкусове и безвкусици, наричана модни тенденции. И не че толкова се тревожи за модата, колкото го измъчва вечното съображение — какво ще кажат хората.

Едно съвсем смътно петно в моя делничен пейзаж е този Янков. Като тия фигуранти във филмите, дето се явяват колкото да не е съвсем празен фонът около главните персонажи и дето едва ли някой ги забелязва. Именно, почти не го забелязвам, въпреки че всеки ден сме заедно и че служебната ми участ зависи от него. Изглежда, без да ща, съм почнал да следвам съвета на Петко, който поддържаше: трябва да свикнеш да гледаш на тия, които могат да ти причинят най-големи злини, като на хора без значение. А злините от страна на прекия ми шеф съвсем не са изключени. Не защото непременно ми желае злото, а

защото всеки удар, насочен към самия него, той за удобство ще го прехвърли върху мене.

Главният удостоява влизането ни с поглед на хладно недоумение, отправен най-първо към мене, а сетне към Янков и означаващ „защо ми го мъкнеш този“.

— Дойдохме с Павлов, понеже той пряко се занимава с въпроса — бърза да обясни прекият ми шеф.

— Добре, сядайте — кима главният, като оглежда недоволно пуловера и якето на спътника ми.

Ако аз бях облечен така, навярно би казал: „Не може ли да се облечеш по-прилично“, но понеже е Янков, не казва нищо. Не знам защо, главният не ме долюбва, докато аз самият гледам на него почти като на близък човек, понеже по дебелината си ми напомня за майка ми, а по хладната истерия — за леля ми. Човек от старата школа, но съвсем не от типа на Неси. Изправен до него, Неси би имал вид на строен левент.

— Какво става с ония тръби? — запитва главният, като се изправя пред бюрото, за да заеме фронтална позиция спрямо нас, седналите.

Някои шефове си осигуряват превъзходство, като заставят посетителя да седи на неудобен стол. Нашият, като по-хуманен, ти дава възможност да потънеш в коженото кресло, докато той самият стърчи над тебе като строг паметник. Паметник на някакъв дъвен и доста дебел римлянин.

— Още преди няколко седмици изпратихме Павлов за проверка на място — рапортува Янков. — Не знам дали си спомняте...

— Засега да оставим спомените — вдига меката си пълна длан главният, сякаш се предпазва от удар. — Какво установи проверката?

И понеже Янков ме подканя с поглед, позволявам си да доложам:

— Повечето факти, изнесени в писмото на управлението, се оказаха верни.

След което припомням най-важните от тия факти.

— А къде е материалът? — пита главният, след като ме изслушва.

— Кой материал? — правя се на ударен.

— Твоят, нашият, този, дето ще запознае обществеността с безобразията и ще бие тревога! — отвърща троснато шефът.

Когато говори така троснато и дори когато кипи, той не е твърде опасен. Но човек никога не знае.

— Необходими са още известни проверки — избъбрям хрисимо.

— Ами като са необходими, да си ги направил.

— Правя ги.

— И докога смяташ да ги правиш? — Той се из-връща към бюрото и улавя с късите си пълни пръсти някаква бумага, за да я размаха пред очите ми. — Хората повторно пишат и този път лично до мене: защо ни забравихте, приключваме годината с провал, това ли е отношението ви към нередностите. Какво да им отговоря?

И понеже аз самият не отговарям:

— Тебе май нещо не ти се работи...

— Казах ви, че работя. Макар да не виждам смисъла.

— Не виждаш смисъла?

— Както върви, накрая пак ще се окаже, че няма виновни.

— Тъй ли? Включително и ония от „Ударник“?

— Включително и те. Ходих при тях, събрах документация. Не казвам, че нямат никаква вина, но погледнато по същество, вината не е тяхна.

— Как така? — приготвя се да кипне главният.

— Тръбите, за които става дума, са нестандартни. За да могат да бъдат произведени, са необходими две нови халета. Те са били проектирани и построени, но без да бъдат съобразени с големината на тръбите, така че хем цеховете са налице, хем не влизат в работа. И туй вече не е вина на „Ударник“, а на проектантите. Не е вина на „Ударник“ и туй, че не им е доставен материалът за производство на тръбите...

— Доставен им е над петстотин тона метал — прекъсва ме грубо главният. — Само че другарите по свое усмотрение и по вътрешноведомствени съображения са го отклонили за друго производство!

И той ми отправя от висотата на своя паметник един поглед на строго превъзходство, за да ми бъде ясно, че шефът не пасе трева.

— Това е версия на управлението — забелязвам кротко. — Само че тя не се потвърждава от фактите. Металът, за който става дума, е неподходящ за въпросните тръби. И хората, вместо да стоят със скръстени ръце, са произвели от него други тръби, също важни за

икономиката и също предназначени за национални обекти. За какво „отклоняване“ може да става дума?

— Имаш ли доказателства? — изръмжава шефът.

— Цяла папка.

— Разполагаме с подробна документация — обажда се и Янков, окуражен от доводите ми и решил да напомни за своето присъствие.

— И какво излиза от твоята папка? — запитва главният, без да му обръща внимание. — Че няма виновни, така ли?

И додето се колебае как да отговоря, той избухва:

— Слушай бе, Павлов! Какъв журналист си ми ти, ако не виждаш истинския смисъл на тая папка, дето я държиш в чекмеджето си? Не ти ли е ясно, че въпросът вече не се свежда до тоя двубой между управлението и завода, а опира до нещо по-важно и по-голямо? Опира до това вечно прехвърляне на вината, до това вечно бягане от отговорност, до тая вечна формула, че няма виновни, или до тезата за поделената вина, която, щом е поделена, все едно че е ничия! Ясно ли ти е това, или не ти е ясно?

Налага се да призная, че ми е ясно.

— Ами тогава не можеш ли да прецениш, че имаш в ръцете си златен материал, материал, чрез който вестникът би могъл най-после да разкъса този омагьосан кръг на ничията вина, да адресира точно обвиненията и да постави ребром въпроса за отговорностите?

— Аз съм много дребен, за да поставям такъв въпрос — произнасям скромно. — Понеже вие познавате добре цялата история, кажете ми към кого да адресирам обвиненията, и материалът за два дни ще бъде готов.

— А, така ли? — провиква се шефът. — Аз да диктувам, а ти да пишеш! Ами че аз за тая работа си имам машинописки бе, Павлов. За какво си ми ти, за какво ми е Янков, ако аз ще трябва да ви решавам проблемите?

Янков ми отправя бърз недоволен поглед, но аз мълча и се правя на три и половина.

— Ти сам не си ли в състояние да прецениш къде се крие главната вина — в завода или в управлението? — запитва главният, ядосан от мълчанието ми.

— Нито в завода, нито в управлението — отвръщам.

— Тогава къде? В проектантската организация или в тази, която не е осигурила метала?

— Отчасти и в двете. Но най-вече в друга инстанция. Малко погорна.

— Доказателства?

— Тъкмо сега ги събирам. Макар да не виждам смисъла.

Разговорът се е върнал на изходната точка. И за да не почне шефът да ми повтаря репликите си, пояснявам:

— Материалът ще стане, другарю главен редактор, Но вие няма да го пуснете.

— Е, щом знаеш всичко отнапред...

— И вие го знаете.

— Друго знам аз — повишава наново глас шефът. — И го знам още от баба си: накарай мързеливия на работа, та на ум да те научи.

Той ме поглежда навъсено и запитва с променен тон:

— Всъщност мързи ли те, или правиш фасони?

— За какво да правя фасони?

— Де да знам. Може да си ни обиден — на мене, на вестника...

— Съвсем не. И ако ми позволите, ще ви кажа откровенно, че новата работа ме задоволява повече от предишната.

Дали ми е повярвал, или дава вид, че е повярвал, но главният кима и пълните му бузи се поотпускат:

— В такъв случай остава само твоята работа да задоволява и мене. А за да не смяташ, че те карам да се трепеш на вятъра, ето...

Той отново се извъръща към бюрото, взема синьо-червения дебел началнически молив и надрасква нещо върху писмото на управлението:

— Вземи! Сложил съм ти и резолюция, за да разбереш, че не мисля да давам заден ход.

И като се обръща към Янков:

— Уточнете кога ще бъде готов материалът и го предложете за плана!

Когато излизаме в коридора, хвърлям бегъл поглед на писмото. В горния ляв ъгъл на листа е нанесено с дебели сини букви: „Да се завърши проверката на фактите и да се изготви критична статия!“

Син молив и зелена улица. По-зелено от това няма да стане.

* * *

— Тони, ще бъде наистина грозно да оставим старците сами точно за празника — ми казва Лиза.

— Ами не ги оставяйте — съветвам я.

— Но хубаво ще бъде и вие да поседите с нас, поне малко.

Не знам дали ще бъде хубаво обаче това ме поставя пред задачата да посрещам Нова година на три места едновременно: с майка ми, с Беба и с нашия ма-лък колектив на корабокрушенци. Трябва да науча тайната на едновременните действия от моя познат в милицията, който по едно и също време говори, слуша, пише и прави многозначителни знаци.

В края на краищата подир мъчителни преговори със заинтересованите страни установявам програмата тъй, че да изтърпя рано вечерта една гощавка у майка си, оттам да се прехвърля в компанията на съквартирантите, а след полунощ да отида при Беба, която пък ще се весели в своя компания на еди-кой си адрес. Да не повярваш просто, че един съвсем излишен човек като мене може да се окаже нужен на толкова хора едновременно.

Пиршеството при майка ми преминава не по-вяло от обичайното, в смисъл че в него фигурират обичайните блюда и на първо място баницата, а зарад баницата на масата фигурира и леля ми, понеже само тя може да прави баница и понеже отдавна е станало традиция двете сестри да посрещат заедно големия празник.

Вдишвам масления дъх на прясна баница и поглеждам крадешком към леля, като се питам това ли е същата тази жена, играла с истериите си такава съдбоносна роля в детството ми. Тя съвсем се е смалила, а лицето ѝ е слабо, тя винаги е била слаба — пълен антипод на майка ми — и пергаментовата кожа е обсипана с бръчки, сякаш времето е отбелязвало с по една чертичка всяка нейна истерия. Най-нагъсто са отвесните ситни бръчки по горната устна, сякаш следи от шевове, като че преди време някой ѝ е зашил устата. Чиста илюзия. Никой не би могъл да ѝ зашие устата.

Присъствието, на леля е доста тягостно, но то си има и добрата страна, тъй като освобождава мене и майка ми от необходимостта да си разменяме излишни фрази, защото бремето на разговора е поето

изцяло от леля и това всъщност не е разговор, а тирада или ако щете, повест за това, как хората са живели някога и как, по-специално, е живяла леля на млади години, когато животът все още е струвал нещо, и как дядо ти Стефан — сиреч нейният баща — я изпратил да следва в Женева не толкова за следването, колкото за да учи език, макар че ако е за езика, най-подходящо било да я изпрати в Сорбоната, само че дядо ти Стефан държал повече от всичко на морала, а което си е право, Париж винаги е имал репутацията на един кафе-шантан, така че дядо ти Стефан и пр., и пр., включително географските и битови справки за Женева и за езерото Леман, и за пансиона, дето леля била настанена...

Всичко това съм го слушал десетки пъти, горе-долу все в същия стил, защото леля дотам е лишена от въображение, та не се сеща дори да поизлъже, за да стане по-интересно. Късметът ми е в това, че когато дошло време леля наново да замине на следната година, не щеш ли, избухнала войната и дядо ти Стефан казал: „Тя войната, дъще, е такова нещо, та не се знае накъде ще избие, ами най-добре да си останеш у дома“. Тази мъдра мисъл на дядо Стефан ме спасява от необходимостта да изтърпя втора порция сведения за забележителностите на Женева, но това съвсем не означава, че леля ми е готова да млъкне, защото тя продължава да живее все така интересно и тук, в София, ама в оная, някогашната София, с Американската сладкарница и магазините по „Леге“, и тук вече се примесва една колкото трагична, толкова и неясна история за почти сключен и все пак неосъществен брак, една история, разказана с недомлъвки и съпроводена с крадливи многозначителни погледи към майка ми, защото леля явно е наследила от дядо Стефан дълбоката привързаност към морала и не може току-така да говори открито по тая деликатна тема за почти сключения и все пак неосъществен брак.

За щастие при тая последна част на монолога вниманието на леля е насочено най-вече към мама и монологът е призван именно да понатрие носа на мама и да ѝ покаже, че ако е до любов и до брак, тя няма никакво основание да го вири тоя нос, понеже и леля ми, въпреки моралните си устои, е изживяла нещо от любовта и даже от брака, макар и неосъществен, а ако някой би седнал нетактично да прави капитал по тая точка, то не би било зле да помисли с какво стои подолу неосъщественият брак от разтрогнатия. Изобщо тази финална част на монолога представлява поредно разчесване на една стара рана

и припомняне на една стара вина: додето леля прилежно е изучавала красотите на Леман и репертоара на галицизмите, нейната по-малка сестра си е позволила коварно да я изпревари и да си намери жених. Разбира се, много, много по-късно грешницата си е получила заслуженото, защото, както би потвърдил и дядо ти Стефан, бог забавя, но не забравя.

В интерес на истината следва все пак да се отбележи, че баницата е далеч по-поносима от яхниите на майка ми и че изобщо леля я бива в готвеното и само когато ви поднася зелена салата, не е зле да си отваряте очите, за да не налапате някое червейче.

Подир баницата и двете чашки вино стариците доста се поодрямват, тъй като — Нова година или не — те отдава са отвикнали от дълги бдения, и това е за мене подходящият момент да скъся церемонията и да извадя донесените подаръци, вечните и неизменни подаръци — пуловер за мама и дебел шал за леля. Подаръците са неравностойни, но туй също влиза в общоприетата традиция, понеже в последна сметка и двете не ми са майки. След неизбежните възклицания „колко е хубав“ и „колко е топъл“ идва и моят ред да събера парсата — една вратовръзка от страна на майка ми и едни чорапи от името на леля ми, и това е също според обичая, както е и според обичая обстоятелството, че чорапите все пак ще ги нося, докато вратовръзката ще бъде захвърлена, защото майка ми с помощта на не знам какъв нюх винаги безпогрешно ми избира такива вратовръзки, с каквито едва ли някой нормален човек би решил да се премени.

Един рискован преход по мразовитите заледени улици — и ето ме в потомствения замък на Жорж. Влизам точно когато Лиза е започнала да нарежда празничната трапеза с помощта на своя верен инженер. Хвърлям палтото и се включвам в акцията със злорадата мисъл, че всичко е почти готово и без мене. Приносът на всеки от участниците е предварително определен още от вчера, тъй че никой да не се чувства като храненик и в същото време да не бъде въввлечен в разорителни разходи. И понеже в общезжитието ни лакоми няма, ако не броим рожбата на техническата революция, Лиза е заложила не толкова на количеството, колкото на разнообразието, като се почне с колбасите и се свърши с фъстъците и портокалите, и всичко туй по стар народен обичай бива натрупано на масата с оглед на берекета, а

масата е достатъчно широка за случая, тъй че гледката се получава наистина импозантна.

Щях да забравя елхата, донесена саморъчно от мене и подредена от Лиза с помощта на няколко стъклени украшения и повече памук. Елхата е поставена малко встрани, за да не затруднява циркулацията и в същото време да бъде достатъчно очевидна, та ако някой случайно влезе, тукати да му стане ясно, че сме се събрали за Нова година, а не за квартално събрание.

Елхата е инсталирана точно под моята картина, оная със „Салът на Медуза“, и изобщо изглежда доста ни в клин, ни в ръкав сред тоя мрачен хол с наивната си прелест на детска играчка. Не знам дали Несторов не е стигнал до същото заключение, но когато приключваме с нареждането на трапезата, забелязвам, че се е изправил до дръвчето и озадачено го наблюдава:

— Навярно ви напомня за детинството — казвам.

Той ме поглежда с леко сепване, сетне промърморва неохотно:

— Напомня ми за една Нова година в Балкана... Беше мразовита зима в края на четирийсет и втора...

В тоя момент Лиза ни извиква на вечеря.

Дамата сяда между баща си и Владо, докато на мене е предоставено мястото между двамата старци, за да предотвратявам евентуалното кръстосване на шпаги. Димов за разлика от разгърдения Неси е облечен строго официално, макар че според мене старата броня и ръждивият шлем повече биха му подходили от синия костюм и вратовръзката. Старикът съвсем е заприличал на она измъчен Дон Кихот от гравюрите на Доре.

Вечерята не е прекалено оживена, обаче е доста непринудена, докато на Илиев не му идва наум, че все пак трябва да се вдигне тост. Вероятно закъсняла реминисценция от времето, когато е бил директор и в качеството на такъв е участвал в разни тържества. Така че инженерът извиква: „Няма ли някой да вдигне тост“, а Неси промърморва: „Може и без тостове“, но тъй, че само аз го чувам, а Лиза казва: „Вдигнете тост вие, Тони, вас, журналистите, по ви бива“.

— Съвсем не ме бива — възразявам аз, но машинално ставам и машинално се оглеждам и погледът ми естествено се закача върху оная картина.

„Да пием за корабокрушенците!“ — мисля да предлага, обаче това ми се вижда доста мрачно за една Нова година, тъй че произнасям по-неопределено:

— Да пием за тия, които са в морето!

— За тия, които са в боя! — поправя ме Допотопния с меко ръмжене.

— ... На страната на правдата! — уточнява Рицаря, за да подсказе, че има разни боища.

— На нашата страна! — изръмжава отново Неси, убеден, че правдата е доста мътна работа.

Изобщо налагат се редица корекции, но все пак тостът е вдигнат и всички пием, а после пиенето и яденето продължават, все тъй без прекалено оживление, обаче в края на краищата виното си казва думата, ако се съди по това, че Рицарят ми прошепва леко разчувстван:

— Като си помисля само колко години не съм сядал така с други хора...

— Ако искаш да седнеш с други хора, върви на ресторант — съветва го Неси, дочул репликата. — Там няма да те оставят сам на маса.

— Колко години... — мърмори Димов, без да обръща внимание на вечния си опонент. — Не ми се ще дори да ги броя...

Вечерята е приключена, идва ред на телевизията и понеже празничната програма вече е в ход, не съществува особен риск за кавга. Старците се настаняват в креслата си, вперват очи в малкия екран и изрядко по-сръбват от чашите.

— Тия вече омръзнаха на народа... — забелязва полугласно Допотопния по повод някакъв роден естраден състав.

Щом и той го казва, дето едва от три месеца гледа телевизия... Но това е магичната сила на малкия екран, че мърмориш и все пак продължаваш да гледаш, тъй че и старците продължават да се взират в синкавото прозорче, също както и онези двамата, разположили се на дивана. Да, на дивана цари идилична атмосфера и отношенията между Лиза и Владо са очевидно съвсем безоблачни и аз повече не съм нужен тук. Мир вам.

Новогодишните салюти ме сварват в замръзналата улица и това е един плюс в равносметката на тая вечер, тъй като ми спестява известен брой разнежени пиянски мляскания от страна на непознати или

полупознати субекти. Отправлям очи към разпукващите се в ярки сияния цветя на фойерверките на фона на облачното, надвиснало като дим градско небе. Съзерцавам феерията, като внимавам да не си счупя някой крак по хлъзгавия тротоар, и си мисля колко хора в този момент посрещат със съгрени от надежда сърца годината, която ще им донесе смъртоносния грип или фаталния инфаркт.

Противно на очакванията ми атмосферата в апартамента, дето откривам Беба, е не толкова празнична, колкото делова. Гостите в хола и холната стая са се разделили на три тихи карета и ако не се брои домакинята, заета да допълва чиниите с мезета и чашите, аз единствен съм във от играта в това трудово общезитие.

— Ела седни до мене, че нещо не ми върви — призовава ме Беба.

Подчинявам се с мрачното предчувствие, че щом седна, още по-малко ще ѝ върви, но както винаги става с моите предчувствия, случва се обратното. На Беба ѝ тръгва луда карта, после нещата малко затихват, но после отново следва луда карта и когато най-сетне към шест часа заранта се озоваваме на улицата с надути от безсъние глави и смъдящи от тютюневия дим очи, дамата, леко опиянена от печалбата и от виното, признава:

— Тони, миличък, ти си моят талисман.

— Не се гевези — усмирявам я, — не ти прилича.

И запитвам:

— А сега накъде? У вас ли, или имаш още някое каре в плана си?

— С теб отивам накрай света! — оповестява Беба, като ме улавя подръка.

— Защо толкова далече? Можем да заминем при лелка ти...

— Дадено, с теб съм готова навсякъде.

Това е една тема като всяка друга, за да извървим незабелязано километра, който ни отделя от уютното дамско жилище, и ние известно време не без успех я разработваме.

Едва по-късно, след като отдавна сме в леглото и след като минутите на вечната гимнастика са се прибавили към сумата на похарченото време, и след като се готвя да вляза в моята глуха гора, запитвам сънливо:

— Но нали не искаше да заминаваш?

— С тебе — навсякъде — отвърща също тъй сънливо Беба. — Ти не си Жорж.

Вероятно вече съм почнал да прониквам в гората, поне в оная първа, все още рядка и нашарена с отблясъците на външния свят част, когато дочувам смътно:

— С тебе няма никакъв риск да замина, Тони... Ти не си от заминаващите...

* * *

Събуждам се на другия ден към обяд. Беба още спи и първата ми мисъл е да се обърна на другата страна, за да ѝ правя компания, но после нещо ми подсказва, че не е зле да се прибера, понеже този ден не е като другите, и макар да съм скептик спрямо предчувствията, надигам се с известно усилие на волята, привеждам в ред външността си и се отправям към дома.

Пристигам тъкмо навреме, защото децата току-що са дошли. Бях забравил за тях, но те не са ни забравили. Нищо чудно, главите им не са претоварени с имена на близки хора.

Лиза също не е забравила. Във всеки случай тя или дядо Мраз, но някой е поставил под елхичката едно кафяво мече за Гошко и една кукла за Румяна.

— Тук, под елхата, виждам нещо — обажда се инженерът, който се е присъединил към нас, може ли без него. Чадото па техническия прогрес ловко се е навело, за да извади едно кокетно загърнато пакетче, върху което, естествено, пише „Лиза“ и което, естествено, съдържа шишенце одеколон, не от тия френски изгъзици, но във всеки случай — вносно.

Сетне идва празничният обед, в който освен възрастните пенсионери, взимат участие и децата, тъй че атмосферата става наистина патриархална и топла, една съвсем навременна топлота, ако се вземе под внимание фактът, че нагревателните уреди, инсталирани от Лиза и инженерът, доста трудно се справят с леденото дихание на големия хол.

А после идва и мъката на изпращането, защото всяка радост се заплаща с мъка и хората с обичаната си глупост не могат да разберат, че ако искаш да избегнеш мъката, трябва да стоиш по-далеч и от радостта.

Погълнат от подобни мисли, дремя известно време на дивана пред телевизора в компанията на Димов и Неси, понеже Лиза се е качила горе, а инженерът се е прибрал в стаята си. Доколкото разбирам от сърдечни отношения, двамата се готвят за някакво съвместно излизане вечерта.

Вероятно наистина съм задрямал. Когато отварям очи, установявам, че съм сам в тоя вече утихнал хол и старците, уморени от толкова вълнения, са се оттеглили на отдых в покоите си. Освен че съм сам, но е станало и адски студено.

Изкачвам се по стълбата с неясната мисъл, че имам да правя още нещо, и с лекото съмнение, че това нещо в момента ще прозвучи съвсем просташки. Влизам в стаята, която подир ледения полъх на хола ми се струва приветлива като Ривиерата, почуквам на вратата на килера и като чувам обичайното „Тони, вие ли сте?“, влизам, за да заваря Лиза в не твърде официален вид: загърнатата съвсем отчасти с хавлиената кърпа и вероятно току-що излязла от банята.

— Прощавайте — промърморвам, — бях забравил честитката си.

И подавам някакво нищо, завито с розова книжка — моите извинения, — наподобяваща тоалетна хартия.

Дамата, която трудно се изненадва, изглежда все пак изненадана както от жеста ми, така и от размерите на нищото. Без да каже думица, тя бързо развива книжката и едва тогава:

— О, Тони! — казва. — Не вярвам на очите си.

— Не е изумруд — предупреждавам я, за да си нямаме недоразумения.

— О, Тони! Не съм очаквала такова внимание от вас.

Аз също не съм очаквал, че ще се разкисне така заради някакъв си пръстен, който бях взел оная вечер във вилата от Жорж само за да ми се махне от главата. Даже тъмните очи леко са овлажнели, което при нейното равнодушие вероятно се равнява на бурен плач. И преди да успея да се оттегля, една снажна бяла ръка ме прегръща и едни пълни устни ме целуват по бузата, докато смутеният ми поглед, без да ще, е спрял върху наплива на почти оголения балкон. Внимавай, отвъд всеки балкон зее пропаст, казвам си. Не си играй, казвам си. Това е фаталният миг, казвам си. В подобни моменти важното е да бърбиш нещо и да се отвличаш. Защото съсредоточиш ли се там, където не трябва, спукана ти е работата.

Отдръпвам се с известно усилие в стаята, като оставям вратата полуотворена. Не че чакам жената да ме последва и да се търкулнем на леглото. Предстои ми просто делови разговор.

— Историята между вашето управление и „Ударник“ съвсем се обърка — подхвърлям без предисловия.

— Защо? — чувам гласа ѝ.

Не „каква история?“, нито „кое управление?“, нито „какъв «Ударник»?“, а само едно просто и лаконично „защо?“.

— И, естествено, пак вие ме натопихте в тази история.

— Какво от това? — обажда се Лиза. — Аз не съм я изфабрикувала.

— Не, но вие ме натопихте в нея.

— Ама, Тони, нали това ви е работата? — забелязва дамата от килера. — Не знам дали ви казах, но шефът на управлението е съпруг на братовчедка ми и веднаж, когато на обед говореше за неприятностите си, аз му казах, че моят съквартирант в София е журналист) и че тъкмо това му е работата, да оправя подобни батаци, и че достатъчно е едно писмо до редакцията...

— На всичко отгоре и кафето се е свършило — бърбя на себе си, додето отварям кутията, оставена при котлона.

— Отдолу в шкафчето има цял пакет — осведомява ме Лиза. — Бих ви сварила, но трябва да побързам. Владо ме чака долу.

Намирам кафето, отмервам три лъжички в джезвето, забърквам ги с малко захар, колкото да не е без хич, сетне наливам вода и включвам котлона.

— Странно как не се сетих веднага, че сте на дъното и на тая история — промърморвам, като се отпускам напреки на леглото.

— Не чувам какво казвате...

— Чувате, чувате.

— Ще стане страшен материал! — обажда се окуражително жената.

— Ще стане знаете ли какво? Цялата тази преписка ще отиде в една дебела папка с надпис „Без последствие“.

— Как така „без последствие“?

Този път гласът прозвучава значително по-ясен. Жената е застанала на прага на килера, не съвсем гола, но не и облечена. Напоследък тя все повече възприема обичая да се движи из покоите ми

доста разопакована, било че отива в банята, било че се връща. Отпърво мислех, че го прави, за да ми демонстрира приликата си с героините на Доре — щом бащата прилича на героите му, защо пък дъщерята да не прилича на героините, — тия, с пищните щедро изваяни форми. По-късно, и особено при нарастващата близост между нея и Владо, реших, че просто вече е престанала да ме третира като материал, годен да бъде възпламенен.

Лиза ме гледа с изненада. Аз също я гледам. Колкото за да установя, че така, в късия черен комбинезон с добре открояващия се балкон и с добре открояващите се бедра в бежови чорапи, не е за изхвърляне. Стига изразът на лицето да е по-приветлив.

— Гледайте по-приветливо — препоръчвам. — На любовна среща отивате, не на бой.

— Но как така „без последствие“? — повтаря тя въпроса, сякаш нечула съвета ми.

— Ами така: вземат се с два пръста бумагите, поставят се в папката и — готово! В папката, разбирате ли, не в страниците на вестника.

— Но всичко в нашето писмо е вярно.

— Да, обаче имаме и възражение от „Ударник“. То също се оказва вярно.

— Че какво могат те да възразят?

— Много неща, представете си. Планът им е изпълнен и дори преизпълнен...

— Знаят се тия изпълнения: едно запланували, друго произвели...

— Минутка! — спирам я. — За ваше сведение не са произвеждали карфици, а пак тръби. Само че с друг размер.

— Значи вината е тяхна.

Обяснявам, че не е тяхна. Дори привеждам някакви факти, колкото да не съм голословен. Само няколко, все пак Нова година е и не се разправям с главния. Обаче и Лиза като главния:

— Значи няма виновни?

— И да има, това не са тия от „Ударник“.

— А кои са? Намерете ги.

— Най-напред вие кажете там на вашия роднина да престане да се джанка със завода. Безполезно е.

— А вие какво ще правите?

— Ще гледам да се измъкна някак си от тая история, в която ме натопихте.

— Съжалявам, че го направих — произнася тя с обичайния си безучастен глас.

— Излишно е да се извинявате.

— Не се извинявам. Яд ме е, че всичко е било напразно — произнася тя уморено, като се обръща и тръгва назад.

— Защо трябва да се ядосвате. Щом някому някъде са нужни тръби, в края на краищата ще ги намери. По-рано или по-късно...

Тя почти се е скрила от погледа ми, когато прави бавен кръгом, за да изгрее отново. Съвсем не е за изхвърляне.

— Яд ме е не за тръбите, а за вас.

— А! — сещам се. — Вие сте ме натопили с лечебна цел. За да ме събудите...

— Оставете вашите разбори! Как може да се изплъзвате от една бъркотия, която само вие сте в състояние да оправите!

— Има ли бъркотия, най-умното е да се изплъзнеш.

— Но, Тони, как може да говорите така! Нали това именно значи да живееш: да се намесваш, да участваш, да отстояваш...

— Не знам какво значи да живееш — прекъсвам я. — Не че не съм мислил по въпроса, обаче отговорът все още ми бяга. Колкото до другото, май че не се разбрахме. Каквото съм длъжен да правя, ще го направя, не бойте се.

— Тогава?

— Дупка в морето — какво друго? — В случая е замесена погорна инстанция. А щом това стане ясно, шефът ще каже — ресто!

— Тогава изпратете материала, където трябва.

— Къде? На същата горна инстанция?

— Има и други, по-високи места.

— Казахте, че Владо долу ви чака...

— Казах, че има и по-високи места.

Разсъжденията на тая жена започват да ме уморяват. За разлика от очертанятията на формите ѝ.

— Но, разберете — произнасям търпеливо, — това са бюрократи със стаж, те са готови да отговарят пред всички места, те

предварително са се въоръжили с купища бумаги за тая цел, те познават каналния ред на проверките...

— И все пак трябва да има начин. Не може да няма начин. Иначе може да полудее човек.

— Начинът е да се тури кръст на каналния ред, да избухне скандал...

— Ами че направете го тоя скандал! Толкова ли се боите да не изгърмите?

— Не се боя. Мързи ме.

Тя наново прави кръгом към килера, но преди да си влезе, извърща глава и произнася с тоя тих глас, който понякога звучи най-силно:

— Ако не го направите, ще ви намразя.

— Най-сетне едно любовно признание — казвам. — Макар и в негативна форма.

* * *

Тропотът на дамските токчета е отзвучал по коридора и надолу по стълбата. Не оня палав лек тропот, признак на кокетство и грация и подсказван; фриволно въртене на известни части, а солидното, отчетливо тропане на една снажна импозантна дама.

Тропотът па кобилата — бих казал навярно преди четири месеца. Но четири месеца не са малък срок, и не знам защо, напоследък съм почнал да ставам нетърпимо снизходителен към тая жена, до степен да обсъждам с нея служебни въпроси и да ѝ подарявам пръстени. Вероятно защото се грижи за раните ми, получени по нейна вина, и изобщо ме спасява.

А би трябвало да бъде обратното и аз да ѝ кажа с нетърпящ възражение тон: престанете да ме спасявате, защото колкото повече ме спасявате, толкова повече се накисвам в глупавите ви истории. Спасявайте Владо.

Но тя знае, че Владо не се нуждае от нейните грижи. Нуждае се вероятно от заоблените ѝ форми и от белия блясък на усмивката ѝ, но съвсем не от назидания. Защото той си е на мястото и реализира общественополезен труд, а аз... Какво повече съм аз от един Жорж,

макар и в интелектуален вариант. Някаква смътна пласьорска или инкасаторска професия, с тази разлика, че нямам хоби да търгувам с вносни стоки, а пласирам собствените си артикули и инкасирам по някой и друг хонорар. Работим на парче и взимаме кой колкото даде.

Мрачината приижда от дъното на стаята. Винаги съм се питал защо мрачината приижда от дъното на стаите, след като там няма никакъв специален източник на мрачина. Вероятно се заражда в ъглите по същия тайнствен начин, по който някога са смятали, че се зараждат мишките от непрано бельо.

Не бих казал, че съм живял без цел. Напротив, казвал съм понякога: аман от всички тия цели, свързани с апартамента, работата, парите и заминаването па жена ми за „Златни пясъци“, та да ми се махне от главата поне за един месец. Прозаични задачи, наистина, затова пък належащи. И при толкова грижи, които се възсядат една подир друга, при толкова разнообразни цели, какво чудно, че няма да ти остане време за някаква по-благородна цел, свързана с бъдещето на човечеството и изобщо с големия идеал.

Старата къща вече е стихнала и в стаята ми е мрак и изобщо съм готов за обичайното и безсмислено лутане в гората на моите сънища. Чакам прочее мига на унеса, но все още не виждам гората и умът ми продължава да шари из реалността, да наднича долу при Допотопния, който, завит в шинела си, дреме над заранния вестник, или при Димов, загърнат като мумия в леглото си — той спи изпружен като истинска мумия, сякаш репетира позата за оня едничък и нелишен от известна скръбна тържественост ден — да, Димов, разсъждаващ навярно, че толкова много е пропуснал да направи и толкова малко му остава да живее и че всичко е неимоверно сложно, обвързано в цяла паяжина на причини и следствия, на които не знаеш ни къде е началото, ни къде — краят. Сетне, без видима причина, отново се сещам за Лиза, а заедно с туй и за инженера, понеже в момента те двамата са заедно в някакъв ресторант, достатъчно подходящ, за да служи като терен за сериозен разговор на тема, как ще се наредим, като се оженим. Ще се наредите някак си, казвам, готов съм даже да ви отстъпя килера, нека в него се нанесе Петьо, с Петьо, надявам се, ще намерим общ език, само не мога да ви отстъпя и стаята, не че особено ми е притрябвала, но съгласете се, че е безчовечно да изоставям стария си приятел ореха. Не, ореха не ви го давам.

Обявете ме, ако щете, за изветрял или дори за скъперник, но орехът ми е скъп дори и сега, когато е съвсем оголял. Макар и обезлистено, дървото е запазило нещо от своята одухотвореност и от своя живот, извисяващо се мудно нагоре и разтварящо клони, сякаш прегръща небето. Не, за ореха имате много здраве.

А после по силата на алогичните асоциации мисълта ми се отплесва още по-далече към една възрастна жена, една уморена жена, задъхваща се от пълнотата си, една съвсем чужда старица — моята майка. Мисля, че грохна най-вече след развода, защото заедно със своя другар в живота изгуби и своята цел в живота — тая всекидневна яхния, която бе еднакво трудна както за приготвяне, така и за поглъщане. На всичко отгоре и аз все по-рядко се отбивам при старата жена, а предпочитам да пъхам месечния плик под вратата, макар да знам, че ме очаква укорът: „Защо не се отби през деня, щях да ти сваря нещо за обед“. На нея дори не ѝ минава през ум, че тъкмо затова не се отбивам, понеже ме е страх да не ми свари нещо. И ето я, отдавна лишена от едничкото си призвание, самотна и забравена в неприветната саждива квартира, свила се в обичайния си ъгъл на кушетката до прозореца като стара, омърлушена и дебела котка. Това е отдавна почти главното ѝ занимание: да седи свита до прозореца, тъй че хем да гледа какво става навън, хем да дреме. Имам чувството, че вече все по-малко гледа навън и все по-дълго дреме. Тая дрямка на умората и апатията, която предхожда оная, вечната и непробудната на смъртта. И както се е свила в ъгъла между отдавна опушената стена и немития прозорец, тя е вече готова за своя остров.

А горе, през един етаж, вероятно дреме и леля ми, и сега подир новогодишната вечер и суетнята около новогодишната баница, навярно животът ѝ се струва съвсем изпразнен от смисъл и носталгията я води към миналото, когато се бе прилепила към семейния живот на сестра си, за да вкуси и тя нещо от тоя семеен живот, който жестоката съдба ѝ бе отказала, да се разпорежда с мене като със свой син, а в празнични дни да демонстрира пред Рашко готварското си изкуство и изобщо да използва езика на зелената салата, на бамята и на цвеклото, така както влюбените използват езика на цветята, за да подскаже на същия този Рашко, че при избора си между двете сестри е направил фатална грешка.

Леля ми. Все пак някога тя ми решаваше задачите и освен че ме щипеше, но ме и галеше с мършавата си валерианова ръка. И тия две действия — щипа-нето и галенето — бяха израз на едно и също чувство — обичта. Едно малко деформирано чувство, но този живот какво не деформира, особено когато те потапя в самотата, за да те отпрати подир туй към истерията.

Леля ми. Тя ме обичаше по своему и вероятно дори сега, когато обикаля зимните улици, за да ми избере традиционния чифт новогодишни чорапи, го прави с една свенливо спотаена обич, докато едничкото чувство, с което ти ѝ търсиш традиционния шал, е отегчението. Казват, че даже растението линее, ако е отглеждано без топлота и симпатия, а тази жена, твоята леля, е била обречена да прекара целия си живот, без да получи от никого ни капка обич. От никого. Дори от тебе.

Да, гората на съня е още далече или аз съм още съвсем в началото ѝ, където тя е хилава и неуютна и изпълнена с досадното ехо на деня. И мисълта ми, без да съм я карал, обхожда тия познати и далечни хора и аз усещам да ме гризе това странно чувство на жал, това идиотско чувство на жал, и тайничко им се подигравам, за да пропъдя тая тръпка на състрадание, но не успявам и ми е мъчно, кой знае защо, за всички тях, и за баща ми, дете вече го няма, и за жена му, дете я не знам къде е, и даже за Бистра, какво падение, даже за Бистра.

И може би едва тук, засрамен докрай от падението си, най-после заспивам.

ДЕСЕТА ГЛАВА

— Лиза я няма — бързам да кажа, като виждам, че Владо наднича през вратата.

Лиза наистина я няма. Тя, както няколко пъти вече се случва, е изчезнала за ден-два. Това сега никого не тревожи, тъй като знаем, че е отишла при детето си.

— Разбрах — отвърща инженерът, като влиза. — Тъкмо затова идвам.

Значи, разговор между мъже. И вероятно — на тема жена.

Илиев се настанява на един стол, без да съм го канил, взема една цигара, без да съм му предлагал, запушва и оглежда стаята.

— Тук е станало доста уютно. Извинявайте, но когато първия път влязох при вас, обстановката беше малко потискаща.

Кимам неопределено, като чакам да стигне до същественото.

— Павлов, не знам дали Лиза ви е казала, но нашите отношения вече отиват към брак...

Гостът ме поглежда, за да прецени какво впечатление ми е направила потресаващата вест, и аз кимам повторно.

— А вие знаете, че ако първата дума е брак, втората е жилище. Един труден въпрос, по който, преди да говоря с Лиза, бих искал да поговоря с вас.

— Защо „труден“? Вие имате долу най-хубавата стая.

— А детето? Една млада брачна двойка и едно вече доста голямо дете... Неудобно е, сами разбирате.

Разбирам, естествено. Не мога да разбера обаче защо ме занимава с тия неща.

— Та като мислех по тоя въпрос, хрумна ми, че бихме могли да направим с вас една смяна... в случай че сте съгласен, естествено. Пак ви казвам: не съм говорил с Лиза. Това е моя идея.

— Идеята е добра — признавам. — Но най-вече за вас. Колкото до мене, една стая наистина ми е достатъчна. Но аз обичам уединението.

— Смятам, че и долу ще го имате. Вярно е, че ще ползвате обща баня, обаче трябва да ви уверя, че старците съвсем не киснат по цял ден в банята и при добра синхронизация можете по цели седмици да не ги виждате на пътя си. А що се отнася до стаята, съгласете се, че моята е далеч по-приятна от тоя хладилник.

„В такъв случай задръжте си я“ — би следвало да кажа. Но сякаш отгатнал намерението ми, инженерът бърза да добави:

— Всъщност всичко опира до това килерче. То решава въпроса за квартирата на детето.

— Ако е за килерчето, него вече съм го обещал на Лиза за сватбен подарък — уведомявам го.

— Тъй ли? Лиза нищо не ми е казала.

— Сега аз ви го казвам.

— Това е чудесно, разбира се — съгласява се инженерът без ентузиазъм. — Но няма едно съжителство с детето няма да ви безпокои? Влизане, излизане. Лиза също ще трябва да идва...

— Вие какво? Да не ревнувате?

— Глупости, Павлов. Нали вече говорихме по тоя въпрос. Просто не разбирам защо държите на тоя хладилник.

— А орехът?

— Орехът ли? — поглежда ме с искрено учудване Владо. — Че този орех просто ви запушва прозореца. Стаята става още по-мрачна.

— Може би по-здрачна, но съвсем не по-мрачна. Особено когато дървото се раззелени. Представете си, че влизате в една разкошна гора. Че влизате все по-навътре и по-навътре. Нима една зелена гора е мрачна? Аз падам донякъде горски човек, Илиев.

— Не знаех това — отвръща инженерът. — Мислех, че сте софиянец.

— Добре, ще обсъдя въпроса — обещавам му, за да сложа край на тоя разговор. — Моралното предимство е на ваша страна. Едно младо семейство, една млада клетка на нашето общество...

— Не знам уместно ли е да се иронизира — произнася спокойно инженерът. — Проблемът не е само до семейството, а и до работата ми. Не искам да се хваля, но работата ми е в доста напреднал етап.

— Това е похвално — признавам. — Обаче не забравяйте, че всички работят.

— Всички не работят. Има ги и такива, дето в приказките по им върви. Особено с някоя и друга дума от кибернетичната терминология. Излиза модерно, в духа на техническия прогрес. Заседания, съвещания, протоколи — ксероксите бълват реки от бумага. Всичко е планирано, програмирано, гарантирано, а на края — този не изпълнил, понеже онзи не доставил, а онзи не доставил, понеже еди-кой си не внесъл суровина, а еди-кой си не внесъл суровина, понеже...

— Кибернетика.

— Не казвам, че не се работи, обаче не винаги се работи с акъл, искам да кажа, с необходимата организация. Нужно е не суетене, а система.

— Предполагам, че на вас това не ви липсва. Изобщо не се съмнявам, че ще изплувате.

— Ако смятате, че само това ми е целта... — промърморва докачено инженерът.

— Може би неправилно се изразих...

— Просто обичам работата си, Павлов. И като казвам, че обичам работата си, не мислете, че ви се докарвам за интервю. Какво по увлекателно от работата, когато имаш върна система. Също като партия шах...

— Вероятно малко по-трудно.

— Също като трудна партия шах. Вие знаете, че трудните най увеличат.

— А системата ви не се ли сблъсква с такива, дето мразят да работят по система?

— Неизбежно.

— И няма ли риск някой да ви изхвърли заедно със системата ви?

Инженерът снизходително се усмихва.

— Тя не е само моя. И изхвърлянето при това положение не е много лесно. Вместо мене може да изхвърчи другият. Икономиката, Павлов, в края на краищата опира до политиката. А ако някой се опитва да си прави шеги с политиката... Нали вече ви казах: нашата сила е в тая основна целесъобразност, наричана строй.

— Съвършено върно — кимам, — макар и много абстрактно. Позволете да приземя малко бърбенето ни, като ви поставя една гатанка.

— В нашата работа гатанки няма — възразява инженерът. — Ние решаваме задачи, не гатанки.

— Добре, наречете го задача.

И му излагам за справка част от историята, над която се блъскам. Той слуша внимателно, сетне за да си помогне, запалва още една цигара и отсъжда:

— Допуснати са грешки от всички звена, но те не са равностойни. Една пирамида от грешки, Павлов, основни и второстепенни, първоначални и производни. Да почнем с първоначалните: Некачествено проектиране на новите халета с допускане на груба грешка в проекта, лекомислено одобряване на тоя погрешен проект от експертния съвет и формално утвърждаване от съответната инстанция. Така провалът е предварително програмиран. Не стига това, но когато истината излиза наяве, вместо радикална корекция се търси коригиране на грешката чрез компромисно решение, изобщо проектира се „на коляно“ — или както вие казвате „кибернетика“... Следват закъснения в изпълнение на строителството, недостатъци в предварителната спецификация, предоверяване на договорите, изобщо осланянето на преписки вместо своевременно да се отиде на място и да се види как стоят нещата...

Той допушва мълчаливо цигарата, после забелязва:

— Изобщо вашата гатанка илюстрира моята тема: хората не са стояли със скръстени ръце, маса труд е хвърлен, а вместо успех налице е провал. Защото е липсвало достатъчно компетентното предварително обмисляне, защото е липсвала синхронизация на целия процес... Прав ли съм?

— Предполагам, че да. Аз, знаете, не съм специалист.

И добавям наум:

„За ореха обаче имаш много здраве“.

* * *

Жената, застанала на пътната врата, вече не е млада, но очевидно много държи да изглежда млада. Черна коса, поддържана с помощта на оцветителната техника, щедро гримирано лице, пъстра вълнена кърпа

на главата и манто от лама върху едрата снага. Нещо познато има у тая жена, но не мога да разбера какво, додето тя сама не обяснява:

— Аз съм майката на Лиза.

И без да дочака реакцията ми, добавя:

— Вие сте нейният приятел, нали?

— Тук всички сме нейни приятели — отвръщам уклончиво.

— Но тя живее при вас.

— Да, ако имате предвид, че е на същия етаж. Всъщност живее при баща си.

— Баща ѝ не ме интересува — бърза да заяви жената. — Искам да поговоря с вас.

И тая — същото. Не знам защо всички, които имат работа с Лиза, неизменно опират до мене.

Въвеждам я в хола с надеждата, че суровият климат на помещението ще окаже благоприятно въздействие върху краткостта на визитата.

— Тук не е ли неудобно? — запитва посетителката, като се оглежда.

— Напротив, съвсем удобно е.

Тя приема доста скептично уверението ми, озърта се наново към четирите врати, но сяда без повече възражения в едното кресло, без даже да подозира, че това е креслото на бившия ѝ съпруг, докато аз заемам мястото на Неси.

— Навярно Лиза ви е говорила за мене...

— Казвала ми е, че има майка, нищо повече.

Жената приема и тази информация все тъй скептично, разкопчава палтото си, сякаш печели време, после внезапно минава към откровенията:

— Да знаете само какви грижи ми създава това дете!...

Дете ли? Естествено — при такава млада майка.

Младата майка освобождава главата си от кърпата, съва я грижливо и започва малко разпокъсано и с доста вметнати изречения да ме въвежда в проблемите си, произтичащи от трудния характер на това иначе добро по душа, обаче страшно вироглаво, странно, непрактично същество — нейната дъщеря.

Слушам търпеливо, но по едно време си позволявам да хвърля бегъл поглед върху ръчния часовник. Все пак трябва да ходя и в

редакцията.

— Съчувствам ви — казвам, — само не разбирам какво очаквате от мене.

— Ами да я вразумите! Да ѝ обясните, че трябва да се върне вкъщи.

— Но ако тя предпочита да живее при баща си...

— Че какъв баща ѝ е той? Толкова време не се е сетил да я потърси. А сега, на стари години, понеже му трябва прислужница или болногледачка...

„Защо не обсъдите тия въпроси с годеника ѝ“ — готвя се да кажа, но се сещам, че това намирисва на предателство. Тая наистина може да се изтърси при Илиев с всичкия си акъл и да почне да му доверява тайните на Лиза. Дребни тайни, като историята за някакво семейно бижу и за някакви връзки с изтървани типове, но все пак тайни.

— Ще поговоря с дъщеря ви — обещавам.

— Поговорете, но сериозно — напътва ме майката. — Вярвам, че поне вас ще послуша. Щом сте ѝ приятел...

Вечерта Лиза се прибира. Както винаги при подобно завръщане, настроението ѝ е доста потиснато.

— Аз съм лоша майка, Тони — доверява ми тя, след като оставя палтото и чантата си в килера.

— Добре, че ме подсетихте — промърморвам. — Одеве тук беше още една лоша майка — вашата.

И верен на обещанието си, предавам накъсо разговора.

— Как е посмяла! — възкликва дамата. — Не искам да я видя!

— Имах и още една визита — осведомявам я. — Вашият годеник дойде за размяната на квартирите.

— Каква размяна?

Наново се налага да я информирам. И тя наново кипва:

— Но това е нахалство. Той не може да ви прави такива предложения без мое съгласие.

— Почакайте — казвам. — В предложението му няма нищо такова, което...

— Смятайте, че не е имало такъв разговор, Тони. Аз ще се разбера с него.

— В никакъв случай! — предупреждавам я. — Това беше разговор между мъже.

— Мъже... — промърморил тя. — Ако не беше де-дето...

— Хайде, хайде! — ободрявам я. — Животът не е толкова лош. И Владо — също.

— Не съм казала, че е лош. Хората поначало са добри. Но това нищо не решава...

— Как ще решава, когато не са добри.

— Вие просто не разбирате...

— А вие кога го разбрахте това, че хората са добри? Тогава ли, когато оня там ви вкара в леглото си, вместо да ви вкара в института? Или по-късно, когато Миланов ви изгони? Или още по-късно, когато Лазар ви ограби? Или оная вечер, когато...

— Но не виждате ли, че това са налепи, външно задебеляване, ако щете, защитно задебеляване... А гласът на доброто е заложен у всекиго от нас...

— Ако имате предвид инстинкта...

— Инстинктът е в корема. И в подкоремната област. А другото е тук! — обяснява тя, като поставя ръка върху балкона си.

— Да, но вие забравяте най-горната етажерка, която разваля всичко — напомням, като почуквам леко черепната си кутия.

— Зависи — поклаща глава Лиза. — Зависи дали тази ваша етажерка е свързана със сърцето, или с ония, по-долните неща. Но сърцето всеки го има, Тони, и всеки чува гласа му.

— Говорите също като един мой приятел — забелязвам.

— Какъв приятел?

— Един покоен приятел.

Тя наистина ми напомня с тия свои наивни разсъждения за Петко и за един отдавнашен разговор, когато, не помня по какъв повод, бях казал, че не знам как да постъпя.

— Човек винаги знае как да постъпи — бе възразил спокойно Петко.

— Кой човек? Ти или аз?

— И ти, и аз. Нещо тук, в тебе, не ти ли казва: направи това или недей прави онова...

— Да де: вътрешният глас. Слушай вътрешния си глас и всичко ще е наред.

— „Всичко“ е силно казано — възразил бе Петко. — Аз най-често ги правя гафовете, когато слушам вътрешния си глас. Правдив, но непрактичен.

— Тогава защо ще го слушам?

— Ако щеш, го слушай. Твоя работа. Обаче щом трябва да избираш между два гафа, логично е да избереш по-дребния. Ние винаги мислим какво впечатление ще направим на другите. Но човек не е непрекъснато с другите и накрая винаги остава пак сам със себе си. И лоша ти е работата, ако вътрешният глас почне да те ругае.

— Като почне да ругае, ще го накараш да млъкне.

— Да. Стискаш го за гърлото и го задушаваш. И повтаряш отново и отново номера, докато млъкне завинаги. Това е то истинското самоубийство.

— А да скочиш от някой шести етаж какво е?

— Тия, дето са стигнали до истинското самоубийство, не скачат от никакви етажи. Говедата не се самоубиват.

— Самоубийци, но живи и здрави...

— Напълно. И обикновено — с добро самочувствие.

— Дори и когато са насаме със себе си?

— Как искаш да бъдат насаме със себе си, когато са убили себе си. Могат да бъдат най-много насаме със стомаха или с половия си орган.

Да, вътрешният глас. Интересно, че свидетелствата на добролюбците са все едни такива вътрешни и не-доказуеми, докато мизантропията борави с очевидни факти и брутални аргументи. Но да спориш с добролюбца е загубена работа, тъй че вместо да споря, запитвам Лиза:

— Говорихте ли с вашия роднина?

— Да, разбира се. Казах му с какви трудности се сблъсквате и как сте решили да доведете нещата докрай.

Представям си какви глупости му е надрънкала.

— Нямайте представа, Тони, колко разчитат хората на вас.

Въпросът е аз на кого да разчитам. Засега — най-вече на краката си. Последните дни съм обиколил всички учреждения, свързани в една или друга степен с тия легендарни тръби, и съм направил всички възможни справки. Не бих казал, че ме посрещат с отворени обятия, но когато поставям въпроси, все пак отговарят. Всички инстанции, с

изключение на една — нека я наречем Учреждението, за да си нямаме усложнения. А влезеш ли в допир с тая инстанция, усложненията идват от само себе си. Както викаше Петко — чел ли си Кафка?

* * *

Не съм чел Кафка. И с цялата си наивност отивам при секретаря на Учреждението, натоварен да поддържа връзка с печата. Служителят ме изслушва внимателно, записва нещо в бележника и ме отпраща с уверението, че ще получим писмен отговор на поставените въпроси.

Отговор обаче не идва, поне в следващите десетина дни. И понеже главният намира, налага се отново да прескоча до Учреждението. И понеже секретарят ми се вижда съвсем необщителен, решавам да се отнеса до шефа.

Секретарката е мило момиче, но вероятно само с началството. Иначе е един малък айсберг с изрусена коса и неприветливи очи. Все пак, когато научава, че съм журналист, айсбергът изслушва какво ме води насам и влиза да докладва на шефа.

— Съжалява, но не може да ви приеме в момента — уведомява ме малко по-късно момичето. — А писмото ще ви изпратим още тия дни.

Най-сетне писмото наистина се получава. Редактирано е в образцов канцеларски вид, толкова гладко, че няма къде да се заловиш, и съвсем безсъдържателно, обаче за сметка на туй здраво армирано със съответните разпореждания, постановления, производствени програми, нормативи, корективи, спецификации и всевъзможни други от този род. Невралгичният въпрос е оставен изобщо без отговор. Важното е, че всичко е протекло точно по канцеларския ред, че нещата са се движили при пълно спазване на бюрократичната градация и че не съществуват никакви нарушения на бумажния ритуал.

И все пак въпросът е налице, така че се налага да го задам някому. И то не на автора на писмото, който е споменатият вече секретар. Тъй че ето ме отново при голямото началство.

— Изключено е да ви приеме — заявява айсбергът още щом ме вижда. — При него има съвещание.

— Бих могъл да почакам.

- Днес е изключено, казах ви.
- В такъв случай попитайте кога може да ме приеме.
- Сега не смея да го безпокоя.
- А кога ще смеете?
- Елате следобед.

Отивам следобед, колкото да видя на практика дали не са настъпили някакви изменения в тоя старинен обред — разтакаването. Оказва се, че всичко си върви точно по традицията.

- Няма да може да ви приеме днес.
- А утре.
- Нито утре.
- Но все пак някога ще трябва да ме приеме...
- Елате в приемния ден. Петък следобед.

Отивам в петък следобед, и то по-раничко, за да изпреваря другите посетители. В канцеларията наистина се оказва само русият айсберг.

— Ще трябва да почакате — обявява хладно айсбергът. — Не е дошъл.

— Така ли спазва приемния ден? — запитвам, колкото да се намирам на приказка.

— Може и за това да напишете във вестника — подхвърля секретарката.

— Добра идея — кимам. — Ще се възползувам от предложението ви.

— Вие какво, шегувате ли се? — поглежда ме тя неприязнено. — Има обед с чуждестранна делегация. Да не си въобразявате, че само вас чака.

Аргументът е сериозен и аз добре го запомням, понеже бива повторен пет пъти, след като на неравни интервали се явяват още петима посетители. Съвсем дребна цифра за един приемен ден. Вероятно гостоприемството на шефа отдавна е добило популярност.

Седим си прочее шестимата в топлата компания на айсберга, който закръгля бройката на нещастното число седем. На всичко отгоре айсбергът не разрешава да се пуши. Аз единствен пуша, и то — мислено. Когато пушиш мислено, това те освобождава от необходимостта да използваш пепелник, а също и от изкушението да ругаеш мислено. Както казваше Петко, влезеш ли в кавга с противника,

почнеш ли да си ядеш нервите, значи противникът вече те е победил. Аз лично съм отредактирал тая максима по-просто: защо трябва сам да се ядосваш, когато можеш да ядосаш другия. Така че седя, пуша мислено и чакам продължението.

Един час преди края на работното време Неуловимият идва. Малко по-различен е от онова, което съм си представял, но не по същество. Изобщо не е от деспотичния п високомерен тип, а от другия — учтивия и хладно-безучастния. Благоволява дори да кимне бегло в неопределена посока, сякаш казва: ето го поздравя ми, поделете си го, както намерите за добре. Сетне изчезва в кабинета, сподирен от секретарката. Айсбергът се бави вътре цяла вечност, но все пак излиза най-сет-не, понеже кабинетът няма друг изход, и извиква един от шесторката. Това не съм аз.

— Бях първият... — напомням кротко.

— Другарите са записани по-рано.

— А защо не ме записахте оня ден?

— Другарите са записани по-рано — настоява айсбергът.

— Добре — отстъпвам. — Все пак опитайте да обясните на шефа си, че този път ще го чакам докрай.

Секретарката не си дава труд да отговори, обаче след някое време намира повод да хлътне в кабинета. Това не скъсява чакането ми. Едва след като петимата един по един биват отпратени, идва и моят ред. В интерес на истината съм длъжен да отбележа, че когато най-сетне получавам разрешение да вляза в светая светих, работното време е минало.

Очаквам да ме приеме неприязнено, но той е учтив. Хладно учтив.

— С какво мога да бъда полезен?

Обяснявам с какво.

— Нали ви пратихме писмо? Защо го писахме това писмо, щом отново ще ни поставяте същия въпрос?

— Изглежда, не сте забелязали, че в писмото липсва отговор на въпроса ни.

— Не допускам — отвръща сухо шефът. — Разбира се, аз не съм го писал собственоръчно, но не допускам.

— Място за допускане няма — позволявам си да кажа. — Писмото е налице.

— Добре, да не спорим — забелязва все тъй сухо началството. — Идете утре при секретаря и с него ще изясните всичко.

— Вече бях там. И ако ви чакам цяла седмица, то не е за да ме пращате отново на същото място.

Той ме поглежда с лека изненада, сякаш учуден от арогантното ми държане.

— Вижте — казвам, — не мислете, че умирам да правя компания на секретарката ви, нито че държа на вашия отговор. Нещата са достатъчно ясни на редакцията и без вашите пояснения. Спазвам просто обичайния ред, защото утре, когато пусна материала срещу вас, може да възразите, че не съм се обърнал предварително към вас.

Усещам, че думичката „срещу“ е подразнила неприятно ухото му. Той се размърдва неудобно на стола и поглежда миниатюрното съоръжение, което нехайно държа в ръка.

— И магнетофон сте взели...

— Това е в общ интерес — обяснявам. — Иначе може да кажете, че съм изопачил някоя фраза.

— Но аз не съм готов да давам изявления пред магнетофон — произнася вече с нотка на безпокойство шефът. — Трябва да имам подръка справки, документи...

— Защо „изявления“? Това е работен запис. Проста формалност.

— Каква формалност? Че вие това може и по радиото да го пуснете, знам ли ви. Аз, драги, не говоря от свое име, а от името на цял институт и трябва да внимавам в думите си.

— Не мога да настоявам. Ваша работа. Но няма да ходя повече при секретаря ви.

— Добре, не ви пращам при него. Ще отговорим писмено. Щом искате лично аз да отговоря, ще имате отговора ми.

Когато навремето ми се е случвало да си правя насаме по някой клиничен преглед, колкото да си определя диагнозата, винаги съм установявал, че един от дефектите ми е в това, дето не мога да мразя. Изобщо в максимата „силно да любиш и мразиш“ се издънвам и по двата показателя, но най-вече по втория. Не изпитвам ненавист дори когато ме съборят с някой удар откъм гърба. Старая се само да си обясня причината. А причината е, че съм се изтикал, без да ме канят, между тия хора, които кротко си живеят, като че ли са болни от рак. Но болни или не, те са до гуша в батака, а когато човек е в батака, трудно е

да изпитваш омраза към него. И мисля, че ако бях способен да мразя, по-скоро бих мразил някой такъв като тоя, дето току-що ме е изпратил с хладна учтивост и дето никога не стига до батака, защото още отрано се е научил добре да лети, може би не чак дотам, та да стигне до самите върхове, по все пак достатъчно високо, в чистите слоеве на атмосферата, до нивото па служебния кабинет с персийски килим и на мерцедеса, и па щаба от сътрудници, които отлично владеят целия регистър на канцеларското витийство, за да те предпазват от евентуални аварии. Тъй че аварии няма и дори да възникват, ловко биват заобикаляни и всичко е добре, в смисъл че нищо не е добре и че поверената ти административна машина произвежда главно никому ненужна циркулярна бумага, без да броим гафове, но затова пък ти се крепиш в горните слоеве на атмосферата и макар че едва ли ще стигнеш до самите върхове, чието видение трови сънищата ти, но няма риск и да паднеш на дъното, дето всъщност ти е мястото. Да, такъв с удоволствие бих го мразил, стига да бях способен на подобни силни чувства.

„Ще имате отговора ми“ — бе обещал с хладно великодушие летецът. Отговор обаче не идва. Идва Ганев, един от тия познати, дето не помниш кога и как си се запознал с тях.

— Трябва да поприказваме — вика. — Много е важно.

И ме замъква в „България“. Настаняваме се до витрината и изгледът на зимния булевард, по който вятърът мете снежния прах, ми напомня за времето, когато тук, в това кафене, а може би и до тая маса, обмисляхме с Петко поредния сценарий. Сега обаче не става дума за обмисляне на сценарий. И ако има такъв, той е вече готов.

Една сервитьорка е донесла водката, и Ганев ме осведомява:

— Искам да те питам нещо по тая история с тръбите и проектирането на цеховете. Но смятай, че разговорът е съвсем личен. Наздраве!

И едва отпил от чашата, продължава:

— Каж ми, ама така, приятелски: кой стои зад цялата тая работа бе, човек?

— Две предприятия.

— За предприятията, това го разбрах. Но обясни ми ти, кой е на дъното?

— Нередностите.

— Ти пак своето. Че къде няма нередности бе, Павлов? У вас, в редакцията, всичко ли е наред?

— Да, но тия са по-дебели. Става дума за милиони. И хората протестират.

— Да ти кажа ли защо протестират? Защото някой ги мушка отзад: протестирайте! Вдигайте пушилка! Намерете им цаката па ония от Учреждението. Кой е този „някой“, това ми кажи!

— Нямам представа.

— Нямаш представа, съгласно! Вярвам ти. Но не се ли сещаш, че такъв съществува?

— Не е изключено.

— Сигурно е, слушай мене. Чух, че си се заял с един от шефовете ни. Ако си се разлютил, задето не те е приел веднага, ще ти кажа, че това е дребнавост. А ако е за друго, просто не си прав. Парафирал бил нещо... Ами че нали специалисти му го дават за парафиране, нали е преглеждано, обсъждано? Какво е виновен той?

— Може да не е виновен. Може да е виновна текущата практика. Но ти знаеш, че който подписва, той отговаря.

— Формални неща, Павлов! — отвърща Ганев, като маха нехайно с ръка. — Работата е там, че и нашият, като всеки жив човек, си има врагове и че тия врагове точно сега са се размърдали. Защо трябва да им играете по свирката на тия типове и да създавате кахъри на човека!

— Е, чак пък „кахъри“... Такива неща с кого не се случват.

— Абе ти си прав... И ако питаш мене, шефът няма за какво толкова да се плаши. Нарушения няма. Всичко е ажур. Но представи си, че вземат, та го резият в печата!

— Неприятно е.

— Виждаш ли? И кой ще има полза освен завистниците? Вие например какво ще спечелите, и ти специално? Да не би орден да ти окачат? Нещо друго може да ти окачат, не орден. Нали знаеш, когато атовете се ритат, магаретата страдат.

— Какво имаш предвид? — питам колебливо.

— Нищо специално. Но ти сам знаеш, че стане ли меле, все някой го отнася. И нашите хора не са безпомощни. Има кой да ги защити, ако се наложи. Миналата година пак се бяха престарали в един вестник и някой май че изгърмя...

— Случва се — кимам. — Без гърмежи не може.

— Божа работа! — кима и Ганев. — Но защо баш ти ще се набутваш между шамарите?

— Всичко зависи от писмото — казвам, като вдигам чашата. — Чакаме да ни изпратят писмо. И ако си въобразяват, че ще се отърват с мълчание...

— За писмото не се бой — успокоява ме познатият, който е в течение и на тоя въпрос. — Ще бъде ком ил фо. Пък ако трябва, някой ще звънне и на вашия главен. Нали знаеш, главните си разбират от лафа. Само ти да кротуваш.

Отпивам от чашата, но нещо не ми върви.

— Както виждаш, не съм се разскачал — избъбрям.

— И си прав, да знаеш!

Вече сме уредили сметката, когато Ганев стига до десерта.

— Нали знаеш, Павлов: направи добро, па го фърли на пътя. А твоето няма да остане на пътя. Още наесен ще имаш една командировка до Виена. За есенния панаир. От мене ще я имаш, и то съвсем приятелски, без връзка с оная история. Да не помислиш, че те подкупвам. Ти в Австрия ходил ли си?

„Колко пъти!“ — отвръщам наум. Но гласно казвам:

— Само веднаж.

Да, повтарям си по-късно, само веднаж и много пъти, зависи какво имаш предвид. И си спомням нощта и границата и оная история с чантата и отбиването в паркинга, за да видя какво има в тая чанта и пътя натам, все натам, чак до глухата самота на Алпите. Спомням си всичко това: и истинското, и неистинското, като че действително съм го преживял, но сега то е съвсем избледняло и много далечно и напълно лишено от смисъл. Значи върнал съм се, казвам. И го забравям.

Защото в момента не ми е до спомени. Играта се е засилила и както твърди Ганев, не е изключено в мелето да отмъкнеш някой шут. И шутът — иди-дойди, божа работа, както твърди същият Ганев, но направо губиш играта.

На следния ден дългоочакваното писмо пристига. Носи ми го не нашата половин секретарка, а сам Янков.

— Хвърли един поглед!

И след като преглеждам посланието, запитва:

— Как ти се струва?

— Празна работа — отвръщам. — Както и първия път. Измиват си ръцете с формалности.

— Така е и не е така — избъбря Янков съвсем по янковски. — Формалности, формалности, но туй е всъщност редът, установената процедура. И за к'во сме се хванали точно за това Учреждение?

— ... Пък и за цялата тая история... — подхвърлям.

— Ами... Ако питаш мене...

— Щом поставяш така въпроса, тогава вече работата е друга — признавам. — Но ще трябва да питаме главния.

— Абе какво ще питаме? — сепва се прекият ми шеф. — Говорим си помежду си.

— А ако е само за Учреждението, не виждам начин да го заобиколим. Не че единствено в него е вината, но без него трудно ще се обяснят някои по-късни неща и изобщо материалът ще куца яко.

— Всъщност ти си прав — забелязва Янков след къс размисъл. — Може би наистина трябва да говорим с главния. Обаче не така — ти едно, аз друго, за да реши, че отделът няма единно становище.

Той ме поглежда с очакване. Аз също чакам.

— Нищо свястно няма да излезе от тоя материал, ако питаш мене. Много звена са замесени и всички имат трески за дялане. Значи всички ще трябва да критикуваме. И какво ще се получи? Както сега са настръхнали един срещу друг, така утре ще настръхнат срещу нас. Ще се обединят за наша сметка, Антоне.

Не виждам причина да възразявам. Но мълчанието дразни Янков дори когато го взема като знак на съгласие. Той държи на всяка цена да кажеш „да“, да се заангажираш, та утре, ако се наложи, да може с чиста съвест да прехвърли върху тебе вината.

— Какво мислиш? — пита прекият ми шеф.

— Както решиш — промърморвам, макар да знам, че тия две думи най го дразнят.

— Аз питам тебе.

— На мене, знаеш, ми е все тая. Наредено ми е да готвя материал — готвя го. Ако утре ми кажат „ресто!“, ще зарежа. Все тая ми е.

Материалът всъщност е готов, но това не е нужно да се казва на Янков. Остава да нанесе само една малка подробност, за да бъде завършена панорамата.

„Бяха се престарали в един вестник и някой май че изгърмя...“ Тази случайно подхвърлена фраза не е лоша като повод за размисъл, обаче е доста бедна като информация. Налага се да прекарам известно време в отдел „Документация“ и да се поровя из старите броеве. Подир което пък се налага да се заема с издирване на съответното лице.

На следния ден се добирам до загадъчния мистър Хикс, за да установя с леко разочарование, че не е изгърмял. Странно, че не е изгърмял, защото Марков е класически тип на шило, дето в торба не стои, както би се изразил главният. Изобщо, както би се изразил главният, Марков и аз сме от един дол дренки. По-точно казано, той е мой облагороден вариант или ако щете, аз съм негова изродена разновидност, макар че, ако е до външността, моята е доста поизтупана.

Работата е там, че Марков е от ония хора, знаете ги, нали, дето винаги воюват с някого и с нещо. Това, че някой или нещо може да не им харесва, е съвсем естествено. Но чак пък да воюваш... Неврастеници. Точно според известната диагноза: знаят много добре, че две и две прави четири, обаче това ги дразни.

На всичко отгоре Марков се смята за пълномощник на правдата. А правдата е такава клиентка, от която трудно можеш да очакван хонорар, ако не смятаме за хонорар неприятностите. Така че само фанатизирани типове биха се заели да и служат. Такива, дето са готови да вървят докрай, искам да кажа, до уволнението. Такива като Марков.

— Не ме уволниха — осведомява ме колегата, когато сядаме да хапнем в клуба. — Само ме наказаха.

— Значи все пак пострадал си...

— Да, но те съвсем произволно. Бях допуснал някой неточности. Нали знаеш: един казва едно, друг — друго...

Неврастеникът се изразява доста мъгляво и доста неохотно. Такива като него с течение на времето стават мнителни и подозрителни. Вероятно недоумява за какво е тоя разпит. Така че налага се да го информирам за намеренията си някъде между мусаката е картофите и кремпитата.

— Действай! — окуражава ме Марков. — Действай смело и се готви за наказание.

— Защо? Всичко е проверено.

— Абе колкото и да е проверено, все ще се хванат за нещо. Не си ли разбрал, че в това е силата им: виновни са по същество, но формално са оневинени. Имат за индулгенция цял куп канцеларски бумаги. А ти може да си прав като бог, но понеже не си бог, накъде ще сгрешшиш нещо в някоя подробност. И те ще са хванат тъкмо за нея: защо не си казал и еди-какво си или защо, като си го казал, не си пояснил, че... и т.н., и пр., и пр., все ще ти намерят поне една-две трески за дялане, колкото да те изритат.

— Но тебе нали не те изритаха...

— Аз съм тежък случай — промърморва Марков, като отмества чинията с недоядената мусака, за да даде път на кремпитата.

Това ми напомня фразата на Петко „аз, братче, съм магнитна аномалия“.

— Вдигнали са вече ръце от мене — обяснява неврастеникът, като се опитва да забие ножа в твърдата кора на сладкиша.

Ножа не успява да забие, но затуй пък кремът изпод кората се разплесква и изскача встрани. Все пак Марков успява да се пребори с твърдото лакомство, което под неговите манипулации се превръща в някакви неугледни смачкани парчетии. Заситил по този начин ако не глада, то поне неврастенията си, колегата изоставя кремпитата, за да продължи мисълта си:

— Вдигнали са ръце от мене, понеже са разбрали, че не могат да ме вразумят. Обявили са ме за непоправим.

— Не си ли пренавиваш перките? — позволявам си да запитам. — В тая страна не си ти единственият, дето критикуваш.

— Абе това, че ни е казано да критикуваме, това всички го знаят, включително и вашият Янков — съгласява се неврастеникът. — Само че при критиката там е неудобството, че не знаеш как и докъде. И щом почнеш да назоваваш нещата с истинските им имена, такива като вашия Янков или нашия Станев тутакси ще се стъписат. Това не е градивна критика, ще кажат. Тоя съвсем си е разпасал пояса, ще кажат. И ще ти подпишат паспорта.

— Но твоя не са го подписали — настоявам.

— Защото знаят, че с мене ще има да берат ядове, че няма да си подвия опашката, а ще продължа от инстанция на инстанция, че даже да ми натикат главата под водата, пак няма да млъкна, а ще продължа

да настоявам на своето, та макар от устата ми да излизат вместо думи въздушни мехури. А тебе ще те изритат.

Острите сиви очи на неврастеника ме следят с мрачно злорадство. У него всичко е някак си остро — и тънкият нос, и удължената брадичка, и дори ушите, щръкнали нагоре като козите уши на сатир. Той очевидно се забавлява да наблюдава реакциите ми и да поставя на проверка смелостта ми. Аз също се забавлявам. На такъв фанатик и през ум не му минава, че за да извършиш една рискована стъпка, съвсем не е необходима смелост. Изобщо не е в състояние да загрее, че ако съм решил да продължавам операцията, то не е защото чак толкова държа на правдата, а защото съвсем не държа на мястото си.

— Няма да ме уплашиш, в случай че това ти е целта — казвам, колкото да му разваля настроението.

— Драго ми е да го чуя — кима Марков, — Дотук ми е дошло от разумни хора.

И убедил се окончателно, че не спадам към разумните, той минава към някои по-конкретни бележки във връзка с Учреждението.

— И все пак продължават да карат някак си — забелязвам по едно време.

— Е, да, някак си. Нали оттам идва и проклетото ни успокоение, че нещата винаги вървят някак си и винаги се оправят някак си. Също като в шия нови блокове, дето бях вчера. Ама че сградите така са разположени, та като застанеш сред тях, да те налегне меланхолия и униние... Ама че архитектите са си оставили ръцете, като са проектирали възможно най-неугледните решения... Ама че тая или оная бригада също си е оставила ръцете, че тук е разкъртено, другаде разкривено, там недовършено... Какво значение? Нали хората все някак си ще се нанесат, все някак си ще живеят, ще тупат черги, ще готвят овнешко с картофи, ще раждат деца...

— Ти май не обичаш овнешко с картофи.

— Не обичам овните. Тая овнешка апатия... тая немара... карай как да е, карай някак си, нали формално всичко е наред: изпълнено, предадено, прието... Защото и тези, дето приемат, са също като онези, дето предават. Важното е формално всичко да е наред, бумагите да са наред. Щом за брака се дават премиални, какво има толкова да му мислиш.

— Прекалено обобщаваш — забелязвам. — Ще има пак да те сапунисват.

Неврастеникът поклаща глава, сякаш казва: имаш много здраве, сетне отмества превърнатата в развалини кремпита, до която дори не се е докоснал, и отпива от току-що донесеното кафе.

— Нищо не обобщавам, Павлов. Видял съм, установил съм, записал съм. Ще го пуснат или не, но ще мине и ще се забрави, а после ще дойде друго. И там е именно бедата, че не се решавам да тегля чертата и да обобщя. Също както и с това Учреждение. Аз съм изнесъл един гаф, и е бил забравен. Ти ще изнесеш втори и също ще бъде забравен. Но положително там има и други гафове, не може да няма и други, и ако някой се запретне да ги разрови и да тегли чертата, картината ще стане далеч по-неприятна.

— Ами нека стане.

— Да стане, само че кой ще я нарисува? Кажеш де: кой? Ти или аз?

Амбицията ми не стига до големите фрески. Засега са ми достатъчни и отделни детайли. Така че връщам разговора към конкретните факти. И добре правя, защото още същия следобед ме извикват при главния. Само мене. На четири очи. А викне ли те шефът на четири очи, трябва да си готов на всичко.

— Какво става, Павлов? — запитва той, без да напуска седящото си положение и без да ми сочи с ръка креслото. — Днес трябваше да представиш материала.

— Нося го.

Главният поглежда папката в ръката ми и по лицето му се изписва разочарование. Пригответил се е човекът здраво да ме калайдиса, а сега — язык за подготовката.

— Дай го де, какво чакаш? И сядай.

— Въпросът е, че в отдела се появи известно разногласие — пояснявам, като оставям папката на бюрото. — Янков навярно ви е казал.

— Каза ми, да. Затова те извиках. Иначе щях да викна него.

И без повече обяснения главният потъва в машинописа. Това не е цял ферман. Пет странични, добре наблъскани с факти. Къси извадки, отразяващи становищата на различните страни и поставящи читателя в недоумение пред вечния въпрос — кой е виновен. А след това къси

уточнения па събитията и накрая късо заключение, за да стане все пак ясно кой за какво е виновен. Сух материал. Без помен от художествени достойнства.

Главният чете внимателно — не по диагоналната система, — някъде ръмжи, другаде пухти, а тук-там и загадъчно мълчи. Накрая затваря папката, отмества я настрана и казва, сякаш на себе си:

— Крушката не пада по-далеч от дървото.

— Моля? — питам също като Лиза, макар да не се касае до чуждица.

Това за крушата ми прозвуча доста съмнително. Почне ли с поговорки, работата е ясна. Всъщност тя още от началото ми е ясна. Знам предварително, че се трудя за тоя, що духа.

— Едно време баща ти беше направил такъв материал. Остър и лют... И отнесе наказанието...

— Това е било едно време — напомням.

— Е, да, едно време — кима главният. — Но сега да не мислиш, че за тоя твой материал ще ни покроят с лаври? Ще има да се берат ядове.

— Доколкото разбрах, и Янков е на същото мнение.

Шефът ме поглежда недоволно, приготвя се да изръмжи нещо не твърде приятно, обаче се овладява и запитва:

— А защо, мислиш, Янков е на такова мнение?

— Ами... попритиснали са го.

— Кое те кара да смяташ, че са го попритиснали?

— Това, че се опитаха да притиснат и мене.

— По кой начин?

Разказвам с няколко думи, без да пояснявам, че водката е била полска, а не съветска.

— И защо не си ми казал? — изръмжава шефът.

— Какво да вя кажа? Частен разговор. Недоказуеми работи.

— Това не е частен разговор! — кипва главният. — И аз не съм следовател, за да търся доказателства. Такива неща се съобщават, ако не ти е известно...

Щом кипва, значи е в добро настроение.

Той мълчи известно време, като обмисля нещо. Сетне отново запитва:

— Всички факти точни ли са?

— Точни и доказуеми. Имам пълна документация.

— Ще ми я донесеш. И ще дадеш материала за набор — нарежда шефът.

И като тупва с пълния си юмрук по бюрото, добавя:

— Материалът ще излезе!

* * *

Старците пак са се спречкали. Между двете кресла святкат реплики като мълнии, докато ние тримата върху дивана наблюдаваме безпомощни бурята.

Те седят един срещу друг: Димов — крехък и източен, с бледо лице като пожълтяла от времето слонова кост и с хлътнали трескави очи — и Несторов, масивен и тежък, с изпечена кожа, върху която играят смътните червеникави блясъци на възбудата, едно лице с резки черти и присвити очи, бронирано сякаш в недоверие.

Вечерта е започнала съвсем патриархално, още повече Димов е твърде отпаднал, за да води сражения, а Несторов е нещо настинал — настинката сполита дори здравеняците — и за пръв път се е явил загърнат зиморничаво в някакъв стар шинел.

Изобщо всичко почва съвсем идилично и навярно би продължило така, ако по време на една съвсем безобидна престрелка Рицаря не се изгървава, като произнася думата „догматик“.

— „Догматик“ ли? — озъбва се Неси. — Вие, като кажете „догматик“, все едно че издавате смъртна присъда.

— Ние не сме по смъртните присъди — възразява Димов. — Други са по тая специалност.

— Само че за вас догма е всяка истина, щом е ясна и проста — продължава Допотопния, без да го слуша.

— Няма прости истини — поклаща глава Рицаря, като се обръща към дъщеря си. — Ако истините бяха тъй прости, „Капиталът“ на Маркс нямаше да е дебел като библия, а щеше да е от пет изречения.

— Само че марксизмът може да се каже и с пет изречения — упорства Неси. — И понякога е нужно да се каже именно с пет изречения, защото всеки не може да чете „Капиталът“. А тия пет изречения вие ги обявявате за догми.

— Видяхме какво става с марксизма, когато го събират в една червена книжка — пояснява отново Димов на Лиза. — Така са били извращавани много учения. И християнството догмата го уби.

— Пет пари не давам за християнството — изръмжава Неси. — Макар че ако е въпрос за католицизма, той затова именно завладя света: превърна всичко в няколко прости догми и завладя света.

— Истината не влиза в догми — поклаща глава към дъщеря си Рицаря. — Много голяма е, за да се събере в няколко догми.

— Глупости — отвърща грубо Допотопния. — Има висша математика и има таблица за умножение. Хайде сега да обявим, че таблицата за умножение е погрешна, понеже не била висша математика.

— Догматизмът е винаги много убедителен — промърморва този път сякаш на себе си Димов. — Ако не беше убедителен, нямаше да е дълговечен.

И те продължават да се дърлят все по-настървено, единият — в треска, а другият — обречен, обаче продължават своя изтощителен двубой в тоя хладен мрачен хол и върху въображаемия терен на историята, като че ли целият ход на историята зависи от тях двамата, продължават да си оспорват командния лост на света и да чертаят всеки по своето развитие на живота, след като животът вече ги е изхвърлил от обръщение, като двама бойци, все още вчепкани в смъртна схватка, макар пълчищата отдавна да са отминали, макар полесражението отдавна да е утихнало, макар наоколо да се простира вече глухота и нощ, нощта, която само след миг ще погълне и тях двамата. Една свирепа и безсмислена схватка, но чието отчаяно упорство прераства в нещо като подвиг, в нещо като саможертва, в нещо като трагична съдба.

И додето ги гледам така настърхнали един срещу друг, престанал вече да чувам острите фрази, из-веднаж си помислям, че може би те воюват тъй настървено, защото воюват всъщност със себе си, с нещо у себе си, нещо, което усещат, че носят нейде там, много дълбоко у себе си, и от което се боят и което се стремят да изтръгнат неумолимо, да го изличат и изпепелят по време на тоя безкраен двубой.

— Догматик ли? — проочава внезапно като грохот гласът на Допотопния. — Да, ако революционното насилие е догма, аз съм догматик! И ако класовата борба е догма, аз съм догматик! И ако

диктатурата на пролетариата е догма, аз съм догматик! И за ваше сведение не се срамувам от това!

Той се е изправил, още по-едър и заплашителен, тъй както е заметнат със стария шинел. Изправил се е, сякаш очаква следващото предизвикателство. Сетне бавно се извърща и тръгва към стаята си.

Но още не е стигнал до стаята си, когато спира и се ослушва. На вратата се е позвънило един път. Един път е за Неси.

Борецът с шинела се връща мудно назад и излиза в антрето. Минута по-късно той отново е в хола, придружен от някакъв възрастен мъж, висок почти колкото Допотопния, но далеч по-фин от него: шапка „Идън“, тъмносин балтон и все още запазено лице с посивели бакенбарди.

— Мисля, че вас търсят — промърморва Неси към Лиза и отново се отправя към стаята си.

— Какво има? — пита жената с лека неприязън.

Щом е с неприязън, вероятно го познава. Тъкмо това се опитва да припомни и новодошлият:

— Но, Лиза, не ме ли познавате?

— Че кой бяхте вие?

— Но, Лиза! — възкликва с приветлива усмивка гостът. — Аз съм вашият баща!

Допотопния, който почти е стигнал до стаята, спира и с недоумение се обръща. Димов, почти задрямал в креслото, ококорва очи.

— Вие сте нейният баща? — извиква той. — А аз кой съм?

— Това не мога да знам — отвърща невъзмутимо новодошлият, като продължава да гледа към дамата.

— Майка ми ли ви прати да разигравате тук тия безвкусни сцени? — запитва с леден глас Лиза.

— Майка ви, да. Но защо — сцени? Намекна ми просто, че трябва да дойда и да разсея едно недоразумение.

— А защо чак сега? И защо точно сега? — любопитства със същия леден глас жената.

— Но защото това нещо зависи от майка ви. Съгласете се, че то е тайна на майка ви.

— И вие дойдохте, за да разбулите най-сетне тайната — пояснява дамата.

За да добави след миг:

— Вие сте един жалък лъжец!

Това, че е лъжец, не е чак толкова сигурно, ако разгледаме погрижливо лицето му. Струва ми се да долавям в туй лице нещо от чертите на Лиза, може би малко по-груби и до нейде окарикатурени, но близки до нейните. Овалът, брадичката, дори леко вирнатият нос...

— Но, Лиза, как е възможно! Аз съм баща ви... — бърби с гальовен глас гостът, сякаш не е в състояние да повярва на ушите си.

— Не е ли време да си тръгвате — решавам да се намеся. — Късничко е вече за вас.

— Я си обирайте крушите! — обажда се ненадейно и Неси. — Днес нещо съм разнебитен, обаче имам достатъчно сили да ви изхвърля на улицата.

И той се запътва с бавни стъпки към непознатия.

— Но, Лиза, как е възможно! — повтаря безпомощно гостът.

— Вървете си — съветва го жената. — Не виждате ли, че ще ви бият...

Вижда, естествено. И вече му е съвсем ясно, че мисията е стигнала до провал. Така че тъкмо преди Допотопния да го сграбчи за яката, се изнизва в антрето. Миг по-късно се чува и хлопването на външната врата.

— Но това... това е нечувано!... — бърби несвързано Димов. Той е само на крачка от припадъка.

— Съвсем обикновено е — успокоява го Лиза. — Просто сте забравили табиетите на бившата си съпруга. Втълпи ли си нещо, готова е на всякаква простащина.

— Отвратително! — признава по-късно жената, когато вече сме се качили на горния етаж.

— Кое? Че имате двама бащи?

— Че произходът ми зависи от това, дали майка ми е спала със законния си, когото едва е понасяла, или с любовника, за когото също не е давала пет пари.

— Но двама бащи, това е все пак рядък лукс — напомням. — Двама бащи и една любеща майка... Те така са се струпали върху вас, че ще ви задушат от обич. Истинско глезене от страна на съдбата. Обичат ви, оспорват си родителството, умират за вас...

— Как няма да умират, нали са на такава възраст, че все някой трябва да ги гледа. За прислужница трябва да се плаща, а може и да краде...

Тя млъква, сякаш е изгърсила нещо неуместно.

— Това последното не биваше да го казвам, защото и аз крада.

— А нима за пръв път виждате тоя, втория си баща?

— Съвсем не е за пръв път. Знам, че е приятел на майка ми. Помня го още от детинство. И първия път, когато избягах от къщи, беше именно зарад него. Не можех да го понасям. Тъй че майка ми се принуди да си прави рандевутата в неговия апартамент, а не в нашия.

— Това, разбира се, е без значение — забелязвам, — но изглежда, че все пак той ви е баща.

— Подозирам го и без да ми го казвате — отвърща жената. — Колкото повече опознавах Димов, толкова по-ясно ми ставаше, че другият ми е баща. И навярно затуй открай време го мразя — защото ми е баща, без всякакво право да ми бъде баща.

Тя се отпуска на обичайното си място и взима цигара, но преди да запали, запитва:

— И какво значение?

— Никакво, естествено.

— Точно така: никакво. Вие сам казвате, че това е лукс, да имаш двама бащи. Тогава ще се възползувам от лукса и ще си избира този, който по ми харесва. Ще избира Димов!

— Димов е малко сприхав старец — напомням.

— Сприхав е с вас, защото го дразните.

— А другият е мек, внимателен, дори се усмихва...

— Естествено. Бивш търговец. Все едно че ви продава поплин за блуза... И вие ще го сравнявате с Димов!

— В последна сметка мисля, че имате право — отстъпвам. — Не познавам човека, но тази шапка „Идън“ наистина е много задължаваща.

После се сещам за другото:

— Вие май не четете вестници.

— Не ви е срам. Чета следобед. Знаете, че заран съм заета.

— Тогава не пропускайте утрешния. Вашият материал най-последно излиза.

* * *

Материалът наистина излиза. Следващите дни, както би казал главният, беритбата на ядове е в разгара си. Но понеже фактите са силно нещо, възраженията са насочени главно по формата па информацията и по вечния въпрос — трябва ли да създаваме сензации, когато нещата биха могли да се решат и без сензации.

Не липсват и къщните грижи. Несторов, както често се случва с подобни здравеняци, дете никога не боледуват, е съборен жестоко от невинния грип и е вдигнал температура, която на неговата възраст... но да не бъдем песимисти. Във всеки случай налага се понякога, когато Лиза отива на пазар, да дежуря до леглото на Допотопния, понеже Илиев е в завода, а Димов също хич го няма.

— Тони, трябва да изляза — казва ми и тая заран жената. — Наглеждайте, ако обичате, стареца. Може да има нужда от това-онова.

Така че допивам кафето, дочитам вестника и слизам долу. Слизам безшумно, защото такъв си ми е обичаят — не обичам нито да слушам шум, нито да го произвеждам. В къщата цари полумрак и тишина и тишината или полумракът, а може би и двете едновременно, издъхват обичайния си мирис на мухъл. Или ако щете — на рози. Вратата на Допотопния е леко откряната и аз съвсем ясно долавям оттам някакъв странен звук. Нещо като леко ръмжене. Протяжно ръмжене, сякаш стопанинът се е сдобил с куче. Вслушвам се и с изненада установявам, че не е куче. По-скоро Неси е. И не ръмжи, а пее. Полугласно, но достатъчно ясно, за да разпозная известната строфа:

*Темная ночь.
Только пули свистят по степи,
только ветер гудит в проводах.
тускло звезды мерцают...*

Изпитвам неловко чувство, като че подслушвам чужд разговор, и понеже не знам дали да вляза в стаята, или да се върна, сядам на дивана в полутъмния хол в очакване да свърши музикалната програма.

Допотопния пее... Просто да не повярваш. И не ръмжи някакъв боен марш, а „Темная ночь“. Наистина да не повярваш. Готов съм да реша, че фантазията ми нещо пак се е развинтила, ако оттатък не долитат, макар и съвсем приглушено, познатите думи:

*Смърть не страшна,
с ней не раз мы встречались в бою.
Вот и теперь
надо мною она кружиться...*

И макар само преди минута да съм изпитал не-ловкост, сега изведнъж ме засърбява да надникна и да подхвърля шеговито:

„Пеем, а? И то такива, военно-сантиментални...“

Тоя нелеп сърбеж — да поставиш другия в неловко положение, просто така, за да видиш какво ще се случи. Или както казваше оня, трябва да доведеш героя до крайност, за да се разкрие. Такива лафове ми правеха известно впечатление някога. По-късно станах по-скептичен. Ще му сервираш един шок и ще се разпука по шевовете. Но кое ще се разпука? Балтонът. А под балтона е сакото. А под сакото — кой знае още колко ката долно бельо. Изобщо някои хора са като кромида: белиш люспа подир люспа и когато най-сетне обелиш всичките люспи, оказва се, че не с останало нищо. Тогава какъв смисъл да ги белиш.

И все пак интересно — кое го е накарало да изрови тази песен от главата си: военната тема или сантименталната? Смъртта, която чака, или любимата, която също чака! Сигурно първото. Макар че след оная история с баща ми не можеш да бъдеш вече сигурен в нищо. Някои хора по това се различават от кромида, че когато балтонът се разпука по шевовете, а това не е чак толкова трудно, особено ако става дума за един стар и износен балтон, неугледен като болничен халат, та когато балтонът се разпука, отдолу се показва най-невероятното: едно обикновено човешко сърце.

Песента оттатък е секнала. Ставам и влизам в стаята. Тук е малко по-светло от хола, но само малко. Върху двата прозореца са спуснати плътните износени завеси с кафявокеремиден цвят. Един лъч от зимния ден минава през пролуката на по-далечната завеса и пада точно

над леглото на болния. Неси лежи притворил очи, но усеща присъствието ми, макар и да го възприема по своему.

— Лиза, ти ли си?

— Не, Антон е.

Вероятно би предпочел да е Лиза, по не го казва. Приближавам до леглото.

— Да ви донеса ли нещо?

— Не, сега не. Благодаря.

Сядам за малко на близкия стол. Температурата вероятно е поспаднала, макар че песента би следвало да означава обратното. Болният се е отпуснал на високата възглавница, завит до брадата с две войнишки одеяла, над които е заметнат я шинелът.

— По-добре ли сте? — питам, за да кажа нещо.

— Ще се оправя — отвърща уклончиво Допотопния. — Какви неща са ми минали през главата, та един грип ли...

— Животът ви май не е бил лек.

— Животът, млади момко, никога не е лек, ако си решил да го живееш по мъжки. Аз моя съм го карал по мъжки... Нелегалния живот, партизанската борба, фронта, а после и другото, дето вашият Димов не може да ми го прости...

— Смятам, че отдавна ви е простил — забелязвам. — Макар че правите каквото можете, за да го ядосвате.

Несторов отваря леко очи, после пак уморено ги затваря.

— Ядосвам го с присъствието си — уточнява Допотопния.

— И с някои измислици... Това, че уж сте водили следствието му, вие го измислихте.

Старецът мълчи, притворил клепащи, сякаш се прави, че спи. Сетне леко извърща глава насам и ме поглежда.

— Не съм го измислил — казва той и вперва при-свитите си очи в потона, много висок, като във всичките тия стари къщи, и губещ се в полумрака.

— Но как, по това време вие изобщо не сте били в страната!

— Може и да не съм бил — съгласява се равнодушно Неси. — Не помня.

— Тогава значи сте го излъгали!

Допотопния отново ме поглежда, сякаш за да се увери дали съм наистина толкова тъп, колкото му се струвам, сетне леко се повдига на

възглавницата, сяда и произнася:

— Не съм го излъгал, не чувате ли? Следствието му не съм водил, естествено, нито съм бил в течение, го не съм го излъгал!

И като отгатва по лицето ми, че тъпотата ми наистина не е присторена, добавя.

— Казах му, за да разбере, че поемам отговорността.

— Нима искате да оправдаете грешките и безобразията на онова минало?

— Нищо не оправдавам. Даже и собствените си грешки. Но не съм ги допускарал от любов към безобразията. Времето беше такова.

— Обаче грешката с Димов не е ваша. Как ще поемате отговорност за нещо, което не сте извършили?

— Ей така: поемам я. След като толкова други си измиха ръцете, трябва да останат и някои, дето са готови да отговарят. И ако някой ми каже: готов ли си да отговаряш за всичко през оня период, ще му кажа: готов съм — за всичко! Още съм жив, значи още отговарям!

Сетне, изтощен от усилието, той се смъква надолу и отново притваря очи.

До слуха ми достига приглушен двукратен звън. Пак посещение. Да се надяваме, че не е някой нов баща. Оставям леглото на болния и отивам да отворя.

— Я — възклицавам, — ти отново възкръсна. Как ме откри?

Пред вратата стои Петко с внушителния си ръст, тъмните очила и лекото пардесю, призвано да служи през всички годишни времена.

— Открих те по най-сигурния начин — обяснява покойният ми приятел. — Без да те търся. Търся Ли-завета.

— А! — възклицавам за втори път. — Че отде я познаваш?

— Дълга история! — маха небрежно с ръка Петко. — Ще ме пуснеш ли да вляза, или ще ме държиш тука?

Изкачваме се в покоите ми, изваждам от шкафчето джезвето и се заемам да варя кафе, докато Петко, захвърлил шлифера, се отпуска на един стол и запалва цигара.

— Всъщност при кого живее тук Лизавета, при тебе ли? — пита той, като се взира през полупрозрачното перде към другия ми приятел — ореха.

— При мене, да. Но ако избързаш с изводите, ще сгрешиш — казвам, додето напразно търся захарта.

— И аз така си помислих — кима Петко. — Макар майката да ми съобщи, че ти си новият приятел.

— Майката не е в течение. Изобщо Лиза няма приятел. Обаче има почти годеник. Не мога да намеря захарта...

— Карай без захар — окуражава ме гостът. — Отдавна търся Лизавета... Още оня път, когато се видяхме с тебе във влака, бях дошъл да я търся, само че не я открих. Майка ѝ не знаеше къде може да е отишла.

Поставям джезвето на котлона и включвам щепсела. После заемам обичайното си място на леглото.

— А какво общо имаш ти с Лиза? — питам.

— Всъщност нищо. Освен че съм баща на детето ѝ, ако това има някакво значение.

— Ти какво? Подиграваш ли се?

— Защо да се подигравам? — отправя ми Петко невъзмутимо тъмните си очила.

— Как може да няма значение това, че си баща на детето ѝ?

— Отде да знам? За мене, разбира се, има значение, иначе не бих я търсил. Но за Лизавета, изглежда — няма.

— Няма ли? Сигурен съм, че като те види тук, ще изпадне в стресово състояние.

— Вятър — възразява Петко. — Ти, изглежда, още не я познаваш, макар да живеете заедно. Всъщност откога живеете заедно?

И без да чака отговор, минава на друго, понеже вероятно отдавна не му е паднал случай да се на-дрънка.

— Казваш „стресово състояние“... Напоследък ми втръсна да слушам тая дума. Лекарите, психолози, драскачи, всичко живо се е хванало за стреса: стресът — това, стресът — онова... А в основата на всичко е страхът. Само че страх звучи съвсем елементарно, докато стрес... Мрачната роля на ужасите, настоящи и бъдещи, не се изчерпва с изтрепването на толкова хора. Тя е и е психологическият атентат срещу останалите — сковаващия страх, страха от войната.

— Това е известно — отвърщам, като се вслушвам в тихото бръмчене на джезвето.

— Да, като външен феномен. Обаче не като зареждане на пространството с психически взрив. А тоя взрив се трупа и трупа — от една страна, озлоблението, от друга — страхът, и когато тия два

елемента пренаситят планетата до критичната точка, ще бъде достатъчна само една дребна искра, за да се разрази катастрофата.

— Щом си взел да мислиш за катастрофата, по-добре намисли как да я избегнем.

— Намислил го бях още навремето, още в гимназията. Бяхме решили с един приятел да основем тайна всемирна организация за ликвидиране на подпалвачите. Почваме с най-злостните и караме нататък до пълно изстребление или додето останалите се сепнат.

— Мъдър проект — признавам, като продължавам да се вслушвам в песента на джезвето, станала по-звучна.

— Не твърдя, че е мъдър, но идеята ме е занимавала. Бедата е, че тия злостните нямат брой и че премахнеш ли един, на негово място изскачат двама и насилието ражда само насилие. Там е драмата на тероризма. На психическата зараза трябва да се реагира с психическа дезинфекция.

— Че това се прави: вместо да ликвидираме злостните, разобличаваме ги.

— Но дали е достатъчно ефикасно? Не мислиш ли, че прекалено се ровим в мръсотията, полемизираме с нея, критикуваме, затъваме в подробности. Когато почнеш прекалено да се занимаваш с мръсника, ти влизащ в неговата орбита, той те обсебва, настанява се в мислите и преживяванията ти, значи постига своето...

— Тогава да се правим, че не го виждаме... — предлагам, като се отправям към котлона.

— Да не му доставяме радост, като му обръщаме прекалено внимание — уточнява Петко. — Да покажем, че той не е властен да ръководи намеренията и действията ни. Това ще го вбесява. А вбесяването е форма на саморазпадане, на самоунищожение...

— Пак обобщения и абстракции...

— А какво е според тебе конкретното в случая? — запитва гостът.

— Ами конкретното е, че си захвърлил рецептата на тероризма, но не си намерил никаква друга.

— Намерил съм. Само че ти пак ще кажеш: абстракция. Принципът винаги е абстракция, което не му пречи да бъде от съдбоносно значение.

Разбърквам с лъжичка кафето. Това за момента ми се струва полезно, отколкото да възразявам.

— На хората трябва да се даде една мисъл, разбираш ли? — чувам зад гърба си глухия глас на Петко. — Една мисъл, силна, проста и убедителна. Една спасителна мисъл, която да обсеби съзнанието им. А щом обсеби съзнанието им, те непрестанно ще я повтарят и непрестанно ще насищат с нея пространството. Една идея-светкавица, излъчвана едновременно от милиони хора, един ураган, който да очисти пространството и да помете силите на мрака.

— Само че идеята, естествено, още не сме я намислили...

— Напротив, съвсем ясна ми е. Но въпросът е голямото съдържание да бъде сведено до нещо крайно лаконично и пределно могъщо, кратко и силно като светкавицата, една идея-мълния, разбираш ли?

Той млъква и аз, като се обръщам към вратата, откривам причината. Лиза е влязла безшумно и гледа към госта малко изненадано, но съвсем не до степента на стрес.

— А, Лизавета! — произнася Петко, сякаш той и Лизавета са се разделили одеде на трамвайната спирка.

— Я, Петко! — отзовава се тя в почти същия тон. — Ама вие се познавате...

— Май че от доста години — промърморвам, — Не можах да намеря захарта.

— Ами че ето я под носа ви, Тони! — показва ми жената тенекиената кутийка, която действително стои на видно място върху шкафчето.

Лиза се заема да довърши сервирането, което ми дава възможност да се върна на любимото си място и да запаля.

— Не си ли забелязал — подхваща наново гостът, — че ние винаги прекалено обсъждаме поведението на другите, вместо да отделяме повече време за собственото си поведение.

Той сякаш съвсем е забравил присъствието на дамата, привлечен от нишката на мислите си.

— Ако е до критикуване, и ти критикуваш — забелязвам.

— Всички го правим — признава Петко. — Казваш си, че не бива, и докато се усетиш, отново си хлътнал в потока на общата инерция.

— Щом човек има основание да негодува...

— Това не е негодувание — прекъсва ме гостът. — Това не е отпор на злото. Това е клюкарски бърбреж, самозадоволяващо се злословие. Сърби ни и се чешем, и ни е приятно, че ни сърби, защото това ни дава възможност да се чешем. Ровим се в боклука уж от възмущение, но гнилият му дъх леко ни опиянява... И насищаме пространството с добавъчна смрад.

— Още не си влязъл и почна с разсъжденията — забелязва свойски Лиза, като му поднася кафето.

— Не почвам, а продължавам — уточнява Петко. — Продължавам един разговор отпреди доста години.

Известно време прием кафе и пушим мълчаливо. Сетне се сещам, че тия двамата навярно чакат да ги освободя от присъствието си.

— Ще изляза за малко — казвам, като ставам.

— Няма къде да излизате — възразява Лиза с доста категоричен тон, какъвто не е използвала досега спрямо мене. — Обедът е готов, а навън е студено.

— Ако го правиш от тактичност, наистина съвсем излишно е — присъединява се и гостът. — Аз наистина имам да кажа няколко думи па Лизавета, но те не са тайна. Свой хора сме.

— Най-първо да обядваме — предлага дамата.

Тя тръгва да шета, а ние продължаваме да бъррим, в смисъл че Петко продължава излиянията си, а аз слушам. После обядваме, после пак прием кафе, додето накрая приятелят ми се сеща за какво е дошъл.

— Исках да те попитам, Лизавета, дали не си променила решението си...

— Не съм.

— Понеже мина доста време оттогава, рекох си, че може да си го променила...

— Не съм.

— Това исках да знам. Донесох ти малко пари. Не за тебе, разбира се, за детето...

— Щом са за детето, ще ги взема. Не съм в такова положение, че да откажа — произнася безучастно жената.

— Значи все пак не съм идвал напразно — заключава философски Петко и става.

— Чакай де, къде тръгна? — спирам го.

— Ще вървя. Искам да хвана по-ранен влак.

Той прави две неловки крачки към Лиза, но тя му е обърнала гръб и стои до прозореца, загледана в смътните очертания на ореха, прозиращи през бялото перде. Гостът спира колебливо, после изважда нещо, увито в евтин син плик, и го поставя върху шкафчето с котлона. Тоя евтин плик, доста измачкан и очевидно дълго въргал се по джобовете, и тази висока самотна фигура, и тая неловкост на израза...

— Вие сте невъзпитана — казвам. — Поне изпратете човека!

Тя се обръща сепнато, сякаш съм я зашлевил, а Петко също ме поглежда, но аз не мога да различа погледа през тъмните очила и само отгатвам: „остави, братче, излишно е“. Сетне гостът леко ми махва с ръка и отваря вратата, а Лиза го сподирва.

— Вие сте груб и нищо не разбирате — казва ми малко по-късно жената, когато отново влиза в стаята. — Когато ми изкрещяхте, аз се мъчех да го изтръгна от сърцето си.

Тя ме гледа с оскърбения поглед на несправедливо ударено куче и очите ѝ са леко овлажнели.

— Не съм ви крещял — възразявам.

И все още ядосан, добавям:

— Все пак той е баща на детето ви.

— Но аз не искам да е баща на детето ми! — извиква тя.

— Ето че сега вие крещите. И въпреки че крещите, не се чувате какво говорите: той е баща, искате или не искате!

— Само физически — отвърща Лиза вече по-спокойно.

— Ваша работа — свивам рамене. — Но доколкото имам сведения за другите ви познанства, той стои доста над тях. Може да не е съвсем в ред, обаче не е мръсник.

— Разбира се, че не е мръсник — съгласява се тя. — И за ваше сведение съвсем си е в ред. Вие не сте в ред. Аз не съм в ред. А той си е добре.

— Значи — другото — промърморвам. — Не очаквах това от вас. Вярно е, че трудно може да издържа семейство...

— Нищо не разбирате — прекъсва ме тя с досада. — Ако той не може, аз все някак си ще мога. Обаче той ще бъде толкова баща на детето, колкото и мой съпруг. Сиреч никак. Щом сте приятели, как не сте усетили, че той си е един свят сам за себе си, който няма нужда от вас, който може да живее до вас, но не с вас, и който от дъжд на вятър

ще се сети за вас едва когато го затресе треската да приказва, а след като се наприказва, отново ще ви забрави не защото е безчувствен, а защото си има свой свят и вашият свят не е неговият, и изобщо за какво ми е да живея с такъв човек, с когото няма начин да живееш, а можеш само да делиш покрива, и то в случай че внезапно не го прихванат и не смени местожителството, както вече веднаж го направи.

Тя се запътва към прозореца, сетне се обръща и сядна на обичайното си място.

— Вие в стремежа си да докажете, че е в ред, го изкарахте съвсем луд — забелязвам. — Откачен и безотговорен, колкото си иска...

Лиза поклаща глава и зелените черешки на обичайните ѝ се разтърсват в знак на несъгласие:

— Но, Тони, той се държи така не от безотговорност, а понеже се смята отговорен за човечеството. Нали знаете, че си е внушил да спасява човечеството. Може това да е мираж, но когато човек непрестанно мисли как да спаси милиони жени и милиони деца, получава се тъй, че не му остава време за жената, с която живее, и за детето, което е създал.

— Но все пак той се е насочил към вас — казвам. — И едва ли от чист женкарлък. Понеже, доколкото знам, Петко и женкарлъкът — това са две различни неща.

— Май че аз се насочих към него — произнася Лиза, като взема една цигара. — Стори ми се съвсем различен от ония там простаци, стори ми се, че откривам нещо съвсем ново... тия негови мисли... особено когато ги чуваш за пръв път...

— Съвсем откачени.

— За вас — положително. Обаче когато го слушах там, сред боровете, в онази гора, която прилича на храм...

— Запознали сте се с него на хижата...

— Да. Бях отишла на екскурзия със семейството на братовчедка ми и те продължиха към върха, понеже се бяха зарекли да стигнат до върха, но аз не съм амбициозна и бях капнала, затова останах при хижата.

Тя по обичая си запалва, колкото да има нещо да ѝ дими между пръстите, и продължава да разправя как се запознала с Петко и какво

запитал той, а тя какво му отговорила и какви идеи взел да ѝ развива, идеи, които са ми твърде познати, за да поддържат вниманието ми. Обаче тя продължава да разправя, тя винаги охотно разправя, особено ако не я питаш и особено ако историята не те интересува.

— Почти през целия ден бяхме заедно, но денят свърши и трябваше да слизам с нашите, а той рече: няма ли да останете, сега небето почва да се пълни със звезди, долу в равнината никога не можете да видите такива звезди, тъй едри и толкова много, а аз викам: съжалявам за звездите, но е време да тръгваме, и си тръгнах...

Тя замълчава, като че очаква да произнесе обичайното „а после“? И понеже не произнасям нищо, сама заключава:

— След четвърт час се върнах обратно... Не знам защо го направих. Сигурно защото, както сам веднаж казахте, действията ми заместват мислите. Първо извършвам глупостта, а после я осъзнавам. Във всеки случай върнах се, така че натрапването беше от моя страна.

— Разбирам ви — киямам. — Звездите имат голяма притегателна сила. И Петко — също, предполагам, доколкото мога да давам оценка за мъже. Дори като външност да го вземете, важи повече от някои други.

— Знам за какво намекувате — поглежда ме с укор Лиза. — И съвсем ясно ми е, че правите тая реклама на Петко, за да ми внушите, че Владо е мухльо.

— Никога не съм го смятал за мухльо. И нямам намерение да се меся в сърдечните ви работи.

— Тази ваша слабост към Петко ме слисва — признава тя, като заобикаля сърдечната тема. — Вие — и дружба!

— Беше делова дружба. Той даваше идеите, аз записвах.

— Не е била само делова. Това е първият човек, за когото ви чувам да говорите добри неща, макар и с уговорката, че не бил в ред.

— За добри хора се говорят добри неща.

— Но вие не вярвате в добрите хора. И Петко е точно обратното на това, което сте вие, ако оставим настрана, че и вие ставате доста дръпнат, когато ви прихванат дяволите. Той се интересува от всичко и мисли за всичко, докато вас човек трябва с мъка да ви тътри към живота...

„Значи това ви е хобито, да ме тътрите към живота“, би следвало да кажа, но премълчавам.

* * *

Тоя ден, тъкмо преди да вляза в редакцията, срещам Бистра. Срещата би могла да мине за чиста случайност, ако Бистра не знаеше точното ми разписание.

— А, Тони! — пропява тя с най-естественния си глас. — Каква изненада.

Учтивостта изисква да призная, че изненадата е взаимна, и да спра с дамата, като я придърпвам по-встрани на тротоара, тъй като бившата ми жена е от тия персони, които, спрат ли на улицата, задръстват цялото движение.

— Добре, че те срещнах — казва Бистра. — Трябва на всяка цена да поговоря с тебе.

— Довечера няма да мога — избъблям.

— Защо довечера? Ще поговорим сега. Да седнем някъде, дето и да е.

Качвам се за минутка горе да се обадя, сетне я отвеждам в първата попаднала на пътя ни квартална сладкарница, съвсем неугледна и само с три маси, за щастие и трите свободни, тъй като местното младо население се тълпи главно на щанда за бозата и консумира предимно на крак. Донасям два швепса и някакви вкаменени тригуни, които и двамата не удостояваме с внимание. Очаквам Бистра да сбърчи нос и да промърмори: „Тук ли намери да ме доведеш“, но тя дотам е потънала в грижите си, че дори не забелязва обстановката.

— Как е новата ти приятелка? — запитва дамата, като изважда цигари, а после ги прибира, зърнала строгия надпис „Пушенето — забранено!“.

— Мисля, че ти по-често се срещаш с нея, отколкото аз.

— Не говоря за Беба, а за другата.

— Друга няма — казах ти. А ако имаш предвид жената, дето ми води домакинството, тя е вече годена. И не за мене.

— Радвам се — признава Бистра. — Не че не вярвам в добрия ти вкус, но понякога си тъй инертен, та всяка по-нахална може да ти сложи юздата.

— Само веднаж ми се е случило подобно нещо — напомням. — Но веднаж, това може всекиму да се случи.

Тя ме поглежда, сякаш не разбира за какво става дума, сетне неочаквано сваля картите:

— Тони, ние с тебе направихме ужасна грешка...

— Не ни е за пръв път да се разминаваме. Така че трябва да свикваме.

— Колко си злопаметен! — удивява се тя. — Винаги ми припомняш за първото ни приятелство. И даже не разбираш, че ако някой има да съжaliaва, задето не се свързахме още първия път, това съм аз. А ако някой е виновен, това си ти. Ако не беше толкова непохватен и ако бе проявил повече характер, ако беше ме сграбчил така, както след това си ме сграбчвал... А ти се свиваше и не смееше да ме докоснеш и дори да ме докосваше, го правеше тъй, сякаш съм стъклена... Наистина, Тони, ако още тогава бяхме тръгнали заедно, всичко щеше да бъде съвсем друго, щяхме да свикнем по-лесно един с друг...

Тя работи и по-рано съм ги чувал, тъй че позволявам си да пропусна някой и друг пасаж, докато наблюдавам хлапетиите наоколо, а отчасти и краката на Бистра, които тя находчиво е предоставила на зрението ми. Удивителни крака, толкова стройни и тъй похотливо изваяни, че да ти е неловко да се движиш с пея из улицата, понеже всички мъже я гледат в краката, сякаш си излязъл не със съпругата си, а с чифт предизвикателни дамски крака.

— Но ти не ме слушаш... — чувам я да казва по някое време.

— Как да не слушам! Просто за миг се отплеснах в тия твои крака...

— Като че не си ги виждал.

Какво да ѝ обясняваш. Вземеш ли да обясняваш, току-виж, че си въобразила бог знае що.

— Ти май си се наситила вече на Жорж — опитвам се да подгрея разговора.

— Просто не мога да го понасям. Не го интересува нищо освен паричните въпроси. И поне като печели пари, и аз да разбирам нещо. А той, което спечели, го влага в нови сделки, понеже, вика, Биси, колкото по нараства капиталът, толкова повече расте печалбата, изобщо манталитет на истински сребролюбец... И това както и да е, но

постоянно треперя, че ще загази, защото сделките му, знаеш какви са... И това също както и да е, но какво да говориш, божичко, с такъв човек, дето няма тонинко културни интереси, ама тонинко, на!...

И за по-голяма нагледност дамата докосва горния ред на зъбите си с маникюрирания нокът.

— Ще трябва да го култивираш...

— Няма да го култивирам, ами ще го чупя! Така ми е дотегнал, че вече не мога да го трая.

— Аз май също бях ти дотегнал.

— Не, Тони! Ти не беше ми дотегнал, ами беше ме отчаял. Беше престанал изобщо да ме забелязваш. И ако почнах да флиртувам с тоя глупак — това никога не съм ти го казвала, — то беше, за да те предизвикам да ме забележиш.

— Средството беше доста грубо.

— Когато още не беше грубо, ти дори не виждаше, а щом стана по-грубо, като че ли това и чакаше, за да се въртнеш и да побегнеш.

— Минали работи...

— ... И забравени — допълва тя. — Аз поне напълно съм ги забравила. А щом и ти си ги забравил, можем да почнем отначало!

— По-полека! — опитвам се за я усмиря. — Как така „отначало“? Да не искаш да станем за смях на хората?

— Хората, напротив, се умиляват, когато двама души отново се съберат. Ето, казват, какво нещо е любовта! Това буди симпатия, Тони.

И понеже мълча, тя по обичая си започва да кове желязото, докато е горещо.

— Мислиш случайно ли е, че толкова време не се съгласих да се омъжа за Жорж? Как ще е случайно. Предварително подозирах, че няма да го изтрая дълго. И вече почти сме се разбрали, казала съм му, че ако решиш да се върнеш при мене, това значи и той да се върне, отдето е дошъл. Всичко ще стане за една заран, като първия път, ще видиш.

— Перспективата е примамлива — признавам, като имам предвид краката й.

Но аз добре знам, че ако е за краката й, бих могъл да си ги припомня по-отблизо и без да встъпвам в повторен брак. Изобщо, колкото и да съм инертен, обаче не съм глупакът, за когото ме взема Бистра.

— Перспективата е примамлива — повтарям, — но такива неща не се решават пред един швепс. Ще трябва да поразмисля.

— Не виждам какво толкова има да размисляш — забелязва жена ми с нотка на хладина. — Но и не искам да си наумиш, че те насилвам. За какво да те насилвам? Тия работи насила не стават.

Тя млъква, като чака да кажа нещо по-определено, например място и време за нова среща. Обаче аз тъкмо туй не искам да казвам, защото почне ли веднъж...

— В края на краищата, ако се прибереш, това още с нищо не те ангажира — пояснява Бистра. — Няма да те карам предварително да се разписваш, не бой се.

— Какво има да се боя... — промърморвам. — Като че не се познаваме...

Там е, че се познаваме. Попаднеш ли веднаж в ръчичките на Биси, ще се разписваш не, ами хоро ще играеш.

— Така че размисляй, но гледай да не я проточиш дотам, че да ме изтървеш...

Тя заголва неволно още малко краката си и ми доверява:

— За мене ти си единственият, Тони, и винаги си бил единственият... Другото са произшествия, другото не играе... Обаче аз в момента съм толкова самотна и в такава безпътица... А когато съм в безпътица, понякога от отчаяние ме хващат дяволите и в такива моменти просто не съзнавам какво правя и де да знам дали няма да се хвана наслуки за някой от тия глупаци, които ме преследват, та подир туй и аз, и ти да съжаляваме...

Този последен пасаж, призван да играе в едно и също време ролята на изповед и на заплаха, изчерпва репертоара на жена ми. Ставаме и додето я изпращам, аз отново повтарям, че ще помисля, и даже добавям, че ще се обадя в най-скоро време, но без да уточнявам дати и часове, а по лицето на Бистра вярата и недоверието отчаяно си оспорват първенството и аз просто усещам как напрега бедната си глава с надежда да измисли в последния миг нещо, което да ѝ послужи за юзда, но не може да измисли нищо, тъй като цялата гама е вече изчерпана, включително и номерът с краката, и като не може да измисли нищо, тя се улавя за чантата си, също като удавника — за своята сламка, и изважда оттам една снимка, правена през лятото па морето, и ми казва: ето ти, да не ме забравиш, и аз прибирам снимката,

като бърба: как можеш да говориш такива неща, и ние накрая се разделяме и само дето не се разплакваме, тя — от яд, че не е постигнала незабавната си победа, а аз от някакъв едва доловим аромат па люляк, едни горчив аромат на младежка любов, толкова слаб, че навярно е съвсем въображаем, също като оня дъх на рози, вдъхвал от Жорж.

Дъх на люляк... А може би вече и дъх на пролет. Още е март, по тази година южният вятър е задухал по-рано, изобщо, както казват старите хора, сезоните така се объркаха, че вече не знаеш кога е зима и кога пролет, обаче южният вятър е налице и това води Лиза до идеята да осъществи едно свое отдавнашно намерение, а именно да превърне утъпкания мегдан на нашия двор в истинска градина. И макар да ѝ обяснявам, че от цялата работа нищо няма да излезе, тази вироглава жена обикаля насам-натам по съседите и вербува съмишленици, и спори с този и онзи, а когато някой ѝ казва, но къде ще играят момчетата, тя бърза да отговори, че това ли е играта им, да чупят джамове, има и други, по-умни игри и защо сте се загрижили само за момчетата, а забравяте момичетата, сякаш те не са ваши деца.

Проблемът е сложен, тъй че се налага вироглавата жена да потърси помощта на кварталната организация, понеже въпросният двор, това са всъщност разградени-те дворове на три здания. Тухлените огради са рухнали и отдавна са сведени до мизерни остатъци, колкото да се препъват хлапетиите. Туй не пречи на хлапетиите по цял ден да ритат футбол. Ударите на топката тътнат като оръдейни залпове в затвореното пространство. Понякога изтрещява джам или нечистата топка се забива в проснатото на нечий балкон пране. Тогава от прозореца закрепява някоя жена по пеньоар или на двора изскача някой навъсен мъж по пижама и разгонва децата. За половин час. После всичко започва отново.

Така или иначе, Лиза стига дотам, че следващата неделя изкарва почти всички съседни на трудов ден, като се изключат само тези, дето са препили предната вечер и още не могат да се вдигнат. В кладенеца между кооперациите и нашата къща закипява истинска трудова вакханалия и понеже мястото съвсем не е колкото стадион, до края на следобедта площите са разкопани, алеите оформени и дори тревата засадена, като остава само тук-там да се поставят и малко цветя, за да

бъде гледката по-пищна и да се докарат четири скамейки — задачи, с които се нагърбва някакъв пенсиониран лесничей.

Освен пияниците единствено старците и аз не участваме в трудовия ден. Рицаря е все тъй отпаднал, а аз съм натоварен с ролята на болногледачка, понеже Несторов не само не се оправя, а върви все по-зле, вдига температура, бълнува и лекарят се опасява от бронхопневмония.

Прибираме се горе да хапнем едва привечер, защото трудовият ентузиазъм на Лиза ни е накарал да пропуснем обед. Имаме си и гост и това, естествено, е Владо, тъй като дружбата с Владо върви към все по-голяма близост. Друго не би могло и да се очаква. Инженерът не е човек на капризите и за него, щом нещо веднаж е решено, значи решено е, и след като връзката е успяла да превъзмогне дори кризисния момент около детето, няма никакви причини тя да не върви към брак.

Не съм твърде по семейните пиршества и Лиза го знае, тъй че, предполагам, Илиев сам се е навлякъл с привичната си непринуденост, но противно на опасенията ми той не се задържа дълго след вечерята и се връща долу, навярно за да поработи и да навакса времето, което дамата му е отнела с налудничавата си идея за градината.

— Като ви гледах днес на двора, реших, че вие с еднакво увлечение се залавяте за всяко нещо — подхвърлям, изтегнат на леглото.

— Стига да ми е приятно и стига да знам, че ще носи радост на другите — отвръща тя, разположена също на любимото си място.

— А какво остава от призванието?

— Не съм сигурна, че съм имала призвание.

— А актьорското поприще?

— За него е нужен талант. А талантът, щом не е доказан... Всички не можем да станем актьори. Няма да ни побере сцената. Особено ако и останалите са обемисти като мене. И ако всички се натискаме за сцената, кой ще ни гледа от залата. И нали ония от сцената са нищо без тия в залата. Значи и ние сме необходими.

— Доста грижливо сте си изработили оправдание за капитулацията — признавам.

— Мислила съм по тия неща наистина. Не може да останеш с пръст в устата и да не се запиташ как и защо.

— Само че оправданието, колкото и да е логично, не изменя нищо.

— Но това не е оправдание, Тони! Това е обяснение. Вие сте ходили на театър, нали?

— Придружавал съм понякога жена си.

— Е, добре: кое е театърът? Сцената ли? Но сцената без залата, това са няколко души, които разговарят по съвсем излишен начин, понеже си служат с чужди мисли и думи, а не със свои. Представете си, че тая стая с трите стени, както я наричат, бъде снабдена и с една четвърта стена. Какво ще се получи? Нещо като нашия двор, и сред тоя двор няколко души ще викат и ще кривят лица като луди. Ами че то става направо смешно. Хамлет ли е, Макбет ли е, все едно — става смешно. Но щом тая четвърта стена отново се вдигне и стаята получи излаз към една препълнена с хора зала — и всичко се променя. Това е вече театър, не сте ли съгласен?

— Мисля, че е доста очевидно.

— А не мислите ли в такъв случай, че именно малките хора правят живота — тия в залата или ония в полето, или другите в заводите...

— Живота, доколкото съм чувал, го правят не малките хора, а големите.

— Не ме разбрахте. Знам, че големите го чертаят, знам, че една нова машина трябва най-напред да се измисли, а после да се строи. Обаче именно малките хора я строят, също както мравките строят мравуняка, а пчелите — восъчната пита.

— Е, хубаво де — промърморвам. — Това и децата го знаят. Какво толкова се въодушевявате?

— Но това е именно призиванието: щом си полезен, значи осъществяваш призиванието си. Щом създаваш нещо хубаво и полезно, значи твориш. Ето тоя двор. Не знам колко десетки години е бил едно нищо, една грозота. А днес две дузини хора се хванаха на работа и само след месец тук ще има градина и цветя, и алеи, и децата ще седят по скамейките, ще играят на кукли или на шах и даже вашият орех ще стане по-хубав...

— С тия разсъждения вие ми напомняте разсъжденията на Петко — забелязвам.

— Какви са те? — пита Лиза без особен интерес.

— Ами веднаж, като му казах: „Боя се, че ми липсва талант“, той знаете ли какво отговори? „Това е добре — вика. — Талантът, братче, е главоболна работа. Талантът дразни и оскърбява посредствеността, около него се вият отровните изпарения на завистта, кръжат лешоядите на озлобението, неуютно е. Талантът не е лавров венец, както си мислят говедата, а изкупителен кръст.“

— Казал го е, за да ви успокои — отсъжда дамата.

— Не. Мисля, че е казал точно каквото е мислел знаете, че той не е от тия, дето утешават. И талантът наистина е главоболна работа. Но всички мечтаят за него, а не за дребната роля на дребните хорица.

— И там е грешката — кима Лиза. — Желание и за нещо, което не ти е дадено. Като вие с вашия роман.

Последната фраза тя я изтърсва с обичайната си безцеремонност и очевидно, без да си дава сметка, че ме засяга. Нейният вечен копнеж — да ти каже някоя дреболия така, между другото, също както оная вечер бе пернала небрежно по лицето левента от „Славия“ Да те перне небрежно, без дори да подозира, че може да боли.

И когато късно вечерта се въртя в леглото в очакване пред мене да се разкрие гората, и когато, за да я видя по-бързо, се старая да се измъкна от лабиринта на паразитните мисли, това неволно първане още ми пари и аз си казвам, че може би тук е цялата моя прословута и глупава драма, драмата на малкия, дето се е надявал да стане голям. И не защото е бил убеден в таланта си, а защото е вярвал в късмета си. Знаел си, че не те бива за голямото, но си отглеждал една тайна надежда, че все пак ще го постигнеш, че щом всичко друго тъй лесно ти се е отдавало, защо да не ти се отдаде и голямото. Законът на вероятностите, действащ изцяло в твоя полза. Голямата печалба за малкия Тони.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Допотопния си отиваше.

Той лежеше върху старото легло в ъгъла па стаята, опрян на високата възглавница, за да има чувството, че не лежи, а седи. Той винаги настояваше Лиза заран да му поставя горната възглавница повдигната тъй и опряна на онази отдолу и макар повечето време да бе в унес, а понякога и да бълнуваше, но отказваше да легне като хората и по-скоро седеше, сякаш се опасяваше, че смъртта може да го завари неподготвен, рухнал и примирен, а не достойно изправен, както се полага, когато посрещаш някого лице в лице.

Навън южният вятър прииждаше на вълни и по новото синьо небе летяха бързи бели облаци, а малката вишна до прогнилата тараба вече бе цъфнала, но тук, в стаята, бе зима. Плътните керемидени завеси бяха спуснати, студът и мрачината се спотайваха из ъглите и само тънък лъч от светлината на деня проникваше през процепа на едното перде и пресичаше полумрака на стаята, за да угасне над леглото на болния.

Сега се случваше да прекарваме повече време в тази усойна тъмна стая, понеже Лиза трябваше да се грижи и за баща си, и за всички нас, и аз си мислех понякога, че това мъжете сме големи магарета и сме превърнали тая жена в прислужница и болногледачка, под предлог, че сме поели закрилата ѝ.

Прекарвах с часове в тая стая, неуютна и почти лишена от мебели, като едно съвсем временно жилище, където само се преспива и се продължава нататък, защото какво би могло да те задържа тук. И ми се струваше, че този човек, облегнат върху високата възглавница и загърнат в сивия шинел, бе живял през цялото време, през всички тия години тук, като временно разквартируван, като във военна квартира, като човек, който днес е дошъл, за да си замине утре, за да продължи в неизвестна посока, която ще научи едва преди тръгване, когато му връчат последното назначение.

Сега вече часът на тръгването бе съвсем близо. И посоката, може би за пръв път, бе предварително известна. И посивелият борец, потънал в унеса си и загърнат в шинела, сякаш чакаше, притворил очи, да долови не острия призив на тревогата, а меланхоличния вой на отбоя.

Понякога се случваше да вдигне едва-едва натежалите си клепачи — той и когато бе здрав, по-скоро примижаваше, отколкото гледаше — и отправил ми подозрителен поглед, да запита: „А? Кой е?“. Отговорях, че е Антон, един отговор, който Неси приемаше с дълбоко недоверие, но не се заемаше да оспорва, тъй като не му достигаха сили. Имах чувството, че вече не ни разпознава — мене и Илиев. Разпознаваше само Лиза, понеже тя бе единствената жена в тоя дом и нямаше как да я сбърка и понеже тя, за разлика от нас, другите, вероятно притежаваше някакво невидимо излъчване, което успокояваше бореца.

Допотопния си отиваше. Но преди да се отиде, дойдоха ония.

Когато този следобед се позвъни, наложи се аз да отворя, понеже Лиза наглеждаше болния, Пред вратата стояха двама мъже и една жена без особени отличителни белези, ако не се брои служебният израз на лицата им, напомнящ за инкасатори или квартални дейци.

— Ние сме от учреждението — рече единият инкасатор.

— Кое учреждение?

— Идваме да видим другаря Несторов — поясни жената.

— Нещо като делегация — добави третият, когато вече ги въвеждах в хола.

Добре, че се сетихте, рекох на ума си, понеже в тоя момент още не знаех, че те съвсем не се бяха сетили, а Лиза бе изтичала същата заран до учреждението и, кой знае как, бе успяла да се добере до директора и да му каже: човекът там умира, а вие не идвате да го досетите поне от приличие, на което директорът, естества но, бе запитал: кой умира, а Лиза бе отвърнала: ами че вашият бивш шеф, другарят Несторов, на което директорът бе кимнал, а, да, Несторов, идете при секретаря на профкомитета, тук у нас той се занимава с погребенията, а Лиза бе възразила, не казвам, че трябва вече да го погребвате, но човекът умира, разбирате ли, и никой не се сеща... Да, да, идете при секретаря, той всичко ще уреди, я бе успокоил директорът и тя бе отишла при секретаря и той наистина, макар да не

се бе сетил изпърво за какъв Несторов става дума, защото са мият той бе тук на работа съвсем отскоро, но все пак бе определил трима души да посетят болния и дори ги бе пратил при касиера да вземат пари за цветя, само че касиерът бе възразил, че такъв род разходи не са предвидени и че, виж, ако се касаеше за погребение, тогава е друго, но цветя за болни — това не е предвидено по никой параграф и утре, като направят една ревизия на профсъюзната каса, ще дръпнат, разбира се, не секретаря, а касиера. После обаче той си бе спомнил за нещо и бе отворил служебния шкаф. Вярно, Несторов, ето това му занесете, тоя медал е пратен за него и се въргаля тук не знам вече от колко години, и да ги пита човек защо са ги оставили при мене тия нераздадени медали, след като никъде не е писано, че трябва да се занимавам и с медали.

Прочее, макар да не носеше цветя, но делегацията не дойде съвсем с празни ръце и туй стана ясно още щом ги въведох в стаята на болния.

Те стояха на прага, леко сепнати от мрачния изглед на това пещерно помещение, полутъмно и празно, напомнящо не толкова на жилище, колкото на коридор без определено предназначение, един доста широк коридор, в дъното на който върху масивен креват се бе полуизлегнал някакъв човек, загърнат в боен шинел.

Но колкото и да бяха сепнати, единият от мъжете, изглежда, все пак се сети за церемонията, която им предстоеше, защото машинално извади от страничния си джоб червената кутия с отличието и машинално я отри в балтона си.

— Шшт, тихо! — прошепна Лиза към новодошлите.

Допотопния се бе унесъл или може би просто очакваше с притворени очи протяжния меланхоличен отбой.

— Това какво е? — запита все тъй тихо Лиза, като приближи към нас.

— Ами медал — отвърна също със заговорнически шепот онзи с кутията. — Специално за него е, само че не са му го пратили, понеже не са открили адреса му.

Доловил вероятно шушукането, Допотопния отвори очи. Погледът му, отпърво блуждаещ и инертен, стана някак напрегнат и сепнат, когато спря на нас. Предполагам, че ние, петимата, сме му се

сторили като цяла навалица, една огромна и необичайна навалица в това глухо помещение.

— Какво... Какво има? — запита едва чуто той с глас, напомнящ по-скоро хъркане.

— Делегация — обяви звънко Лиза. — Дошли са да ви връчат орден.

При тия думи тя направи зад гърба си нетърпелив знак с ръка към групата, в смисъл приближете се де, и тримата неловко пристъпиха напред, тъй неловко и неохотно, та се наложи Лиза да подбутне леко този, дето носеше кутийката, за да го подсети да заеме полагащото му се при подобна церемония челно място в колоната, и той, разбрал най-сетне цялата важност на мисията, се изстъпи пред другите и вдигна с показан жест кутията, готов да я поднесе на болния, само че жестът се оказа малко преждевременен, тъй като думите, които трябваше да го придружат, засега още не бяха намислени, и човечецът, докато се мъчеше да ги намисли, стоеше вдървен в своя театрален жест, като герой на пантомима.

Болният все тъй напрегнато следеше групата ни и най-вече странната поза на тоя с кутията, като че се силеше да вникне в смисъла на пантомимата.

— Орден са ви донесли, награждават ви — опитваше се да му помогне Лиза, като за по-голяма яснота сочеше същата тая кутия, тържествено червена, макар и вече доста овехтяла от въргаляне из канцеларския прахоляк.

Подтикван от бодрите възгласи, болният накрая втренчи поглед, накъдето трябваше, сиреч към кутията, и макар точният смисъл на церемонията да му се изплъзваше, но вече бе разбрал, че се касае за нещо важно, нещо последно и съвсем заключително за целия му живот, защото се опря с две ръце на леглото и опита да се изправи.

— Чакайте, аз ще ви помогна — спусна се към него Лиза.

Но Допотопния не искаше да му помагат, особено в такъв миг, когато му предстоеше да посреща някого лице в лице. Той напрегна сили и съумя да ги събере в тия две изтощени, забити в дюшека ръце, и бавно се повдигна, опрял гръб на възглавницата и втренчил очи в протегнатата ръка на оня пред нас.

Дали този жест му се бе сторил като някакъв последен призив за тръгване, или по-скоро бе помислил, че го приканват да дава отчет —

да дава отчет за какво? — за своята бойна част или за едно минало, от което не бе се отрекъл, или за верността си към онзи там, дето смътно се открояваше в полумрака върху стената, загърнат също като него в шинел — защото такава бе тая генерация — на хора в шинели, — но лицето му изведнъж доби някакъв достоен, почти тържествен израз, сякаш невидим полъх бе изличил гримасата на болестта и страданието.

Загърна се машинално с фронтвата дреха, за да си придаде подходящия за случая стегнат вид, сетне ни погледна с прояснен поглед и устните му се раздвижиха.

— Да — каза той.

Думата прозвуча достатъчно ясно и все пак новодошлите не разбраха. Сега пък те не разбираха и гледаха въпросително към Допотопния, докато Допотопния гледаше към оня с протегнатата ръка, вземайки го очевидно за пълномощник на това множество хора, на тая навалица, нахлула внезапно в стаята му.

Те се гледаха така — болният и новодошлите — в продължение на един безкраен миг напрегната тишина. Гледаха се и не разбираха, додето най-сетне Неси отново набра сили и за да разпръсне всяко недоумение, добави:

— Отговарям.

А понеже ония продължаваха да го гледат, сякаш чакаха още нещо, и понеже недоумението трябваше да се разсее докрай, болният за трети път пое дъх и поясни:

— Борис Несторов отговаря.

Краят на фразата бе произнесен с някакво върховно усилие, защото, макар Допотопния да бе поел дъх, но дъхът му не стигаше и той с някакъв мъченически израз отвори уста, за да се запаси с една последна глътка живот, колкото за да може да издържи, додето се изясни всичко, и отпрати към потона лице, сякаш търсеше да се залови за нещо, и погледът му наистина успя да се хване за това единственото, което съзря в полумрака — тънкия лъч светлина, прииждащ иззад завесата, — и очите се плъзнаха по лъча, сякаш измерваха здравината му, но той бе наистина твърде тънък, тоя лъч, за да удържи това едро тяло, особено сега, когато то изведнаж бе страшно натежало, и болният, изглежда, осъзна цялата невъзможност на порива си и главата му примирено се отпусна надолу, а масивното туловище инертно се свлече върху възглавницата и аз усетих, че тишината в

стаята вече е станала тишината на смъртта, докато оня пред нас продължаваше да подава кутията, вдървен в своя абсурден жест.

* * *

— Антоне, вика те главният — съобщава Янков.

— А ти?

— Ами аз току-що бях там.

Щом току-що е бил там, значи току-що ме е натопил. И даже се сещам за какво.

Тъкмо преди да вляза при главния, се сблъсквам със Стаменов, оня, холеричния, който излиза от кабинета. Той поема десницата ми и започва да я разтърсва с една енергия, значително превишаваща необходимия волтаж.

— Много, много сме ви благодарни за помощта — говори шефът, — макар че и нас малко ни понасолихте. Обаче справедливо беше и най-важното, нещата вървят към оправяне.

Той се впуска подробно да обяснява по кой точно начин нещата вървят към оправяне, но внезапно поглежда часовника си и вероятно се сеща, че трябва да бърза за другаде, защото скъсява изложението с изтъквания нищо неозначаващ въпрос:

— Кога ще наминете пак към нас? Сега настъпва най-хубавото време, пролет е...

— Бих дошъл и за по-дълго — промърморвам малко ненадейно за самия себе си. — Ако имате там някоя многотиражка...

— Какво, карат ли ви се? — поглежда ме с участие холерикът.

— Напротив, хвалят ме. Но така ми е вкиснало...

— Ами хайде де! Идвайте! И защо многотиражка? Като сме провинция, да не сме толкова загубени. Ние също имаме всекидневен печат.

Той отново ми разтърсва ръката, този път още по-силно и с възклицание като „сериозно, нали?“ и „да го смятаме за решено!“, тъй че аз даже малко се поизплашвам, като си викам: що ми трябваше и как тъй ми скимна.

— Браво бе, Павлов, ти си ми приготвил нова беля! — приветства ме радушно главният, като размахва под носа ми някакви

машинописни листа, които май наистина са моя продукция.

И той се вдига от стола, убеден от дългогодишен опит, че решиш ли да кипваш, най-добре е да избереш стоящото положение.

— Само че утре, като затекат протестите и възраженията, телефонът ще задрънчи не в твоята стая, а тук, при мене! — изкрещява главният. — И ще трябва да си зарежа цялата друга работа, за да давам обяснения! Да давам обяснения вместо тебе, Павлов! Като че ли единственият отдел па този вестник е вашият и като че си нямам друга работа!

Той ме поглежда така, сякаш се готви да ми тегли някоя, но поема въздух и се овладява. Просто странно как умее да се овладява този избухлив човек, след като веднаж е избухнал. Навярно като си припомня съвета на лекаря:... и избягвайте вълненията, защото при вашето сърце и с това повишено кръвно...

Той се овладява, обаче прави това с усилие и едва след като бръква дълбоко с две ръце в джобовете на панталона си. Не знам дали стиска юмруци вътре в тия джобове, или търси там някакви доводи, но, изглежда, е първото, защото обикаля бюрото, приближава към мене и без да вади юмруците, запитва:

— Или може би този материал за Западния парк не е твой?

— Мой е.

— А защо не си цитирал отговора на съвета?

— Цитирал съм го.

— Взел си точно две изречения, колкото да се подиграеш. А Янков казва, че от съвета приемат критиката и дори по телефона са се обадили, че вече правят необходимото...

— Янков нищо не ми е казал за подобен разговор...

— Аз ти казвам! — извиква предизвикателно шефът, като войнствено изпъчва шкембе.

— Няма нищо по-лесно от това, да бракуваме материала и да прикрием едно безобразие — предлагам сговорчиво.

— Не ми дръж такъв тон! — изръмжава шефът. — Говори по същество.

— Какво има да се говори, когато използват площи на парка, за да строят гаражи, складове и работилнички. Кварталът негодува. Правим запитване, а ни се отговаря, че щели да извършат оглед, като

че всичко не е ясно и без оглед, и че щели да вземат мерки, като че не ги виждаме техните мерки.

— Но това са твои тълкувания, Павлов! — произнася шефът тъй заплашително, сякаш казва: пак ще кипна, внимавай!

— Няма място за тълкувания. Идете да видите, че продължават да строят.

— А ти видя ли?

— Вчера бях. Нали ви казвам: продължават да строят. И тия разговори с телефони и писма са само за да печелят време. Убедени са, че веднаж построеното няма тепърва да се събаря, и бързат да настроят възможно повече.

— Ще ме накарате сам да отида да видя! — изръмжава шефът.

— Няма да е зле.

— И един от двамата ви ще изгърми! — изръмжава още по-страшно шефът. — Аз не обичам да ме подвеждат, Павлов.

Изгърмява Янков. Частично, разбира се. Допускам, че някой му е обещал някаква услуга, за да проточи работата. А Янков дори не си е дал труд да провери как вървят нещата в парка и е взел да обработва главния. Така че сега понижението не му мърда.

— Ще поемеш временно поста на Янков — нарежда ми главният на следния ден.

И за да не си въобразя нещо, добавя:

— Казвам „временно“!

— Разбирам — кимам. — Бих помолил дори да е съвсем временно.

Шефът вдига глава от бумагите и ме поглежда с любопитство.

— В смисъл?

— Бих искал да напусна редакцията, ако разрешите.

— Какво, и ти ли бягаш в телевизията?

— По-скоро — в провинцията.

— А! — Главният е явно озадачен. — На каква работа?

— На същата.

И за да не пита повече, пояснявам:

— Нали вие сам бяхте ми казали за древния Антей... Тази ваша мисъл много силно ми и подеждва. Така че реших, ако ще стъпвам на земята, да стъпя с двата крака.

Главният наново ми хвърля един поглед в смисъл „ти на идиот ли ме правиш, или...“ Сетне пак се навежда над бумагите.

— Твоя работа...

Той явно недоумява. Едно властно лице на римлянин с израз на недоумение, това изглежда доста необичайно. Почти съм изненадан от туй, че скромната ми персона е могла да събуди някакъв интерес у този човек, обременен до гуша от редакционни главоболия и от грижата да отдалечи в границите на възможното неизбежния инфаркт.

— Да не си решил пак да се жениш? — запитва ненадейно шефът, без да вдига очи от бумагите.

„Тъкмо това се мъча да избягна“ — би трябвало да кажа, но вместо туй излъгвам:

— Боя се, че познахте.

— Какво има да се боиш? — изръмжава добродушно главният, все тъй наведен над ръкописите. — Мокър от дъжд се не бои. Нали веднаж вече си се давил.

Той не казва нищо повече, но явно е успокоен от откритието, че не напускам, за да му правя фасони. Не че държи бог знае колко на чувствата ми, но след, като е бил приятел на баща ми... А отчасти — и мой...

Да си тръгнеш, след като са те изгонили, това си е в реда на нещата. Какво друго ти остава, освен да си тръгнеш. Обаче да си отидеш, без да те гонят, и то в мига, когато се канят да те повишават, това е вече по-интересно. Не знам дали го правя, защото е по-интересно и защото у мене се е обадил оня налудничав каприз да сядам на паважа, когато другите крачат. Може би просто бягам от Бистра, понеже заплашва да се залови за мене, а залови ли се, изходът от борбата едва ли ще бъде в моя полза. А може би това е някакъв далечен отглас от съвета па Петко — да излезеш от консервената си кутия, да се изтръгнеш от разписанието на всекидневието. Понякога бавно загревам, тъй че нищо чудно идеята на този откачалник едва сега да разцъфва в главата ми.

Стаичката на бившия ми шеф е празна и изцяло на мое разположение. Янков се е изнесъл и вероятно е взел отпуск, за да може насаме да си оближе раните. За него подобни неща са наистина болезнени рани, но не особено дълбоки. Пак ще изплува — въпрос на време.

Това, че ми е предоставен отделен кабинет, макар и за краткотрайно ползуване, се оказва нещо съвсем навременно. Разбирам го, когато на вратата се почуква плахо и в стаята надниква някаква дама. При дамски посещения самостоятелната стая е винаги за предпочитане.

— Другарят Павлов?... Не знам дали си спомняте за мене... Аз съм...

„... Втората съпруга на баща ви“, довършвам мислено.

— Разбира се, спомням си. Заповядайте.

Спомням си, да. Беше адски студ при това погребение и аз си мислех, че това на нищо не прилича, дете баща ми са го сложили в ковчега само по костюм. Беше адски студ и духаше леден вятър, а замръзналите буци тропаха като камъни по ковчега, сякаш баща ми го замеряха с камъни, а насреща, от другата страна на гроба, се бе свила някаква непозната повехнала жена — втората жена на баща ми.

Тя е тук сега тая, втората, седнала неловко на крайчеца на стола до бюрото. Поглежда ме бегло, сякаш да провери не съм ли прекалено смаян от нахалното ѝ появяване, сетне произнася:

— Може би е нередно да идвам да ви безпокоя... Наистина дълго се колебах, преди да дойда... Но после си казах, че и без това толкова много време е минало и повече не бива да протакам...

Разтваря охлузената си кафява чанта, изважда някакъв плик и го поставя върху бюрото.

— Това е писмо от баща ви, писмо до вас. Открих го преди два месеца, защото допреди два месеца даже не бях се сетила да посегна към папката му с ръкописи, мислех, че са черновки на негови статии, неща без значение, пазех ги просто за спомен... И когато един ден ги разрових, открих това писмо и го прочетох, знам, че е невъзпитано да се четат чужди писма, но го прочетох, признавам.

Поемам плика. Той е съвсем нов и очевидно няма нищо общо с писмото на баща ми. Поемам плика и го поставям в джоба си, няма сега да седна да го чета на глас, още повече тя вече го е чела и едва ли ще и бъде интересно. В тоя момент се сецам, че там, в джоба, би трябвало да се намира и снимката на Бистра, истинско светотатство — снимката на една гола жена до писмото на един мъртвец, — но когато опипвам вътрешността на джоба, оказва се, че снимката я няма. Кой знае къде съм я загубил.

— Кога смятате, че е писал писмото? — питам не защото държа особено на тая подробност, а защото все пак и аз трябва да кажа нещо.

— Вероятно след като вече бе на легло. Както знаете, той пишеше винаги на машина, а писмото е писано с химикалка, драскано, задрасквано и недовършено... Вероятно го е писал с температура, иначе сам знаете, че имаше твърде гладък стил...

Тая пък: „стил“.

— Дааа... — отзовавам се — всичко се разви толкова бързо.

— Всичко беше една катастрофа — уточнява тихо жената.

Безцветна женица, неловка, свита и облечена без излишен разкош.

— Вие какво работите, ако не е съвсем нетактично...

— Машинописка съм.

Тя машинописки. Семейна орисия.

— Всичко беше една катастрофа — връща се жената към своето.

— Разводът, бракът, смъртта, всичко едно подир друго, сякаш съдбата държеше час по-скоро да ни накаже.

— Да ви наказва — за какво?

— За грешката... За греха... — произнася та едва чуто.

— Какъв грях? Нали сте се обичали?

Тя ме поглежда смаяно, опитва се да каже нещо, но брадичката ѝ се разтреперва и ето ти я, захлупила лице в ръцете си и разтърсвана от безмълвен плач.

Добре, че е безмълвен. Редакцията не е най-подходящото място за такива неща.

— Дали сме се обичали? — повтаря тя въпроса ми подир някое време, вече успокоена, но с все още потръпващ глас. — Десет години трая тази наша агония...

„Моля?“ — иде ми да запитам също като Лиза, обаче се овладявам.

— Вината е моя. Бях луда по него. Той беше за мене най-чистият човек. Вината е моя, а той си отиде.

Тая пък: била луда по него. Намерила и тя по кого.

Жената се готви да каже още нещо, но вероятно се сеца, че е неприлично да се говорят такива работи пред един син, прибира кърпичката в охлузената пластмасова чантичка и става.

— Да знаете с какъв страх идвах насам... Ще ме изгони, викам си, такива неща не се прощават...

— Избийте си тия мисли от главата — казвам, като също ставам. — Пред никого за нищо не сте виновна. Всеки има право поне на една любов. Някои си позволяват и повече от една.

Подавам ѝ ръка и тя я поема с бледата си слаба ръчица и ми хвърля последен изпитателен поглед, сякаш иска да се увери, че говоря сериозно.

Не знам какъв е този мой личен почерк, но маса хора смятат, че ги будалкам.

Останал сам, бъркам в джоба и вадя плика, Писмото наистина няма нищо общо с тоя нов плик. То е съвсем старо и смачкано, поскоро някаква черновка, надраскана с химикалка върху лист за заявление и съставена от едно-единствено изречение, на всичко отгоре недовършено. Прочитам го съвсем набързо, сетне се приготвям да го прибера, но вместо туй отново го разтварям и го прочитам пак. Не е чак толкова дълго, че да не мога да го прочета два пъти.

„Антоне,

Напоследък все по-често си мисля за тебе, да, не за майка ти и не за себе си, а за тебе, понеже ние с майка ти сме само едно минало, и си спомням как някога, тогава ти бе съвсем малък, едва не те изтървах в една страшна навалица при някакъв мач и как си казвах с ужас: «Ще изтърва детето, ще стане зян детето», и сега, когато си мисля за тебе, наново изпитвам някакъв подобен страх и болка, защото именно сега, подир толкова години, усещам, че съм те изтървал, че съм те оставил да си тръгнеш и да поемеш пътя си така, без нищичко, понеже нищичко не съм ти дал, и сякаш те виждам да зъзнеш само по една риза в тоя мразовит свят и си викам, че след като не ме обичаш, най-добре е поне съвсем да ме намразиш, та да си кажеш в ожесточението, че няма да станеш зян, че не само няма да станеш зян, но и ще постигнеш всичко, което аз не успях да постигна...“

Ясно е, че го е писал с повишена температура, мисля си, като прибирам писмото в джоба. При трийсет и шест и пет никога не би ми наприказвал тия неща. И може би цялата трагедия на всички ни е, че ставаме нормални и чувствителни само когато качим поне малко температура.

Телефонът зазвънява. Вдигам слушалката, за да установя, че насреща е онзи от милицията.

— Можеш да успокоиш себе си и приятелката си — чувам го. — Компанията вече е под следствие. Колкото до обезщетението за пръстена, майката ще трябва да води дело, когато му дойде времето.

Ами да го води. Ако си няма друга работа. Благодаря и затварям, без да изпитвам дори сянка на радост от победата. Победата? Чия поточно? Във всеки случай не моята. Живей и остави другите да мрат — имаше такъв филм, но той не е по мой сценарий. Сценариите, моите и на Петко, бяха други. А сега и тях ги няма. Така че не ми остава нищо, освен да се заема с читателските писма.

* * *

Лиза изгрыва от килера като истински разгул на елегантност. Тя си е купила две пролетни рокли и сега ги пробва една подир друга, за да реши коя тъкмо да сложи вечерта, когато Владо ще я води на ресторант.

— Добре ли съм? — пита дамата, като се завърта леко, за да ми предостави формите си от всички страни.

„Струва ми се, че тия големи божури твърде предизвикателно са разцъфтели върху задника ви“ — би следвало да отговоря. Но се задоволявам да кажа:

— Само махнете това невъзможно коланче.

— Но то подчертава талията — твърди Лиза, като се оглежда в сънните застинали води на олющеното огледало.

— Обаче прекалено изтъква другото, дето следва под талията.

— Каква мъка — да си нестандартна! — въздъхва леко жената, като маха коланчето.

— Така е по-добре — промърморвам.

— Но аз не съм чак толкова правоъгълна, Тони. Аз имам талия — напомня Лиза.

— Ами имайте си я.

— Да, но така не личи.

— Дайте да видим другата рокля — предлагам, за да прекъсна спора.

Тя влиза отново в килера, а след малко отново се показва, сега вече само по комбинезон.

— Другата въобще няма колан...

— Толкова по-добре. Облечете я. Макар че всъщност, ако питате мене, тъй както сте сега, е най-добре.

— Не ви е срам.

— Я чакайте — казвам. — Вдигнете ръце и ги сложете на тила.

— Защо тия фокуси?

— Сложете ги, ще ви обясня.

Тя заема позата с такова старание, че бюстът ѝ едва не изхвърква над комбинезона.

— Да — кимам. — Така наистина сте най-добре. Напомняте ми за голите жени, които съм гледал в една книга, когато съм бил още дете. Нали знаете, че детските спомени са опасно нещо. Там е началото на сума сексуални мании.

— Но, Тони, какви ви прихващат? — вдига вежди жената, явно озадачена.

Вдига вежди и спуска ръце, като продължава да ме гледа, сякаш да провери дали не съм болен.

— Не съм болен — уверявам я. — Преценявам просто силните и слабите страни на физиката ви.

— Нямам слаби страни — промърморва Лиза. — Достатъчно съм пълна, за да имам слаби страни.

Подир което подхвърля:

— Слаби страни имат вашите любимки.

— Но вие сама казахте, че Беба приличала на вас — напомням.

— Беба ли се казва? Нямам предвид нея, а онази от снимката.

— Коя „онази“?

— Ами същата, дето снимката ѝ се въргаля тук между старите ви вестници.

Горката Бистра. Да би знаела, че съм оставил снимката и да се въргала между куп стари вестници.

— Не ви ли харесва? — питам. — Е, не е като мацката от онова списание, но все пак...

— И двете са почти еднакво разголени. И почти еднакво безсрамни. Но може би такъв е вашият тип.

— Не е мой тип — пояснявам, — а е моя жена. Искам да кажа, бившата ми жена.

— В такъв случай прощавайте.

„Бившата! — не чуваш ли? — повтарям на ума си. — Какво има да прощавам“.

Лиза пак изчезва в килера, обаче това не е за дълго.

— Добре ли съм?

Тя отново е образец на еlegantност, малко масивна може би, но нелишена от чар. Най-важното е, че леко деформираните от носене зимни обувки са заменени с нещо доста по-прилично, а фризура се е разгърнала в едри тъмни къдри. Тъмни къдри, сред които звучно се обаждат зелените черешки на обиците. Любовта разхубавява.

Жената повторно се позавърта леко, за да ми даде пълна представа за тоалета. Тоя път не са божури, а някакви сиви и бели орнаменти, които според мене по биха подхождали за перде.

— Не е зле — избъблям. — Но какво значение има моето мнение? Питайте Владо.

— Защо ще питам Владо? — възразява Лиза. — Владо трябва да ме приеме такава, каквата съм.

— Ами да ви приеме. Пренасяйте се и толкова.

— Само че не преди да се разпишем.

„Това е похвално, че пазите девствеността си до брачната нощ“, окуражавам я на ума си. А гласно казвам:

— Но нали той вече ви е извадил разрешение за стаята на Несторов?

— Това никога няма да му го простя — навъсва се леко дамата. — Човекът едва се беше поминал, а той вече тръгна да му взима стаята.

— И да е избързал малко, то нищо не променя — забелязвам. — Никой покойник не може да остане в стаята си.

— Това няма да му го простя — повтаря Лиза. — И не мога даже да си представя как ще се нанесе в стаята на другаря Несторов.

— Тя вече не е негова — напомням.

А понеже жената продължава да прави пробни стъпки и да сменя позите, добавям:

— Не допусках, че сте суетна.

— Нима това е суетност — да желаеш да се харесващ?

— Мисля, че да.

— А вашето не е ли суетност, като искате на всяка цена да не се харесвате, изобщо да правите лошо впечатление?

— Не съм разсъждавал по въпроса, но допускам, че също е суетност. Мъжката суетност е по-неприятна от женската. Прикрита е.

— Владо не е суетен — забелязва Лиза, като сяда на обичайното си място.

Предполагам, че тия нови обувки доста я стягат.

— И Петко не е суетен — забелязвам на свой ред.

Подир което бързо сменям темата:

— Владо вече не се ли дразни, че все още сте при мене?

— Представете си: не! Вероятно не е ревнив.

Това, че не е ревнив, почва малко да ме ядосва. Подяжда ми самочувствието. Ако не беше Лиза, а някоя Бистра, бих му сложил такива рога, та да ме запомни.

— Наистина странно, че не се дразни — промърморвам почти на себе си.

— Дразните се вие — подхвърля дамата. — Изглежда, че този килер страшно ви е нужен.

— Напротив, съвсем излишен ми е. Смятам в най-близко време да ви го отстъпя заедно със стаята.

— Със стаята?

— Ами да. Заминавам.

— Заминавате?

Тя почва да става отегчителна с това повтаряне на собствените ми фрази. И понеже ме гледа, полуотворила пълните си устни, сякаш не вярва на ушите си, обяснявам:

— Сменям местожителството. Един покоен приятел бе казал навремето, че трябва да излезеш от консервената си кутия. Бях го

забравил този мъдър съвет, но сега си го спомних и реших да го използвам.

Жената изглежда съвсем попарена. Сякаш не аз си отивам, а Владо.

— Значи няма да бъдете тук за сватбата?

— Защо? Да не сте ме готвели за кум?

— Не, но просто така...

— Ще бъда с вас мислено — уверявам я. — Смятам, че доста време прекарахме заедно, за да се съмнявате в това.

Тя не казва нищо. Става бавно и бавно се запътва към своя килер, докато аз продължавам да се изтягам на леглото, като се питам защо всичко се получи толкова тъпо с това заминаване.

* * *

В тия последни дни имам възможност все по-често да оставам сам вечер, защото Лиза и Владо все по-често излизат, за да използват докрай ергенския си живот. А за да няма излишен разгул в тоя ергенски живот, живеят го заедно.

В тия последни дни тя сякаш се е поотчуждила от мене и дори когато сме насаме, не подхваща предишните разговори, а мълчи или се задоволява с прозаични фрази, като да спра ли радиатора и искате ли кафе. Хладината май се промъкна помежду ни в онази вечер, когато съобщих за скорошното си заминаване. Странна жена. Може би скърби, че загубва един кум. Или може би си въобразява, че ще се оженим тримата — тя, аз и Владо, — като ние с нея постарому ще си живеем горе, а Владо ще го оставяме долу да си пише домашните.

Всъщност радвам се за нея. Сега, след като Допотопния си е отишъл, а аз заминавам, този мрачен приют за корабкрушеници най-сетне ще добие приветливия вид на семейно гнездо. Ще има достатъчно място за новобрачните и за възрастния баща, и за Петьо и всички ще бъдат свои.

Да, радвам се за нея. Сега най-сетне изцяло ще осъществи своя план за малко уют и бояджиите ще влязат, за да облеят опушените стени със светлина и може би даже миризмата на свежа боя ще успее да се пребори с тоя упорит дъх на влажен мухъл.

Да, истински се радвам за нея и си казвам, че има право на малко уют и семейна топлина и чисти отношения след всичките тези години на несрета и несполука и кал.

И ако изпитвам леко пренебрежение към бъдещия жених, поне съзнавам, че то е от чиста завист, защото той има тъкмо онуй, което липсва на самия мене — вътрешно равновесие, увереност в себе си, творческа работа, ясна цел в живота, а сега вече ще има и Лиза.

Щом им завиждаш, мисля си, значи при тях всичко с наред. Ако не беше наред, нямаше да завиждаш.

И защо всъщност завиждам?

Може би бедата започва от едно калпаво убеждение. Убеждение, за което дори не си даваш сметка, но което мъкнеш нейде дълбоко у себе си, още откакто се помниш. Убеждението, че другите са ти длъжни нещо — макар да повтаряш на глас, че не са ти длъжни. Длъжни са да ти предоставят мястото, което сам смяташ, че ти се полага. Длъжни са да те оценят точно тъй, както сам се оценяваш. Длъжни са да отговарят приблизително на идеала ти, защото иначе може да загубиш вяра в идеала си.

Те обаче съвсем не те оценяват, както очакваш, в случай че изобщо те забелязват. Нито се сместват, за да ти отворят място. Нито се равняват по идеала ти.

И ето че ти им теглиш присъдата, като се ръководиш от идеала си, а след това пращаш по дяволите и идеала, понеже той е бил опроверган от живота. Изобщо слагаш кръст на всичко, разчистваш си генерално сметките и изведнъж ти става леко, като след всяко разчистване на сметки. Но това е само в началото, додето не си разбрал, че си сложил кръст на себе си.

А сега разбрал ли си го, подир онова писмо, получено от мъртвеца? И ако той нищо не ти е дал, ти сам какво си придобил? Колкото да се ровиш в паметта си, не можеш да изровиш повече от две-три добри дела. Но има и по-неприятно — че си ги извършил несъзнателно. Не си имал време да помислиш, че може и да не ги извършиш, затова си ги извършил.

Да, остро то ти око за грозното. Червейчето в салатата на леля ти. Но каква полза да виждаш грозното, ако не обичаш красивото. Ако за тебе красивото не е нищо повече от салатата без червейче.

Не, тук може би прекалявам. Красивото е и Беба. Наистина безупречно лице на мадона, чисто и хармонично изписано. Истинска непорочна мадона, стига да не слизаме с поглед към балкона и всичко останало.

Когато отивам да се простя с Беба, намирам я в състояние на леко оживление. Явно, че гори от желание да ми съобщи някои новини, но каквато си е методична, изчаква всяко нещо да дойде с времето си.

— Къде ще ме заведеш?

— Този път — никъде — отвърщам. — Ще заминавам, това е прощалната ни вечер и би било светотатство да я прекараме по ресторанти.

— Ще заминаваш?

И тази почва да повтаря фразите ми. И на тази трябва да обяснявам.

— Е, все пак не е далече — преценява Беба, след като изслушва обяснението ми. — Можеш всеки ден да прескачаш.

Това ѝ е хубавото на тази, за разлика от онази, че приема всичко откъм земната и практичната страна.

— Всеки ден едва ли — възразявам. — Но достатъчно често, за да предотвратявам някои от изневерите ти. Дори само някои — това ще бъде все пак кяр.

— Знаеш, че за мене любовта идва подир покера — напомня Беба. — Така че, ако не ме забравиш съвсем, изневери не се предвиждат.

А когато един час по-късно сядаме да хапнем в кухнята — вече казах, мисля, какъв е рангът на тази кухня, — дамата изважда своя кент-флош:

— Жорж вазира!

— Сигурна ли си?

— Е, как не? Екскурзия с параход до Виена, само че параходът се върнал от Виена без Жорж.

— Ти да му мислиш. Оставаш без пласьор — забелязвам.

— Не аз, а ти да му мислиш — връща ми го Беба. — Да знаеш как ти се е заканила Бистра!

— Знам.

— А! — сеща се тя. — Значи затова бягаш?

— Донякъде.

— Бедната Бистра. Ще остане съвсем с пръст в устата.

— Няма опасност. Докато има такъв апартамент.

— Апартамент! — свива пренебрежително устни Беба, — Мъжете, Тони, сега са страшно алчни. Един апартамент не ги задоволява.

— Ако е като твоя...

— Само това няма да стане! Търтей никога няма да храня, ще видиш! От две неща най-много се боя. — от мишка и от брак.

Слушам я разсеяно и отговарям разсеяно, когато ме запита нещо, а наум разсъждавам по новината. Значи Жорж е избягал. Крайно време е в такъв случай и аз да бягам. Прощавай, Биси. Прощавай, Лиза. Колкото до Беба, нощта е достатъчно дълга, за да можем спокойно да се простим.

Трябва да бягам наистина. Мишките — как да е. Но бракът...

Началото на лятото и началото на новия живот. Всъщност вече два месеца съм тук, в тоя неголям град, чийто център е далеч по-приятеллив от софийския. Особено пешеходната зона с мраморните плочи, новите магазини и онова закътано кафене, зад което са поставени няколко масички, приютени между декоративните храсти, избуяли в циментираните лехи. Само храсти. Безполезно е да ги ровите — няма да откриете чанта с долари.

Два месеца — достатъчен срок, за да си подредя бита, да свикна с работата в местния вестник, да свикнат с мене местните хора, да завъдя приятели и най-важното — врагове. Човек в краен случай може да мине без приятели, но в никакъв случай — без врагове. Без врагове се отпускат, успокояват се, изпадат в летаргия. Те ти дават самочувствие, карат те да бъдеш нащрек, да работиш с пълни сили и изобщо да показваш на какво си способен, като здравата им натриваш носовете.

Всъщност истински врагове още нямам и това донейде ме тормози. Тук-там някой дребен завистник, който ще каже зад гърба ми: „тоя пък що си не седи в София“, или ще прокоментира изтупания ми

вид. Материалът за тръбите ми е създал устойчива популярност, каквато, боя се, не заслужавам.

Модерният център е ведър и приятен, обаче що се отнася до квартирата, не изпитвам никакво влечение по тия нови апартаменти, към които всички напират. Може би това е и причината да нямам още врагове. Настанил съм се в една солидна стара къща, с уютен двор, ограден от светската суета с високи дувари. Плочник, цветни лехи и няколко дървета, между които един млад орех. Това не е онзи мъжествен орех, дето стърчи високо над старата къща, а е негов помлад роднина, който сякаш нарочно ми е пратен, за да не се прекъсват връзките ми с древната орехова фамилия.

Къщата е на два етажа и изцяло на мое разположение, ако не смятаме децата. Защото децата също са тук и това е съвсем естествено — би било наистина жестоко от моя страна да ги оставя в оня интернат и когато някой път успеят да измолят едно свиждане с чичо от възпитателката и тя ги доведе до входа на старата къща, оттам да излезе Лиза и да каже: „Чичо ви го няма и няма да се върне“.

Така че децата са тук и поне този въпрос е уреден, макар и не без съответните главоболни формалности. Румяна е вече в първи клас, а Гошко ходи в детска градина, а следобед, след като Румяна си научи уроците, и двамата се преместват в двора на съседката, една немлада вдовица, която също има две деца, тъй че, където са две, там са и четири.

Изобщо децата не ми отнемат много време, а момичето дори помага в домакинството заедно с вдовицата, разбира се, която самоотвержено се справя с по-тежката работа и не застрашава репутацията ми, понеже възрастта ѝ не го позволява.

Два месеца само, а вече битът е установен и разграфен и снабден с маса привички. Да не повярваш просто колко скоро човек, след като се е измъкнал от една консервена кутия, бърза да се напъха в друга. И все пак между едната и другата има някаква разлика, колкото да се потупаш ободрително по гърба и да си кажеш, че животът започва отначало.

Да отиваш към четирийсетте и да си казваш, че животът започва отначало, това си е, разбира се, живо мошеничество по отношение на самия тебе. Но струва ми се, че най-сетне се събуждам бавно и мъчително. Бавно и мъчително, както се случва, след като предната

вечер си взел двойна доза луминал. Събуждам се, буден съм, ама съвсем съм буден — казвам си окуражително, за да ускоря процеса и за да си вдъхна радост. Макар че да се събудиш, за да отпразнуваш четирийсетгодишния си рожден ден, не е кой знае какъв успех.

И все пак фактът си е факт — буден съм. Ставам прочее, за да приготвя закуската на децата и ги вдигам от леглото с помощта на радиото, а след като ги пращам на училище, както винаги, се заемам с тая тягост — бръсненето. После слизам до центъра, за да се поразтъпча и да прегледам вестниците в оня уютен кът зад кафенето. В главата ми се мотае гузната мисъл, че трябва да пиша някакъв документален сценарий и една книжка за деца, понеже сам имам вече деца, а децата предполагат добавъчни разходи. Ще стане, успокоявам се, и това ще стане и се запътвам към стола, откъдето вземам обедните порции, а когато влизам в нашия двор, децата вече са там и Румяна бърза да ме уведоми, чичо, Гошко е научил една мръсна дума, а аз казвам: Гошко, изхвърли от психиката си този цинизъм, защото той с нищо няма да обогати литературния ти стил, изобщо свикнал съм да говоря с него като с възрастен, за да свиква и той, понеже в едно време, когато и най-простите хора подражават на телевизионните говорители, Гошко не бива да изостава от общия поток.

След обедата оставям Румяна да си учи уроците, като обещавам, че ако нещо ѝ се опре, вечерта ще го довършим двамата, и се отправям за редакцията, а редакцията е като всяка редакция и не виждам за-що трябва да се отплесвам в подробности.

И ето че денят минава в тия дребни занимания и моето призвание, както би казала Лиза, се свежда до това, да работя там, дето са ме поставили, вместо да се натискам към сцената, и аз постепенно свиквам с усещането, че вече не се кандилкам върху оня сал на Медуза, и дори да съм още върху оня сал, но вече съм се отскубнал от редицата на апатичните, защото не може да си между апатичните, когато имаш две деца на ръцете и маса работа върху гърба.

Да, може да съм още на оня сал — нека не спорим, — но мястото ми вече е между ония, които се взират с някаква смътна надежда напред, там, към светлия кораб на живота, засиял като малко бяло зайче върху тъмния хоризонт.

И когато вечер се изтягам на леглото, а през отворения прозорец нахлуват далечните шумове на нощта, свиренето на вечерния влак и

ляят на кучета, и тихото шумолене на моя орех, и когато се готвя за моето обичайно пътуване из гората, тази вечно изменлива и странна гора на съня, ненадейно виждам, че на пътеката към гората се е изправила Лиза.

— Я, ти пък отде изскочи? — питам я.

— Съвсем не съм изскочила — отвърща тя с безразличния си глас. — Разхождам се. Тебе какво те интересува?

— Как „както ме интересува“? — дразня се аз от нейната поза на безразличие.

Тая жена нищо не разбира. И понеже не разбира, опитвам се да ѝ обясня, че в тоя момент, именно в тоя момент повече отвсякога щастливият епилог ми е крайно необходим. Цялата тази история би могла да завърши по сто различни начина, но на мене тъкмо сега повече отвсякога ми е необходим добрият вариант не защото пиша роман, нито защото добрите варианти са винаги дефицитни в човешкия живот, а защото не може и не бива всичко винаги и непременно да свършва наопаки и защото именно епилогът на сиромашкото щастие е за мене вейката, в която съм се вкопчил, за да не рухна в празното, също както някога леля ми се вкопчваше с костеливите си пръсти в мене, за да не се сгромоляса в бездната на истерията. Истерията! Истерията е дребна работа. Има и по-дълбоки бездни.

— Станал си доста бърбърив, откак се пресели в провинцията — забелязва Лиза. — По-рано, когато живеехме заедно, не беше така бърбърив...

— Остави тия разбори — срязвам я. — Кажу какво става с тебе и Владо.

— А ти какво се интересуваш? Нали си замина?

— Заминах, да — казвам. — Да не искаш да се женя за тебе. Още повече, ти жениха вече си го имаше. И аз съвсем не ти бях необходим.

Разбира се, че вече не ѝ бях необходим. И може би тази патка през цялото време бе по-необходима на мене, отколкото аз — на нея. Необходима, за да не мисля за себе си, за да се занимавам по-малко със себе си, за да виждам себе си не като начало и край на всичко, не като единица мярка, по която другите са длъжни да се равняват, а като съмнителна величина в едно сложно и объркано уравнение, където освен хикс, игрек и зет са напъхани буквите от цялата азбука. Това ти

дава усещането, че макар да си съмнителна величина, но все пак заемаш някакво място в уравнението, че ако не си полезен за себе си, все можеш да се окажеш полезен за друго. Макар и на дребно. Макар и временно.

Аз я виждам на пътеката така ясно, както я виждах онази вечер там, в стаята, и когато ме питаше: „добре ли съм“, без да разбира, че изглежда най-добре в паузата между двете рокли. Виждам я съвсем ясно, но знам, че това е мираж, понеже отдавна съм се убедил, че миражите често са по-ясни от реалността.

Не ставай глупав, казвам си, това е Лиза-миражът, а Лиза-истинската е минала през живота ти и отминала, също както е минала и заминала през живота на някои други типове. Изпълнила си е задачата, която може би и не съзнава — да ме събуди, — и е продължила пътя си. Бе ми досаждала, защото човекът, дето ви буди, винаги е досаден и вие се мъчите да се отървете от него и му викате: разкарай се и върви по дявола. А сега, когато бях вече буден и нея я нямаше, усещах, че тази идиотка ми липсва.

И отново я виждам в оная хладна есенна вечер, застанала на тротоара пред къщата в тънката си лятна рокля — бих искала да поговоря с вас. И по-късно, седнала на любимото си място в старото кресло и гледаща ме загрижено с тъмните си очи — вие мислите, че правите разкрития, Тони, а всъщност правите температура. И друг път, когато ѝ казвам: не е честно да се смеете само с инженера, а тя ми се бе усмихнала с бялата си лъчезарна усмивка. И по-късно, в оная нощна улица, застанала като Жана д'Арк пред Орлеан и стиснала решително пилата за нокти. И още по-късно, когато се бе разнежила зарад она жалък пръстен — о, Тони, не съм очаквала това от вас — и когато бе ме погледнала с овлажнели очи и бе ме прегърнала с бялата си снажна ръка, а аз се вирах в балкона ѝ, като си повтарях, че отвъд всеки балкон зее пропаст.

Мислех, че аз я спасявам, додето тя ме бе спасявала. Тя, която също като мене се нуждаеше от помощ. Защото, ако аз се люшках инертно над водата като тапа, каквато всъщност си бях, истинска тапа, Лиза се мяташе насам-натам със същия нулев резултат, без да броим случаите, когато се натапяше до врата в някоя каша. Да стигнеш дотам, такава да те спасява...

Тя ми липсва — казвам си.

На тебе винаги нещо ти липсва — казвам си.

Какво чак толкова ти липсва, жената ли? Но ти никога не си я имал като жена и ако бе поискал да я имаш, това вероятно би могло да стане още първата вечер.

Тогава какво? Лекарството? Доста нагарчаща — като всяко лекарство.

Или може би събеседникът? Нейните разсъждения не струват дори колкото тия на Петко.

И тъй — какво? Казвай де.

Лиза. Лиза ми липсва, казвам. И престани да ми надуваш главата с тези смешни въпроси.

* * *

Заранта е съботна, и най-важното слънчева. През мощта е валило и по мраморните плочи все още тук-там има вода и в тази вода се отразява синьото небе, сякаш някой е нахвърлял по пешеходната зона изпочупени сини стъкла. Правя обичайния си рейс от будката за вестници до кафенето, когато я виждам застанала насреща ми, също като по оная пътека към гората.

Тя стои едра и все пак стройна на ъгъла пред магазина за конфекция, облечена в някаква лека черна рокля, която виждам за пръв път — гардеробът явно се обогатява, — с едрите си черни къдри, зелените обици и бялото лице, и пълните розови устни, които едва-едва се усмихват или просто ми се струва така.

— Вие пък отде изскочихте? — питам, когато я доближавам.

— Не съм изскочила — отвръща дамата. — Дойдох да видя детето си.

— Вярно — кимам, — детето.

Съвсем съм забравил, че и тя като мене си има детски проблеми.

— Всъщност дойдох и по друга работа — признава Лиза.

— По каква работа?

— Ами работа, именно работа. Мъжът на братовчедка ми отдавна е обещал едно секретарско място и сега най-после ми излиза късметът.

— Чудесно — казвам. — А Илиев?

— Какво „Илиев“? Илиев си има работа. Става дума за мене.

— Питам: разписахте ли се?

— Още не.

— Защо такава протакане?

— Тони, сляп ли сте? — произнася наскърбено жената. — Не виждате ли как съм облечена?

— Не е зле. Макар и малко траурно.

— „Малко“? А вие какво искате, и воал ли да сложа?

И възмутена от недосетливостта ми, добавя.

— Татко умря.

— Кой от двамата?

— Знаете кой.

— Бог да го прости — промърморвам. — Но вие никога не сте му викали татко.

— Да, обаче когато рухна съвсем, почнах да му викам тъй и нямате представа колко му бе драго, макар да не го казваше, и тогава си рекох, че винаги ще му викам татко, щом веднъж съм го признала за мой баща.

— Съвсем правилно — съгласявам се. — Макар че той едва ли би могъл да ви чуе.

— То не се знае — отвръща тя уклончиво.

Школата на Петко и нейното влияние.

— Не ви ли е приятно, че ме срещнахте? — пита тя ненадейно.

— Защо задавате глупави въпроси? — промърморвам.

— Защото всъщност дойдох и за вас. Може би — най-вече за вас.

Исках да видя какво става с вас.

— Това няма ли да подразни Илиев?

— Не съм мислила по въпроса — отвръща сухо тя.

А сетне подхвърля:

— Машината в онова кафене не работи ли?

— Мисля, че работи.

— Тогава защо ме държите тук на ъгъла. Не виждате ли, че съм с нови обувки.

Тъй че отиваме и сядаме зад кафенето, между циментираните лехи, засадени с декоративни храсти. Само храсти. Тук вече съм свой човек и сервитьорката акуратно ни донася две двойни еспreso,

направени без икономисване на материала. Лиза отпива от кафето, запалва цигара и ме осведомява:

— Аз няма да сключвам брак с Илиев, Тони.

— Значи все пак ви остави този еснаф?

— Защо той да ме е оставил? Толкова ли е невъзможно аз да оставя някого.

— А защо го оставихте?

— Защото обичам вас.

— Здрасти.

— Всъщност отдавна ви обичам, понякога дори си мисля, че съм ви обичала от самото начало, иначе как щях да ви мразя толкова.

— А, значи и мразехте ме!

— Само понякога. Чудно ли е?

— Никак. Щом идва от вас.

— Ама така е наистина: срещаш го този, единствения, човека на своя живот, срещаш го най-после след толкова чакане, а той се оказва съвсем различен от мечтата ти, и почваш да го мразиш всякога щом се окаже различен.

— Но докато мразехте мене, сприятелихте се с Владо — напомням.

— Защото бях загубила надежда във вас. Защото ме гледахте със същия интерес, с който гледате стената. И понеже Илиев беше свестен човек, рекох си, ще се свържа с него. Ако това раздвижи Тони, добре, ако не го раздвижи, значи работата е безнадеждна, тогава поне ще създам семейство за детето си.

— И какво? Престана ли Илиев да бъде свестен човек?

— Същият си е. Но ми дотегна със сметките си. Не мога да търпя тия негови сметки. И после, щом си отидохте, разбрах, че нищо няма да излезе от този брак.

— Язык за новите рокли.

— Те бяха за вас, Топи. Исках да се харесам на вас. Исках така да ме харесате, че да ми кажете: Никъде няма да ходиш, тук ще стоиш!

— Не ви ли го казах? — учудвам се. — Значи пропуснал съм. Държите ли наистина да го кажа?

— Дали държа? — тя ме поглежда с дълбок укор.

— Мисля, че ми липсвахте — промърморвам. — Даже не знам защо, но ми липсвахте.

— Тони, миличък!

— Без вълнения — спирам я. — Има още една подробност. Детският въпрос...

— Но аз мислех, че Петьо ви се харесва — произнася тя с внезапно посърнало лице.

— Разбира се. Лошото е, че и аз имам деца.

— Онези двенките ли? — сеща се Лиза. — Е, сега вече ти наистина ме събори. Не съм очаквала това от тебе. Къде са?

Трябва действително да съм я стреснал, щом из-веднаж е минала на „ти“.

— Спокойствие — съветвам я. — Всяко нещо по реда си. Най-първо да платим сметката.

— И да минем да вземем Петьо.

Петьо, да. Детето, разбира се, не е проблем, освен може би за някой тъп сценарий. Дали детето ще бъде твое или не, това зависи най-вече от самия тебе. И все пак по-добре, че е на Петко, отколкото на някой безмозъчен гамен. Макар че би трябвало именно това да ме дразни, дето ми е наследство от Петко. Защото и този път, както винаги, той ми подхвърля нещата, а на мене оставя задачата да ги довършвам. Което не изключва някой ден отново да се появи изневиделица, за да запита как е нашият син.

А по-вероятно е изобщо да не се появи. Ще изчезне безследно и все пак ще го има, защото е оставил нещо у мене. Не казвам, че ми е повлиял. За жалост едва ли ми е повлиял. Моята драма, ако има такава, съвсем не е драмата на тоя човек с безизразно лице и унесен поглед, примирен с бремето си на радиоприемник за мислите и вълненията на целия свят. Но нещо от него ми е останало като спомен, като сянка на недоумение или даже като нотка на завист. Защото обърна ли се назад, виждам, че между всичките ми познати този сиромаш е единственият, когото бих могъл да нарека щастлив, поне в смисъл че не е нещастен. А щом не си нещастен, какъв си?

Обаче сега въпросът не е за Петко, а за Петьо.

И ето че подир половин час ние потегляме към нашата къща с двора и с ореха и вървим вече трима, а там ни очакват още двама, тъй че ставаме общо петима — да не повярваш просто как бързо расте народонаселението на планетата и как стремително вървим към демографския взрив, — и Петьо ме дърпа за ръката и пита дали и тоя

път съм пристигнал със самолет, а аз му казвам, не, с ракета, а той иска да знае дали сме пътували заедно с майка му, а аз викам дотука не, обаче оттук нататък май ще пътуваме заедно и изобщо, Петьо, казвам, спукана ни е работата.

— Защо ни е спукана работата? — вдига детето към мене едрите си любопитни очи.

— Питай майка си, тя ще ти обясни.

Обаче Лиза нищо не обяснява, а само се засмива.

Не знам, казах ли, но тази жена има наистина ослепителна усмивка. Може би с нея ми е взела акъла. Защото почне ли да се смее... Именно — почне ли да се смее... И тъй, почне ли да се смее, спукана ти е работата.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.